

**ÚRSKURÐUR
ÓBYGGÐANEFNDAR**

mál nr. 3-4/2004

Kjalarnes og Kjós

31. maí 2006

1.	ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD	5
2.	MÁLSMEDFERÐ	6
2.1.	Hlutverk og skipan óbyggðanefndar	6
2.2.	Sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum og sunnanverðri Árnassýslu tekin til meðferðar... 7	7
2.3.	Lýstar kröfur og kynning	7
2.4.	Mál nr. 3 og 4/2004, Kjalarnes og Kjós	8
3.	KRÖFUGERÐ	10
3.1.	Kröfur íslenska ríkisins	10
3.1.1.	<i>Þjóðlendar</i>	10
3.1.2.	<i>Þrándarstaðir</i>	10
3.1.3.	<i>Mógilsá</i>	11
3.1.4.	<i>Kollafjörður</i>	11
3.2.	Kröfur Landgræðslusjóðs og Ingibjargar Magnúsdóttur vegna jarðanna Ingunnarstaða og Hrísakots	11
3.3.	Kröfur Sigurðar Guðmundssonar og Bílfells ehf. vegna jarðanna Möðruvalla I og II.....	11
3.4.	Kröfur Páls Ingólfssonar og Mörtu Kristínar Karlsdóttur, Eyjabergs ehf og Aðalheiðar Birnu Einarsdóttur og Hermanns Ingólfssonar vegna Eyja I, Eyja II og Hjalla	12
3.5.	Kröfur Ólafs Guðmundssonar o.fl. og Kristjáns Finnssonar vegna jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar	12
3.6.	Kröfur Gísla Ellertssonar vegna jarðarinnar Meðalfells	13
3.7.	Kröfur Aðalsteins Grímssonar vegna jarðarinnar Eilífsdals	13
3.8.	Kröfur Guðmundar H. Davíðssonar og Svanborgar Magnúsdóttur vegna jarðarinnar Miðdals	14
3.9.	Kröfur Bjarna Bærings Bjarnasonar vegna hluta Blikdals norðan Blikdalsár.....	14
3.10.	Kröfur Reykjavíkurborgar vegna Blikdals sunnan Blikdalsár og hluta Blikdals norðan Blikdalsár	14
3.11.	Kröfur Eyglóar Gunnarsdóttur o.fl. vegna jarðarinnar Hofs	15
3.12.	Kröfur Geirs Gunnars Geirssonar o.fl. vegna jarðarinnar Vallár	15
3.13.	Kröfur Ólafs Guðbjartssonar vegna jarðarinnar Sjávarhóla	16
3.14.	Kröfur Jóns Levís Tryggvasonar o.fl. vegna smábýla 4-14 í landi jarðarinnar Skrauthóla.....	16
3.15.	Kröfur Gísla Snorrasonar o.fl. vegna hluta jarðarinnar Esjubergs	17
3.16.	Kröfur Jónasar Jónssonar o.fl. vegna jarðarinnar Valla	17
3.17.	Kröfur Skipulagssjóðs Reykjavíkur vegna jarðarinnar Norðurgrafar	18
3.18.	Kröfur Sveins Sigurjónssonar vegna jarðarinnar Þverárkots	18
3.19.	Kröfur Landsnets hf.	19
4.	GÖGN OG GAGNAÖFLUN	20
4.1.	Inngangur	20
4.2.	Rannsóknarskylda óbyggðanefndar	20
4.3.	Vettvangsferð.....	21
4.4.	Skýrslutökur	23
5.	SAGA JARÐA OG AFRÉTTARNOTA	23
5.1.	Kjósarhreppur	24
5.1.1.	<i>Landnám í Kjós</i>	24
5.1.2.	<i>Lýsing Kjósarhrepps</i>	25
5.1.3.	<i>Mörk Kjósar- og Þingvallahreppa</i>	27
5.1.4.	<i>Miðdalur</i>	29
5.1.5.	<i>Eilífsdalur</i>	32
5.1.6.	<i>Meðalfell</i>	34
5.1.7.	<i>Flekkudalur</i>	40
5.1.8.	<i>Grjóteyri</i>	43
5.1.9.	<i>Eyjar</i>	44
5.1.10.	<i>Sandur</i>	49
5.1.11.	<i>Möðruvellir</i>	50
5.1.12.	<i>Írafell</i>	53
5.1.13.	<i>Fremriháls</i>	55
5.1.14.	<i>Hækingsdalur (Hlíðarás er nýbýli úr landi Hækingsdals)</i>	57

5.1.15.	Skorhagi.....	58
5.1.16.	Þrándarstaðir.....	59
5.1.17.	Ingunnarstaðir (Hrísakot var hluti af Ingunnarstöðum).....	61
5.1.18.	Stóribotn	64
5.1.19.	Afréttarnot í Kjós	66
5.2.	Kjalarnes	72
5.2.1.	Landnám á Kjalarnesi.....	72
5.2.2.	Lýsing Kjalarneshrepps	73
5.2.3.	Stardalur.....	74
5.2.4.	Sámsstaðir (ekki er ljóst hvort býlið tilheyrði Stardal eða Hrafnhólum).....	76
5.2.5.	Hrafnhólar	78
5.2.6.	Þverárkot	80
5.2.7.	Gröf / Norðurgröf	81
5.2.8.	Vellir	83
5.2.9.	Kollafjörður	84
5.2.10.	Mógilsá	85
5.2.11.	Esjuberg	89
5.2.12.	Sjávarhólar	94
5.2.13.	Öfugskelda	95
5.2.14.	Skrauthólar	95
5.2.15.	Vallá.....	98
5.2.16.	Hofshverfi (Hof, Lykkja og Krókur).....	100
5.2.17.	Brautarholt	104
5.2.18.	Brekka	109
5.2.19.	Bakki	109
5.2.20.	Blikdalur [Bleikdalur]	111
5.2.21.	Ártún [Kirkjujörð í eigu Saurbæjar].....	116
5.2.22.	Saurbær.....	119
5.2.23.	Hjarðarnes [Kirkjujörð í eigu Saurbæjar]	124
5.2.24.	Melahverfi.....	126
5.2.25.	Tindsstaðir	132
5.2.26.	Afréttarnot á Kjalarnesi.....	133
6.	NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR.....	147
6.1.	Inngangur	147
6.2.	Landnám	148
6.3.	Einstök landsvæði á og við Esju	149
6.3.1.	Kröfur og málsástæður aðila	149
6.3.2.	Hugtakið fjallsbrún í landamerkjabréfum jarða á og við Esju	151
6.3.3.	Þverárkot	154
6.3.4.	Norðurgröf.....	156
6.3.5.	Vellir	157
6.3.6.	Kollafjörður	158
6.3.7.	Mógilsá	160
6.3.8.	Esjuberg	161
6.3.9.	Hofshverfi, Vallá, Skrauthólar og Sjávarhólar	162
6.3.10.	Blikdalur sunnan Blikdalsár	162
6.3.11.	Blikdalur norðan Blikdalsár	163
6.3.12.	Miðdalur	165
6.3.13.	Eilífsdalur	166
6.3.14.	Meðalfell.....	167
6.3.15.	Flekkudalur og Grjóteyri	169
6.3.16.	Eyjar	170
6.3.17.	Niðurstaða um eignarréttarlega stöðu landsvæða á og við Esju.....	171
6.4.	Þrándarstaðir	173
6.5.	Ingunnarstaðir og Hrísakot.....	175
6.6.	Um málskostnað.....	178
7.	ÚRSKURÐARORÐ	179

VIÐAUKI

Almennar niðurstöður óbyggðanefndar.

FYLGISKJÖL

I. Kort.

II. Aðila- og eigendaskrá.

III. Skjalaskrá.

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Ár 2006, miðvikudaginn 31. maí, er í óbyggðanefnd, sem starfar samkvæmt lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000 og 7/2006, tekið fyrir málið

**nr. 3 og 4/2004, Kjalarnes og Kjós,
hvort og þá hvaða land teljist til þjóðlendna,
hver séu mörk þjóðlendu við eignarland,
hvaða hluti þjóðlendu sé nýttur sem afréttur
og hver séu eignarréttindi innan þjóðlendu,**

og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Karl Axelsson, formaður óbyggðanefndar, og nefndarmennirnir Allan Vagn Magnússon og Halldór Jónsson.

Aðilar málsins eru:¹

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna þjóðlendna og ríkisjarðanna Kollafjarðar og Mógilsár á Kjalarnesi og Þrándarstaða í Kjós.

(Ólafur Sigurgeirsson hrl. og Skarphéðinn Þórisson hrl.)

Skipulagssjóður Reykjavíkur vegna jarðarinnar Norðurgrafar.

Jón Leví Tryggvason o.fl. vegna Smábýla 4-14 í landi jarðarinnar Skrauthóla.

Reykjavíkurborg vegna Blikdals sunnan Blikdalsár og hluta Blikdals norðan Blikdalsár.

Landgræðslusjóður og Ingibjörg Magnúsdóttir vegna jarðanna Ingunnarstaða og Hrísakots.

Sigurður Guðmundsson vegna jarðarinnar Möðruvalla I.

Bílfell ehf vegna jarðarinnar Möðruvalla II.

Aðalheiður Birna Einarsdóttir og Hermann Ingólfsson vegna jarðarinnar Hjalla.

Páll Ingólfsson og Marta Kristín Karlsdóttir vegna jarðarinnar Eyja I.

Eyjaberg ehf vegna jarðarinnar Eyja II.

---

¹ Sjá nánar í fylgiskjali nr. II (aðilaskrá).

Kristján Finnsson vegna jarðarinnar Grjóteyrar.

Ólafur Guðmundsson o.fl. vegna jarðarinnar Flekkudals.

Gísli Ellertsson vegna jarðarinnar Meðalfells.

Aðalsteinn Grímsson vegna jarðarinnar Eilífsdals.

Guðmundur H. Davíðsson og Svanborg Magnúsdóttir vegna jarðarinnar Miðdals.

(Páll Arnór Pálsson hrl.)

Ólafur Guðbjartsson vegna jarðarinnar Sjávarhóla.

Geir Gunnar Geirsson o.fl. vegna jarðarinnar Vallár.

Jónas Jónasson o.fl. vegna jarðarinnar Valla.

Sveinn Sigurjónsson vegna jarðarinnar Þverárkots.

Eygló Gunnarsdóttir o.fl. vegna jarðarinnar Hofa.

(Eyvindur G. Gunnarsson hrl.)

Gísli Snorrason o.fl. vegna hluta jarðarinnar Esjubergs.

(Gunnar Sæmundsson hrl. og Skarphéðinn Pétursson hdl. fyrir hönd Hákonar Árnasonar hrl.)

Bjarni Bærings Bjarnason vegna hluta Blikdals norðan Blikdalsár.

(Sigurður Sigurjónsson hrl.)

Landsnet hf.

(Þórður Bogason hdl.)

2. MÁLSMEÐFERÐ

2.1. Hlutverk og skipan óbyggðanefndar

Þann 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. einnig lög um breytingar á þeim, nr. 65/2000 og 7/2005. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

- a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
- b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
- c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar, fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

Þann 2. september 1998 skipaði forsætisráðherra Kristján Torfason dómstjóra, formann óbyggðanefndar, og aðra nefndarmenn Karl Axelsson hæstaréttarlögmann, varaformann, og Allan V. Magnússon héraðsdómara. Varamenn voru skipuð Halldór Jónsson héraðsdómslögmaður, Ragnheiður Bragadóttir héraðsdómari og Þorgeir

---

Örlygsson prófessor. Þorgeiri Örlygssyni var veitt lausn að eigin ósk frá og með 1. janúar 2003 og Benedikt Bogason héraðsdómari þá skipaður varamaður í hans stað.

2.2. Sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum og sunnanverðri Árnassýslu tekin til meðferðar

Með bréfi, dagsettu 27. október 2003, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til meðferðar landsvæði sem tekur yfir sveitarfélög í Gullbringu- og Kjósarsýslum, auk þess hluta Árnassýslu sem óbyggðanefnd hefur ekki þegar tekið afstöðu til, sbr. 8. gr. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Svæði þetta, sem er hið fjórða sem kemur til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd, var nánar tiltekið afmarkað til norðurs af mörkum Kjósarhrepps og Hvalfjarðarstrandarhrepps, sem fylgja suðurmörkum jarðarinnar Stóra-Botns í Hvalfjarðarstrandarhreppi, en þau byrja við Botnsvog og enda í Háu-Súlu, og þegar austar dregur af suðurmörkum þeirra jarða sem óbyggðanefnd tók afstöðu til í málum á svæði 1 (nr. 1-7/2000, varðandi uppsveitir Árnassýslu). Að austan afmarkast svæðið af Þjórsá, en að sunnan og vestan af hafi, allt norður að fyrrgreindum suðurmörkum Stóra-Botns í Hvalfjarðarstrandarhreppi.² Fjármálaráðherra var veittur frestur til 28. janúar 2004 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, sbr. 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, væri um slíkar kröfur að ræða.

Sýslumönnum og fyrirsvarsmönnum sveitarfélaga á svæðinu, þ.e. Reykjanesbæjar, Grindavíkurbæjar, Sandgerðisbæjar, Gerðahrepps, Vatnsleysustrandarhrepps, Hafnarfjarðarkaupstaðar, Garðabæjar, Bessastaðahrepps, Kópavogsbæjar, Reykjavíkurborgar, Seltjarnarneskaupstaðar, Mosfellsbæjar, Kjósarhrepps, Grímsnes- og Grafningshrepps, Ölfuss, Hveragerðisbæjar, Bláskógabyggðar, Hrunamannahrepps, Skeiða- og Gnúpverjahrepps, Villingaholtshrepps, Hraungerðishrepps, Gaulverjabæjarhrepps og Árborgar, auk Bændasamtaka Íslands, Sambands sveitarfélaga á Suðurnesjum, Samtaka sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu og Samtaka sunnlenskra sveitarfélaga, var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar og gerð grein fyrir framhaldinu. Frestur fjármálaráðherra var síðar framlengdur til 20. febrúar 2004, og með því orðið við rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.3. Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um þjóðlendur á Suðvesturlandi bárust 20. febrúar 2004. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um meðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 3. mars 2004, Fréttablaðinu 4. mars og Morgunblaðinu 7. mars, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir

---

² Sjá einnig fylgiskjal nr. I (kort).

óbyggðanefnd í síðasta lagi 3. júní 2004. Þá var tekið fram að málsmeðferð óbyggðanefndar einskorðaðist ekki við kröfur aðila heldur bæri nefndin einnig sjálfstæða rannsóknarskyldu. Til þess gæti því komið að tekin yrðu til athugunar svæði utan við kröfulýsingu fjármálaráðherra.

Óbyggðanefnd lét þinglýsa yfirlýsingu um málsmeðferð nefndarinnar og kröfugerð fjármálaráðherra á þær fasteignir sem kröfugerðin snertir og sem skráðar eru í þinglýsingabókum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, auk sveitarfélaga á kröfusvæðum og heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt fyrirvarsmönnum aðliggjandi sveitarfélaga og sýslumönnum í þeim umdæmum, auk fjölmiðla.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var framlengdur lítillega í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti og bærust síðustu kröfulýsingar í lok júní 2004.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofum sýslumanna í Keflavík, Hafnarfirði, Kópavogi, Reykjavík og á Selfossi, frá 1. júlí til 3. ágúst 2004, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 10. ágúst 2004. Framangreind kynningargögn voru jafnframt aðgengileg á skrifstofum viðkomandi sveitarfélaga, skrifstofu óbyggðanefndar og heimasíðu óbyggðanefndar. Vakin var athygli á kynningunni í fjölmiðlum.

Engar athugasemdir bærust fyrir lok athugasemdafrests en eftir þann tíma hafa aðilar gert nokkrar breytingar á kröfum sínum og jafnframt hafa komið fram nýjar kröfur. Óbyggðanefnd hefur vakið athygli málsaðila á augljósu misræmi eða villum í málalíbúnaði og haft frumkvæði að því að kanna hvort aðilar sem kunna að telja til eignarréttinda á kröfusvæði íslenska ríkisins vilji lýsa kröfum sínum, sbr. 2. mgr. 13. gr. laga nr. 58/1998.

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins lagði fram kröfulýsingar um þjóðlendur á svæðinu í 7 hlutum og 4 kröfulýsingar vegna jarðeigna ríkisins. Á móti barst 61 kröfulýsing ýmissa aðila, auk krafna Landsnet hf. Kröfulýsingar þessar taka til 122 tilgreindra jarða, jarðahluta eða annarra landsvæða á Suðvesturlandi, stundum sameiginlega.

2.4. Mál nr. 3 og 4/2004, Kjalarnes og Kjós

Í ágúst 2004 var lögmönnum aðila tilkynnt að óbyggðanefnd hefði ákveðið að skipta þjóðlendu-kröfusvæði íslenska ríkisins niður í sex mál, þ.e. mál nr. 1/2004 Grindavík og Vatnsleysuströnd, mál nr. 2/2004 Stór-Reykjavíkursvæðið, mál nr. 3/2004 Kjalarnes, mál nr. 4/2004 Kjós, mál nr. 5/2004 Grafningur og mál nr. 6/2004 Ölfus.

Á síðari stigum málsins var lögmönnum aðila tilkynnt sú ákvörðun óbyggðanefndar að sameina mál nr. 3 og 4/2004, að því leyti að aðalmeðferð í þeim yrði að öllu leyti sameiginleg auk þess sem í þeim yrði kveðinn upp sameiginlegur úrskurður. Sætti sú tilhögun ekki andmælum af hálfu lögmanna.

Mál nr. 3 og 4/2004 voru fyrst tekin fyrir á fundum óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila 7. september 2004. Gerð var grein fyrir skipan óbyggðanefndar í málinu og færi gefið á athugasemdum. Engar slíkar komu fram. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá og upplýst um ýmis atriði varðandi gagnaöflun nefndarinnar. Skorað var á lögmenn að fara yfir umrædd atriði af sinni hálfu og gera hið fyrsta athugasemdir ef þeir teldu ástæðu til. Þá var athygli vakin á þinglýsingu athugasemdar um þjóðlendumál á jarðir á ágreiningssvæði, skv. 2. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, og óskað eftir að lögmenn gerðu umbjóðendum sínum grein fyrir þessu. Jafnframt var farið fram á að lögmenn skiluðu umboðum hið fyrsta og gerð grein fyrir mikilvægi þess að lögmenn og óbyggðanefnd ynnu saman að því að þeir sem hagsmuna ættu að gæta gerðust aðilar að málinu. Enn fremur var sérstaklega vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendulaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Þá var því beint til lögmanna að kanna hvort ljúka mætti málinu að einhverju eða öllu leyti með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendulaga. Loks var íslenska ríkinu veittur fjögurra vikna frestur til að skila greinargerð.

Við aðra fyrirtöku hvors máls um sig, 5. október 2004, voru m.a. lagðar fram greinargerðir af hálfu íslenska ríkisins. Við sama tækifæri var öðrum málsaðilum veittur fjögurra vikna frestur til skila á greinargerðum. Við þriðju fyrirtöku hvors máls um sig, 3. nóvember sama ár, voru lagðar fram nokkrar greinargerðir gagnaðila íslenska ríkisins. Við fjórðu fyrirtöku, 3. febrúar 2005 voru lagðar fram fleiri slíkar greinargerðir ásamt því að sameining svæða nr. 3 og 4/2004 var tilkynnt lögmönnum. Við þessi tækifæri voru einnig lögð fram frekari gögn og leitast við að upplýsa málið að öðru leyti. Þá var farið yfir dagskrá aðalmeðferðar sem og fyrirkomulag vettvangsferðar.

Aðalmeðferð fór fram dagana 7., 8. og 10. febrúar 2005 og skiptist í forflutning, vettvangsferð, skýrslutökur og munnlegan málflutning. Fram kom að lögmenn hefðu ekki talið sáttagrundvöll í málinu, sbr. 1. mgr. 15. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998. Að lokinni aðalmeðferð var málið tekið til úrskurðar. Fundað var í fundarsal Grand Hótel, Reykjavík. Um vettvangsferð og skýrslutökur er fjallað nánar í köflum 4.3.-4.4. og vísast þangað.

Þann 11. maí 2006 var málið endurupptekið og lögð fram ný gögn. Þau höfðu áður verið kynnt lögmönnum og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

3. KRÖFUGERÐ³

3.1. Kröfur íslenska ríkisins

3.1.1. Þjóðlendur

Af hálfu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins er annars vegar gerð krafa um að „hálandið upp af jörðunum Ingunnarstöðum og Þrándarstöðum“ verði viðurkennt sem þjóðlenda, svo afmarkað:

„Línan byrjar í framhaldi af þar sem þjóðlendulína á svæði 1 kemur að sýslumörkum á Kili (A), þaðan fylgir línan mörkum milli Hækingsstaða og Ingunnarstaða/Hrísakots að hornmarki við Þrándarstaði (B), þaðan er bein lína þar til hún sker mörk Ingunnarstaða/Hrísakots og Stóra-Botns í 500 m hæð (C).“

Hins vegar er gerð krafa um að „efsti hluti Esjunnar“ og „sá hluti Blikdals, sem ekki er hluti af neinni jörð“ verði viðurkennd sem þjóðlendur“. Svæðið er afmarkað svo:

„Hin línan í Kjós byrjar í Tindstaðahnjúk (D) og áfram eftir brúnum í Þórnyjartind (E), þaðan fylgir línan brúnum Eilífsdals að Nónbungu (F) og þaðan eftir brúnum Flekkudals í Esjuhorn (G). Línan liggur síðan suður allt í Suðurárbotna (H) og þaðan beint í suður í Móskaðshnjúka (I).“

„Kröfulína um þjóðlendumörk hefst í Tindstaðahnjúk (A), þaðan eftir brúnum í Dýjadalshnjúk (B), þaðan í Melahnjúk (C), síðan beint í suður sem vötnum hallar í Ártúnsá við botn Blikdals (D), þaðan í mynni Blikdals (E), síðan með brúnum í Kambshorn (F), þaðan að Þverfellshorni (G), fylgir þaðan brúnum að Móskaðshnjúkum (H).“

Við aðalmeðferð málsins var gerð sú breyting á kröfugerð fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins að lykkja á kröfulínu norðvestan við Bláhnúk og norðaustan við Þverárdal, inn fyrir norðurmörk jarðarinnar Þverárkots á Kjalarnesi eins og þau eru dregin í kröfulýsingu eiganda hennar, verði afmáð. Ekki sé því ágreiningur um mörk jarðarinnar á því svæði.

3.1.2. Þrándarstaðir

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna jarðarinnar Þrándarstaða er gerð sú krafa „að viðurkenndur verði beinn eignaréttur íslenska ríkisins til þess lands jarðarinnar Þrándarstaða, sem dregið er upp á meðfylgjandi kröfukorti upp að hinni rauðu kröfulínu ríkisins um þjóðlendumörk. Þar fyrir ofan að sveitarfélagamörkum er krafist viðurkenningar á rétti til afréttarnota.“

---

³ Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (kort) og II (aðilaskrá).

3.1.3. Mógilsá

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna jarðarinnar Mógilsár er gerð sú krafa að „viðurkenndur verði beinn eignarréttur íslenska ríkisins til þess lands jarðarinnar Mógilsár, sem dregið er upp á meðfylgjandi kröfukorti upp að hinni rauðu kröfulínu ríkisins um þjóðlendumörk.“

3.1.4. Kollafjörður

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna jarðarinnar Kollafjarðar er gerð sú krafa að „viðurkenndur verði beinn eignarréttur íslenska ríkisins til lands jarðarinnar Kollafjarðar, sem dregið er upp á meðfylgjandi kröfukorti upp að hinni rauðu kröfulínu ríkisins um þjóðlendumörk, sem er í Esjubrunum.“

3.2. Kröfur Landgræðslusjóðs og Ingibjargar Magnúsdóttur vegna jarðanna Ingunnarstaða og Hrísakots

Af hálfu Landgræðslusjóðs og Ingibjargar Magnúsdóttur vegna jarðanna Ingunnarstaða og Hrísakots er þess krafist að viðurkenndur verði einkaeignarréttur þeirra á landi innan neðangreindra merkja:

„Af Múlafjalli þar sem Vörðuhvammslækur kemur niður af brúninni (1) beint suður niður að mýri (2), þaðan beint í austur 100 faðma í punkt (3), þaðan beint niður að Brynjudalsá (4), úr henni upp Þverá og upp á Kjöl (5), þá eftir honum eins og vötnum hallar upp á Há-Kjöl (6), þaðan bein lína til upptaka Öxarár (7), þaðan bein lína til Hásúlu (Mjósúlu) (8), þaðan bein lína til Múlafjalls og eftir því eins og vötnum hallar allt til þess staðar á Múlanum (9) sem er á móts við Vörðuhvammslæk og frá þeim stað bein lína til þess er lækurinn kemur niður af brúninni (1).

Varakröfur eru eins að öðru leyti en því að frá Brynjudalsá (4) liggur markalínan upp Þverá og eystri farveg hennar og upp á Kjöl (5), þaðan beint á Há-Kjöl (6).

Þá er gerð krafa til málskostnaðar úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.“

3.3. Kröfur Sigurðar Guðmundssonar og Bílfells ehf. vegna jarðanna Möðruvalla I og II

Af hálfu Sigurðar Guðmundssonar vegna jarðarinnar Möðruvalla I og Bílfells ehf vegna jarðarinnar Möðruvalla II voru upphaflega gerðar kröfur um að viðurkenndur yrði einkaeignarréttur á landi innan merkja jarðanna. Frá þeim kröfum var hins vegar fallið.

„Þar sem ríkið hefur fallið frá kröfum um viðurkenningu á þjóðlendum í landi Möðruvalla I og II er ekki ástæða til að hafa lengur uppi viðurkenningarkröfu um

eignarrétt en eigendur gera kröfu til þess að óbyggðanefnd úrskurði þeim málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.“

3.4. Kröfur Páls Ingólfssonar og Mörtu Kristínar Karlsdóttur, Eyjabergs ehf og Aðalheiðar Birnu Einarsdóttur og Hermanns Ingólfssonar vegna Eyja I, Eyja II og Hjalla

Af hálfu Páls Ingólfssonar og Mörtu Kristínar Karlsdóttur vegna jarðarinnar Eyja I, Eyjabergs ehf vegna jarðarinnar Eyja II og Aðalheiðar Birnu Einarsdóttur og Hermanns Ingólfssonar vegna jarðarinnar Hjalla eru gerðar þær kröfur að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Frá Meðalfellsvatni (8) upp á Meðalfell (9) þaðan í Meðalfellsfjallsenda (10), þá í Prestsvörðu (11) og þaðan í Laxá(12). Laxá ræður mörkum að Hvassness lækjarmynni (7), þá Hvassnesslækur upp í Stóra-Hnífhól (6). Þaðan liggja merki í Eyjafellshorn (5) og úr því í Háahnúk (4), úr honum í Móskarðshnúk (3), þá eftir Móskörðunum (Móskarðshnúkum) hæstum á há-Esju (13), þaðan í Esjuhorn (14). Úr Esjuhorni liggja merkin niður Myrkagil í Sandsá (15) og eftir henni á merkjapunkt á móts við hornið á Dagfjárhúsmel (16), frá því beint suður í Svörtu keldu (17), frá henni niður gamlan árfarveg ofan undir Efstastykki (18), með því suður í skurði og girðingar sem skilja að heimalönd Sands og Eyja (19-20-21-22) og endamörkin eru í Meðalfellsvatni (23).“

„Til vara er gerð sú krafa, ef óbyggðanefnd skyldi fallast á kröfu ríkisins um viðurkenningu á þjóðlendu, að viðurkenndur verði fullkominn afnota- og hagnýtingarréttur eigenda nefndra jarða í þjóðlendu innan lýstra merkja, þar með talinn réttur til jarðefnavinnslu, beitar búfénaðar og hagnýtingar gróðurs.“

Til viðbótar er gerð krafa um málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.

3.5. Kröfur Ólafs Guðmundssonar o.fl. og Kristjáns Finnssonar vegna jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar

Af hálfu Ólafs Guðmundssonar o.fl. vegna jarðarinnar Flekkudals og Kristjáns Finnssonar vegna jarðarinnar Grjóteyrar eru gerðar þær kröfur að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Mörkin liggja úr Flekkudalsósi (23), þaðan bein lína í Barnhúsvörðu (24) þá upp gil upp á Sandsfjallsbrún nálægt Dagmálavörðu (25), úr því austur eftir Sandsfjalli (26) eftir því sem vötnum hallar og þá suður í Esjuhorn (14). Úr Esjuhorni í há-Esjuna (13) og þaðan vestur á merkjapunkt (27) þar sem hallar til Meðalfellslands. Þaðan liggja mörkin eftir því sem vötnum hallar um Skálatind/Paradísarhnúk (28) í Nónbungu (29), úr Nónbungu í Miðmundahnúk (30), úr þeim hnúk bein lína í Meðalfellsvatn (31).“

„Til vara er gerð sú krafa, ef óbyggðanefnd skyldi fallast á kröfu ríkisins um viðurkenningu á þjóðlendu, að viðurkenndur verði fullkominn afnota- og hagnýtingarréttur eigenda nefndra jarða í þjóðlendu innan lýstra merkja, þar með talinn réttur til jarðefnavinnslu, beitar búfenaðar og hagnýtingar gróðurs.“

Til viðbótar er gerð krafa um málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.

3.6. Kröfur Gísla Ellertssonar vegna jarðarinnar Meðalfells

Af hálfu Gísla Ellertssonar vegna jarðarinnar Meðalfells er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Merkjalínan er frá Meðalfellsvatni (31) þverbein stefna frá vatninu upp í Miðmundahnjúk (30), þaðan í Nónbungu (29), þaðan í Skálatind /Paradísarhnúk (28) uns náð er 3ja jarða merkjapunkti (27). Þaðan liggur merkjalínan eftir há-Esjunni um (32) þar til er hún er hæst (33) og stystu leið í upptök Dælisár við fossbrún (34) og eftir Dælisá alveg niður að Bugðu (35), eftir Bugðu þar til Eyrar og Þrep mætast (36), þaðan eftir merkjasteinum upp á Meðalfellsöxl (37) og síðan eftir vatnaskilum Meðalfells að mörkum Eyja (38), sem er hornmark og þaðan niður í Meðalfellsvatn (39).“

„Til vara er gerð sú krafa, ef óbyggðanefnd skyldi fallast á kröfu ríkisins um viðurkenningu á þjóðlendu, að viðurkenndur verði fullkominn afnota- og hagnýtingarréttur eigenda nefndra jarða í þjóðlendu innan lýstra merkja, þar með talinn réttur til jarðefnavinnslu, beitar búfenaðar og hagnýtingar gróðurs.“

Til viðbótar er gerð krafa um málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.

3.7. Kröfur Aðalsteins Grímssonar vegna jarðarinnar Eilífsdals

Af hálfu Aðalsteins Grímssonar vegna jarðarinnar Eilífsdals er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Landamerki liggja úr Grásteini (40) í Dælisá (41), uppeftir Dælisá og Fossá upp á Fossabrún (34), þaðan til há Esju (33) og hæstu bungu Esju (42), þaðan norðvestur um Gunnlaugsskarð eftir hæstu hryggjum allt norður á Þörnýjartind (43), svo ofan Sandhrygginn, og úr honum neðanverðum beint í Festarhrygg (44), og af honum upp á Bæjarmúla (45), þá norðaustur í Múlapúfu (46) og þaðan beint ofan í Grástein (40).“

„Til vara er gerð sú krafa, ef óbyggðanefnd skyldi fallast á kröfu ríkisins um viðurkenningu á þjóðlendu, að viðurkenndur verði fullkominn afnota- og hagnýtingarréttur eigenda nefndra jarða í þjóðlendu innan lýstra merkja, þar með talinn réttur til jarðefnavinnslu, beitar búfenaðar og hagnýtingar gróðurs.“

Til viðbótar er gerð krafa um málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.

3.8. Kröfur Guðmundar H. Davíðssonar og Svanborgar Magnúsdóttur vegna jarðarinnar Miðdals

Af hálfu Guðmundar H. Davíðssonar og Svanborgar Magnúsdóttur vegna jarðarinnar Miðdals er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Landamerki Miðdals liggja frá Festarhrygg (44) um Sandhrygg í Þórnyjartind (43), þaðan eins og vötum hallar að hápunkti (47) ofan Blikdals, þaðan norðvestur á Tindstaðafjall (48) við Kerlingargil, niður gilið og í Miðdalsá (49), þaðan að Merkjagili (50), eftir því upp á Sandfell, úr því að upptökum Fossár (51), þaðan í upptök Skorarár (52), þaðan yfir Sandfellið (54) að mörkum Eilífsdals á Festarhrygg (44).“

„Til vara er gerð sú krafa, ef óbyggðanefnd skyldi fallast á kröfu ríkisins um viðurkenningu á þjóðlendu, að viðurkenndur verði fullkominn afnota- og hagnýtingarréttur eigenda nefndra jarða í þjóðlendu innan lýstra merkja, þar með talinn réttur til jarðefnavinnslu, beitar búfénaðar og hagnýtingar gróðurs.“

Til viðbótar er gerð krafa um málskostnað úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.

3.9. Kröfur Bjarna Bærings Bjarnasonar vegna hluta Blikdals norðan Blikdalsár

Af hálfu Bjarna Bærings Bjarnasonar vegna hluta Blikdals norðan Blikdalsár er gerð sú krafa að úrskurðað verði að eignarland í sameign hans og Reykjavíkurborgar norðan Blikdalsár sé fullkomið eignarland og falli utan marka þjóðlendna. Vísað er til landamerkjabréfa fyrir Saurbæ frá árunum 1890 og 1922.

Að auki er gerð krafa um málskostnað.

3.10. Kröfur Reykjavíkurborgar vegna Blikdals sunnan Blikdalsár og hluta Blikdals norðan Blikdalsár

Af hálfu Reykjavíkurborgar vegna hluta Blikdals norðan Blikdalsár er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi að hálfu á móti eiganda Dalsmynnis, innan neðangreindra merkja:

„Úr Ártúnsá við Blikdalsmynni (1) í vörðu (2), þaðan að gamla þjóðvegi (3), eftir honum að merkjum Hjarðarness við Tíðaskarð (4) þaðan með brekkubrún upp á Hnefa (5), svo beint í Melahnúk (6) og þaðan upp á Dýjadalshnúk (7), úr honum eftir fjallshryggnum til austurs eins og vötum hallar allt að Hábungu (8), úr henni í Blikdalsbotn (9) og síðan eftir Blikdalsá til Blikdalsmynnis (1).“

„Af hálfu Reykjavíkurborgar vegna Blikdals sunnan Blikdalsár er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi sunnanverðum Blikdal innan neðangreindra merkja:

„Úr Blikdalsmynni (1) eftir Blikdalsá í Blikdalsbotn (2), þaðan beina línu í Hábungu (3), frá henni eins og vötnum hallar í Kambshorn (4) og þaðan eins og vötnum hallar norðvestur eftir fjallinu niður í Blikdalsmynni (1).

Pá er gerð krafa til málskostnaðar úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.“

3.11. Kröfur Eyglóar Gunnarsdóttur o.fl. vegna jarðarinnar Hofs

Af hálfu Eyglóar Gunnarsdóttur vegna jarðarinnar Hofs er gerð sú krafa „að hafnað verði öllum kröfum fjármálaráðherra f.h. ríkisins samkvæmt kröfulýsingu frá 6. febrúar 2004 að því er varðar þjóðlendur á Kjalarnesi.“

„Landeigandi Hofs gerir kröfu til þess að allt land innan þessara merkja, með vísan til tölusettra punkta á uppdrætti, verði viðurkennt sem eignarland jarðarinnar.

Lína úr punkti við veg (punktur 1) í Strýtuhóla (punktur 2), þaðan bein lína upp á fjall þar sem vötnum hallar (punktur 3), þaðan lína eftir vatnaskilum að mörkum Vallár (punktur 4), þaðan lína í Helguhól (punktur 5), og þaðan lína í Klifberg (punktur 6).

Landeigandi Hofs lítur svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um afnotarétt hennar í þjóðlendu að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti Kjalarness teljist þjóðlenda.“

Pá er krafist greiðslu málskostnaðar úr ríkissjóði samkvæmt málskostnaðarreikningi, að skaðlausu.

3.12. Kröfur Geirs Gunnars Geirssonar o.fl. vegna jarðarinnar Vallár

Af hálfu Geirs Gunnars Geirssonar o.fl. vegna jarðarinnar Vallár er gerð sú krafa „að hafnað verði öllum kröfum fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins samkvæmt kröfulýsingu frá 6. febrúar 2004 að því er varðar þjóðlendur á Kjalarnesi.

Landeigendur Vallár gera kröfu til þess að allt land innan þessara merkja, með vísan til tölusettra punkta á uppdrætti, verði viðurkennt sem eignarland jarðarinnar:

Lína úr Klifbergi (punktur 1) í Helguhól (punktur 2), þaðan lína upp á Esju þar sem vötnum hallar (punktur 3), þaðan lína eftir vatnaskilum í punkt á Lág Esju (punktur 4), þaðan lína í hornpunkt á landamerkjum við Skrauthóla (punktur 5), þaðan lína í annan hornpunkt á landamerkjum við Skrauthóla (punktur 6), þaðan lína til sjávar meðfram á landamerkjum við Skrauthóla (punktur 7).

Landeigendur Vallár líta svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um afnotarétt þeirra í þjóðlendu að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti Kjalarness teljist þjóðlenda.

Þá er krafist greiðslu málskostnaðar úr ríkissjóði samkvæmt málskostnaðarreikningi, sem lagður verður fram áður en málið verður tekið til úrskurðar [eigendum jarðarinnar] að skaðlausu“.

3.13. Kröfur Ólafs Guðbjartssonar vegna jarðarinnar Sjávarhóla

Af hálfu Ólafs Guðbjartssonar vegna jarðarinnar Sjávarhóla er gerð sú krafa „að hafnað verði öllum kröfum fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins samkvæmt kröfulýsingu frá 6. febrúar 2004 að því er varðar þjóðlendur á Kjalarnesi.

Eigandi Sjávarhóla gerir þær kröfur að viðurkenndur verði einkaeignaréttur hans á landi innan þessara merkja, með vísan til tölusettra punkta á uppdrætti:

Frá suðvesturmörkum jarðarinnar við sjó (1) upp á há Esju þar sem vötnum hallar til norðurs (2) og eftir henni í Kambshorn (3), þaðan beina línu í Kvensöðla (4) og þaðan meðfram girðingum að suðausturmörkum jarðarinnar við sjó (5).“

Við aðalmeðferð málsins þann 10. febrúar 2005 var gerð sú breyting á kröfulínu vegna jarðarinnar að hún næði „að Lág-Esju að mörkum Vallár og Blikdals.“

„Landeigandi Sjávarhóla lítur svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um afnotarétt hans í þjóðlendu að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti Kjalarness teljist þjóðlenda.

Þá er krafist greiðslu málskostnaðar úr ríkissjóði samkvæmt málskostnaðarreikningi, sem lagður verður fram áður en málið verður tekið til úrskurðar [eiganda jarðarinnar] að skaðlausu“.

3.14. Kröfur Jóns Levís Tryggvasonar o.fl. vegna smábýla 4-14 í landi jarðarinnar Skrauthóla

Af hálfu Jóns Levís Tryggvasonar o.fl. vegna smábýla 4-14 í landi jarðarinnar Skrauthóla er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur þeirra á óskiptu landi innan neðangreindra merkja:

„Frá norðurhorni smábýlis 4, punkti (1), upp á há-Esju þar sem vötnum hallar til beggja hliða (2) og eftir henni í punkt (3) á ofanverðu Kambshorni, þaðan beina línu í austurhorn smábýlis 14, punkt (4), og þaðan eftir efri merkjum spildnanna að norðurhorni smábýlis 4, punkti (1).“

Við aðalmeðferð málsins þann 10. febrúar var gerð sú breyting á kröfulínum „að vestan- og austanverðu að þær framlengist áfram í beina stefnu uns þær ná saman á Lág-Esju.“

„Þá er gerð krafa til málskostnaðar úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.“

3.15. Kröfur Gísla Snorrasonar o.fl. vegna hluta jarðarinnar Esjubergs

Af hálfu Gísla Snorrasonar o.fl. vegna hluta jarðarinnar Esjubergs „er krafist að kröfum ríkisins er snerta eignarland landeigenda verði alfarið hafnað.“

„Þá [er] sú krafa gerð að landeigendum [verði] úrskurðaður beinn og óskertur eignarréttur að öllu landi jarðarinnar Esjubergs, ofan 100 metra hæðarlínu, eins og merkjum hennar er lýst í kröfugerðinni, milli punkta nr. 1 til 10, sbr. einnig neðangreinda lýsingu.

Landfræðilega beinast kröfur landeigenda að viðurkenningu á beinum eignarrétti innan þess landsvæðis sem lýst er í kröfulýsingu að falli innan merkjalýsingar jarðarinnar sbr. merkjaskrá, dags. 27. maí 1890, eins og hún var skýrð í dómsorði merkjadóms Gullbringu- og Kjósarsýslu, uppkveðnu 2. september 1922.“

Teljast landamerki jarðarinnar Esjubergs eftirfarandi: „Úr sjó í Leiðhamra (p.nr. 1) þar sem þeir voru hæstir fram við sjóinn og sjór féll að þeim, þaðan bein lína í norðvestur, í Varmhóla (p.nr. 2) þar sem þeir eru hæstir yfir sjávarmál að vestanverðu. Þaðan ræður bein lína í stefnu á há Brautarholtsborg að landamerkjum Saltvíkur (p.nr. 3). Að vestan liggja mörkin úr norðvestur horni Saltvíkurlands, beina stefnu í Gvendarbrunn (p.nr. 4), en þaðan í efri Kvensöðul og síðan sömu stefnu upp á háhrygg Lág Esju (p.nr. 5) og síðan eftir honum í Kambshorn (p.nr. 6). Úr Kambshorni fylgir línán Esjubrún, þ.e. hábrúninni sunnan Blikdals, uns lína dregin úr vestanverðu Þverfellshorni, í stefnu af Langahrygg, sker hana upp af Skollabrekkum (p.nr. 7). Að austan er línán úr þeim punkti í Þverfellshorn vestanvert (p.nr. 8) og þaðan eftir Langahrygg í upptök lækjar (p.nr. 9) sem fellur niður Skarðadali og síðan eftir læknum um Markagil í sjó fram (p.nr. 10). Þaðan með sjó að upphafspunkti og að teknu tilliti til netlaga.

Sá hluti jarðarinnar sem er innan landamerkja hennar, en fellur undir þjóðlendu, skv. kröfugerð ríkisins, liggur milli kröfulínu ríkisins sunnanvert og kröfulínu landeigenda norðanvert. Nánar afmarkast það landsvæði sem um er deilt vestanvert þar sem kröfulína landeigenda sker kröfulínu ríkisins í Lág Esju milli punkta nr. 4 og 5 í kröfulýsingu landeigenda, norðanvert liggur landsvæðið neðan línu sem dregin er milli punkta nr. 5, 6 og 7 í kröfulýsingu landeigenda, en að austanverðu afmarkast svæðið af línu sem dregin er milli punkta nr. 7 og 8.

Þá er þess krafist að óbyggðanefnd úrskurði landeigendum málskostnað úr hendi ríkisins til handa þeim vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni.“

3.16. Kröfur Jónasar Jónassonar o.fl. vegna jarðarinnar Valla

Af hálfu Jónasar Jónassonar o.fl. vegna jarðarinnar Valla er gerð sú krafa „að hafnað verði öllum kröfum fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins samkvæmt kröfulýsingu frá 6. febrúar 2004 að því er varðar þjóðlendur á Kjalarnesi.

Eigendur Valla gera kröfu til þess að allt land innan þessara merkja, með vísan til tölusettra punkta á uppdrætti, verði viðurkennt sem eignarland jarðarinnar:

Lína úr punkti við vesturmörk jarðarinnar (punktur 1) upp með Kollafjarðará, svo langt sem áin nær upp á Esjubrún, þá í Hábungu á Esju þar sem vötnum hallar (punktur 2), þaðan lína með vatnaskilum í punkt (punktur 3), þaðan lína að Kistufelli og meðfram landamerkjum við Norðurgröf að punkti við austurmörk jarðarinnar (punktur 4).“

„Eigendur Valla líta svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um afnotarétt þeirra í þjóðlendu að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti Kjalarness teljist þjóðlenda.

Þá er krafist greiðslu málskostnaðar úr ríkissjóði samkvæmt málskostnaðarreikningi, sem lagður verður fram áður en málið verður tekið til úrskurðar, [eigendum jarðarinnar] að skaðlausu.“

3.17. Kröfur Skipulagssjóðs Reykjavíkur vegna jarðarinnar Norðurgrafar

Af hálfu Skipulagssjóðs Reykjavíkur vegna jarðarinnar Norðurgrafar er gerð sú krafa að viðurkenndur verði einkaeignarréttur á landi innan neðangreindra merkja:

„Frá Leirvogsa við mörk Varmadalslands (1) beina línu í flatan stein (2) í mýrinni vestanvert við Grafarholt, þaðan beina línu í Kistufell (3) og þaðan sem vötnum hallar upp á Hábungu (4) Esjunnar. Frá Hábuungu eftir því sem vötnum hallar í há-Esju (5) upp af Hátindi, þaðan í Hátindsbrún (6), þá beina línu í mynni Grafarár í Leirvogsa (7) og svo eftir henni að Varmadalslandi (1).

Þá er gerð krafa til málskostnaðar úr ríkissjóði skv. 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.“

3.18. Kröfur Sveins Sigurjónssonar vegna jarðarinnar Þverárkots

Af hálfu Sveins Sigurjónssonar vegna jarðarinnar Þverárkots er gerð sú krafa „að hafnað verði öllum kröfum fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins samkvæmt kröfulýsingu frá 6. febrúar 2004 að því er varðar þjóðlendur á Kjalarnesi.

Eigandi Þverárkots gerir kröfu til þess að allt land innan þessara merkja, með vísan til tölusettra punkta á uppdrætti, verði viðurkennt sem eignarland jarðarinnar:

Frá suðvesturmörkum jarðarinnar við Leirvogsa (punktur 1), þaðan lína upp í brúnir neðan við hátinda á Esju (punktur 2), þaðan lína upp á Há Esju þar sem vötnum hallar (punktur 3), þaðan lína sem fylgir vatnaskilum í Svínaskarð (punktur 4), þaðan lína sem fylgir Skarðsa í punkt á ármótum (punktur 5), þaðan lína sem fylgir Þverá allt að Leirvogsa við endimörk jarðarinnar (punktur 6).

Eigandi Þverárkots lítur svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um afnotarétt hans í þjóðlendu að öllum venjubundnum afnotum að fornu og nýju, komi til þess að einhver hluti Kjalarness teljist þjóðlenda.

Þá er krafist greiðslu málskostnaðar úr ríkissjóði samkvæmt málskostnaðarreikningi, sem lagður verður fram áður en málið verður tekið til úrskurðar, [eiganda jarðarinnar] að skaðlausu.“

3.19. Kröfur Landsnets hf.

Af hálfu Landsnets hf. eru gerðar kröfur til nauðsynlegs landsvæðis til afnota vegna háspennulína og tengdra mannvirkja að svo miklu leyti sem þau verða talin standa innan þjóðlendumarka. Nánar tiltekið er þess krafist að háspennulínur fyrirtækisins geti staðið ótímabundið á landi því sem þær fara um og það hafi ótakmarkaðan umferðarrétt að þeim til viðhalds og endurbóta, m.a. með lagningu vegslóða. Með vísan til 2. mgr. 5. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998, er gerð krafa um að þessi réttindi Landsnets hf. verði viðurkennd innan þess svæðis sem kann að verða talið til þjóðlendu á svæði nr. 4.

Um er að ræða eftirfarandi háspennulínu í eigu Landsnets hf.:

„Brennimelslína 1 (220 kV) sem liggur norðaustur frá Geithálsi og sveigir til norðurs eftir Mosfellsheiði og í gegnum Kjósarskarð og niður í Kjósina á leið sinni að tengivirki við Brennimel í norðanverðum Hvalfirði.“

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1. Inngangur

Svo sem fram kemur í kafla 2.4. voru mál nr. 3/2004, Kjalarnes, og mál nr. 4/2004, Kjós, sameinuð. Skjalanúmerum var þó haldið óbreyttum í hvorum þætti hins sameinaða máls fyrir sig og skjöl er varða Kjalarnes geta því borið sama skjalanúmer og skjöl er varða Kjós. Þarf þá að gæta að því hvorn hluta málsins skjalið varðar. Skjalaskrá er því skipt upp í A-hluta, fyrir Kjalarnes, og B-hluta, fyrir Kjós. Í Kjalarnesþætti málsins hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-24 ásamt undirskjöllum eða samtals 307 skjöl, auk 8 hliðsjónargagna. Í Kjósarþætti málsins hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-14 ásamt undirskjöllum eða samtals 215 skjöl, auk 14 hliðsjónargagna. Sjá nánar í fylgiskjali nr. III (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. Þjóðll., nr. 58/1998, sbr. 1. nr. 65/2000. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fáiast um einstök álitæfni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til meðferðar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt.

Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar. Jafnframt var haft samstarf við handritadeild Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og fleiri aðila. Gagnaöflun óbyggðanefndar grundvallast á „Yfirliti um frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Við samningu þess hefur óbyggðanefnd notið ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmonnum og engar athugasemdir komið fram.

Fyrirsvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmennt um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna.

Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmönnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til greinargerða Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 2, 3 og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. III, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 2 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3. Vettvangsferð

Að morgni mánudagsins 7. febrúar 2005 var haldið af stað í vettvangsferð frá húsakynnum óbyggðanefndar að Hverfisgötu 4a, Reykjavík.

Með í för auk óbyggðanefndar, starfsmanna óbyggðanefndar og lögmanna málsaðila var Jónas Helgason vegna Ingunnarstaða og Hrísakots í Kjós. Haldið var sem leið lá frá Reykjavík og ferðinni í fyrstu heitið inn Mosfellsdal. Stöðvað var í Mosfellsbæ þar sem Magnús Sæmundsson frá Eyjum í Kjós slóst í förina. Ekið var áfram og inn Mosfellsdal og eftir dalnum þar til komið var að Seljabrekku. Þar var beygt út af. Ekið var hjá Skeggjastöðum og yfir Leirvogsa. Á hægri hönd mátti sjá Hrafnhóla og framundan glitti í Þverárkot. Stöðvað var við Hrafnhóla og skyggst um. Framundan var Þverárkotsháls. Þá mátti sjá Haukafjöll og handan við Þverárkotsháls sást glitta í Kistufell. Einnig mátti greina Þverárdal og Skarðsdal á milli Þverárkotsháls og Sumarkinnar. Á milli Þverárkotsháls og Kistufells liggur Grafardalur.

Haldið var til baka sömu leið og út á þjóðveg nr. 1. Beygt var út af á nýjan leik og inn á Kjalarnesveg innri. Sjá mátti heim að Völlum og Norðurgröf og Kistufell þar fyrir ofan. Á hægri hönd sást Mosfell. Ekið var framhjá mörkum Valla og Norðurgrafar. Til vesturs mátti sjá Langahrygg eða Gljúfurdalshrygg eins og hann var stundum nefndur.

Enn var haldið til baka sömu leið og út á þjóðveg nr 1 og ekið áfram undir leiðsögn Gunnars Sæmundssonar hrl. Stöðvað var við afleggjarann að Naustanesi þar sem Djúpagil blasti við, en um það snérust þræturnar milli Mógilsár og Esjubergs meðal annars. Greina mátti bæði Leiðhamra og Varmhóla, sem og Langahrygg en Þverfellshorn sem gengur upp af honum var hulið þoku. Bæjarstæði Mógilsár og Kollafjarðar voru einnig sýnileg.

Haldið var af stað á ný. Horft var upp að Langahrygg. Framundan blasti Djúpagil við og aðeins utar Markagil og hjá því Fálkaklettur. Framundan sást Leiðhamrar. Þar sem Leiðhamrar ganga lengst fram byrja merkin milli Esjubergs og Mógilsár. Sjá mátti inn í Gljúfurdal. Þá sást Hestagil en upp með því er að sögn

Gunnars Sæmundssonar hrl. greið leið alveg upp á Kerhólakamb. Á hægri hönd sást heim að Esjubergi og nokkru vestar glitti í Kvensöðla en merki Esjubergs liggja samkvæmt kröfugerð jarðeigenda um þann efri. Þar upp af er Lauganípa sem ekki sást vegna þoku.

Beygt var af þjóðvegi nr. 1 og ekið heim að Kirkjulandi. Þar var stigið frá borði í mikilli hríð. Jón Leví Tryggvason, sem fæddur er og uppalinn á Skrauthólum, beið hópsins þar og greindi frá staðhättum. Hann greindi viðstöddum frá því hver hann teldi vera mörk Skrauthóla og Esjubergs. Síðar birti til og Kvensöðlar sáust vel sem og Lauganípa sem gnæfði yfir. Haldið var af stað en stöðvað á ný við vesturmörk Skrauthóla. Þar greindi Jón Leví Tryggvason einnig frá staðhättum.

Þá var ekið áfram sem leið lá eftir þjóðvegi nr. 1 undir leiðsögn Gunnars Sæmundssonar hrl. Ekið var framhjá Sjávarhólabænum. Úti á nesinu mátti sjá Brautarholtsborg. Ekið var framhjá Vallárbænum og sjá mátti Vallárdal ganga þar upp af. Stöðvað var fyrir mynni Blikdals. Þar var Dýjadalshnjúkur greinanlegur fremst og Tindstaðafjall þar fyrir innan. Þá mátti sjá Hnefa og Melahnjúk.

Stigið var út úr bifreið óbyggðanefndar og um borð í jeppa annars vegar Bjarna Bærings Bjarnasonar og hins vegar Sigurðar Sigurjónssonar hrl. Ekið var í þessum bifreiðum upp að mynni Blikdals. Þar var stöðvað og gengið spölkorn inn á dalinn undir leiðsögn Bjarna Bærings Bjarnasonar. Skyggni var slæmt og lítið sást.

Haldið var af stað á ný og ekið til baka sömu leið. Þegar komið var niður að þjóðvegi nr. 1 steig hópurinn aftur um borð í bifreið óbyggðanefndar. Ekið var um Tíðarskarð og yfir í Kjós. Á hægri hönd var Þjófaskarð. Beygt var inn á Miðdal. Við Kiðafell slóst í förina Guðmundur Davíðsson frá Miðdal, oddviti Kjósahrepps, og tók hann við leiðsögn. Esjan var á hægri hönd. Lítið sást þó í brúnir hennar vegna skýjafars. Beint framundan sást til bæjarins Morastaða og á hægri hönd voru Tindstaðir og Tindstaðafjall þar upp. Enn ofar mátti greina Tindstaðahnúka, ytri- og innri. Á vinstri hönd var Eyrarfjall og á hægri hönd sást glitta í Kerlingargil. Þar ofan við var Tindstaðahnúkur. Á hægri hönd var Þórnýjartindur hulinn þoku. Ekið var yfir mörk Miðdals og Eilífsdals en þau liggja niður úr Þórnýjartindi. Beint framundan sást til Eilífsdalsbæjarins og hægra megin við hann mátti sjá Orrustuhól.

Stöðvað var og í förina slógust þeir Aðalsteinn Grímsson frá Eilífsdal og Gísli Ellertsson frá Meðalfelli. Ekið var inn í sumarbústaðahverfi sem kallast Valshamar og er í landi Meðalfells, og skyggnst inn á Eilífsdal. Handan við Eilífsdal er aflíðandi háls sem liggur upp á Skálatind. Beint framundan glitti í Meðalfell og á hægri hönd sást Valshamar, þar handan við var Nónbunga hulin þoku. Á hægri hönd mátti einnig sjá Miðmundarhnúk og Meðalfellsvatn.

Ekið var út á Hvalfjarðarveginn á ný. Framundan mátti sjá Meðalfell og gegnt því Reynivallaháls. Beygt var út af í átt að Meðalfelli og ekið meðfram Meðalfellsvatni. Þá var beygt í átt að Flekkudal og Grjóteyri. Skyggni var mjög slæmt og lítið sást. Ekið var yfir Flekkudalsá og heim að Flekkudal. Þar var snúið við. Ekið

var yfir Sandsá og á hægri hönd var Sandsfjall greinanlegt. Snúið var við á ný og ekið framhjá Laxárnesi og yfir Laxá. Ekið var framhjá bænum Fossá þar sem mikil skógrækt hefur átt sér stað og yfir Fossá. Þaðan liggur að sögn Gunnars Sæmundssonar hrl. gömul þjóðleið yfir í Vindáshlíð og svo áfram þaðan um Svínaskarð og svo niður hjá Þverárkoti. Framundan mátti sjá Múlafjall. Beygt var inn á Brynjudal. Ekið var um hlaðið á Þrándarstöðum og sjá mátti eyðibýlið Skorhaga. Einnig mátti sjá heim að Ingunnarstöðum sem eru hinum megin í dalnum. Framundan sást Hvalfell. Þá sást vel upp í Botnssúlur. Á hægri hönd mátti sjá Múlafjall og Hrísháls. Undir Hríshálsi stendur eyðibýlið Hrísakot. Ekið var heim að Ingunnarstöðum og þar steig Guðrún Björnsdóttir upp í bílinn og sagði frá staðhátum. Ekið var inn dalinn undir leiðsögn Guðrúnar. Þá var snúið við og haldið heim á leið til Reykjavíkur. Komið var til baka á skrifstofu óbyggðanefndar þar sem vettvangsferð lauk síðdegis.

4.4. Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins, þriðjudaginn 8. febrúar 2005, voru teknar skýrslur af eftirtöldum: Bjarni Bærings Bjarnason, kt. 110350-2619, Brúarreykjum, Borgarbyggð. Jón Leví Tryggvason, kt. 131137-4949, Grýtubakka 2, Reykjavík. Árni Snorrason, kt. 191143-3109, Esjugrund 47, Kjalarnesi. Ólafur Guðbjartsson, kt. 241252-4349, Sjávarhólum, Kjalarnesi. Guðmundur H. Davíðsson, kt. 060259-2119, Miðdal, Kjós. Kristján Finnsson, kt. 230744-3949, Grjóteyri, Kjós. Magnús Sæmundsson, kt. 280334-4489, Eyjum II, Kjós. Finnbogi Björnsson, kt. 040859-3739, Skipasundi 54, Reykjavík.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í úrskurði þessum, eftir því sem tilefni er til, en uppskriftir þeirra eru meðal gagna málsins.

5. SAGA JARÐA OG AFRÉTTARNOTA

Greinargerð þessi er í tveimur þáttum.⁴ Í fyrri hluta er fjallað um jarðir og önnur svæði í Kjósarhreppi sem mál þetta varðar og í seinni hluta er fjallað á sama hátt um jarðir og önnur svæði á Kjalarnesi.⁵ Fyrst er greint frá elstu ritheimildum um landnám á hvoru svæði fyrir sig, síðan fjallað um stjórnsýslumörk og þá rakin saga einstakra

⁴ Þessi kafla er byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, sbr. skjal nr. 11 í Kjósarþætti málsins og skjal nr. 19 í Kjalarnesþætti málsins. Þó hefur verið felld út umfjöllun um þær jarðir sem liggja utan við ágreiningssvæði málsaðila og ekki skipta máli hér. Einnig hefur verið felld út eða stytta umfjöllun um heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins.

⁵ Svo sem fram kemur í kafla 2.4. voru mál nr. 3/2004, Kjalarnes, og mál nr. 4/2004, Kjós, sameinuð. Skjalanúmerum var þó haldið óbreyttum í hvorum þætti hins sameinaða máls fyrir sig og skjöl er varða Kjalarnes geta því borið sama skjalanúmer og skjöl er varða Kjós. Þarf þá að gæta að því hvorn hluta málsins skjalið varðar. Skjalaskrá er því skipt upp í A-hluta, fyrir Kjalarnes, og B-hluta, fyrir Kjós.

jarða og annarra landsvæða, afmörkun þeirra, ráðstöfun að eignarrétti og nýting. Loks er í hvorum hluta fyrir sig fjallað um afréttarnot og birtur útdráttur úr fjallskilareglugerðum.

5.1. Kjósarhreppur

5.1.1. Landnám í Kjós

Landnámabók getur ýmissa manna, sem námu land á þessu svæði. Fyrstur landnámsmanna var Ingólfur Arnarson:

En Ingólfr nam land milli Ölfusár ok Hvalfjarðar fyrir útan Brynjudalsá, milli ok Öxarár, ok öll nes út.⁶

Eins og getið er um varðandi Kjalarnes var Mýdalsá (nú Miðdalsá og Kiðafellsá) takmark landnáms Helga bjólu. Norðan Mýdalsár var landnám Svartkels hins katneska:

Svartkell hét maðr katneskr; hann nam land fyrir innan Mýdalsá milli <ok> Eilífsdalsár ok bjó at Kiðjafelli fyrst en síðan á Eyri.⁷

Svartkell hét maðr; hann fór af Englandi til Íslands ok nam land fyrir innan Mýdalsá ok millim Eilífsdalsár ok bjó at Kiðjafelli fyrst en síðan á Eyri.⁸

Eilífsdalá heitir nú Dælisá eða Bugða.⁹ Gera má ráð fyrir að landnám Svartkels hafi náð upp í Esjuna, milli upptaka Mýdalsár og Eilífsdalsár.

Valþjófr, son Örlygs ens gamla frá Esjubergi, nam Kjós alla ok bjó at Meðalfelli; frá honum eru Valþjóflingar komnir.¹⁰

Valþjófr, er fyrr var getit, son Örlygs at Esjubergi, hann nam Kjós alla ok bjó at Meðalfelli. ... Valbrandr hét annarr son Valþjófs, faðir Torfa, er fyrst bjó á Möðruvöllum. Þeir feðgar gerðu félag við Tungu-Odd; af því bjöggu þeir síðan á Breiðabólstað í Reykjardal hinum nörðra.¹¹

Landnám Valþjófs hefur því náð yfir Kjós vestan Laxár og ofan Bugðu.¹²

Þorsteinn, son Sölmundar Þórólfssonar smjörs, nam land milli Botnsár ok Forsár, Brynjudal allan. Hann átti Þorbjörgu kötlu, dóttur Helga skarfs; þeirra son var Refr enn gamli, er Bryndælir eru frá komnir.¹³

⁶Landnámabók. Íslenzk fornrit, I. b. Jakob Benediktsson gaf út. Reykjavík. 1986. s. 45 (Sturlubók og Hauksbók). Skjal nr. 4(39).

⁷Landnámabók 1986, s. 56 (Sturlubók).

⁸Landnámabók 1986, s. 57 (Hauksbók).

⁹Landnámabók 1986, s. 56 (1. nmgr.).

¹⁰Skjal nr. 4(39).

¹¹Skjal nr. 4(39).

¹²Skjal nr. 4(39).

¹³Skjal nr. 4(39).

Son Þórólfs smjörðs var Sölmundur, faðir Þorsteins, þess er land nam í Brynjudal á millim Bláskeggsár ok Forsár; hann átti Þorbjörgu köttlu, dóttur Helga skarfs Geirleifssonar, er nam Barðaströnd; þeira son var Refr í Brynjudal, faðir Halldóru, er átti Sigfúss Elliða-Grímsson.¹⁴

Landnámugerðum ber ekki saman um mörk landnáms Þorsteins Sölmundarsonar, hvort þau miðast við Botnsá eða Bláskeggsá. Er hér komið út fyrir landnám Ingólfs Arnarsonar sem náði til Brynjudalsár eins og segir í upphafi. Bústaður Þorsteins Sölmundarsonar er ekki nefndur, en í Þórðarbók Landnámu segir að Refur sonur hans hafi búið í Múla. Sá bær þekkist ekki og hafa menn velt vöngum yfir líklegum stað án niðurstöðu.¹⁵

Maðr hét Ávangr, írskr at kyni; hann byggði fyrst í Botni; þar var þá svá stórr skógr, at hann gerði þar af hafskip.¹⁶

Ávangr hét maðr írskr, er bjó í Botni fyrstr manna, ok bjó þar allan aldr sinn; þá var þar svá stórr skógr, at hann gerði þar hafskip af ok hlóð þar sem nú heitir Hlaðhamarr.¹⁷

Hér er átt við Stórabotn í Botnsdal, sem á land báðum megin Botnsár. Ekki kemur fram, hversu stórt land Ávangur hefur haft til umráða. Haraldur Matthíasson telur hann hafa numið allan Botnsdal.¹⁸

5.1.2. Lýsing Kjósarhrepps

Sigurður Sigurðsson, prestur á Reynivöllum lýsti mörkum Reynivallasóknar svo árið 1840:

Takmörk Reynivallasóknar eru að norðanverðu: Botnsheiði og sá partur Hvalfjarðar, sem frá Neðra-Hálshólum liggur inn í landið fyrir norðan þann hluta sóknarinnar, er liggur fyrir norðan þann hluta sóknarinnar, er liggur fyrir norðan Reynivallaháls. Að sunnanverðu er Esjufjallið. Að austan er Sýsluhólmi, milli Hækingsdals og Stíflisdals, - hólmi þessi heitir öðru nafni Þinghólmi, og við hann skiptast sýslurnar, Kjósar- og Árnessýsla, - og Sandafelli, fjall fyrir sunnan Laxá. að vestan Hvalfjörður og áin Bugða fyrir sunnan Laxá.¹⁹

Engin sóknarlýsing er til fyrir Saurbæjarsókn (innan Kjalarnesþinga) í safni Hins íslenska bókmenntafélags en Kjós vestan Bugðu er í Saurbæjarsókn.

Í fasteignamatinu 1916-1918 er að finna svohljóðandi lýsingu á Kjósarsveit:

¹⁴Skjal nr. 4(39).

¹⁵Landnámabók 1986, s. 59 (8. nmgr.). Haraldur Matthíasson, *Landið og Landnáma*. 2. b. Reykjavík. 1982. s. 89-90.

¹⁶Landnámabók 1986, s. 58 (Sturlubók).

¹⁷Landnámabók 1986, s. 59 (Hauksbók).

¹⁸Haraldur Matthíasson, *Landið og Landnáma* 2. b. s. 90-91.

¹⁹Landnám Ingólfs. Safn til sögu þess. III. b. Reykjavík 1937-1939, s. 242.

Hún liggur milli Hvalfjarðar og Esju. Sveitarlandamerkin eru: Frá innanverðum Botnsvogi þverbeint upp á Múlafjall, eftir því austur á Botnssúlur, þaðan suður á Kjöl, vestur það fjall ofan í Kjósarskarð (Þrengsli) [Strikað yfir: um, og ofan línu skrifað með blýanti: fyrir ofan] Þórufoss, þaðan eftir suðurtakmörkum Fremra-Hálslands og Írafells vestur á Skálafell, norður yfir Svínaskarð um Smaladys og upp á Móskaðahnjúka, síðan vestur Esju til Lokufjalls að austurtakmörkum Tindsstaðalands (í Kjal.) þar (um Kerlingargil) ofan í Kiðafellsá (=Mýrdalsá), sem síðan er sveitamörk til sjávar.

Nyrzti hluti sveitarinnar er Brynjudalur, þá suðurströnd Hvalfjarðar út að Hálsnesi, norðan við Reynivallaháls. Sunnan Hálsness gengur Laxárvogur inn. Á honum er Maríuhöfn, löggilt. Austur og suður frá þeim vegi er dalur mikill, hin eiginlega Kjós, og er þar aðalbygðin, og í smádölum suður í Esjuna út úr aðaldalnum. Um miðju er Kjósardalurinn tvískiftur, því Meðalfell er þar eins og eyja í dalnum. Eyrarfell (=Kiðafell) er einnig sérstætt út móts við Laxárvog og bygð umhverfis það. Mun dalur sá, er skilur það frá Esju, rétt nefndur Mýrdalur; á það [strikað yfir: nafn] bendir bæjarnafnið Mýdalur [Eftirfarandi setningu á neðri spássíu er vísað hér inn: Nefndur Mýrdalur í fornu bréfi (Fbrs.); þá var þar kirkja.] (r-ið fallið burt?).

Sveitin á ekki upprekstarland; en margar jarðirnar eiga land til fjalls, og eru sjálfum sér nógar um sumarland, en frá hinum landþrengri er rekið í hin rúmu lönd Brynjudalsjarðanna, einkum sameiginlegt land Ingunnarstaða og Hrísakots. Reynivallakirkja á og land gott í Seljadal og vestanverðum Kili; en á síðari árum er Seljadalur bygður (1 bær).²⁰

Björn Bjarnarson lýsir mörkum Kjósarsýslu þannig árið 1937:

Takmörk Kjósarsýslu landmegin eru: Frá Botnsvogi innanverðum suður og upp á (Hrísháls-) Múlann, er nú er nefndur Múlafjall, en er endi Hrísháls; þá eftir Hríshálsi sunnanverðum (þar hallar öllum vötum norður), upp eftir Súlnahrygg og upp á Súlnatind, þá suðvestur til Sandvatns, er Brynjudalsá fellur úr (litlum spöl sunnar er Myrkavatn, er Öxará fellur úr), þá suðvestur um Kjalfjall (Kjölinn) og vestur af því ofan í efra hluta Kjósardalsins um Þórufoss í Laxá, skammt fyrir neðan Stíflisvatn, sem Laxá fellur úr, þá yfir Seldal, vestur í Rjúpnagilsbotna, þá gilið, unz gljúfur þess þrýtur hið neðra, þá yfir Syðra-Sauðafell, um Sýslustein, sem er uppi á fellinu, þá stefna til Þrívarða (nú sæluhússtöftar, er byggð var úr varðagrjótinu á miðri næstliðinni öld), ...²¹

²⁰Skjal nr. 2 (27)a-b.

²¹*Landnám Ingólfs*. Safn til sögu þess, II. b. Reykjavík 1936-1940, s. 90-91.

5.1.3. Mörk Kjósar- og Þingvallahreppa

Árið 1740 lögfesti Markús Snæbjörnsson, prestur á Þingvöllum, Þingvallastað. Í þeirri lögfestu eru teknar með jarðir Þingvallakirkju í Þingvallasveit þannig að segja má að sveitarmörkum sé lýst að mestu leyti. Eftirfarandi atriði eru tekin hér upp úr lögfestunni:

Soknarprestur til Þingvallar og Ulfljótsvatns Kyrkiu Safnada Eg Markus Snæbjörnsson lögfesti hér i Dag mér forlénad kongl. Majsts Beneficium Þingvelli innan Arness Syslu, til efter skrifadra Takmarka: ... Enn fyrer nordann vegenn [Hrafnabjargaveg] strandlengis efter Fjöllum norðr ad Skialdbreid hvörja eg lögfesti alla itra; þaðann beint i Leirárhöfða og so vestur epter allt þar til vötnum hallar ad Borgarfyrði: það[an] beint yfer ad Steinkyrkiu eda Steinkistu (af sumum kalladri) úr henni i midja þúfuna sem stendr hædst uppa Brattafelli, sidann beint ofann i Holmavad, úr Holmavadi, midt yfer um stóra Saudafell, þaðann i Riúpnagil, úr Riúpnagili i Steininn á litla Saudafelli, frá Steini þeim i Sysluvördur á eystri Moldbreckum, og so þvert yfir i Klofnínga, enn úr þeim i Þingvallavatn, epter gilinu milli Heidarbæar og Nesia. Innann þessara Marka lögfesti eg Tödur og Engiar, Skóga Holt og Haga Vötn og Veidistadi, Eggver og allar landsnytjar þær sem þessu Landi eiga ad logum ad fylgia og Kongl Majt ei allranádugast epter laterd hefr Landsþinginu til nytsemda, allt ad ordfullu lögfullu og lögmáli réttu, fyrerbjódande hédann af hvörjum manni sér ad nýta tilteked Þingvallar Beneficii land edur i því vinna nema mitt leifi þar til fáí. ... Lögfestuna stadfester Nafn mitt med egenn hendi skrifad her ad nedann.

Actum Stóruborg i Grimsnesi þann 16 Maji A° 1740. Marcus Snæbjörnson.

Upplesed ad Stóruborgar Manntalsþingi, þann 16da Maji 1740. Brinjúlfur Sigurdsson.²²

Hinn 27. desember 1831 skrifaði Björn Gunnlaugsson, kennari við Bessastaðaskóla, Krieger stiftamtanni og bað hann að rita sýslumönnum Árnæssýslu, Gullbringu- og Kjósarsýslu og spyrja þá út í mörk á milli sýslanna. Björn stóð í landmælingum á vegum Hins íslenska bókmenntafélags en fyrirhugað var að gefa út upprátt af landinu. Krieger tók vel í bón Björns og skrifaði sýslumönnum Þórði Sveinbjörnssyni og Ólafi Hannessyni Finsen þann 3. janúar 1832.²³ Þórður svaraði bréfi Kriegers 11. janúar 1832 en í því eru að finna eftirfarandi upplýsingar:

Den sydligste Punct i denne Grændse-Linie maa antages at være in confesso de saakalde Sysselsteene (: Sijsslusteinar) under Geitahljyd midt i mellem Gaardene Krisevik, som tilhører Guldbringe-Syssel, og Herdijsarvík, som tilhører Arness-Syssel. Den nordligste Punct af Linien angives af Thingvalle-Præstekalds Lovfester og Kirkebøger, som maa antages, at være autentique Documenter, saaledes som Proprietair Stephán Paulsson af Oddgeirsholum, opdragen paa Præstegaarden Thingvellir og Søn af en

²²Matthías Þórðarson: *Þingvöllur*. Alþingisstaðurinn forni. Reykjavík 1945, s. 283-284.

sammestæds i lang Tid fungerende Præst, har angivet i indsluttede Beretning, som tillige indeholder Oplysning om Grændselinien mellem Arness- og Borgerfiords-Sysseler. Herr Adjunct Gunnlögen vil saaledes a dato puncto ad datum punctum kunde udfinde den rette Linie, som her antages at være følgende:

Fra Sijsslusteinar under Geitahljod over Fieldet i Nærheden af Vífilfell til den store Steen ved den ostlige Ende af Liklafell, som ogsaa kaldes Sijsslusteinn, derfra til Borgarholar paa den saakaldte Mosfellsheide, derfra til de sydligere Moldbrekkur, derfra i Riúpnagil mellem Gaardene Stardal, som tilhører Kiose Syssel, og Stijblisdal, som tilhører Arness-Syssel, derfra i Tuen, som er opført paa Store-Saudafell, derfra i Sysselholmen (: Sijssluhólma:) i Store-Laxaaen, derfra i Steinkirken (: Steinkirkju:), derfra i Fieldet Sútur, hvorfra Grændserne af Arness- og Borgerfiords-Sysseler begynde til Hrosshædir, derfra til Uxahrigg, derfra i Lejrárhöfda og til Eiriksnijpu i Baldjökulen.

Ved Arness-Syssels-Archiv findes ingen Documenter, som herom give Oplysning, men det er dog notorisk, at Ölvess-Reppen i Arness-Syssel, fra ældgamle Tider, vedligeholder Fieldstuen sönden for Hellirsheiden og ryddeliggiör Veien lige til Vatnene eller til Liklafellet, hvilket synes at tilintetgiöre den Paastand, hvis den af nogen fremförtes, at Hellirsheidar Fielddrygen angiver Grændserne, hvilket ogsaa de ældgamle Egenavne i Grændselinien: Sijsslusteinar, Sijsslusteinn, og Sijssluhólmi, synes ydermeere at afbeviser.²⁴

Ólafur Hannesson Finsen sýslumaður í Gullbringu- og Kjósarsýslu svaraði stiftamtanni þann 12. apríl 1832 á þessa leið:

I Anledning af Deres Højvelbaarenheds gunstigste Skrivelse af 3die Januar til mig angaaende Oplysningers Erhvervelse om Grændseskiellen imellem Kiose og Guldbringe Syssel samt Arnæs Syssel, havde jeg, da jeg underhaanden ikke troede at kunde erholde saa paalidelig Efterretning derom som jeg ønskede, til skrevet Repstyrene i Mosfellssveit og Kioserep des angaaende, og først nu for faae Dage siden har jeg modtaget Svar derpaa fra den sidstnævnte.

Ved hoslagt ærbödigst at tilsende Deres Højvelbaarenhed disse 2de Svarskrivelser, kan jeg ikke lade ubemærket at det er kun Repstyrene i Mosfellssveit som nævne „Liklafell” som Grændseskiel, da Repstyrene i Kioserep ikke melder om Grændseskiellene saa langt syd paa. I fölge flere mundtlige Oplysninger, jeg har sögt at erhverve denne Gienstand ang. er de opivne Grændser nord fra ligetil „Borgarholar”, hos de fleste aldeles overeensstemmende, ligesom det aldrig har været Tvivl underkastet at det sydligste Mærke er de saakaldte „Sysslusteinar” imellem Krisevig og Herdijsarvig sönden for den Fieldryg som adskiller Sysseleer; men derfra til Borgarhólar er det eneste som der haves forskiellige Sagn om, og skulde

²³Skjal nr. 2(51).

Liklafell udgiöre Marskiellet herimellem, vil grændserne derved blive i aldeles ulige Retning, og skulde Vifilfell antages at være det nærmeste Mærke paa Sydsiden, udgiöre dermed en spids Vinkel.

Imidlertid er det af ingen synderlig Vigtighed hvorledes Grændserne afstikkes imellem förbømte Sysseler, naar blot Kiose og Guldbringesysseler reserveres deres hidtil, i det mindste ved Brug i umindelige Tider erhvervede Ret til Afretsbrug eller Græsning for deres Kreaturer i alle de Fjeldegne som adskiller begge Sysslernes Boigdelaug.²⁵

Bréfi Ólafs H. Finsens sýslumanns í Gullbringu og Kjósarsýslu fylgdi m.a. eftirfarandi vitnisburður L.

Guðmundssonar hreppstjóra á Neðrahálsi í Kjós frá 14. mars 1832:

Uppá Bref Ydar af 14 Janúarii s.l. um að gefa þá Skírslu sem eg vissi um Merki á millum Arness- og Kjósarsysslu, er þetta:

Hólmi í midri Laxá, skamt nedan Stiblisdalsvatn, Sijssluhólmi kalladr, hefr altaf verid haldin Merki millum Kjósar og Arness-sysslu, úr honum til Sudurs: Yfir Saudafell, þar tekur Mosfells-land vid, til nordurs úr Sijssluhólma: nordur há Kjöl í Botnssúlu; þá kémr Botnsá úr Hvalvatni, sem skylur Kjósar- og Borgarfjardar-Sysslur. Önnur Sysslna-Merki eru mér ej kunn.²⁶

Í tilkynningu, sem dagsett er 14. maí 1889, skýrði presturinn á Þingvöllum frá því að þaðan í frá mættu engir, nema ábúendur, nota þær jarðir í Þingvallahreppi sem lögju á móts við Kjósarhrepp á nokkurn hátt s.s. eins og til rjúpnaveiði. Sérstaklega var tekið fram að þetta bann ætti m.a. við íbúa Kjósarhrepps. Tilkynningin var þinglesin 3. júní 1889.²⁷

5.1.4. Miðdalur

Mýrdals er getið í máldaga Saurbæjarkirkju frá því um 1220.²⁸

Í máldaga Mýdalskirkju sem talinn er frá haustinu 1269 kemur fram að kirkjan eigi:

... .x. hundrad j lande...²⁹

Á sínum tíma höfðu þeir Jón Egilsson og Jón Hauksson verið viðstaddir landamerkaárið á milli Eilífsdals sem þá var í eigu Ívars Vigfússonar og Mýdals sem þá var í eigu Eyjólfssonar. Þann 2. mars 1468 að Neðrahálsi í Kjós settu þeir saman vitnisburðarbréf um landamerki jarðanna. Þar segir:

... og eignadi greindr eyolfr sier all dri leingra en j nedannuerdann Sandhrygginn. er geingr ofan ur hnuknum fyrir sunnann fram j dalnum. og

²⁴Sjá sérstakt skilabréf. Skjalasafn stiftamtmanns III. 386. Bréfadagbók Stift- og Suðuramts 2, nr. 485. (ISt & SAJ 2 N 539-32).

²⁵Skjal nr. 2(51).

²⁶Skjal nr. 2(51).

²⁷Skjal nr. 2 (34).

²⁸Skjal nr. 4 (16).

²⁹Skjal nr. 4 (17). Það sama kemur fram í máldaga Mýdalskirkju frá því um 1367, sbr. skjal nr. 4 (18) og Vilchinsmáldaga, skjal nr. 4(85).

suo yfer griotfestina [í yngra handriti stendur: grjótrústina] er geingr ofan ur fiallinu fyrir nordann framm j dalnum.³⁰

Í arfaskiptum sem gerð voru með börnum Jóns Pálssonar þann 27. maí 1562 að Mýdal í Kjós þá kom jörðin Mýdalur sem metin var 30 hundruð að dýrleika í hlut Jóns Jónssonar prests í Saurbæ.³¹

Í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar kemur fram að hálfkirkjan í Mýdal eigi 10 hundruð í heimalandi og er jörðin sögð 30 hundruð að dýrleika.³²

Eyðijörðin Mýdalspartur var seld úr konungseigu 5. júní 1833.³³

Þann 22. maí 1834 var lesið upp afsalsbréf fyrir manntalsþingsréttinum á Reynivöllum frá 15. nóvember 1833. Bréf þetta var útgefið Halldóri Björnssyni bónda á Tindsstöðum fyrir jarðarparti sem var í konungseigu og kallaðist Miðdalspartur eða Kóngspartur við Miðdal í Kjósarhrepp.³⁴

Lýsing Miðdals frá 1840 er ekki til því bærinn er í Saurbæjarkirkjusókn og engin lýsing hennar er til frá þeim tíma.

Mýdalur er metinn á 36 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847 en dýrleika Mýdalskots er ekki getið. Neðanmáls kemur fram að Mýdalskot sé fyrst nefnt 1802 en fyrir þann tíma hljóti það að hafa verið innifalið í höfuðjörðinni eins og Mýdalspartur sem var eyðipartur úr Mýdal sem Tindstaðir nýttu sér. Samtals var höfuðjörðin öll því talinn 40 hundruð að dýrleika á tímum Árna Magnússonar og er eyðiparturinn þar af 6 hundruð að dýrleika. Jafnframt segir að betur komi heim að telja alla eignina auk partsins aðeins 34 hundruð að dýrleika eins og sýslumaður gerir en hann leggur 18 hundruð á kotið og aðeins 16 hundruð á Mýdal sjálfan. Jarðamatið 1802 sýnir líka að hann hafi á réttu að standa. Ennfremur kemur þar fram að eyðijörðin Efri-Mýdalur sé yrkt bæði frá Mýdal og Mýdalskoti.³⁵

Eigendaskipti urðu á Mýdal í Kjós þann 31. desember 1848 og var jörðin seld með öllum húsum og fylgjandi landi og landsnytjum. Afsalsbréfinu var þinglýst þann 31. maí 1849.³⁶

Í jarðamatinu 1849-1850 er fjallað um Miðdal og Miðdalskot. Þar er eftirfarandi umsögn sameiginleg báðum jörðunum:

Útrymi lítið. Landkostir góðir á sumrum. Vetrararbeit lítil.

Á sama stað er minnst á Melbæ sem fyrrum var Miðdalspartur.³⁷

Landamerkjabréf fyrir Miðdal, Miðdalskot og Melbæ var undirritað 28. maí 1890 og því þinglýst 2. júní sama ár. Í því koma eftirfarandi upplýsingar fram:

³⁰Skjal nr. 4 (19).

³¹*Íslenzkt fornbréfasafn*, XIII. b. s. 733-734.

³²Skjal nr. 4(99)

³³Skjal nr. 4(100).

³⁴Skjal nr. 2 (47)a-b.

³⁵Skjal nr. 4 (23).

³⁶Skjal nr. 2 (25).

Milli Tindstaða og Miðdalskots eru mörkin, að vestanverðu kerlingargil og gamall lækjarfarvegur úr því gili sem vatn hefur runnið til forna niður í Miðdalsá, og svo sem áin ræður niður til merkjagils að norðan verðu við ána, en það merkjagil skilur lönd Morastaða og Melbæjar það sem það nær og úr því beina stefnu í stein uppundir fjallinu og úr honum bein lína í gil á fjallsbrúninni, svo ræður fjallsbrúnin sem vötnum hallar alt austur að merkjatakmörkum milli Miðdals og Eilífsdals, en merki milli Miðdals eru Festarhryggur sem svo er kallaður að norðanverðu og Sandhryggur að sunnanverðu þvert yfir dalinn uppá fjallsbrún og svo eptir fjallsbrún allt vestur í kerlingargil.³⁸

Landamerkjalyásing þessi var samþykkt af umboðsmanni þjóðjarðarinnar Morastaða. Auk hans skrifar undir umboðsmaður eiganda Miðdals, Erlendur Andrésón (í Miðdalskoti), Ólafur Halldórsson (á Tindsstöðum), Oddur Andrésón (í Eilífsdal).³⁹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er getið um tvo Mýrdali. Annarsvegar Efri-Mýrdal (Mýdalur/Miðdalur) og hinsvegar Neðri-Mýrdal (Mýdalskot/Miðdalskot). Einnig er minnst á Melbæ (Mýrdalspart/Miðdalspart), 2,6 hundruð að dýrleika, sem liggur að landi Tindsstaða á Kjalarnesi og er í sameign við þá og hefur verið notaður þaðan um langan tíma. Efri-Mýrdalur er samtýnis við Neðri-Mýrdal og skilur gatan túnin að. Einnig eiga jarðirnar sameiginlega landamerkjalyásingu. Land Efri-Mýrdals er talið allgott og nægt að sumri en rýrt á vetri og svelli á láglendi. Meðal ókosta er talið að landið sé sameiginlegt þremur jörðum. Hvað Neðri-Mýrdal varðar þá er yfirleitt vísað til umfjöllunar um Efri-Mýrdal og því er það sem tínt er til hér að ofan sameiginlegt báðum jörðunum. Meðal ókosta Neðri-Mýrdals sem ekki er getið í umfjöllun um Efri-Mýrdal er að slægjulandi Melbæjar sé skákaskipt úr Mýrdalslandi.⁴⁰

Þann 27. desember 1921 var undirritað landamerkjabréf fyrir jarðirnar:

... Miðdal og Melbæ í Kjósarhreppi - áður Miðdal Miðdalskot sem nú er orðin sameign og ein jörð og Melbæ.

Í landamerkjabréfinu, sem var þinglýst 23. júní 1922, segir:

Útmerkji jarðanna eru þessi:

Að vestan Kerlingargil og úr því bein lína í „Markalág“ við Miðdalsá, svo eptir ánni til vesturs að Markagili, svo Markagil og úr því bein lína um markastein við fjallið upp á brún, svo áfram haldandi bein lína í Fossá.

³⁷Skjal nr. 2 (32).

³⁸Skjal nr. 2 (18).

³⁹Heimilisföng manna eru sett eftir sóknarmannatali Reynivalla veturinn 1890. Skjalasafn presta og prófafa. Reynivellir BC/5.

⁴⁰Skjal nr. 2 (27)a-b. Fært hefur verið inn í fasteignamatið 1916-1918 við Melbæ að matið frá 1930 (í raun 1932) sé óbreytt, þ.e. eins og 1916-1918.

Að norðan ræður Fossá merkjum, að upptökum hennar, þaðan bein lína í Skorárupptök, þar fyrir austan eptir því sem vötnum hallar, austur Sandfell og Múla að Festarhrygg.

Að austan: Festarhryggur og úr honum bein lína eptir merkjavörðum í Innri – Sandhrygg og eptir honum í Þórnýjartind.

Að sunnan frá Þórnýjartindi eptir há – Esju eins og vötnum hallar vestur á Tindstaðahnjúk. Þaðan beint i Kerlingargil.

Innan þessara útmerkja tilheyrir Melbæ svonefnd Partsflöt áður tún frá Melbæ aðskilin frá öðru landi með markasteinum og Miðdalsá. Bringur í Suðurfjalli sem afmarkast af tveimur lækjum sem koma saman í odda að neðanverðu, upp af þeim að útmerkjum. Auk þess tilheyrir Melbæ 2 skákar og 2 blettir í Norðurfjalli afmarkaðar sumpart af giljum og sumpart af merkjavörðum.⁴¹

Undir þetta rita Daníel Magnússon fyrir Tindsstaði, Einar Jónsson fyrir Morastaði og eigandi og umboðsmaður Eyrar og Eyrar útkots. Einnig skrifuðu eigendur Bæjar, Eilífsdals og Saurbæjar undir.

Í fasteignamati 1932 er að finna umfjöllun um býlið Mýrdal [Miðdal]. Þar stendur m.a. að Mýrdalur sé nú í einu lagi. Gripheld girðing liggur um tún býlisins og einnig eru engjar þess girtar. Í fasteignamatinu er líka fjallað um Melbæ (Miðdalspart). Hann liggur á milli Mýrdals [Miðdals] og Tindsstaða í Kjalarnesshreppi. Beitiland jarðarinnar er talið allgott og er sumt af því er leigt út. Í skýrslunni kemur einnig fram að Melbær hafi lengi verið í eyði og sé í eigu Daníels Magnússonar á Tindsstöðum.⁴²

5.1.5. Eilífsdalur

Í máldaga Reynivallakirkju í Kjós frá 1352 kemur fram að kirkjan eigi:

...lamba hofnn j eilyfsdal. ellefu tigum.⁴³

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 er kveðið nánar á um ofangreinda eign Reynivallakirkju en þar segir að hún eigi:

...ellefutigi lamba rekstur j Lambatungur j Eilijfsdal.⁴⁴

Varðveitt er vitnisburðarbréf um landamerki Eilífsdals og Mýdals skrifað á Neðra-Hálsi í Kjós 2. mars 1468. Að bréfagerðinni standa þeir Jón Egilsson og Jón

⁴¹Skjal nr. 2 (28).

⁴²Skjal nr. 2 (33).

⁴³Skjal nr. 4 (2). Eilífsdalsár er getið í máldaga Saurbæjarkirkju frá því um 1220, skjal nr. 4(15) og 4(85).

⁴⁴Skjal nr. 4(87). Í máldaga Reynivallakirkju frá því um 1478 segir: “llx. lammba beit j lammbatungur j eileifsdal.”, sbr. *Íslenskt fornbréfasafn*, VI. b. Reykjavík. 1900-1904. s. 179.

Hauksson sem voru viðstaddir þegar riðið var á landamerki á milli Eilífsdals sem þá var í eigu Ívars Vigfússonar og Mýdals sem Eyjólfur Jónsson átti. Í bréfinu segir:

... og eignadi greindr eyolfr sier all dri leingra en j nedannuerdann Sandhrygginn. er geingr ofan ur hnuknum fyrir sunnann fram j dalnum. og suo yfer griotfestina [í yngra handriti stendur: grjótrústina] er geingr ofan ur fi allinu fyrir nordann framm j dalnum.⁴⁵

Arfaskipti voru gerð með börnum Jóns Pálssonar þann 27. maí 1562 í Mýdal í Kjós. Þar er Eilífsdalur metinn á 20 hundruð.⁴⁶

Í Gíslamáldaga frá 1570 og síðar (1575) koma fram sömu upplýsingar varðandi Reynivallakirkju og í Vilchinsmáldaga frá 1397.⁴⁷

Eilífsdalur er metinn á 20 hundruð í Jarðatali Johnsens 1847.⁴⁸

Í jarðamatinu 1849-1850 stendur eftirfarandi um jörðina Eilífsdal:

Sumarhagar góðir og kostasamir. Vetrarhagar nokkrir.⁴⁹

Landamerkjabréf fyrir Eilífsdal var undirritað 20. maí 1890 og þinglýst 2. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

Landamerki í kringum nefnda jörð er sem skilur Meðalfells- og Eileifsdalsland Dælisá upp Dalinn, svo Fossaá uppá fossabrún, þaðan til há Esju, svo þaðan vestur á Gunnlögsskarð, síðan norðvestur fjall á Þórnyjartind, svo ofan Sandhrygginn, sem liggur vestanvert niður frá Tindinum, úr honum neðanverðum beint niður í svonefndan Festarhrygg (sem skilur Miðdalalönd frá Eileifsdalslandi) að norðanverðu í dalnum hann uppá Bæjarmúla norðaustur í múlapúfu, þaðan beint ofan í Grástein, sem er merkjasteinn milli Bæjar og Eileifsdals, úr honum austur í fyrnefnda Dælisá.⁵⁰

Undir landamerkjabréfið skrifa Oddur Andrésen, Eilífsdal, Ólafur Jónsson (í Bæ), Eggert Finnsson ábúandi Meðalfells, Erlendur Andrésen (í Miðdalskoti), Br. Einarsson í Meðalfellskoti, Ólafur Halldórsson (á Tindsstöðum), Pétur Árnason (í Miðdal).⁵¹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Eilífsdals sagt nægilegt og gott til sumarhaga, vetrarþeir er sögð lítil og jörðin snjóþung. Meðal ókosta er minnst á ítak Reynivallakirkju.⁵²

⁴⁵Skjal nr. 4 (38).

⁴⁶*Íslenskt fornbréfasafn*, XIII. b. Reykjavík. 1933-1939. s. 733-734.

⁴⁷Skjal nr. 4(99).

⁴⁸Skjal nr. 4 (23).

⁴⁹Skjal nr. 2 (32).

⁵⁰Skjal nr. 2 (1).

⁵¹Heimilisföng, sem eru innan sviga, eru tekin eftir sóknarmannatali 1890. Skjalasöfn presta og prófafa. Reynivellir BC/5.

⁵²Skjal nr. 2 (27)a-b. Ítaksins er ekki getið við Reynivelli heldur er vísað á 4. grein landamerkjalyðsingar Reynivalla.

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að beutiland Eilífsdals sé allgott. Þar segir enn fremur að mótekja sé á jörðinni og nýtilegt byggingarefni.⁵³

5.1.6. Meðalfell

Meðalfell var landnámsjörð Valþjófs Örlygssonar eins og sagt er frá í landnámskaflanum fremst í þessari greinargerð.

Kirkja var á Meðalfelli þegar um 1200 samkvæmt kirknaskrá Páls biskups Jónssonar.⁵⁴

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 kemur fram að kirkjan á Meðalfelli eigi 20 hundruð í heimalandi, leiguland sem heitir að Hurðarbaki og mannhlut í Laxá.⁵⁵

Þann 21. ágúst 1538 á Læk á Barðaströnd fékk Bjarni Narfason Ögmundi Pálssyni Skálholtsbiskupi jörðina Meðalfell sem hann hafði erft eftir foreldra sína. Í staðinn fékk hann Sæból á Ingjaldssandi með þeim fyrirvara þó að skipta á Sæbóli og Mýrum í Dýrafirði ef biskupsstólnum áskotnaðist sú jörð.⁵⁶

Á Hólum þann 21. mars 1541 seldi Jón biskup Arason Bjarna bónda Narfasyni Mýrar í Dýrafirði fyrir Meðalfell og tuttugu hundruð í Flekkudal í Kjós. Að sögn Bjarna átti kirkjan jörðina Hurðarbak sem metin var á 12 hundruð og jörðina Dæli sem metin var á 15 hundruð.⁵⁷

Eyjólfur Einarssonar bóndi í Stóradal ráðstafaði eignum sínum þann 25. ágúst 1558 og var skiptabréfið skrifað skömmu síðar eða þann 20. september á Grenjaðarstöðum. Meðal jarða sem Eyjólfur fékk Magnúsi elsta syni sínum var Meðalfell sem metið var til 60 hundraða. Þar er þess ennig getið að kirkjan á Meðalfelli eigi Hurðarbak sem metið er á 20 hundruð.⁵⁸

Í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar (1575) segir að kirkjan á Meðalfelli eigi 20 hundruð í heimalandi, leigujörðina Hurðarbak og mannhlut í Laxá.⁵⁹

Þann 13. september 1661, í biskupstíð Brynjólfs Sveinssonar, var kirkjan að Meðalfelli vísiteruð. Í skýrslunni sem samin var af því tilefni segir um kirkjuna:

Hun a xx hndr. I heima landi.⁶⁰

Sömu upplýsingar koma fram í síðari vísitasíum Skálholtsbiskupa, þ.e. í vísitasíu Jóns Vídalíns 1703, Jóns Árnasonar 16. maí 1724, Ólafs Gíslasonar 26. júní 1751, Finns Jónssonar 15. júní 1758 og Geirs Vídalíns 29. september 1799.⁶¹

⁵³Skjal nr. 2 (33).

⁵⁴Skjal nr. 4 (15).

⁵⁵Skjal nr. 4(55). Í máldaga Meðalfells frá því um 1367 er ekkert minnst á eignir kirkjunnar, sbr. skjal nr. 4 (12).

⁵⁶Skjal nr. 4 (13).

⁵⁷Skjal nr. 4 (14).

⁵⁸*Íslenzkt fornbréfasafn*, XIII. b. s. 323-325.

⁵⁹Skjal nr. 4(99).

⁶⁰Skjal nr. 2 (39)a-b.

⁶¹Skjal nr. 2 (40)a-b, skjal nr. 2 (41)a-b, skjal nr. 2 (42)a-b, skjal nr. 2 (43)a-b og skjal nr. 2 (44)a-b.

Um selstöðu Meðalfells og Hurðarbaks, sem var eign Meðalfellskirkju, segir Jarðabók Árna og Páls frá 1705:

Selstaða er í heimalandi og er þar mótak nóg til eldíngr.⁶²

Selstöðu í Meðalfellsland þarf með þágu að þiggja eður betala verði, því að búfjárhagar eru að mestu eyðilagðir af skriðum, ...⁶³

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 er Meðalfell sagt landlítið heima en landið sé þeim mun meira á Meðalfellsdal þar sem haghús séu notuð. Meðalfellskot er sömuleiðis sagt eiga haghús á Meðalfellsdal. Í lýsingunni kemur einnig fram hvaða selstöður hafi verið í sókninni. Þar segir að til skamms tíma hafi selstaða frá Meðalfelli og Meðalfellskoti verið á Meðalfellsdal.⁶⁴

Meðalfell er metið á 60 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847 en þar kemur dýrleiki hjáleigunnar Meðalfellskots ekki fram. Neðanmáls segir að sýslumaður leggi 10 hundruð á kotið sem hvergi sé getið í jarðbókum.⁶⁵

Í jarðmatinu 1849-1850 stendur eftirfarandi um Meðalfell og Meðalfellskot:

Útrymi mikið. Sumarheit og landkostir góðir á Meðalfellsdal. Vetrarheit fyrir sauðfé nokkur þar. ... Jörðin er mjög örðug til allrar notkunar vegna þess að eingjarnar, en þó einkum vetrarhagbeitin, liggja langt í burtu.⁶⁶

Landamerkjabréf fyrir Meðalfell og Meðalfellskot var undirritað 8. mars 1890 og þinglesið 2. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

Merki um lönd jarðanna Meðalfells og Meðalfellskots eru sem hjer segir:

1. Að austan, milli Eyjalands og þessara jarða er gil við „Svarthamar“, (í Meðalfellsfjalli) að vestan verðu ofan af fjallinu sem vötnum hallar beint niður í Meðalfellsvatn. Stefna sú sem þetta gil hefur ofan af fjalli niður að vatni, sjeu mörkin.
2. Milli Flekkudals og þessara jarða; frá Meðalfellsvatni (að sunnan) þverbein stefna frá vatninu uppí „Arnbjargarhnúk“ (í Skóginum); af Arnbjargarhnúk (eptir því sem vötnum hallar) upp „Nónbungu“, „Paradísarhnúk“ og uppá Esju. Svo ofan af Esju niður í Meðalfellsdalsbotn þar sem áin hefur upptök við Geldfjærhlíð.
3. Milli Eileifsdals, Bæjar og Laxárness og þessara jarða sje Dælisá merki, frá upptökum hennar við Geldfjærhlíð til þess hún fellur í „Bugðu“ og svo Bugða til þess.

⁶²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b. Kaupmannahöfn. 1923. s. 407.

⁶³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b. s. 411.

⁶⁴Sigurður Sigurðsson, “Lýsing Reynivallasóknar 1840.” *Landnám Ingólfs* III. b. Reykjavík. 1939. s. 248-249 og 257.

⁶⁵Skjal nr. 4 (23).

⁶⁶Skjal nr. 2 (32).

4. Milli Káraness og Káranesskots og þessara jarða sju merki: þar sem „eyrarnar” og þrepin mætast við Bugðu; þaðan í nokkuð stóran stein í þrepunum niður við eyrarnar, úr þeim steini beint í hnöttóttan stein á Meðalfellsöxl fyrir ofan götuna, úr þeim steini uppá öxlina, og svo (eptir sem vötnum hallar) austur eptir fjallinu að stefnunni við „Svarthamar” (að vestan) sem fyrst er talin.

Engjar eiga jarðir þessar fyrir norðan Meðalfellsfjall norður að Laxá.

Meðalfellskot á engjar frá „Skíðgarðsgarði” norður að Laxá, milli merkjaskarðs og flóðgarðs að vestan og markadældar að austan eða suðaustan (við heimri mosa).

Meðalfell á engjar frá Meðalfellskotsengjunum upp með Laxá, að beinni stefnu úr austurenda „Grænutjarnar” norður í Laxá austur við Láusmannarima. Að sunnan eru merki milli Meðalfellsengja og Hurðarbakslands. Miðja Grænutjarnar (eptir lengd); úr vesturenda hennar eptir markadæld (með pittum) milli Mosabreiða og Hjáleiguengis, og úr vestasta pittinum, beint vestur í miðja dældina fyrir sunnan „Mjóarima”, (í stefnu á miðjan austurenda Löngutjarnar) og svo eptir miðri dældinni vestur að dæld sem er milli Óskiptaengis og Hjáleiguengis suður í „skurðinn” eða „kýlinn” og þaðan skurðurinn vestur í „Sef”. Milli Meðalfellsengja og Káranesjaengja eru þessi merki: Skurður og dæld milli Óskiptaengis og fremmri-mosa og þræturima sunnan úr sefjum norður í Löngutjörn; svo vestur eptir miðju hennar, þá úr miðjum vesturenda hennar beint vestur í „Bolapitt” í dæld sunnan við Hrosshólma, þá eptir þeirri dæld, (til þess kemur á móts við norðurenda dældarinnar austan við Meðalfellskotsengið), og þá beint vestur í norðurenda (næstu) þeirrar dældar, (sem markapúfur sýna).

Meðalfell og Meðalfellskot hafa fullkominn rjett til allra umferða og viðhalds á vegi til að nota engjarnar, og er því heimilt að hafa til vegarviðhalds, eptir því sem hentast er, jörð eða grjót, að svo miklu leyti það ekki spillir engjum, reiðingsristu eða grjóti til bygginga á löndum þeim, sem að þeim liggja.

Jarðir þessar eiga allan veiðirjett í Meðalfellsvatni og Bugðu fyrir landi þeirra, og í Laxá fyrir engjunum úti miðju, eða eptir lagaákvæðum. Ítak eiga þær, skógarhögg „Meðalfellstungu” í Svangalandi í Skorradal, samvæmt áreiðargjörð um það frá 6. okt. 1873, og eldri máldögum.

Engar jarðir eiga nokkur ítök í löndum þessara jarða, nema Hurðarbak á frían móskurð í Meðalfellslandi, móti því, að Meðalfellin eigi fría torfristu í Hurðarbakslandi, og Blönduholt frían upprekstur fyrir fje á Meðalfellsdal móti því að Meðalfell hafi hrossabeit á veturnum í Blönduholtlandi.⁶⁷

⁶⁷ Skjal nr. 2 (19).

Undir þetta landamerkjabréf skrifa ábúendur Meðalfells og Meðalfellskots, Guðni Guðnason (Eyjum II), Guðmundur Sigurðsson (Möðruvöllum, sem ekki áttu land móti Meðalfelli, en gæti hafa skrifað undir vegna Káraness eða Flekkudals), Bjarni Jónsson (sennilega umboðsmaður Flekkudals eða Káraness, ef ekki er um ritvillu að ræða, en bóndinn í Flekkudal hét Einar Jónsson), G. Pétur Guðmundsson (í Blönduholti), Oddur Andrésón (Eilífsdal), Hans Stefánsson (Stephensen á Hurðarbaki), Ólafur Jónsson (Bæ), Þórður Guðmundsson eigandi Lax<ár>ness, Björn Jónsson (Eyjum I), og Þorkell Bjarnason á Reynivöllum.⁶⁸ Á spássíu er skrifuð eftirfarandi athugasemd:

Aths. Ítökin nema skógarhöggið niðurfalinn þar sem þeim hefur ekki verið lýst sbr. lög nr. 113/1952. Sýslum. í Gullbr. og Kjósarsýslu 10/10 1957. Björn Sveinbjörnsson settur.

Fyrir neðan landamerkjalyásinguna er greint frá áreiðarför sem farin var 6. október 1873 um land jarðarinnar Svanga (í Skorradal). Sú áreiðargerð hefur ekki þýðingu vegna þjóðlendumáls og er því sleppt.

Í fasteignamatinu 1916-1918 er eyðijörðin Meðalfellskot talin með Meðalfelli. Teigar Meðalfellskots eru sagðir samlægir teigum Meðalfells. Landið er mikið í heild en best fjærst bænum og þröngt heima við. Sumarbeitt er sögð næg en vetrarbeitt ekki lengur notuð á Meðalfellsdal. Meðal kosta jarðanna er þess getið að sumar upprekstrarland sé bæði nægilegt og gott. Einnig er minnst á skógarítak í Vatnshornslandi í Borgarfirði. Til ókosta telst hinsvegar að langt sé í sumt af högunum, þá bestu, og að smölun sé erfið. Í sama fasteignamati kemur fram að Blönduholt eigi upprekstrarítak í landi Meðalfells og að Hurðarbak eigi bæði upprekstrar- og torfristuítak í landi Meðalfells.⁶⁹

Landamerkjabréf fyrir Meðalfell, með Meðalfellskoti og húsmannsbýlinu við Meðalfellsfjárhús var undirritað 14. desember 1921 og þinglesið 23. júní 1922. Í því kemur eftirfarandi fram:

1. Milli Meðalfells og Eyjalanda eru þessi merki

Varða uppi á Meðalfellsfjalli og bein lína frá henni suður í gil er liggur niður eftir fjallshlíðinni vestan við „Svarhamar“, gilið er mörk meðan endist, og svo beint úr neðri enda þess niðrí vörðu eða grjóthól er stendur við Meðalfellsvatn.

2. Milli Meðalfells- og Flekkudals og Grjóteyrarlanda eru þessi merki: Frá vörðu eða hól, gerðum þar sem lækur úr „Miðmundadal“ fellur í Meðalfellsvatt, bein lína upp á „Arnbjargahnúk“ eða „Miðmundahnúk“. Þá frá vörðu, á nefndum hnúki, þar sem hæst er eða frá hallar til beggja hliða)

⁶⁸Heimilisföng innan sviga eru tekin eftir sóknarmannatölum í Saurbæjar- og Reynivallasóknum 1890. Skjalasöfn presta og prófafa. Reynivellir BC/5.

⁶⁹Skjal nr. 2 (27)a-b.

upp hálsinn, uppá „Nónbungu”, uppá „Paradísarhnuk” og uppá „Esju”, beint þar uppaf til þess hæst er, eða að þeim stað að hallar frá til beggja hliða.

3. Milli Meðalfells- og Eileifsdals- landa eru merki:

Frá uppsprettum „Dælisár”, austan við „Geldfjárhlið” í Meðalfellisdalsbotni, beint uppá klettabrún og þaðan beint upp til þess „Esjan” er hæst. Þá, frá nefndum uppsprettum, er Dælisá landamörk, meðan Eileifsdalsland er að henni að vestan.

4. Milli Meðalfells- og Bæarlenda er „Dælisá” merki.

5. Milli Meðalfells- og Laxárnes- landa er „Dælisá” merki til þess er hún fellur í „Bugðu”. Þaðan er „Bugða” merki að merkjum:

6. Milli Meðalfells- og Káranes og Káraneskots-landa, sem eru: Hóll eða varða gert við Bugðu við mót þrepanna og eyranna, frá því merki í stóran stein innar í þrepunum niður undir eyrunum, þá frá þeim steini beint að öðrum nokkuð stórum steini uppi í fjallinu, fyrir ofan veginn, á báða þá steina er markað L.M. Þá frá efri steininum beint uppá fjallsöxlina, þaðan upp og austur eftir fjallinu þar það er hæst, hallar frá til beggja hliða, austur í „Hlöðugil”. Og svo þaðan:

7. Milli Meðalfells- og Hurðarbakslenda: eru merkin:

Úr „Hlöðugili” austur eftir fjallinu þar sem það er hæst, að vörðunni, þar, á merkjum við Eyjaland.

Engjar á Meðalfell fyrir norðan Meðalfellsfjall norður að „Laxá”. Meðalfellskotsengjar eru frá „Skíðgarðsskurði” norður að Laxá, milli merkjaskurðs og flóðgarðs að vestan og dýptarmiðju merkjadældar að suð – austan og austan, er liggur milli þess engis og Káraneskots og Káranes engis, frá Hurðarbakssefjum að Laxá. Meðalfells [kots, yfirstrikað]- engjar eru frá Meðalfellskotsengjum upp með Laxá að merkjasteinum sem eru á merkjum, þar sem mæstast þær og Hurðarbaksengjar. Þau eru frá ánni suður í merkjadæld þar, þá dýptarmiðja hennar, þá úr suðurenda dældarinnar beint suður í austurenda „Grænutjarnar”. Þá eftir miðju breiddar Grænutjarnar og úr vestur enda hennar, eftir merkjadæld með pittum í, milli Mosabreiða og Hjáleiguengis. Þá úr vestasta pittinum bein stefna á miðju austurenda „Löngutjarnar”, vestur í miðja dældina austur af Löngutjörn og svo eftir miðju dældarinn<ar>, eftir lengd, vestur að hornmarki, sem er norður af merkjadældinni, sem er merki milli Óskiftaengis og Hjáleiguengis, suður í skurðinn, sem er þaðan, merki vestur í Hurðarbakssef.

Þá eru enn merki: Milli Meðalfells- og Káraneskots, og Káranes- engja, dæld og skurður sunnan frá Hurðarbakssefjum norður í Löngutjörn, og þá frá þeim skurði vestur eftir miðri breidd tjarnarinnar, til enda. Þá úr miðjum

vesturenda hennar beint vestur í „Bolapitt“, sem er í austurenda merkjadældarinnar sunnan við Hrosshólma og frá pittinum er breiddar miðja hennar merki milli hans og Káranesengja suður á mótis við norður enda merkjadældarinnar austan við Meðalfellskots engið, og svo beint milli merkjasteina sem eru í þeim dældum báðum.

Meðalfell hefur fullkominn rjett til allra umferða og [og, tvítekið] vegagerðar til þess að geta notað engjarnar, og er því heimilt að nota til vegargerðar og viðhalds vegar eftir því sem hentast er, jörð erða grjót, þar sem það ekki spillir slægjulandi, reiðingsristu eða byggingagrjóti í löndum þeim sem að engjunum liggja.

Meðalfell á allan veiðirjett, í Meðalfellsvatni fyrir landi jarðarinnar, út að beinni línu milli landamerkjanna sem standa við vatnið austanvert og suð – vestanvert. Hólmurinn í vatninu er eignarland Meðalfells. Einnig allan veiðirjett í „Bugðu“ ofan frá vatni og niður að mótum hennar og Dælisáar. Og frá Dælisá úti miðja Bugðu niður að landi Káraness. Ennfremur á Meðalfell allann veiðirjett út í miðja Laxá þar sem hún rennur með engjum Meðalfells og Reynivalla og Sogns engjum.

Meðalfell og Hurðarb. eiga landsnyttja skifti þessi: (til heima - nota). Meðalfell heytorfristu í Hurðarbakslandi og Hurðarbak móskurð í Meðalfellslandi. Og Hurðarbak á sauðfjár upprekstur að sumri á Meðalfellsdal fyrir heimaþje móti því að Meðalfell fær þurann reiðing, til heimilisnota frá Hurðarbaki. Og Blönduholt á sauðfjár upprekstur fyrir heimaþje á Meðalfellsdal á sumri og Meðalfell á hrossabeit að vetri, fyrir heimahross, í Blönduholtslandi. Reynivellir eiga 30 Kgr. smjörgjald árlega.

Húsmannsbýlið „Hjarðarholt“ við Meðalfellsfjánhús hefur afmarkað land, heima við, með gaddavírs- og grjótgirðingu og Dælisá, og á Meðalfellsdal, til slæгна og beitar milli Birtingslækjar og Dælisár framað Langasundslæk og að beinni stefnu úr Langasundsbotni á Eilífsdalsbæ að merki sem þar er við Dælisá.

Á spássíu er skrifuð eftirfarandi athugasemd:

Ítökin niður fallin, þar sem þeim var ekki lýst skv. lögum 113/1952. Sýslum. í Gullbr. og Kjósarsýslu 10/10 '57. Björn Sveinbjörnsson settur.⁷⁰

Undir þessa landamerkjalytingu rita eigendur Grjóteyrar, Fld. [þ.e. Flekkudals], Káraneskots, Sogns, Káraness, Eilífsdals, Eyja, Bæjar, Blönduholts og Hurðarbaks. Einnig skrifaði umráðamaður prestsetursins Reynivalla undir skjalið.

Í kaflanum um Meðalfell í fasteignamatinu 1932 kemur fram að mikið sé um girðingar á jörðinni, þ.á m. 700 [metra] gripheld túngirðing. Á landinu er nokkur

⁷⁰Skjal nr. 2s(29).

mótekja og einnig nothæft steypuefni. Þar kemur einnig fram að beutiland Meðalfells sé mikið og gott og að hægt sé að stunda bæði lax- og silungsveiði á jörðinni.⁷¹

5.1.7. Flekkudalur

Þann 22. september 1475 seldi Guðmundur Magnússon Margréti Vigfúsdóttur 10 hundruð í jörðinni Flekkudal í Kjós.⁷²

Meðal þeirra jarða sem Ögmundur biskup Pálsson fékk systursyni sínum Þórði Eyjólfssyni til kvonarmundar í Skálholti þann 27. ágúst 1538 var hálfur Flekkudalur metin á 20 hundruð.⁷³

Þann 19. janúar 1835 seldi bóndinn á Arnarholti í Kjalarneshreppi eiganda nýbýlisins Grjóteyri þrjú hundruð úr jörðu Flekkudals.⁷⁴

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 er Flekkudal skipt í tvennt. Efri-Flekkudalur er sagður eiga beutiland á dalnum að sumri en minni útbeit að vetri. Flekkudalur neðri er sagður líkur hinum efri. Ennfremur upplýsist að annar bóndi jarðarinnar hafi flutt bú sitt yfir ána og gert þar bæ sem hann kallar Grjóteyri.⁷⁵

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 er Flekkudal skipt í tvennt. Efri-Flekkudalur er sagður 40 hundruð að dýrleika en ekki er getið dýrleika Neðri-Flekkudals. Neðanmáls segir að fram til 1802 hafi báðir Flekkudalirnir verið taldir saman. Einnig er það talið líklegt að Grjóteyri, sem engin jarðabók nefnir, sé Neðri-Flekkudalur en sýslumaður metur hana 15 hundruð að dýrleika og Flekkudal 25 hundruð, þ.e. 40 hundruð samanlagt eins og jarðabækurnar.⁷⁶

Í jarðamatinu 1849-1850 kemur eftirfarandi fram um býlið Efri-Flekkudal:

Útrymi allgott á sumardag. Eingjar eru lítilfjörlegar og undirorpnar skriðum. Sumarhagar allgóðir. Vetrarhagar rírur.⁷⁷

Í október 1883 var skrifað undir landamerkjabréf óskipts beutilands jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar. Í bréfinu, sem þinglesið var 8. júní 1886, segir:

Leið sú, er liggur kringum óskipt beutilönd jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar í Kjósarhreppi:

1. Byrjast hún við landssuðurhorn Meðalfellsvatns í Flekkudalsósi, upp úr honum í Barnhús, sem svo er kallað, frá því beint upp gilið uppá Sandfjallsbrún nálægt Dagmálavörðu, svo í landsuður eptir sem vötnum hallar suður og norður af Sandfjalli, suður fyrir Torvaldsbotn hæðstan, svo

⁷¹Skjal nr. 2(33).

⁷²Skjal nr. 4(6). Bréfið var skrifað að Laxárnesi í Kjós 10. apríl 1483.

⁷³Skjal nr. 4(89).

⁷⁴Skjal nr. 2 (38) a-b.

⁷⁵Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 257.

⁷⁶Skjal nr. 4 (23).

⁷⁷Skjal nr. 2 (32).

beint suður í Esjuhorn og upp á það til hæðstrar Esju suður fyrir Flekkudalsbotn.

2. Þaðan aptur norður eptir því, sem vötnum hallar, millum Flekkudals að norðaustan og Meðalfellsdals að vestan norður Paradísarhnúk, svo norður og ofan Nónbungu, frá henni beint á Arnbjargarhnúk, þaðan beint ofan í Meðalfellsvatn vestarlega. Slægjulöndum er skipt millum áður greindra jarða, en mósukurðarstykki ekki allt innan áður tjeðra merkja.⁷⁸

Ábúandinn á Sandi var samþykktur fyrsta lið landamerkjabréfsins og ábúendur Meðalfells voru samþykktir öðrum lið þess.

Nýtt landamerkjabréf fyrir Flekkudal og Grjóteyri var undirritað 15. ágúst 1912 og þinglýst 7. júní 1913. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Milli Sands og jarðar þessarar eru landamerki Flekkudalsós þar sem hann fellur í Meðalfellsvatn, úr efri enda hans bein lína í gil austan við Dagmálavörðu, úr henni austur Sandfjal<l>sbrún norðan við Torfadalsbotn sem vötnum hallar í Esjuhorn.

2. Milli Flekkudals og Grjóteyarlands og jarðanna Eyja í Kjósarhreppi, og Þverárkots og Grafar í Kjalarneshreppi, sem vötnum hallar eptir Esjunni vestur í Paradísarhnúk. –

3. Milli Flekkudals – og Grjóteyarlands og Meðalfells og Meðalfellskotslands frá Paradísarhnúk, þar sem hann er hæstur, eptir því sem vötnum hallar í Nónbungu, úr Nónbungu sömuleiðis sem vötnum hallar í svonefndan Miðmundahnúk, sem austanvert við svonefn<dan> Miðmundadal, úr þeim hnúk þar sem hann er hæstur, bein lína í Grástein, sem er utarlega í svonefndum Flekkudalsskáp, úr Grástein beint niður í Meðalfellsvatn.

Þessi lýsing er samþykkt af eigendum Sands, Eyja og Grafar (þ.e. Norðurgrafar á Kjalarnesi). Eigandi Þverárkots í Kjalarneshreppi er henni einnig samþykktur en hann gerir þó eftirfarandi athugasemd:

Þeim fyrirvara að undirskriftin er ógild ef landamerkjabréf finnst fyrir Þverárkoti og eru eigi samhljóða þessu.⁷⁹

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að land Flekkudals (Efri-Flekkudals) sé nægilegt að sumri og er í því sambandi minnst á hálfan Flekkudal. Land jarðarinnar er hinsvegar ekki talið nægjanlegt að vetri.⁸⁰

Þriðja landamerkjabréf Flekkudals og Grjóteyar var undirritað 13. desember 1921 og þinglesið 23. júní 1922. Þar kemur eftirfarandi fram:

⁷⁸Skjal nr. 2 (2).

⁷⁹Skjal nr. 2 (3).

⁸⁰Skjal nr. 2 (27)a-b.

1. Landamerki milli Sands og jarða þessara eru: Flekkudalsós, þar sem hann fellur í Meðalfellsvatn. Úr efri enda hans, beina línu í Barnhúsvörðu, þaðan beina línu, sem vörður vísa, eftir gili upp á Sandsfjallsbrún. Síðan úr gili þessu, sem vötnum hallar í Esjuhörn.

2. Milli Flekkudals og Grjóteyarlands og jarðanna Eyja í Kjósarhreppi, Þverárkots og Grafar í Kjalarnesshreppi, eru landamerki: sem vötnum hallar, vestur í Paradísarhnúk.

3. Landamerki milli Flekkudals og Grjóteyarlands og Meðalfells, frá Paradísarhnúk, þar sem hann er hæstur, sem vötnum hallar í Nónbungu. Úr Nónbungu sömuleiðis sem vötnum hallar, í Miðmundahnúk, sem er austanvert við Miðmundadal. Þaðan úr vörðunni á Miðmundahnúk, beina línu í Meðalfellsvatn, þar sem Miðmundadalslækurinn rennur í það.

Milli Grjóteyar og Flekkudals í Kjósarhreppi eru þessi landamerki:

Alt land innan áðurgreindra takmarka er skift, að undanskildum Torfdal og Flekkudal, norður að beinni línu úr Dagmálavörðu á Sandsfjalli, að kletti sem Kálfabani kallast og er rétt norðanvert við Kálfabanafoss; þaðan beina línu í Nónklett, sem er á Nónbungu norðanverðri; og í Óskiftunni. Hún takmarkast að austan, af landamerkjum Grjóteyarlands vestan Flekkudalsár, sem eru: Bein lína úr Meðalfellsvatni um hólinn á Lambatanga, upp í Kaplaskjólspúfu. Úr henni beina línu í vestur girðingarhornið um Tutlutún, eða þann stað sem það nú er. Að vestan eru landamerki Óskiftunnar, bein lína úr vesturhorni girðingarinnar um niðurtúnið í Flekkudal, eða þeim stað sem það er nú, niður í Meðalfellsvatn, sem merki sýna í svokallað Vatnsbakkaskarð. Að ofan takmarkast Óskiftan af girðingum Tutlu- og Flekkudalstúns.

Vestan Flekkudalsár á Grjóteyri ekkert annað skift land, en landræmu austan frá Flekkudalsá vestur að austurmörkum Óskiftunnar neðantil og austurmörkum Flekkudalstúns ofantil. Á landamerkjum milli túnanna er girðing, sem Ólafur Einarsson Flekkudal á. Að ofan takmarkast land þetta, af beinni línu úr neðri enda Kerlingarhólsins í bergið austan Flekkudalsár, móti snösinni.

Austan Flekkudalsár á Flekkudalur ekkert annað skift land en Flekkudalsnesið. Mörk þess eru: Bein lína úr þúfu, sem er efst í Flekkudalsós, og sem vörður vísa, í vörðu, sem er norðvestanvert við stekkin á Grjóteyri; úr henni beina línu í vörðu, sem er austantil við bæinn á Grjóteyri. Úr þeirri vörðu eru mörkin eftir gömlum árfarvegi og öðrum merkjum niður í Meðalfellsvatn.

Afnot Flekkudalsár, eru óbreytt, frá því sem áður var. Sömuleiðis er veiðirétturinn í Meðalfellsvatni, fyrir landi Grjóteyrar og Flekkudals óbreyttur.⁸¹

Eigendur jarðanna Eyja, Meðalfells, Sands og Þverárkots skrifuðu undir þessa landamerkjalyýsingu.

Þann 5. júlí 1924 var landspildu skipt á milli Grjóteyrar og Flekkudals. Frá því er greint í kaflanum um Grjóteyri hér á eftir.

Fjallað er um jörðina Flekkudal í fasteignamatinu 1932 en þar kemur fram að tún jarðarinnar og hluti engja hennar séu girt 2600 [metra] girðingu. Þar segir einnig að beutiland hennar sé rýrt og að mótekja sé fjærri [býlinu] og að hún sé „á fótinn”. Byggingarefni það sem finnst á jörðinni er talið lélegt. Foss er í landareigninni og þar er einnig silungsveiði.⁸²

5.1.8. Grjóteyri

Þann 14. maí 1834 lýsti Jón Jónsson nýbýli sínu sem hann hafði gefið nafnið Grjóteyri. Jón krafðist þess jafnframt að sýslumaðurinn O. Finsen birti lýsingu þessa fyrir manntalsþingsrétti sem fyrirhugað var að halda að Reynivöllum rúmri viku síðar eða þann 22. maí. Sami sýslumaður ritar á blaðjaðar afsals- og veðmálabókarinnar að það hafi verið gert.⁸³ Þessi orð sýslumannsins fá staðfestingu af dóma- og þingbók Gullbringu- og Kjósarsýslu. Þar kemur fram að þann 22. maí 1834 fyrir manntalsþingsréttinum á Reynivöllum hafi verið lesin lýsing bóndans Jóns Jónssonar, hingað til verandi á Flekkudal, um að hann hafi gefið nýbýli sínu í Flekkudalslandi nafnið Grjóteyri.⁸⁴

Þann 19. janúar 1835 seldi bóndinn í Arnarholti í Kjalarneshreppi eiganda nýbýlisins Grjóteyri þrjú hundruð úr jörðinni Flekkudal.⁸⁵

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 kemur fram að annar bóndi Neðri-Flekkudals hafi flutt bæ sinn yfir ána og kallað hann Grjóteyri. Flekkudalur neðri er sagður keimlíkur þeim efri hvað landkosti áhrærir en m.a. er getið þar að jörðin eigi beutiland á dalnum að sumri en útbeit sé minni að vetri.⁸⁶

Grjóteyri er ekki færð til bókar í Jarðatali Johnsens frá 1847 en á það er dregið neðanmáls að Grjóteyri kynni að vera sama jörð og Neðri-Flekkudalur sem sýslumaður segir að sé 15 hundruð að dýrleika á móti 25 hundruð Flekkudals.⁸⁷

Í þeim hluta jarðamatsins 1849-1859 sem fjallar um jörðina Grjóteyri og hjáleiguna Neðri-Flekkudal kemur eftirfarandi fram:

⁸¹Skjal nr. 2 (20).

⁸²Skjal nr. 2 (33).

⁸³Skjal nr. 2 (26).

⁸⁴Skjal nr. 2 (48)a-b.

⁸⁵Skjal nr. 2 (38)a-b.

⁸⁶Sigurður Sigurðsson, “Lýsing Reynivallasóknar 1840.” *Landnám Ingólfs* III. b. s. 257.

⁸⁷Skjal nr. 4 (23).

Útrymi allgott. ... Vetrarhagar rírir.⁸⁸

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Grjóteyrar (Neðri-Flekkudals) sagt nægilegt að sumri og í því sambandi er minnst á hálfan Flekkudal. Land jarðarinnar er hinsvegar ekki talið nægjanlegt að vetri til og jafnframt skjólalítið.⁸⁹

Þann 13. desember 1921 var landamerkjabréf fyrir Grjóteyri og Flekkudal undirritað og það þinglesið 23. júní 1922. Frá því er sagt í kaflanum um Flekkudal hér að framan.

Þann 5. júlí 1924 var landspildu skipt á milli Grjóteyrar og Flekkudals. Í landamerkjabókinni, sem skiptin voru skráð í, stendur:

Landspilda þessi, sem liggur innan glöggra og ágreiningslausra merkja samkv. landamerkjabrjefi, neðanvert við tún jarðanna niður að Meðalfellsvatni er að stærð 11 ha. 96 a., var skipt sem mest til helminga milli jarðanna að landstærð, með því að jarðirnar eru jafnar að landmati, þannig, að nú verða hin gildandi merki á milli jarðanna á þessu svæði þessi: Frá girðingarstólpa þar sem mætast Flekkudals og Tutlutún bein lína í merkjahnausa ofanvert við Flekkudalsmóholt, þaðan lína í merkjaþúfu austanvert við Móveg og neðanvert við Kaplaskjólspúfu, þaðan 90 m. niður með veginum austanverðum. Þaðan til vesturs að merkjalínu frá vesturhorni Flekkudalstúns í Vatnsbakkaskarð 70 m. frá Meðalfellsvatni, og þaðan beint í Vatnsbakkaskarð. -

Tilheyrir Grjóteyri alt sem er austan þessara merkja, en Flekkudal það sem er vestan þeirra og skulu landeigendur samkv. landaskiftalögunum gjöra þessi merki svo skýr að ekki verði um villst.⁹⁰

Í fasteignamatinu 1932 segir að tún og engi Grjóteyrar séu girt með 1660 [metra] neti. Laxveiði er á jörðinni. Þar er líka foss og mótekja en tekið er fram að hún sé fjærri. Steypuefni finnst þar einnig en er ekki talið gott. Ennfremur segir að beitiland Grjóteyrar sé rýrt.⁹¹

5.1.9. Eyjar

Í máldaga Eyjakirkju sem talinn er frá 1180 kemur fram að kirkjan eigi:

... .x. hundrað j lande oc scog j Svinadal.⁹²

Samkvæmt máldaga Reynivallakirkju í Kjós frá 1352 átti kirkjan kastarskurð í Eyjalandi.⁹³

⁸⁸Skjal nr. 2 (32).

⁸⁹Skjal nr. 2 (27)a-b.

⁹⁰Skjal nr. 2 (21).

⁹¹Skjal nr. 2 (33).

⁹²Skjal nr. 4 (3). Máldagi Eyjakirkju frá 1367 er samhljóða, sbr. skjal nr. 4 (5).

⁹³Skjal nr. 4 (4).

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 kemur eitt og annað fram um Eyjar. Í máldaga Eyjakirkju er að finna sömu upplýsingar og þegar hefur verið getið í máldaganum frá 1180. Ekki er getið réttar Reynivallakirkju til kastarskurðar í Eyjalandi eins og fram kemur í máldaganum frá 1352. Hins vegar er þar minnst á að Reynivallakirkja eigi sex hrossa beit í Eyrarlandi [Í fjórum öðrum handritum stendur: Eyjarlandi]. Í máldaga Ingunnarstaðakirkju kemur svo fram að kirkjan þar eigi séttung í Eyjalandi.⁹⁴

Ein af þeim jörðum sem Ögmundur biskup Pálsson gaf systursyni sínum Þórólfi Eyjólfssyni til kvonarmundar þann 27. ágúst 1538 voru hálfar Eyjar sem metnar voru til 15 hundraða.⁹⁵

Í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar (1575) segir það sama og í máldaga Eyjarkirkju frá 1180. Í máldaga Reynivallakirkju segir að hún eigi sex hrossa beit í Eyrarland (ekki Eyjaland). Jafnframt kemur fram að kirkjan á Ingunnarstöðum eigi séttung í Eyjalandi.⁹⁶

Í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 segir um Eyjar:

Selstöðu á jörðin í heimalandi.⁹⁷

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 segir að útbeitarlítið sé á vetri til frá Eyjum og að Eyjadalur tilheyri jörðinni. Eyjahóll er sagður eiga bæði lítið beitarland og útigang. Þar kemur einnig fram hvaða selstöður hafi verið í sókninni og segir að til skamms tíma hafi selstaða frá Eyjum verið á Eyjadal.⁹⁸

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 eru Eyjar sagðar 40 hundruð að dýrleika. Dýrleiki hjáleigunnar Eyjahóls er hinsvegar ekki getið en neðanmáls kemur fram að sýslumaður telji hana 6 hundruð af heildardýrleika Eyja.⁹⁹

Í kaflanum um jörðina Eyjar í jarðamatinu 1849-1850 kemur eftirfarandi fram:

Utrymi mikið. Sumarland allgott. Vetrarhagar í minna lagi.¹⁰⁰

Sömu orð eru höfð uppi um afbýlið Eyjahól.¹⁰¹

Eftirfarandi yfirlýsingu er að finna í afsals- og veðmálabók Gullbringu og Kjósarsýslu:

Þar sem það er óljós eignarrjettur okkar undirskrifaðra fyrir jörðunum Eyjum og Eyhól í Kjósarhreppi í Kjósarsýslu, þá biðjum vjer yður herra sýslumaður að færa til bókar og þinglesturs nú á manntalsþinginu, að eignarrjettur er á nefndum jörðum 7/8 partar, er skiptast að helmingi milli okkar.¹⁰²

⁹⁴Skjal nr. 4(85).

⁹⁵Skjal nr. 4(89).

⁹⁶Skjal nr. 4(99).

⁹⁷Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. 3. b. s. 405

⁹⁸Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs III*. b. s. 248-249 og 257.

⁹⁹Skjal nr. 4 (23).

¹⁰⁰Skjal nr. 2 (32).

¹⁰¹Skjal nr. 2 (32).

¹⁰²Skjal nr. 2 (23). Skjal nr. 2 (12).

Undir yfirlýsingu þessa skrifa Sigurður Ingjaldsson og Kristinn Magnússon, sem handsalar, í Hrólfsskála og Engey 31. maí 1887. Í kjölfarið fylgir landamerkjabréf Sands frá því í maí 1887 sem þinglýst var 1. júní sama ár. Þar er að finna svohljóðandi landamerkjalyýsingu:

Landamerkjaleið kringum jörðina Sand í Kjós er þannig:

1. Millum Sands og Eyja frá Meðalfellsvatns landsuðurhorni uppeptir skurði þeim, sem skilur slæjulönd tjeðra jarða og upp fyrir efsta stykki, með því norður í gamlan árfarveg, hann upp á mótsvið Svörtukeldu úr henni beint norður í Sandsá móts við Dagfjárhúsmels – hornið með ánni uppí mynnið í myrkagili, upp gilið í Esjuhörn.

2. Millum Sands og Grjóteyrar og Flekkudals óskipts fjallendis frá Esjuhorni norðvestur fyrir Torfdalsbotn, norður í Sandsfjallsbrún hana vestur í Dagmálavörðu, frá henni beint niður í gil í Sandsfjalli, ofan í Barnhúsvörðu. Frá henni ofan í upptök á Flekkudalsósi, svo eptir eða með hönum norður í Meðalfellsvatnslandsuðurhorn.

Slæjur eru innan greindra merkja, en mótak ekkert til í landinu.¹⁰³

Þessa lýsingu samþykktu Guðný Oddsdóttir á Grjóteyri, Einar Jónsson í Flekkudal, Guðni Guðnason í Eyjum og Ólafur Ólafsson í Eyjum.

Landamerkjabréfi fyrir Eyjar og Eyjahól var þinglýst 1. júní 1887. Þar kemur eftirfarandi m.a. fram:

1. Milli Meðalfells og Eyjar upp úr Meðalfellsvatns austurenda beint í gil vestantil við Svarthamar upp á brún fjallsins.

2. Milli Þorlaksstaða og Eyja fjallsbrúnina austur á enda fjallsins, þaðan niður beint í prestsvörðu, frá henni beint norður í Sjálfkvíafliót í Laxá.

3. Millum Vindáss og Eyja upp eptir Laxá í Hvassneslækjarmynni.–

4. Millum Möðruvalla og Eyja upp eptir [upp eptir til, yfirstrikað] Hvassneslæk úr [upp eptir, yfirstrikað] hönum beint uppí Stórahnífhól, hann upp á Eyjafellshörn þaðan sem vötnum hallar suður á Háa Hnúk, svo eptir hæðstum brúnum í landsuður á móts við Trönudalsbotna, frá þeim suður á Móskörð, þaug vestur öll á by við Suðurárdalsbotn, þaðan norður í Esjuhörn.

5. Millum Sands og Eyja úr Esjuhorni ofan Mirkagil í Sandsá, hana ofaná mótsvið hornið á Dagfjárhúsmel, frá því beint suður í Svörtu keldu, frá henni niður gamlan árfarveg ofan undir Efstastykki, með því suður í skurð þann,

¹⁰³Skjal nr. 2 (12).

sem skilur slæjulöndin milli jarðanna Eyja og Sands ofan í Meðalfells vatns landsuðurhorn. Slæjur og mótak innan tjeðra merkja.¹⁰⁴

Br. Einarsson í Meðalfellskoti og Eggert Finnsson á Meðalfelli samþykktu fyrsta tölulið landamerkjabréfsins. Eyjólfur Guðmundsson á Þorlaksstöðum samþykkti þann næsta. Þriðji töluliðurinn var samþykktur af Einari Brynjólfssyni á Vindási. Guðmundur Gunnarsson á Möðruvöllum samþykkti næstsíðasta töluliðinn og sá síðasti var samþykktur af Bjarna Halldórssyni á Sandi.

Í fasteignamatinu 1916-1918 er eyðijörðin Eyjahóll talin með Eyjum. Þar segir enn fremur að land sé allmikið á þrjá vegu frá bæjunum sem sé nægjanlegt að sumri til en vetrararbeit sé hinsvegar lítil. Bæirnir eru sagðir aðgreindir í samliggjandi tünnum með skiptum slægjum en beit og aðrar nytjar séu í óskiptu landi. Meðal kosta jarðanna er talið allgott sumarland.¹⁰⁵

Landamerkjabréf fyrir Eyjar var undirritað í nóvember 1921 og því þinglýst 23. júní 1922. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

1. Millum Meðalfells og Eyja úr vörðu við Meðalfellsvatn beint uppí gil vestanvert við Svarthamra og beina stefnu uppá háfjall í vörðu sem þar er.
2. Millum Hurðarbaks og Eyja eftir háfjalli í vörðu sem er hornmark millum Þorlaksstaða og Hurðarbaks.
3. Millum Þorlaksstaða og Eyja eftir háfjallinu í vörðu sem stendur á austurenda fjallsins, úr henni í beina línu í Prestsvörðu þaðan beina línu í Merkjälækjarmynnið við Laxá.
4. Millum Vindás og Eyja ræður Laxá í Hvassneslækjarmynni.
5. Millum Möðruvalla og Eyja uppeftir Hvassneslæk að öðru lækjarmynni og þaðan í vörðu á Stórahnífhól þaðan uppí Eyjafellshorn, þaðan sem vötnum hallar suður á Háa – hnúk, svo eftir hæðstu brúnum fjallsins alla leið suður á Móskaðahnúk.
6. Millum Þverárkots og Eyja vestur há – Esju eftir því sem vötnum hallar vestur á móts við Markagil.
7. Millum Sands og Eyja af há Esju ofan í Markagilsbotn eftir gilinu í Sandsá svo ræður áin ofaní gljúfurmyrnið og úr gljúfurmyrnninu í upptök Djúpalækjar ræður svo lækurinn að merkjaskurði er liggur suður í Svörtukeldu beina línu í Sandsá, svo ræður áin niður á móts við Eyjahól þaðan suður í vörðu sem er engjahornmark þaðan beina línu eftir engjamerkjum niður í Meðalfellsvatn.¹⁰⁶

¹⁰⁴Skjal nr. 2 (49).

¹⁰⁵Skjal nr. 2 (27)a-b.

¹⁰⁶Skjal nr. 2 (22).

Ábúandi og eigandi Meðalfells samþykkti 1. tölulið landamerkjabréfsins. Annar töluliður var samþykktur af eigendum og ábúendum Hurðarbaks. Sá þriðji var samþykktur af eiganda Þorlaksstaða. Fjórti töluliðurinn var samþykktur af bóndanum á Vindási. Eigendur Möðruvalla, Grjóteyrar og Flekkudals samþykktu 5. töluliðinn, næsti töluliður var samþykktur af eiganda og ábúanda Þverárkots í Kjalarneshreppi og 7. töluliðurinn var samþykktur af eiganda og ábúanda Sands.

Í kjölfar lýsingarinnar á landamerkjum Eyja er skipting á jörðinni í austur- og vesturpart skráð á eftirfarandi hátt:

Merkin á heima túninu eru þannig:

Að norðanverðu við bæina aðskilur vegurinn sem liggur heim að vestri bænum, og svo suður yfir matjurta garðana, eftir þar uppsettum glöggum merkjum, og yfir túnið að sunnanverðu, í upphlaðna vörðu suður á skurðbakka. Svo eru tveir túnblettir nýútgræddir fyrir norðan hinn svo kallaða Eyjaós, stikkið sem liggur vestar fylgir vestri bænum en það sem austar liggur eystri bænum. Þar sem austurbæar fjárhúsin standa sem er á hól austur með fjallinu er dálítill túnblettur sem er útgræðslustykki frá eystri bænum. Eyjhólstúninu er skift sem hér segir: hið svo kallaða Ásatún fylgir eystri bænum og dálítið stikki sunnan og vestan í Suður – Eyjhólum, en hinn parturinn af því túni fylgir vestri bænum. Skifting á engjum er þannig: Fyrir ofan Eyjhól liggur mýrarstikki milli Sandsár og Eyjhólsdýja uppað Merkjaskurði, og er þessari mýri skifti í fjögur stikki, á vesturbærinn neðra stikkið við Sandsá og efra stikkið við Eyjhólsdýjin en austurbærinn efra stikkið við Sandsá og neðra stikkið við Eyjhólsdýjin. Merkin yfir engjarnar sem liggja fyrir sunnan túnin eru dálítið neðar en túnmerkin og liggja þau eftir upphlöðnum vörðum alla leið suður í Sandsmerki á austurbærinn engjarnar að austan, en vesturbærinn að vestan og neðan. Annað er alt óskift á jörðinni svo sem: Mótak, torfrista og veiðiréttur.¹⁰⁷

Eigendur og ábúendur vestur- og austurparts Eyja undirrituðu þetta skjal í nóvember 1921 en það var þinglesið 23. júní 1922.

Í júní 1929 skiptu eigendur Eyja I og Eyja II á milli sín hluta af óskiptu eignarlandi jarðanna. Ekki verður séð að þessi landaskipti hafi áhrif á þjóðlendumál og því verður ekki frekar fjallað um þau hér.¹⁰⁸

Í fasteignamatinu 1932 er einn kafli um Ytrieyjar og annar um Efríeyjar. Hvað Ytrieyjar varðar þá kemur fram að tún- og engjagirðingar jarðarinnar séu gripheldar. Beitolandið er talið rýrt en á jörðinni er bæði mótekja og nothæft steypuefni. Þar má einnig stunda silungsveiði. Í seinni kaflanum kemur fram að beitiland Efríeyja sé létt en að öðru leyti er vísað til þess sem segir um Ytrieyjar hér að ofan.¹⁰⁹

¹⁰⁷Skjal nr. 2 (22).

¹⁰⁸Skjal nr. 2 (30).

¹⁰⁹Skjal nr. 2 (33).

Þann 3. febrúar 1978 var samin landskiptagerð fyrir Eyjar I, Hjalla og Eyjar II. Ekki verður séð að þessi landskipti nái til lands sem skiptir máli frá sjónarhorni þjóðlendumála.¹¹⁰

Egill J. Stardal getur sels í Kjósarhreppi í grein sem birtist árið 1985. Þar segir hann um Eyjadal:

Rústir sels frá hinu forna höfuðbóli Eyjum í Kjós eru niður við og vestan við Sandsá á mótis við Stóruskál. Önnur mannabyggð hefur ekki verið inn í þessum dal.¹¹¹

5.1.10. Sandur

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns árið 1705 kemur fram að færa hefur þurft bæinn á Sandi vegna háska af skriðum og vatni.¹¹²

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 er land á Sandi til sumarbeitar sagt nóg en lítið yfir vetrartímam. Einnig kemur fram að Sanddalur/Sandsdalur liggi undir jörðina.¹¹³

Sandur er 10 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847.¹¹⁴

Í kaflanum um Sand í jarðamatinu 1849-1850 kemur eftirfarandi fram:

Jörðin er fremur landlítil. Vetrarhagar litlir.¹¹⁵

Landamerkjabréf fyrir Sand var samið í maí 1887 og því þinglýst 1. júní 1887. Samkvæmt því hljóða landamerkin svo:

Landamerkjaleið kringum jörðina Sand í Kjós er þannig:

1. Millum Sands og Eyja frá Meðalfellsvatns landsuðurhorni uppeptir skurði þeim, sem skilur slæjulönd tjeðra jarða og upp fyrir efsta stykki; með því norður í gamlan árfarveg, hann upp á mótis við Svörtukeldu, úr henni beint norður í Sandsá mótis við Dagfjárhúsmels-hornið með ánni uppí mynnið í myrkagili, upp gilið í Esjuhorn.–

2. Millum Sands og Grjóteyrar og Flekkudals óskipts fjalllendis frá Esjuhorni norðvestur fyrir Torfdalsbotn, norður í Sandsfjallsbrún hana vestur í Dagmálavörðu, frá henni beint niður í gil í Sandsfjalli, ofan í Barnhúsavörðu. Frá henni ofan í upptök á Flekkudalsósi, svo eptir eða með hönum norður í Meðalfellsvatnslandsuðurhorn.

Slæjur eru innan greindra merkja, en mótak ekkert til í landinu.¹¹⁶

¹¹⁰Skjal nr. 6 (20).

¹¹¹E. J. Stardal, "Esja og nágrenni." *Ferðafélag Íslands. Árbók 1985*. s. 95-96.

¹¹²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b. s. 404.

¹¹³Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs III*. b. s. 257.

¹¹⁴Skjal nr. 4 (23).

¹¹⁵Skjal nr. 2 (32).

¹¹⁶Skjal nr. 2 (12).

Þessi lýsing var samþykkt af Guðnýju Oddsdóttur á Grjóteyri, Einari Jónssyni í Flekkudal, Guðna Guðnasyni í Eyjum og Ólafi Ólafssyni í Eyjum.

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að land Sands sé nægilegt til sumarhaga og er þar nefndur til hálfur Sandsdalur. Vetrararbeit sögð lítil og strikað hefur verið yfir setningu sem segir að smölun sé erfið.¹¹⁷

Skrifað var undir nýtt landamerkjabréf fyrir Sand í nóvember 1921 og því þinglýst 23. júní 1922. Þar kemur eftirfarandi fram:

1. Milli Sands og Eyjalanda eru þessi merki:

Úr Meðalfelsvatni milli Sandsáróss og Flekkudalsóss, bein lína upp engjarnar upp fyrir efsta stykki, þaðan þverlína norður í Sandsá gagnvart Eyjhól, síðan skilur áin löndin upp að Svörtukeldu. Fyrir norðan ána er bein lína úr Svörtukeldu norður í Djúpalæk gagnvart Dagfjárhúsmel, síðan er Djúpilækur í merkjum að upptökum hans, þaðan lína upp Sandseyrar í Sandsárgljúfur neðst, síðan skilur Sandsá löndin fram Eyjadal að Myrkagili, síðan Myrkagil í Esjuhorn.

2. Milli Sands og Flekkudals og Grjóteyarlanda eru þessi takmörk:

Úr Meðalfelsvatni skilur Flekkudalsós löndin upp í Kelduklofa, þaðan bein lína í Barnhúsvörðu, þaðan lína í gil í Sandsfjalli upp á fjallið, suðaustur háfjallið norðan við Torfdalsbotn sem vötnum hallar, í Esjuhorn.

NB: Þar sem ekki eru glögg merki frá náttúrunnar hendi, eru girðingar skurðir eða vörður á merkjunum.¹¹⁸

Eigendur og ábúendur Eyja, Flekkudals og Grjóteyarar lýstu sig samþykka þessum landamerkjum.

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að beitoland Sands sé allgott og að sæmileg mótekja sé þar. Á jörðinni er að finna steypuefni sem nota má í byggingar en það er lélegt. Túnið er girt með 1260 [metra] neti og á jörðinni eru gripheldar engjagirðingar.¹¹⁹

5.1.11. Möðruvellir

Landnámabók segir Torfa Valbrandsson, sonarson Valþjófs Örlygssonar landnámsmanns á Meðalfelli, hafa fyrstan búið á Möðruvöllum.¹²⁰

Á þingi á Reynivöllum þann 30. nóvember 1566 var kveðinn upp dómur yfir Sigurði Þorkelssyni fyrir þjófnað en hann hafði m.a. viðurkennt að hafa stolið lambi úr stekk á Möðruvöllum.¹²¹

¹¹⁷Skjal nr. 2 (27)a-b.

¹¹⁸Skjal nr. 2 (13).

¹¹⁹Skjal nr. 2 (33).

¹²⁰Skjal nr. 4(39).

Eftirfarandi upplýsingar um selstöður Möðruvalla koma fram í Jarðabók Árna og Páls frá 1705:

Selstöður á jörðin, aðra þar sem heitir Trönudalur og eru þar hagar mjög fordjarfaðir af skriðum, aðra þar sem heitir Svínadalur og eru þar sumarhagar bæði góðir og miklir.¹²²

Um Svínadalskot, hjáleigu Möðruvalla, segir:

...bygð fyrst í manna minni í selhögum jarðarinnar, og eyðilögð aftur fyrir 10 árum. .... Kann ei aftur að byggjast að bagalaus, síðan selstaðan á Trönudal er fordjörfuð, vide supra.¹²³

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 kemur fram að á Möðruvöllum sé land mikið á Svínadal og í dalverpi Trönudals. Þar kemur jafnframt fram hvaða selstöður hafi verið í sókninni og segir að til skamms tíma hafi selstaða frá Möðruvöllum verið á Svínadal.¹²⁴

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 er dýrleiki Möðruvalla sagður 40 hundruð.¹²⁵

Í jarðmatinu 1849-1850 koma eftirfarandi upplýsingar fram um Möðruvelli:

Mikið útrymi og góðir sumarhagar. Vetrarþétt lítil. Eingar liggja langt í burtu, og er lítt mögulegt að verja þær fyrir ágangi af ferðamönnum.¹²⁶

Ekkert landamerkjabréf er til fyrir Möðruvelli en á árunum 1887 og 1921 voru landamerkjabréf Eyja (sjá þar) samþykkt af ábúanda/eiganda Möðruvalla og 10. febrúar 1890 var landamerkjabréf fyrir jörðina Þverárkot ásamt Hrafnhólum á Kjalarnesi undirritað. Það var þinglesið 3. júní sama ár og hljóðar svo:

Úr vörðunni sem er í austur frá svonefndu Hádysi á Svínaskarði sem er hornmark, beina stefnu suður yfir Háskopru, frá Skopru beina stefnu í læk þann sem er fyrir vestan beitarhús frá Stardal, svo ræður Leirvogsáin niður í vörðu á norðurbakkanum, þaðan beina stefnu uppí Hátind, þaðan ræður fjallsbrúnin að svonefndu Disi, úr disinu í fyrstnefnda vörðu.¹²⁷

Undir þetta landamerkjabréf skrifuðu eigendur Stardals, Möðruvalla og Grafar, þ.e. Norðurgrafar, auk eiganda hálfra Skeggjastaða. Ábúandi Minna-Mosfells skrifaði einnig undir.

Sömuleiðis samþykktu ábúendur Möðruvalla landamerkjabréf Írafells árið 1885 og væntanlega hefur Möðruvallabóndi einnig samþykkt Írafellsbréf árið 1912 (sjá Írafell).

¹²¹Skjal nr. 4 (20).

¹²²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 414-415.

¹²³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 415.

¹²⁴Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 248-249 og 256.

¹²⁵Skjal nr. 4 (23).

¹²⁶Skjal nr. 2 (32).

¹²⁷Skjal nr. 2 (32) (Í skjalaskrá Kjalarness).

Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að land Möðruvalla sé mikið og gott öllum fénaði að sumri til. Sumt af því sé þó í talsverðri fjarlægð auk þess sem nokkuð snjóþungt sé í ½ Svínadal og smölun erfið.¹²⁸

Í umfjöllun fasteignamatsins 1932 um Möðruvelli kemur fram að túngirðingin sé 2270 [metrar] og að beitolandið sé gott. Ennfremur segir að mótekja sé nærri en að steypuefni sé ekki gott. Laxveiði er á jörðinni.¹²⁹

Samkvæmt beiðni eigenda Möðruvalla og skipun sýslumanns Gullbringu- og Kjósarsýslu var 170 ha. heimalandi jarðarinnar skipt þannig:

Landamerki hins úrskifta lands eru þessi:

Að norðan ræður Laxá merkjum, að austan Svínadalsá suður að þjóðvegi þar sem hann er nú. Frá þjóðvegi eru mörkin samhliða Svínadalsá og Trönudalsá ofan ármóta þeirra, en 50 m. vestar þar til kemur að þverbugðunni á Trönudalsá. Þaðan ræður Trönudalsá merkjum allt upp í Rjúkan, sem er fossspræna vestur af Múlanum. Úr Rjúkan eru mörkin um stóran stein neðan við Hellinn, um merki í Neðri stígum og þaðan í fjárhúshliðið. Síðan ræður túngirðingin mörkum allt vestur og niður að þjóðvegi. Þá fylgja mörkin þjóðveginum um 200 m. vestur að merki við Hæðaskarðið, en úr því í suðausturhorn girðingar á Hæðaskarðstúni, fylgir girðingunni þaðan upp og vesturfyrir Hæðaskarðstúnið að bugðu á girðingunni vestanverðri miðsvæðis, þaðan beina línu í merki á Eyjamörkum undir Hnífhólunum um 100 m. ofar en Hvassneslækurinn sameinast Eyja og Möðruvallamörkum. Fylgir síðan Eyjamörkum Hnífhólagirðingunni og Hvassneslæknum allt norður í Laxá.

Með tilliti til kröfu jarðeigenda um að hvor jarðarhluti héldi sínum tünnum skiftist hið úrskifta land milli býlanna þannig:

Nr. 2 á tún vestan húsa nr. I, sem takmarkast af þjóðvegi að norðan, girðingu milli þjóðvegjar og útmarka að austan og útmarka að sunnan og vestan. Ennfremur skák meðfram Laxá. Eru suður og vestur takmörk hennar skurður og læmi er fellur í Laxá. Allt annað land vestan bæja fylgir Nr. I.

Vegurinn austur hlaðið, skal vera mitt á milli bæjarhúsanna.

Austan bæja fylgir Nr. I: Upptún, takmarkast af vegi að norðan, Hólsgirðingu að austan, útmörkum að sunnan og fyrnefndri girðingu að vestan.

Austan lækjar og neðan vegar, hefir Nr. I skák milli Laxár og vegar, eins og merki og girðingar sýna. Ofan þjóðvegjar fylgir Nr. I land er takmarkast af fyrnefndri markalínu við Svínadalsá og Trönudalsá, suður að bugðunni á Trönudalsá og frá henni beina línu í suðausturhorn grafargirðingarinnar fylgir

¹²⁸Skjal nr. 2 (27)a-b.

¹²⁹Skjal nr. 2 (33).

síðan suður og suðvestur brún hennar og framlengist norðvestur að Mólæknum er ræður síðan merkjum niður að hliði grafargirðingarinnar.

Frá hliðinu um girðingarhorn sunnan til við réttina að Vallarlæknum.

Allt annað land austan bæja, innan útmarka hins úrskifta lands fylgir Nr. II.

Veiðiréttur er óskiftur og jafn hjá báðum jarðarhlutum. Sömuleiðis ná þessi skifti ekki til námaréttinda í skiftu eða óskiftu landi. Verða þau áfram jöfn og óskift. ....¹³⁰

Þetta landaskiptabréf var útbúið á Möðruvöllum þann 8. nóvember 1952 og samþykkt af þremur aðilum vegna Möðruvalla.

5.1.12. Írafell

Í fógætareikningunum frá 1547-1552 er hálf Írafells getið meðal fyrrum Viðeyjarjarða.¹³¹

Í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 kemur eftirfarandi fram um selstöður Írafells:

Selstöðu á jörðin í sínu eigin landi á Svínadal.¹³²

Konungur átti hálf Írafell en sá helmingur sem tilheyrði honum var seldur 28. ágúst 1839.¹³³

Írafell er sagt eiga mikið og gott land hvorttveggja til fjalls og láglandis í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840.¹³⁴

Írafell, sem var konungsjörð að hálfu, er sagt 20 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847.¹³⁵

Í jarðamatinu 1849-1850 stendur eftirfarandi umsögn um Írafell:

Jörðin er kostagóð og landrík. Vetrarríki töluverðt.

Þar er þess jafnframt getið að Hulstaðir séu þrætuland milli Fremriháls og Írafells.¹³⁶

Landamerkjabréf fyrir Írafell var undirritað 30. nóvember 1885 og því þinglýst 8. júní 1886. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar þessi:

Að norðanverðu við Írafellsnes rennur Laxá og er hún merki milli Írafellslands og Hækingsdals- og Vindáslanda frá Hulsstaðarás og niður að Svínadalsá. –

¹³⁰Skjal nr. 2 (24).

¹³¹Skjöl nr. 4(92,93,94).

¹³²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 417

¹³³Skjal nr. 4(100)

¹³⁴Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 256.

¹³⁵Skjal nr. 4 (23).

¹³⁶Skjal nr. 2 (32).

Að austanverðu eru mörkin milli Írafells og Fremra-Hálslanda: frá Laxá upp Hulsstaðarás og beint þaðan upp á Írafell, svo þaðan eptir sem vötnum veitir uppá Nónbungu á Dagmálafjalli og frá Nónbungu í Fannahlíðarhorn norðanvert og frá Fannahlíðarhorni suður í Þverárdalsbotn, þá frá Þverárdalsbotni suður Skálafell, suður á móts við dýsið á Svínaskarði, svo þaðan vestur að upptökum Svínadalsár á Svínaskarði.

Að vestan skilur Svínadalsá lönd Írafells og Möðruvalla, sunnan af skarði og norður að Laxá.

Fyrir neðan meginmál bréfsins stendur:

Ofanskriðu landamerki játa jeg rjett að vera milli Fremra-Háls og Írafells.
Einar Jónsson.¹³⁷

Þar eru líka undirskriftir Guðmundar Gunnarssonar og Ásmundar Kristjánssonar á Möðruvöllum og Margrjetar Jónsdóttur og Sæmundar Jónssonar á Írafelli.

Nýtt landamerkjabréf fyrir Írafell var undirritað þann 31. maí 1912 og þinglesið daginn eftir. Bréfið er svohljóðandi:

Norður við Laxá, er ás sá, sem Hulsstaðaás nefnist: hann er á landamerkjum milli Írafells og Fremra – Hálslands. Á hann eru hlaðnar 2 vörður og er bein stefna frá þeim í vörðu, sem hlaðin er á nyrðri fellsbrún og þaðan bein stefna í vörðu á suðurbrún og þaðan austur fell eptir því sem votnum hallar og merki segja til.–

Af eystra fellsenda í Nonbungu, eptir því sem vötnum hallar og merki tilvísa. Af nónbungu bein stefna í vestra snjófannarhlíðarhorn og þaðan suður fjall í Þverárdalsbotn.

Úr Þverárdalsbotnum bein stefna suður á Skálafell þaðan bein stefna vestur Skálafell, eptir því sem vötnum hallar alla leið vestur, að desi því sem er á Svínaskarði þaðan ræður Svínadalsá merkjum milli Írafells og Möðruvalla alla leið í Laxá sem ræður að norðan, að fyrnefndum Hulsstaðarás. – Á öllum merkjavörðunum er klappað L.M. sem þýðir landamerki.–¹³⁸

Undir þessa landamerkjalyngu skrifar eigandi jarðarinnar Fremraháls og ábúandi Hækingsdals. Einnig skrifar undir hana Guðmundur Sigurðsson (væntanlega bóndi á Möðruvöllum).¹³⁹

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Írafells sagt mikið, allveg skýlt og gott til sumarþegar. Mikið af landinu sé þó venjulega snjóþungt, einkum í ½ Svínadal, en eystri hlutinn er sagður hagsælli.¹⁴⁰

¹³⁷Skjal nr. 2 (10).

¹³⁸Skjal nr. 2 (11).

¹³⁹Guðmundur Sigurðsson var bóndi á Möðruvöllum skv. sóknarmannatali 1912. Skjalasöfn presta og prófafa. Reynivellir BC/6.

¹⁴⁰Skjal nr. 2 (27)a-b.

Í fasteignamatinu 1932 stendur m.a. að tún Írafells sé allt girt gripheldri girðingu og að beitolandið sé fremur gott. Mótekja er fjarri [býlinu] og byggingarefni á landareigninni er lélegt. Þar er hinsvegar nokkur laxveiði.¹⁴¹

5.1.13. Fremriháls

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 er talað um Háls í Kjós.¹⁴² En líklega er þó frekar átt við Neðraháls.

Þann 30. nóvember 1566 var Sigurður Þorkelsson dæmdur fyrir þjófnað á Reynivöllum í Kjós. Hann gekkst m.a. við því að hafa stolið tveggja vetra gömlum graðungi á Efrahálsi, þ.e. Fremrahálsi.¹⁴³

Eftirfarandi kemur fram um selstöður Fremraháls í Jarðabók Árna og Páls frá 1705:

Selstöðu á jörðin í heimalandi.¹⁴⁴

Um Sauðafell, hjáleigu Fremraháls, segir:

Er þar nú selstaða frá Hálsi.¹⁴⁵

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 er landrými Fremraháls sagt bæði mikið og gott einkum um sumar, hinsvegar sé vetrarþungt.¹⁴⁶

Fremriháls eða Litliháls er metin á 12 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847.¹⁴⁷

Í jarðamatinu 1849-1850 segir um Fremraháls:

Utrymi mikið. Landkostir góðir. ...Vetrarríkisjörð.

Þar er þess ennfremur getið að Hulstaðir séu þrætuland milli Fremriháls og Írafells.¹⁴⁸

Landamerkjabréf fyrir Fremriháls annars vegar og Stíflisdals og Fellsendalands hins vegar var undirritað 19. júlí 1885 og þinglesið 8. júní 1886. Þar segir um landamerkin:

Úr Sýslulækjarminni við Sýsluhólma í Laxá beina stefnu yfir Stóra – Sauðafell (og fellur línán yfir gil í norðausturhlíð fellsins) í vestasta Tjarnarhól (Strítuhól svonefndan) og beina sömu stefnu áfram til Rjúpnagils, þaðan beint í Þverárdal, úr Þverárdal í Fannahlíðarhorn, úr Fannahlíðarhorni í Nónbungu, úr Nónbungu sem vötnum hallar ofan háls út Írafell beina stefnu í Hulsstaðaós, þaðan ræður Laxá í Sýslulækjarminni.

¹⁴¹Skjal nr. 2 (33).

¹⁴²Skjal nr. 4(86).

¹⁴³Skjal nr. 4 (1).

¹⁴⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 418.

¹⁴⁵Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 419.

¹⁴⁶Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 256.

¹⁴⁷Skjal nr. 4 (23).

¹⁴⁸Skjal nr. 2 (32).

Fyrir aftan landamerkjalyýsinguna kemur eftirfarandi fram:

Landamerki þau, sem tilgreind eru í brjefi þessu, og sem liggja milli Fremraháls - lands og Stíflisdals- og Fellsendalanda, samþykki jeg sem umráðamaður Þingvallarkirkjujarðarinnar Stíflisdals með hjáleigunni Fellsenda.

Þingvelli við Öxará 10. okt. 1885 Jens Pálsson

Framan skrifuð landamerki milli Fremraháls og Írafells vottum við rjett.

Írafelli þann 5. júní 1886 Sæmundur Jónsson, Margrjet Jónsdóttir.¹⁴⁹

Bent skal á að landamerkjalyýsing Stíflisdals og Selkots árið 1890 var samþykkt af hálfu Fremraháls.¹⁵⁰

Þann 31. maí 1912 var annað landamerkjabréf fyrir Fremraháls undirritað en því var þinglýst degi síðar. Þar koma eftirfarandi upplýsingar fram:

Úr gljúfrinu á sýslulæknum við Laxá og þaðan bein stefna í lítið holt, suðaustur frá Lanarholti. – Frá því holti bein stefna í há bunguna á Stóra Sauðfelli. Frá vörðu þeirri, sem þar er bein lína, í strítuhólinn sem er vestur af tjörninni í Tjarnarholunum [leiðrétt úr, Tjarnarholmanum] – Frá fyrnefndum hól beina [lína, yfirstrikuð]stefnu vestur að Rjúpnagili, svo ræður Rjúpnagil upp að giljunum þremur, það er miðgilið, og úr því bein stefna í Þverárdalsbrún, þá nyrðri. Þaðan norður brunirnar í vestra Sjöfannarhlíðarhorn, og þaðan beina stefnu í nónbungu.

Af Nónbungu norður Dagmálafjall ofan á háls, eptir því, sem merki til vísa. Af hálsinum vestur Írafellsfjall, eptir því sem vötum hallar og merki, segja til. Af fellinu bein lína ofan á ás þann, sem Hulsstaðaás nefnist og er á landamerkjunum milli Fremra – Háls og Írafells. Á allar landamerkjavörður, er klappað **L.M.** sem á að þýða – Landa – Merki. –

Hulsstaðaás er norður við Laxá, og frá honum ræður Laxá mörkum austur að áðurnefndum sýslulæk.¹⁵¹

Eigandi Írafells lýsti sig samþykkan þessu landamerkjabréfi.

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að landamerkjalyýsing eiganda Efirháls (Fremriháls) sé óstaðfest. Land jarðarinnar er sagt vítt og gott til sumarbeitar og er niðri nær á vetrum. Á móti kemur að það er fremur snjóþungt, afréttarfé sækir í það og smölun er erfið.¹⁵²

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að tún Fremraháls sé girt af með streng og að beutiland jarðarinnar sé gott. Afréttarlandið er einnig gott og hefur jörðin nokkrar tekjur af því að leyfa öðrum afnot af afréttinni. Á jörðinni er slæm mótekja og lélegt

¹⁴⁹Skjal nr. 2 (5).

¹⁵⁰Skjal nr. 4 (29) í máli 5/2004, Grafningur.

¹⁵¹Skjal nr. 2 (6).

¹⁵²Skjal nr. 2 (27)a-b.

byggingarefni en þar er nokkur laxveiði. Fremriháls selur eldsneyti til Hækingsdals.¹⁵³

5.1.14. Hækingsdalur (Hlíðarás er nýbýli úr landi Hækingsdals)

Hækjudalur eða Hækingsdalur kemur við sögu í eftirfarandi landamerkjum Vindáss frá því um 1270:

Item j fyrstu áá milli Reynualla og uindas rædur g[eyða í handriti] lækr upp áá brun, þadann sionhending norðr ad ga[tna]motum, þadann norðr j selia áá. Enn áá milli hækiudals og vindas: rædr skipa gil vpp áá brun, og þadann sionhending norður j selia áá.¹⁵⁴

Eftirfarandi upplýsingar um selstöður Hækingsdals koma fram í Jarðabók Árna og Páls frá 1705:

Selstöðu á jörðin í sínu eigin landi góða, þar sem heita *Selsvellir* á Geitahlíð.

...

Saudhus hefur til forna í Hækingsdalslandi kallað verið þar sem stundum hefur í manna minni selstaða brúkast, og halda menn bygt ból hafi í gamalli tíð verið, og hafa til líkinda þar um girðinga og tófta leifar...¹⁵⁵

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 kemur fram landrými sé í Hækingsdal og arðgott beitiland einkum á sumrum.¹⁵⁶

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 er Hækingsdalur sagður 30 hundruð að dýrleika.¹⁵⁷

Í kaflanum um Hækingsdal í jarðamatinu 1849-1850 kemur eftirfarandi fram:

Utrymi mikið og landkostir góðir. ... en hagasæl á vetrardag með örðugleika.¹⁵⁸

Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að engin landamerkjalyking fylgi Hækingsdal. Land jarðarinnar er hinsvegar sagt stórt og allgott, einkum hvað sumarbeit áhrærir en sumt fé sé rekið til fjalls. Vetrararbeit er sögð vera lítil. Að endingu er þess getið að Hækingsdalsbóndinn taki lítilsháttar upprekstur eða sem samsvarar 10 krónum á ári.¹⁵⁹

Landamerkjabréf fyrir Hækingsdal var undirritað í nóvember 1921 og því þinglýst 23. júní 1922. Þar koma eftirfarandi upplýsingar fram um landamerki jarðarinnar:

¹⁵³Skjal nr. 2 (33).

¹⁵⁴Skjal nr. 4(83).

¹⁵⁵Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b. s. 421.

¹⁵⁶Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 256.

¹⁵⁷Skjal nr. 4 (23).

¹⁵⁸Skjal nr. 2 (32).

¹⁵⁹Skjal nr. 2 (27)a-b.

1. Að sunnan milli Hækingsdals og Írafells Fremra – Háls, ræður Laxá merkjum.
2. Að austan, milli Hækingsdals og Stíflisdals og Selkots eru merki, frá Laxá á Hólmavaði bein lína um Klapparhól á Brattafelli í Steinkirkju og þaðan á Há – Kjöl.
3. Að norðan bein lína frá Há – Kjöl í Hjaltadalsárupptök. Þrándarstaðir á móti.
4. Að vestan milli Reynivalla og Vindáslanda og Hækingsdals, bein lína, frá upptökum Hjaltadalsár, í Skálafellsvörðu, þaðan bein lína í Skiftagil sem svo ræður merkjum að Laxá.¹⁶⁰

Þessari lýsingu voru umboðsmenn Írafells, Fremraháls, Stíflisdals og Selkots í Þingvallasveit, Þrándarstaða, Reynivalla og Vindáss samþykkir.

Í fasteignamatinu 1932 er að finna kafla um Hækingsdal. Þar segir m.a. að afréttarland jarðarinnar sé allgott og að smá hluti upprekstrarins sé seldur. Mótekja er flutt til Hækingsdals eins og fram kemur í kaflanum um Fremraháls.¹⁶¹ Í kaflanum kemur einnig fram að laxveiðihlunnindi séu á jörðinni og að engi hennar séu girt og tún stórgripagirt.¹⁶²

5.1.15. Skorhagi

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir árið 1705 m.a. um Skorhaga.

Engjum spilla skriður, og hefur bærinn fluttur verið fyrir þann skuld, að skriður eyðilögðu hin fornu tún að ofan, en áin að framan. Var hinn forni bær kallaður Múli, og er þar nú auðn, en í staðinn komin þessi jörð, Skorhagi, fyrir meir en hundrað árum. Aldrei hafði þar fyrri bær verið sem nú stendur hann.¹⁶³

Má vera að þarna sé kominn Múli, bær Refs í Brynjudal, sem Þórðarbók Landnámu getur um.¹⁶⁴

Um Skorhaga segir í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 að útigangur sé góður bæði vetur og sumar.¹⁶⁵

Samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847 er Skorhagi metinn á 10 hundruð að dýrleika.¹⁶⁶

Í jarðamatinu 1849 kemur eftirfarandi upplýsingar fram um Skorhaga: Landrymi nóg. Sauðbeit góð sumar og vetur.¹⁶⁷

¹⁶⁰Skjal nr. 2 (7).

¹⁶¹Í kaflanum um Fremraháls í sömu skýrslu kemur fram að eldsneytið komi þaðan.

¹⁶²Skjal nr. 2 (33).

¹⁶³Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 422.

¹⁶⁴Skjal nr. 4(39).

¹⁶⁵Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 254.

¹⁶⁶Skjal nr. 4 (23).

Landamerkjabréf Skorhaga var undirritað í október 1884 og því þinglýst 8. júní 1886. Samkvæmt bréfinu eru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

1. Á milli Skorhaga og Þyrils hafa merki verið haldin á miðjum Botnvogum.
2. Á milli Skorh. og Stórabotns, í Kötlugróf úr henni í Lambaskarð, svo ræður vatnahalli uppi á múlanum.
3. Á milli Skorh. og Ingunnarstaða ræður stefna norðan af hámúla í vörðu á suðurbrúninni, úr þeirri vörðu niður í Skarð, sem skilur Skorhaga og Hrísakotsengjar úr tjeðum skurði í Þúfu, er stendur á norðurbakka Brynjudalsár. –
4. Svo ræður nefnd á milli Skorh. og Þrándarstaða í sjó fram og eptir miðjum Brynjudalsvogum.¹⁶⁸

Þessi landamerki voru samþykkt af Þorkatli Þorlákssyni á Þyrli, Gísli Gíslasyni í Stórabotni, J.B.P. Ottesen á Ingunnarstöðum og Arnþóri Björnssyni og Jóni Vigfússyni á Þrándarstöðum.

Þann 24. apríl 1899 leigði bóndinn í Skorhaga félaginu The Iceland water power and Exploration Syndicat Limited réttinn til að virkja fossa á landareign sinni. Samkvæmt samningnum, sem þinglýst var 1. júní sama ár, skyldi félagið einnig hafa rétt til að reisa nauðsynleg mannvirki á jörðinni. Einng kemur fram að ef enginn mannvirki yrðu reist innan fimm ára frá undirritun samningsins eða ef leigan yrði ekki greidd á réttum tíma skyldi hann falla úr gildi.¹⁶⁹

Landamerkjabréf fyrir Ingunnarstaði, Hrísakot og Skorhaga var gert árið 1922 (sjá Ingunnarstaði) vegna þess að merki, sem vísað var til árið 1890, fannst ekki.¹⁷⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að land Skorhaga sé útendi Múlafjalls og hlíðarnar á þrjá vegu sem sé klettótt og skriðurunnið en þó drjúgt og kjarngott til beitar.¹⁷¹

Í fasteignamatinu 1932 er greint frá því að jörðin Skorhagi hafi gott og hagsamt beitiland og að þar sé nýtanleg mótekja sem Skorhagi deili með Þrándarstöðum.¹⁷²

5.1.16. Þrándarstaðir

Þann 30. júní 1509 á Öxarárþingi kom undir úrskurð Þorvarðar lögmanns Erlendssonar mál um eignarrétt Þrándarstaða í Brynjudal. Jón Sigurðsson rak málið fyrir hönd Markúsar Jónssonar systursonar síns gegn Narfa Sigurðssyni bróður sínum

¹⁶⁷Skjal nr. 2 (32).

¹⁶⁸Skjal nr. 2 (14).

¹⁶⁹Skjal nr. 2 (36).

¹⁷⁰Skjal nr. 2 (9).

¹⁷¹Skjal nr. 2 (27) a-b.

¹⁷²Skjal nr. 2 (33).

sem hélt jörðina. Eftir að hafa skoðað eignarheimildir beggja aðila þá komst lögmaður að þeirri niðurstöðu að skipta jörðinni á milli Markúsar og Narfa.¹⁷³

Í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 kemur eftirfarandi fram um selstöðu Þrándarstaða:

Selstöðu á jörðin í sínu eigin landi.¹⁷⁴

Sá helmingur Þrándarstaða sem tilheyrði Skálholti var seldur undan stólnum þann 8. ágúst 1787.¹⁷⁵

Þrándarstöðum er skipt í tvennt í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840. Þrándarstaðir efri standa fremst í Brynjudal fyrir sunnan ána við Þverá og eru sagðir hafa nokkurn útigang. Þrándarstaðir neðri eru sagðir vera undir líkum kjörum og hinir efri og að Þverárdalur þeirra megin tilheyrir þeim.¹⁷⁶

Þrándarstaðir, áður stólsjörð að hálfu leyti, er talin 20 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847. Aðeins presturinn skiptir Þrándarstöðum í tvo hluta, þ.e. efri og neðri. Í jarðabók Skálholtsstóls er sá hluti jarðarinnar sem tilheyrði stólum metinn á 13 2/3 hundrað.¹⁷⁷

Í umfjöllun jarðamatsins 1849-1850 um Þrándarstaði kemur eftirfarandi fram:

Landrymi nóg. Sæmileg sumarbeit en sárlítill vetrarbit.¹⁷⁸

Landamerkjabréf fyrir Þrándarstaði var undirritað 6. maí 1886 og því þinglýst 8. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Millum Skorhaga og Þrándast. frá sjó upp miðja Brynjudalsvoga í Brynjudalsá, hana upp meðan Skorhagaland er annarsvegar.
2. Millum Ingunnarstaða og Þrándastaða upp tjeða á í ármótin Brynjudals og Þverár, svo hana upp alla, upp Þverárdal upp í Kjöl og hann vestur í Kjalarhorn.
3. Millum Fossár og Þrándastaða úr vesturhorni Kjalar beinustu leið norðvestur ofan fjallið í skarð það, sem Vestri – Rauðilækur kemur fram af Þrándastaðaflóabruninni, svo hann ofan í sjó.¹⁷⁹

Lýsing þessi er staðfest af ábúendum Skorhaga, Ingunnarstaða og Fossár.

Þann 24. apríl 1899 leigði bóndinn á Þrándarstöðum félaginu The Iceland water power and Exploration Syndicat Limited réttinn til að virkja fossa á landareign sinni. Samkvæmt samningnum, sem þinglýst var 1. júní sama ár, skyldi félagið einnig hafa rétt til að reisa nauðsynleg mannvirki á jörðinni. Í honum kemur einnig fram að

¹⁷³Skjal nr. 4 (22).

¹⁷⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b, s. 438.

¹⁷⁵ Skjal nr. 4 (100).

¹⁷⁶Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 254-255.

¹⁷⁷Skjal nr. 4 (23).

¹⁷⁸Skjal nr. 2 (32).

¹⁷⁹Skjal nr. 2 (16).

ef enginn mannvirki yrðu reist innan fimm ára frá undirritun samningsins eða ef leigan væri ekki greidd á réttum tíma skyldi hann falla úr gildi.¹⁸⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 er þess getið að landamerkjalyásing Þrándarstaða hafi ekki verið send fasteignamatsnefnd. Þar kemur annars eftirfarandi fram:

Land stórt og fremur gott, en notalegasta sauðbeitin á vetrum er langt frá bæ, út með firði; var fyr notaður til viðlegu Bárðarhellir, við ána niður hjá vogi, og gekk fé þá oft úti þar, naut fjörubeitar með. Uppi í hlíðinni nær er hjalli, sjálfgirtur af klettum, til kvía-ærgeymslu, allmikið sumarhaglendi.¹⁸¹

Árið 1921 samþykkti umboðsmaður Þrándarstaða landamerkjabréf fyrir Hækingsdal (sjá þar).

Annað landamerkjabréf fyrir Þrándarstaði var undirritað 29. maí 1922 og því þinglýst 23. júní sama ár. Þar koma eftirfarandi upplýsingar fram:

Merkjin eru þannig; Milli Þrándarstaða og Skorhaga ræður Brynjudalsá, milli Ingunnarstaða og Þrándarstaða ræður Þverá að upptökum, þaðan sjónhending suður á há Kjöl, milli Þrándarstaða og Hækingsdals eru merkjin eftir há Kjöl að upptökum Hjaltadalsáar, milli Þrándarstaða og Fossá eru merkjin frá upptökum Hjaltadalsáar yfir Kjalhorn þaðan beina stefnu að upptökum rauðalækjar, og eftir rauðalæk til sjávar.¹⁸²

Landamerkjabréfið var staðfest af Lúther Lárussyni á Ingunnarstöðum, Þorsteini Narfasyni á Klafastöðum (sem var eigandi Skorhaga, sbr. landamerkjabréf fyrir Ingunnarstaði og Skorhaga s.á.), Ólafi Matthíassyni á Fossá, og umboðsmanni Hækingsdals.

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að Þrándarstaðir hafi allgott beutiland sem sé í nokkurri fjarlægð [frá bænum]. Haginn er girtur af með 400 metra langri girðingu. Á jörðinni er að finna lélegt byggingarefni og þar er hár lítill foss. Jörðin er sögð deila mótekju með Þrándarstöðum.¹⁸³

5.1.17. Ingunnarstaðir (Hrísakot var hluti af Ingunnarstöðum)

Í máldaga kirkjunnar á Ingunnarstöðum sem talinn er frá því um 1180 segir að kirkjan eigi allt land á Ingunnarstöðum og séttung í Eyrarlandi.¹⁸⁴

Í máldaga Ingunnarstaðakirkju frá 1367 kemur það sama fram og 1180 nema hvað að hún er sögð eiga séttung í Eyjalandi.¹⁸⁵

Vilchinsmáldagi frá 1397 og Gíslamáldagar frá 1570 og síðar eru samhljóða máldaganum frá 1367.¹⁸⁶

¹⁸⁰Skjal nr. 2 (35).

¹⁸¹Skjal nr. 2 (27) a-b.

¹⁸²Skjal nr. 2 (17).

¹⁸³Skjal nr. 2 (33).

¹⁸⁴Skjal nr. 4 (8). Ingunnarstaði er að finna í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200, sbr. Skjal nr. 4 (11).

Á Bessastöðum þann 27. september 1563 höfðu þeir Páll Stígsson höfuðsmaður, fyrir hönd konungs, og Gísli Jónsson Skálholtsbiskup með sér jarðaskipti. Meðal þeirra jarða sem komu í hlut dómkirkjunnar í Skálholti var Hrísakot metið á átta hundruð.¹⁸⁷

Ingunnarstaðir voru seldir undan Skálholtsstól þann 8. ágúst 1787.¹⁸⁸

Hrísakot er hjáleiga eða afbýli og talið eða reiknað til lands Ingunnarstaða. Í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 koma eftirfarandi upplýsingar fram um selstöðu Hrísakots:

Selstöðu hefur jörðin í sínu eigin landi víðara en í einum stað.¹⁸⁹

Ennfremur segir jarðabókin:

Porunarsel liggur og í Ingunnarstaða landi, þar ætla menn bygð hafi verið til forna, ... Hafa nú Ingunnarstaðamenn þar selstöðu þá er þeim líkar. ...¹⁹⁰

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 eru Ingunnarstaðir sagðir sæmileg útigangsjörð og að hún eigi fjárbeit fram í dalnum, þ.e. Brynjudal. Hrísakot, tíu hundruð að dýrleika, er sagt hafa allgóða útbeit við hagahús.¹⁹¹

Ingunnarstaðir, áður stólsjörð, eru taldir 27 1/3 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847. Neðanmáls er því þó bætt við að eldri jarðabækur, að stólsjarðabókinni undanskilinni, telja Ingunnarstaði og Hrísakot saman 20 hundruð að dýrleika. Sýslumaður telur Hrísakot 5 hundruð að dýrleika og Ingunnarstaði 15 hundruð.¹⁹²

Í jarðamatinu 1849-1850 er kafli um Ingunnarstaði og hjáleiguna Hrísakot. Þar koma eftirfarandi upplýsingar fram:

Landrymi mikið með talsverðum skógi. Sumarheit góð og nóg. Vetrarheit sæmilega góð.¹⁹³

Landamerkjabréf Ingunnarstaða ásamt Hrísakoti í Brynjudal í Kjós var undirritað 26. apríl 1890 og þinglesið 2. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerkin eftirfarandi:

Milli Ingunnarstaða og Skorhaga eru merki þannig: Þúfa sem stendur við Brynjudalsá og sjónhending úr þeirri þúfu til þess svonefndur

¹⁸⁵Skjal nr. 4 (9).

¹⁸⁶Skjal nr. 4(85 og 99).

¹⁸⁷Skjal nr. 4 (7). Í fjárskiptareikningi á milli Hólmfríðar Erlendsdóttur og sonar hennar Eyjólfssonar sem gerður var á dögnum 23.-24. maí 1522 í Dal undir Eyjafjöllum er minnst á Hrísey í Brynjudal sem sögð er 10 hundruð, sbr skjal nr. 4(88). Einnig er minnst á Hrísa í Brynjudal í reikningi Skálholtsstóls frá 1565, sbr. skjal nr. 4(98).

¹⁸⁸Skjal nr. 4(100).

¹⁸⁹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 1923. 3. b, s. 440.

¹⁹⁰Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 1923. 3. b, s. 441.

¹⁹¹Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 254.

¹⁹²Skjal nr. 4 (23).

¹⁹³Skjal nr. 2 (32).

Vörðuhvammalækur kemur fram af brúninni og þaðan norður á há múlann þar til skiptist Vatnahalli.

Milli Ingunnarstaða og Stórabotns ræður Vatnahalli á múlanum og sómuleiðis þar sem „Súlu“ taka við og það austur að Þingvallakirkjulandi.

Milli Ingunnarstaða og Þingvallakirkju eru merki: bein lína frá svonefndri „Hásúlu“ eða „Mjósúlu“, sem stendur í beinni línu við merki, að norðanverðu ræður svo stefna úr nýnefndri Súlu, til upptaka Öxarár við Mirkavatn, og þaðan sjónhending í suður á „Há – Kjöl“. Svo ræður vatnahalli vestur eptir Kilinum til þess á móts við, eða uppundan „Þverá“.

Milli Ingunnarstaða og Þrándarstaða ræður Þverá frá Brynjudalsá til efstu upptaka Þverár, og svo þaðan bein stefna uppá Kjöl, þar sem merki verður sett.¹⁹⁴

Gísli Gíslason í Stórabotni, Arnór Björnsson á Þrándarstöðum og Jón Einarsson í Skorhaga skrifuðu uppá bréfið auk umboðsmanns Þingvallakirkjutorfunnar.

Þann 8. nóvember 1910 buðust eigendur Ingunnarstaða og Hrísakots, þeir Ámundi Kristjánsson og Jón P. Ottesen, til þess að selja Þorsteini H. S. Kjarval í Reykjavík öll námuréttindi jarðanna og það land og þau vatnsaflsréttindi sem nauðsynleg væru til þess að námustarfsemi gæti þrífist. Kauptilboðið var bindandi til 1. janúar 1913. Réttindi þau sem fólust í þessu kauptilboði féllu síðar C. B. Eyjólfssyni í skaut. Hann framseldi þau í hendur The British North. North Western Syndicate Ltd. London þann 7. janúar 1911. Kauptilboðið og tilkynningin um framsalið voru þinglesin þann 24. maí 1911.¹⁹⁵

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að land Ingunnarstaða sé mikið og að það sé sameiginlegt við Hrísakot. Dalbotninn liggja beggja megin við það og fjöllin umkringi á þrjá vegu. Land Ingunnarstaða er talin besta sauðjörð sveitarinnar bæði til sumar- og vetrarþeitar. Þar segir ennfremur að land Hrísakots sé mikið og gott, einkum sauðlandið.¹⁹⁶

Þann 15. febrúar 1922 var landamerkjabréf fyrir Ingunnarstaði ásamt Hrísakoti og Skorhaga undirritað en því var þinglýst 23. júní sama ár. Í því kemur eftirfarandi fram:

Vegna þess að landamerki milli nefndra jarða hafa raskast (þúfa sem stendur við Brá [Brynjudalsá] sbr. landamerkjaskrá frá 1890 fyrirfinst ekki) höfum við undirskrifaðir eigendur þeirra gjört ný merkji.

¹⁹⁴Skjal nr. 2 (8).

¹⁹⁵Skjal nr. 2 (37).

¹⁹⁶Skjal nr. 2 (27)a-b.

Merkjin eru þannig: Þar sem Vörðuhvamslækur kemur fram af brúninni er stefnan beint norður og suður niður að mýrinni, þaðan beint í austur 100 faðma, þá réttur vinkill niður að Brynjudalsá. Nefnd merkji eiga að vera girt með fjórsettum gaddavír.¹⁹⁷

Að gerð þessa skjals komu aðeins eigendur Ingunnarstaða og Skorhaga.

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að eigandi Ingunnarstaða hafi lagt Hrísakot, sem sé í eyði, undir heimajörðina og að það sé talið ¼ hluti hennar. Þar kemur einnig fram að heimalandið sé girt neti sem sé um 6 ½ kílómetur að lengd og að beiti- og afréttarlönd jarðarinnar séu mikil og góð. Smá hrís er á jörðinni og lélegur mór. Þar er einnig lélegt byggingarefni. Landamerki Ingunnarstaða eru sögð ágreiningslaus.¹⁹⁸

Þann 27. september 1986 var undirrituð skiptagerð á landi Ingunnarstaða með Hrísakoti í Kjósarhreppi. Landgræðslusjóður var eigandi að ¾ hlutum jarðarinnar og Alexíus Lúthersson eigandi að ¼ hluta. Hér á eftir fylgja fyrsti og fimmti liður landskiptagerðarinnar:

1. Landskiptin taka aðeins til lands neðan hæðarlínu sem dregin er með rauðu í fjallshlíðum á meðfylgjandi korti í mælikvarða 1:20.000 gerðu af Guðmundi Guðjónssyni eftir gróðurkortu í mælikvarða 1:40.000.

...

5. Allt annað land Ingunnarstaða verður áfram sameign eigenda jarðarinnar í sömu hlutföllum og þeir hafa þá jörð átt.¹⁹⁹

5.1.18. Stóribotn

Landnáma getur landnámsmannsins Ávangurs sem bjó í Botni. Er talið að þar sé um Stórabotn að ræða.²⁰⁰

Í vaðmálareikningi Skálholtsstaðar frá 1502 er minnst á jörðina Botn sem mun vera Stóri-Botn í Borgarfjarðarsýslu.²⁰¹

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 kemur fram að Litli-Botn hafi útigang á vetrum.²⁰²

Dýrleiki Stóra-Botns er sagður 20 hundruð í Jarðatali Johnsens frá 1847.²⁰³

Í jarðamatinu 1849-1850 segir um Stórabotn:

...utheysisheyskapur nokkur, enn mikið langt í burt og erfiður, sumargott, vetrarþétt í besta lægi, ... landrími mikið og örðugt, ...²⁰⁴

¹⁹⁷Skjal nr. 2 (9).

¹⁹⁸Skjal nr. 2 (33).

¹⁹⁹Skjal nr. 5 (6).

²⁰⁰Skjal nr. 4(39).

²⁰¹Skjal nr. 4 (21).

²⁰²Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs* III. b. s. 254.

²⁰³Skjal nr. 4 (23). (Þar er neðanmáls vísað á Forordningar Magnúsar Ketilssonar III., s. 23. Ekki kemur fram hvernig það kemur Stórabotni við.)

Þann 14. maí 1890 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Stórabotn og því þinglýst 6. júní sama ár. Bréfið hljóðar svo:

Fyrir jörðinni Stórabotni eru landamerki þannig; á milli Litlabotns og ofangreindrar jarðar ræður Stórabotnsá neðan frá vognum þar til Litlabotnsá hefur að fornu í hana fallið, og þar frá ræður Litlabotnsá til upptaka, sem eru í svonefndri Stórukrókatjörn á miðri Botnsheiði.

Milli Efstabæjar og Stórabotns eru merki þannig: úr miðri Stórukrókatjörn sjónhending austur yfir háveggi og það austur á Veggjadal, sem næst vatnahalla og verður þar sett hornmark, því þar tekur við Gilstreymisland, og á Stóribotn úr nýnefndu hornmarki austur á há Kvíffjárindisfell; milli Þingvalla og Stórabotns úr há Kvíffjárindisfelli og í Háusúlu (Mjósúlu). Milli Stórabotns og Ingunnarstaða ásamt Hrísakoti í Brynjudal austan frá Þingvallakirkju landamerkjum, sem áður eru nefnd á Stóribotn Súlur alla að norðan er vötnum hallar til Botnsdals og það vestur á Múlafjall, þar til Skorhagaland tekur við. Sömuleiðis ræður vatnahalli á Múlanum, þar til kemur út á móts við Lambaskarð, sem svo er kallað, svo ræður sjónhending úr nefndu skarði utan til við Kötlugróf og það á miðjan vog fram og á Þyril þar á móts við. – og beina línu inn voginn og í Brunnáfljót.

Landamerkjabréfið er staðfest af umboðsmanni Þingvallakirkjutorfunnar og eigendum Skorhaga, Efstabæjar, Vatnshorns [Birni Eyvindssyni], Litlabotns, Ingunnarstaða og Þyrils. Fyrir neðan undirskriftirnar stendur eftirfarandi texti:

Stórabotnsá ræður frá Botnsvog þar til Litlabotnsá hefur að fornu í hana fallið. Þá taka við vörður á miðjum hólma norðan við árnesið, svo ræður Litlabotnsá úr því.²⁰⁵

Undir þetta skrifa Þorkell Pétursson og Helgi Jónsson, sem voru bændur í Litla- og Stórabotni árið 1921 þegar landamerkjalyfing var innfærð í nýja landamerkjabók en sú fyrri brann í Borgamesi árið 1920.

Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að langur vegur sé á engjar Stórabotns sem liggja bæði niðri í dalnum og uppi á Hríshálsi og Botnsheiði. Fjallaslægjurnar eru sagðar greiðfærar og grasgefnar en niður í dalnum séu slægjurnar hinsvegar snöggar og reytingssamar. Beitolandið er afar víðlent og samanstendur bæði af heiðarlandi, vallendi og skóglendi. Góð beit er fyrir allar skepnur bæði sumar og vetur. Jörðin er fremur snjólétt en smalamennska er mjög erfið. Þó svo að miklu meira upprekstrarland tilheyri jörðinni en þörf krefur fyrir búpeninginn þá er ekki tekinn upprekstur fyrir aðra bændur. Skóglendi er mikið á jörðinni. Einnig er mikill ágangur afréttarfénaðar. Landamerki Stórabotns eru sögð þinglesin og ágreiningslaus og að endingu er þess getið að sá hluti jarðarinnar sem liggja sunnan Stórabotnsár sé í Kjósarsýslu.²⁰⁶

Í fasteignamatinu 1932 stendur m.a. að engi Stórabotns séu innan um bithaga. Þar kemur einnig fram að beitolandið, sem samanstendur af heiðar-, vall- og skóglendi, sé gott, víðlent og skjólgott. Það er bæði langt og skammt á það.

²⁰⁴Skjal nr. 2 (32).

²⁰⁵A.1.43, sbr. skilaskrá Þjóðskjalasafns.

²⁰⁶Fasteignamat 1916-1918 (Borgarfj.) (Undirmatsbók Borgarfjarðarsýslu, s. 7-10.)

Smalamennska er talin erfið. Um heimatúnið liggur 1100²⁰⁷ metra girðing sem samanstendur af 400 metra túngirðingu og 700 metra girðingu um nýrækt. Jörðin á stórt upprekstrarland sem að hluta til er leigt út. Mótak er lélegt en nægur skógur til heimilisnota. Torfrista er einnig góð og byggingarefni er nærtækt. Á jörðinni er ein laug og margir fossar og þar er dálítill rjúpna- og silungsveiði. Í lýsingunni segir einnig að landamerki jarðarinnar séu ágreiningslaus og að þau séu þinglesin.²⁰⁸

5.1.19. Afréttarnot í Kjós

Jón Oddsson Hjaltalín sýslumaður samdi lýsingu Kjósarsýslu árið 1746 að boði amtmanns. Þar kemur hann m.a. inn á afréttarmál eins og sjá má af eftirfarandi málsgrein:

Með fram sýslunni á austanverðu liggja frá suðri til norðurs heiðar, sem kallast Kjósarheiði og Mosfellsheiði. Eru á heiðum þessum góðir hagar, og ganga þar naut bænda, stóðhross og að sumu leyti ungar kindur yfir sumarið.²⁰⁹

Skúli Magnússon lýsti Gullbringu- og Kjósarsýslu í verðlaunaritgerð sem hann lauk við í byrjun árs 1785. Þar má finna eftirfarandi klausu um afréttarmál:

Mosfellsheiði og Kjósarheiði nefnist öll víðáttan frá byggð í Kjós og Mosfellssveit upp að Henglinum, sem áður er nefndur. Þar er mjög gott og grösugt afréttarland á sumrum og er notað úr öllum sýslunum, Gullbringusýslu, Kjósarsýslu og Árnæssýslu. Þar hefir og verið haldinn nautamarkaður 1. október árlega á svæði, sem til þess er afgirt um gjá eina.²¹⁰

Þann 26. maí 1789 á manntalsþingi á Reynivöllum var eftirfarandi efnisgrein færð til bókar:

Þessu næst spurde hreppstjórnin Petur Petursson Retten hvert nockur hefde í Fyrri heyrta Sysslumannen á Manntalsþingi befala Bændum í Sveitene ad reka Naut á afRett hvartil Þing soknenn svaradi ad hun hefde ey heyrta Sysslumannenn Þad fyrer Rette giöra enn hreppstjórnin Guðmundur Thordarson seiger ad Sysslumadurenn hafe Þad vid sig þann sama dag nefndt hvar þad hafe vered man hann ey.²¹¹

Í lýsingu Reynivallasóknar frá 1840 eru eftirfarandi upplýsingar að finna um afréttarmál:

Óbyggðir dalir eður afréttardalir eru:

²⁰⁷ Á öðrum stað í kaflanum segir að túnið sé girt með 1820 metra vír- og netagirðingu.

²⁰⁸ Skjal nr. 2 (33).

²⁰⁹ Jón Oddsson Hjaltalín, "Lýsing Kjósarsýslu 1746." *Landnám Ingólfs* III. b. Reykjavík. 1937. s. 28.

²¹⁰ Skúli Magnússon, "Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu." *Landnám Ingólfs* I. b. Reykjavík. 1935-1936. s. 134.

²¹¹ Skjal nr. 2 (45)a-b.

1. Þverárdalur, lítið dalverpi [úr sunnanverðum Brynjudal upp í Kjöl] ... 2. Seljadalur, og svo dalverpi [í Reynivallahálsi] ... 3. Svínadalur. Hann er æði langur og grösugur báðum megin. Hann liggur í útsuður að Svínaskarði. ... 4. Sandsdalur eður Eyjadalur. Hann er langur og liggur í suður inn í Esjufjallið og endar við Móskörð; ... 5. Flekkudalur; hann er ekki langur og liggur eins og hinn. ... 6. Meðalfellsdalur liggur til landsuðurs. ...

Allir þessir dalir liggja inn í Esjufjallið, undanteknum þeim 2 fyrstu, og liggja mjóir fjallahryggir milli þeirra. Þeir eru allir brúkaðir fyrir afréttir og beitiland handa búsmala á sumrum og hagbeita á vetrum.

Afréttarlönd.

Múlafjallið, dalabotnar í Botnsdal og Brynjudal, Kjö(l)fjallið með tilheyrandi dölum og dældum, Seljadal(ur og) landið fyrir framan Hækingsdal og í kringum Stíflisdal er brúkað fyrir geldfjárhaga á sumrum.²¹²

Málarekstur varð vegna Fellsenda í Þingvallasveit hvort þar væri nýbýlisland eða Þingvallaeign. Var dæmt í málinu í Landsyfírrétti árið 1860. Fyrir aukarétti á Þingvöllum í júlí 1858 lagði verjandi Árna Björnssonar, sem byggt hafði Fjallsenda/Fellsenda og gerði kröfu til landsins en var nú orðinn bóndi í Brautarholti í Kjalarnesi, fram m.a. eftirfarandi vitnisburð um landnotkun nokkurra Kjósarmanna:

ad No 3 - b.

Vjer undirskrifaðir gjörum svolátandi grein fyrir og vitnisburð um hvað vjer þekkjum til og heyrnt höfum um landrjettindi, einkum hvað afrjett snertir, á hinni svokölluðu Mosfellsheiði.

Frá því vjer fyrst munum til höfðu Kjósarmenn og Kjalnesingar nauta upp rekstur á Mosfellsheiði. Hjeldu nautin sig jafnan sunnanvert við Sauðafell hið stóra alt suður undir Vilborgarkeldu í Skublúngum og Folaldadölum. Á þessum stöðvum var þeirra altaf leitað, einsog á löglegum og venjulegum afrjetti, og höfum vjer undirskrifaðir opt verið með í nautaleitum á þessum stöðvum.

Þá var þetta land af áðurgreindum sveitum einnig brúkað bæði til trippa uppreksturs og svo fóru menn þangað til grasatekju. Álitu þá Kjósarmenn og Kjalnesingar, að land þetta væri almenningur og afrjettur, sem þessum sveitum væri heimilt að brúka til áður greindra notkana, án þess nokkurs manns leyfi þyrfti til, eða nokkrum bæri tollur þar fyrir, og vitum vjer ekki til að nokkur áteldi, eða mótmælti þessari brúkun, nje þættist eiga kröfu til eða heimtaði toll eða afgang fyrir.

²¹²Sigurður Sigurðsson, "Lýsing Reynivallasóknar 1840." *Landnám Ingólfs*. 3. b. s. 247-248.

Þetta vottum vjer eptir áskorun og erum fúsir til að staðfesta þetta vottorð vort með eiði, ef þess verður krafist.

Árni Stefánsson á Meðalfelli 68 ára Þorsteinn Torfason á Þorláksstöðum
aldur 68.

Guðmundur Eyolfsson á Sandi 78 ára Jón Jónsson á Grjóteyri 63 ára

Framlagt fyrir aukarjetti að Þingvöllum 27. Júlí 1858. Th. Gudmundsen.²¹³

Í fasteignamati 1916-1918 segir um afréttarmál Kjósverja:

Sveitin á ekki upprekstrarland; en margar jarðirnar eiga land til fjalls, og eru sjálfum sér nógar um sumarland, en frá hinum landþrengri er rekið í hin rúmu lönd Brynjudalsjarðanna, einkum sameiginlegt land Ingunnarstaða og Hrísakots. Reynivallakirkja á og land gott í Seljadal og vestanverðum Kili; en á síðari árum er Seljadalur byggður (1 bær).²¹⁴

Árið 1919 sendi Stjórnarráð Íslands sýslumönnum bréf þar sem óskað var eftir skýrslu um þau svæði í sýslunni sem talin voru almenningar svo og um „afréttarlönd“ sem ekki sannanlega hefðu tilheyrt eða tilheyrðu nokkru lögbýli.²¹⁵ Í svari sýslumanns í Gullbringu- og Kjósarsýslu, 8. janúar 1920, segir að ekkert svæði í sýslunni verði talið almenningar er eigi sannanlega tilheyrir einhverju lögbýli í sýslunni.²¹⁶

Björn Bjarnarson lýsti Kjósarsýslu í grein sem birtist árið 1937. Þar kemur þetta fram:

Afréttarland á sveitin ekki, en landrýmisjarðir eru nokkrar og aflögufærar um sumarhaga, mest Ingunnarstaðir.²¹⁷

Árið 1977 var Tryggva Einarssyni, Miðdal, Mosfellshreppi, og Oddi Andréssyni, Neðrahálsi í Kjós, falið að gera afréttarskrá fyrir Kjósarsýslu skv. 6. gr. laga nr. 42/1969. Í bréfi frá 14. desember 1978 komust þeir að þessari niðurstöðu:

Við nána athugun höfum við komist að þeirri niðurstöðu að afréttur hafi ekki verið til í Kjósarsýslu samkvæmt skilningi okkar á merkingu þess orðs, þar sem öll lönd innan sýslunnar hafa frá upphafi og nokkuð fram á 20. öldina fylgt ákveðnum jörðum.

Tryggvi og Oddur benda á að algengt sé að jarðeignir séu keyptar til sveitarfélaga eða opinberra stofnana. Síðan segja þeir m.a.:

Um alla útjörð, hvort heldur er til fjalla eða á lá<g>lendi er umferð heimil gangandi fóki samkvæmt náttúruverndarlögum. En nýttjar lands hvort heldur

²¹³Skjal nr. (Án númers, vantar frá Óbn. fyrir Þingvallasveit og Grafning)

²¹⁴Skjal nr. 2 (27)a-b.

²¹⁵Skjal nr. 2(26) í máli 5/2004 Grafningur.

²¹⁶Skjal nr. 2(50)

²¹⁷Björn Bjarnarson, “Kjósarsýsla (1937).” *Landnám Ingólfs* II. b. Reykjavík. 1936-1940. s. 94.

er á láði eða úr legi s.s. veiðar hverskonar eru óheimilar án leyfis viðkomandi eignaraðila eða umboðsmanns hans.²¹⁸

Í síðari útgáfu Gangna og rétta er lýsing (skrifuð 1981) á göngum og réttum í Kjósarhreppi eins og þær voru á fyrstu tugum tuttugustu aldar og talið að þeim hafi verið háttað á sama veg svo öldum skipti. Er þar sagt frá leitarsvæðum en ekki nefnt að um afréttarlönd sé að ræða. Samkvæmt niðurlagi frásagnarinnar er ekki lengur um sameiginleg fjallskil að ræða í Kjósarhreppi heldur smalar hver bóndi sitt umráðaland og kemur úrtíningi til lögréttar, í Kjósarrétt, en áður voru réttirnar tvær, Fossarrétt og Eyjarétt, og var sú síðarnefnda lögrétt.²¹⁹

Elsta fjallskilareglugerð fyrir Kjósar- og Gullbringusýslu er frá árinu 1891. Þar segir í 1. grein:

Hreppsnefnd hvers þess hrepps, er afrjett á, skal annast um, að geldur fjenaður (hross, naut og sauðfje) sje rekinn til afrjetta á þeim tíma, sem hentast er, eptir árferði og öðrum kringumstæðum. Hreppsnefnd hvers þess hrepps, sem engan afrjett á, skal ef unnt er, og hún álfur þess þörf, útvega hreppsþúum sumarhaglendi fyrir geldfjenað þeirra móti hæfilegu endurgjaldi úr hreppssjóði. Skulu þeir fjáreigendur skyldir til að reka fjenað sinn á hið fengna haglendi, sem að álitu hreppsnefndarinnar ekki hafa nægilegt haglendi fyrir fjenaðinn heima.²²⁰

Í 6. grein eru ákvæði um að högun gangna skuli boðin með fjallgangnaseðli 3 vikum fyrir fyrstu fjallgöngur.

Næsta fjallskilareglugerð, 1896, kveður svo á í 1. grein:

Að svo miklu leyti sem heimalönd að álitu hreppsnefndar eru eigi nægileg til sumarþeitar, ber öllum, sem geldfjenað eiga, að reka hann til afrjettar, þar sem hann er, að öðrum kosti koma fjenaði sínum til göngu yfir sumartímam hjá öðrum, sem land hafa. Verði hlutaðeigandi óánægður með ráðstöfun hreppsnefndar, skal hlíta ítölu í landið. Sama gildir um þá, sem fjenað taka, ef þeir ofsetja í land sitt. Hreppsnefndin sjer um, að þetta sje ekki vanrækt.²²¹

Óbreytt ákvæði voru í fjallskilareglugerð frá árinu 1902.

Sérstök fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu var sett árið 1909. Ákvæðin, sem helst skipta máli eru eftirfarandi:

1. gr. *Notkun og vörn afrjettarlands* sveitar getur hreppsnefnd hlutast til um eftir þörfum. Skal hún skipa fyrir um smalanir til rjetta og annað er þar að lýtur. -
2. gr. Að því leyti sem heimalönd, að álitu hreppsnefndar, eigi eru nægileg til sumarþeitar fyrir fjenað ábúenda, ber öllum, er geldfjenað eða dilkær eiga, að

²¹⁸Skjal nr. 1 (5).

²¹⁹Bragi Sigurjónsson: *Göngur og réttir*, II. bindi. Akureyri. 1984. s. 319-321.

²²⁰Skjal nr. 4 (28).

²²¹Skjal nr. 4 (29).

reka slíkan fjenað til afrjettar, ef til er, eða koma honum fyrir til sumargöngu hjá öðrum, er nægt land hafa til þess. ...

7. gr. Hver sá, er land hefir til ábúðar eða eigin afnota, er skyldur að smala það til haustskila ...²²²

Önnur fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu var sett árið 1921. Eftirtektarverð er skilgreining á upprekstrar- og heimalöndum sem kemur fram í 4. grein. Hér eru teknar upp 1. og 4. grein og hluti 5. greinar:

1. gr. Sýslunefnd hefir yfirstjórn og umsjón allra fjallskilamálefna sýslunnar. Hreppsnefnd hefir stjórn og framkvæmd á slíkum málefnum í sveitarfélagi sínu, eða í samvinnu, þar sem fleiri sveitarfélög en eitt hafa réttafélag sameiginlegt.

4. gr. Land allt í sýslunni greinist í upprekstrarlönd og heimalönd. Það teljast upprekstrarlönd, sem búpeningur gengur í á sumrum, en eru svo fjarlæg byggð, eða þannig á sig komin, að lítt notast á vetrum, hvort sem eru lönd einstakra jarða eða félagsleg afréttarlönd, og sé skipaðar leitir í þeim til rétta. Öll önnur lönd, nærlægari byggð, sem búfenaður getur í gengið, teljast heimalönd.

5. gr. Enginn má taka annara skepnur í félagslegt upprekstrarland (afrétt), né án leyfis hreppsnefndar hafa það til sérnota fyrir sig ...²²³

Þriðja sérstaka fjallskilareglugerðin fyrir Kjósarsýslu er frá árinu 1954. Teknar eru upp 1. grein og hlutar 2. og 4. greinar:

1. gr. ... Sýslunefnd hefur yfirstjórn allra fjallskilamála sýslunnar. Hreppsnefndir hafa stjórn og allar framkvæmdir fjallskilamála í sveitarfélögum og í samvinnu, þegar fleiri sveitarfélög hafa upprekstur eða réttarhald sameiganlega. Verði ágreiningur milli hreppsnefnda út af fjallskilamálum, skal sýslunefnd skera úr.

2. gr. ... Hreppsnefndum er heimilt að greina allt land í hreppum í heimaland og upprekstrarland, ef ástæður þykja til. Telst þá upprekstrarland, þar sem búpeningur gengur á sumrin en notast lítt eða ekkert á vetrum sökum fjarlægðar frá byggð.

Enginn má hafa til sérnota fyrir sig félagslegt upprekstrarland án leyfis hreppsnefndar. ...

4. gr. ... Þar sem upprekstrarlönd eru notuð á sumrum, ber öllum þeim sem eiga eða hafa undir höndum sauðfé, ótamin hross eða geldneyti að reka fénað sinn á afrétt svo

²²²Stjórnartíðindi 1909 B, s. 126-130. Fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu.

²²³Skjal nr. 4 (32).

tímanlega að vorinu, sem árferði og aðrar ástæður leyfa, nema þeir hafi örugglega girt landsvæði fyrir þann fénað ...²²⁴

Árið 1988 var staðfest fjallskilasamþykkt fyrir Kjósarsýslu, Reykjavík, Seltjarnarnes, Kópavog, Garðabæ og Hafnarfjörð. Teknar eru upp 1., 2. og 4. grein eða greinarhlutar sem máli virðast skipta:

1. gr. Sýslunefnd Kjósarsýslu hefur á hendi yfirstjórn allra afréttar- og fjallskilamála í Kjósarsýslu, Reykjavík, Seltjarnarnesi, Kópavogi, Hafnarfirði og Garðabæ. Sveitarstjórnir hafa á hendi stjórn og alla framkvæmd fjallskilamála í sveitarfélögum og í samvinnu þegar fleiri sveitarfélög hafa upprekstur og réttarhald sameiginlega. Verði ágreiningur milli sveitarstjórna út af fjallskilamálum sker sýslunefnd úr. Heimilt er sveitarstjórn að fela öðrum framkvæmd fjallskilamála.

2. gr. Eigi fleiri en eitt sveitarfélag afréttarsvæði eða lönd innan sýslunnar þar sem fé þeirra gengur saman, skulu sveitarstjórnir þær sem hlut eiga að máli kjósa fjallskilaneftnd til að sjá um fjallskil og vorsmalanir. Fjallskilaneftnd skal skipuð einum manni úr hverju sveitarfélagi, kjörnum af sveitarstjórnnum. ...

4. gr. ... Hreppsnefndum er heimilt að greina allt land í hreppnum í heimaland og upprekstrarland ef ástæður þykja til. Telst þá upprekstrarland þar sem búpeningur gengur á sumrin en notast lítt eða ekki á vetrum sökum fjarlægðar frá byggð.²²⁵

Fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarsonar, þ. e. fyrir allt svæðið vestan Ölfusár, Sogs, Þingvallavatns, Þjóðgarðsgirðingar og vestan og sunnan varnarlína í Hvalfjörð var samþykkt árið 1996. Þær greinar, sem skipta máli, eru eftirfarandi:

1. gr. ... Samþykkt þessi tekur til allra afréttar- og fjallskilamála í Árnessýslu vestan vatna, Gullbringusýslu, Kjósarsýslu og öllum kaupstöðum í Kjalarnesþingi, þ.e. allra sveitarfélaga eða hluta sveitarfélaga vestan Ölfusár, Sogs, Þingvallavatns, Þjóðgarðsgirðingar og varnarlína í Hvalfjörð (Landnámshólf).

2. gr. ... Hver sýsla er fjallskilaumdæmi sem skiptist í fjallskiladeildir eftir sveitarfélögum. Kaupstaður telst til fjallskilaumdæmis þeirrar sýslu sem kaupstaðarlandið hefur áður legið undir.

Héraðsnefndir hafa á hendi yfirstjórn allra afréttar- og fjallskilamála, hver á sínu svæði. Sveitarstjórnir annast stjórn og framkvæmd þessara mála, hver í sínu sveitarfélagi, eða í samvinnu tvær eða fleiri saman þar sem henta þykir. Heimilt er sveitarstjórnnum að fela öðrum, svo sem félögum sauðfjáreigenda, framkvæmd fjallskilamála, að einhverju eða öllu leyti.

²²⁴Skjal nr. 4 (34).

²²⁵Skjal nr. 4 (36).

3. gr. ... Eigi fleiri en eitt sveitarfélag sameiginlegt afréttarsvæði eða upprekstrarlönd þar sem fé þeirra gengur saman, skulu viðkomandi sveitarstjórnir eða fulltrúar þeirra kjósa fjallskilanevnd til að sjá um lögboðin fjallskil ...

5. gr. ... Upprekstrarlönd eru afréttir og þau heimalönd sem leituð eru félagslega samkvæmt ákvæðum um fjallskil, sbr. 11. og 12. gr. V. kafla [göngur og réttir] þessarar samþykktar. ...²²⁶

5.2. Kjalarnes

5.2.1. Landnám á Kjalarnesi

Landnámabók getur ýmissa manna, sem námu land á þessu svæði. Fyrstur landnámsmanna var Ingólfur Arnarson:

En Ingólfr nam land milli Ölfusár ok Hvalfjarðar fyrir útan Brynjudalsá, milli ok Öxarár, ok öll nes út.²²⁷

Sá, sem nam land austast á því landsvæði, sem tilheyrði síðar Kjalarneshreppi, var Hallur goðlaus. Landnámabókagerðum ber ekki saman um ættfærslu hans en eru sammála um landnámsmörk:

Hallr goðlauss hét maðr; hann var son Helga goðlauss. Þeir feðgar vildu ekki blóta ok trúðu á mátt sinn. Hallr fór til Íslands ok nam land með ráði Ingólfs frá Leiruvági til Mógilsár. Son Halls var Helgi, er átti Þuríði Ketilbjarnardóttur; þeira son var Þórðr í Álfsnesi, er átti Guðnýju Hrafnkelsdóttur. Hallr bjó í Múla.²²⁸

Hallr hét maðr, son Þóris goðlauss, Ormarssonar, bróður Hildar Ormarsdóttur, er átti Þorbjörn hinn gaulverski, samfeðri, en hon var sammædd við Þórð skeggja. Þeir feðgar vildu ekki blóta ok trúðu á mátt sinn. Hallr fór til Íslands ok nam land millim Mógilsár ok Leiruvágsár ok bjó í Múla. Hans son var Helgi, er átti Þuríði Ketilbjarnardóttur, þeira son var Þórðr í Álfsnesi, er átti Guðnýju Hrafnkelsdóttur.²²⁹

Eins og víðast getur Landnáma ekki um efri mörk landnáms Halls, en Haraldur Matthíasson gerir ráð fyrir að það hafi verið allt austur að sýslumörkum og mörk landnáma Halls verið um Leirvogsa, upp í Leirvogsvatn en þaðan um Bugðu allt upp í sýslumörk, eins og hreppamörk milli Mosfellssveitar og Kjalarness voru. Bæjarnafnið Múli er óþekkt og ekki víst hvar bæjarins er að leita.²³⁰

²²⁶Skjal nr. 4 (37).

²²⁷Skjal nr. 4(37).

²²⁸Skjal nr. 4(37).

²²⁹Skjal nr. 4(37).

²³⁰Haraldur Matthíasson, *Landið og Landnáma*. 2. b. Reykjavík 1982. s. 83-84.

Helgi bjóla, son Ketils flatnefs, fór til Íslands ór Suðreyjum. Hann var með Ingólfi enn fyrsta vetr ok nam með hans ráði Kjalarnes allt milli Mógilsár ok Mýdalsár; hann bjó at Hofi.²³¹

Mýdalsá nefnist nú Miðdalsá ofan til, en Kiðafellsá neðst.²³²

Örlygr hét son Hrapps Bjarnarsonar bunu; hann var at fóstri með enum <helga> Patreki byskupi í Suðreyjum. <Hann> fýstisk at fara til Íslands ... Hann helt þá at enu syðra fjallinu, ok var þat Kjalarnes, ok hafði Helgi bræðrungr hans numit þar áðr. Örlygr var með Helga enn fyrsta vetr, en um várit nam hann land at ráði Helga frá Mógilsá til Ósvíf<r>slækjar og bjó at Esjubergi. Hann lét þar gera kirkju, sem mælt var.²³³

Hauksbókartexti Landnámu er ekki samhljóða Sturlubók að öllu leyti, en þeim ber saman um landnámstakmörkin. Hins vegar segir Hauksbók Örlyg hafa byggt „undir Esjubergi“.²³⁴ Ósvífurslækur er í síðari heimildum nefndur Ósénulækur eða Ósýnulækur.

5.2.2. Lýsing Kjalarneshrepps

Björn Bjarnarson lýsir Kjalarnesi í greininni Kjósarsýsla sem dagsett er 27. apríl 1937 og birtist í ritinu *Landnám Ingólfs*. Markverðustu atriði lýsingarinnar fara hér á eftir:

Takmörk sveitarinnar eru: Gagnvart Kjós frá Rjúpnagilsbotni um Skálafell, yfir Svínaskarð, um Móskaðahnúka á Esju og svo út eftir því fjalli út á Lokufjallstind, þá eftir Kerlingargili niður í Mýrdalsá (nú nefnd Kiðafellsá) og eftir henni til sjávar í Hvalfjörð. En gagnvart Mosfellssveit eru merkin Leirvogsá, alla leið frá Rjúpnagilsbotni til Leiruvogs. Á leið hennar er Leirvogsárvatn.

Byggðin liggur í hálfhring um Esjuna, víðast einlæg, nema að 4 bæir eru á Álfsnesinu, laust frá fjallinu, á undirlendi milli Leiruvogs og Kollafjarðarbotns, smáfjarðar inn úr meira Kollafirði, flóanum milli Kjalarness og Seltjarnarness. Auk syðra hluta Esju eru þar eigi önnur fjöll en vestri (syðri) hluti Skálarfells og fram af því, milli Svínaskarðsár og Leirvogsár, Haukafell. Að vestan er Esja klofin af Blikdal, (nú rangnefndur Bleikdalur),²³⁵ er gengur all-langt austur í fjallið, óbyggður. Ekkert stöðuvatn er þar í sveit og ekki ár, aðrar en fjallalækir, sem að vísu eru nefndir ár: Blikdalsá (= Ártúnsá!), Vallá, Flóðá (= Flóðará), Mógilsá, Hvítá, Kollafjarðará, Grafardalsá, Þverá, Skarðsá (Svínaskarðsá), auk hreppamerkja-

²³¹Skjal nr. 4(37).

²³²Skjal nr. 4(37).

²³³Skjal nr. 4(37).

²³⁴Skjal nr. 4(37).

²³⁵Blikið („blinken“), sem dalurinn hefir fengið nafn af, er hinn ævarandi skafl í dalbotninum, er blasir við á siglingu inn Faxaflóa. - Aths. Björns Bjarnarsonar.

ánna að hálfu. Suðvestur frá Esju skagar Kjalarnesstangi út milli Hvalfjarðar og Kollafjarðar. Á því nesi er mesta jörð sveitarinnar, Brautarholt. ...

Nyrzti bærin, Tindsstaðir er í Mýrdal norðan Esju, hinn syðsti, Stardalur, sunnan undir Skálarfelli, skammt niður frá Leirvogsvatni. ... Fjallið Esja, er flestar jarðirnar eiga land í, er bratt klettótt og skriðótt, en undirlendisjaðarinn, sem byggðin er á, að mestu mýrlendi. ...

Almenningsréttir Kjalnesinga eru við bæinn Kollafjörð, á grjótási sunnan við túnið; hafa þar lengi staðið. Út-Kjalnesingar hafa sundurdráttarrétt við Arnarhamar vestanvert við Esju. ...

Afréttarland á sveitin ekki. ...

Í hinni löngu Vatnshornshlíð í Skorradal eru 10 skógarítök, öll forn kirknaítök, tungur milli lækja. Þar eru í röð: Klausturskógur (Viðeyjarklausturs), Hvammstunga, Reynivallatungur 2, Meðalfellstunga og Tindsstaðatunga, er bendir til, að þar hafi, er ítakið var gefið (eða keypt), verið kirkja („staður“). ...

En Saurbær er nú 2 býli; annar bærin er byggður spöl ofar, nefndur Dalsmynni, fyrir mynni Blikdals, er kirkjan á hálfan, norðan ár, en Brautarholtskirkja sunnan ár. - ...

Bakkaholt er nú nytjað frá Bakka, en í landi Arnarholts sunnanverðu er byggt mikið kúasel frá Korpúlfsstöðum í Mosfellssveit, steinhús mikil ummáls. Andriðsey í Hvalfirði, norður skammt út frá Arnarholts landi, tilheyrir Brautarholti, svo og Blikdalur, sunnan ár (Blikdalsár, sem nú er rangnefnd Ártúnsá eftir býli, sem dregur nafn sitt af ánni). ...²³⁶

Í fasteignamatinu 1916 – 1918 er mörkum Kjalarnessveitar lýst, sem einnig mun gert af Birni Bjarnarsyni í Grafarholti:

Norður- og landnorður-takmörk sveitarinnar eru sömu sem áðursögð suður- og vestur-takmörk Kjósarsveitar, frá Rjúpnagilsbotnum (vesturtakm. fremra-Hálslands) alla leið til sjávar við ós [strikað yfir Kiðafellsár] Mýrdalsár. Austurtakm.: Rjúpnagil til Bugðu, að sunnan Bugða, Leirvogsvatn og Leirvogsa til sjávar.

Sveitarbyggðin er í skeifumynduðum boga um Esjuna að sunnan, vestan og norður fyrir útnyrzta horn hennar, Lokufjall (Tindsstaðahnjúk). Liggja því lönd flestra jarða þar til fjalls og sjávar, að nokkrum jörðum innan Kleifa undanskildum, er ekki ná til sjávar eða til fjalls (og Tindst. ekki til sjávar).²³⁷

5.2.3. Stardalur

Nokkrum sinnum er minnst á Stardal í tengslum við Þerney í gömlum heimildum. Í máldaga Þerneyjarkirkju sem álitinn er að sé frá því um 1220 segir:

²³⁶Björn Bjarnarson, „Kjósarsýsla“. *Landnám Ingólfs. Safn til sögu þess II. b.* Reykjavík 1937 – 1938, s. 97 – 102.

Kirkia a at helmingi selfor j Stardal ok sva afreit [Í AM 263 fol. segir: afrett].²³⁸

Aftur er minnst á Stardal í máldaga Þerneyjarkirkju sem talinn er vera frá því um haustið 1269 segir:

kirkia a helming j selfor j Starrdal: og svo afrett:²³⁹

Máldagi Brautarholtskirkju sem talinn er gerður á bilinu 1491-1518 upplýsir að kirkjan eigi hálfan Stardal.²⁴⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir um Þerney:

Selstöðu hefur jörðin til forna um lánga æfi brúkað í Stardal, og fæst hún nú ekki síðan þar var byggð sett.²⁴¹

Um Stardal segir Jarðabókin:

Stardalur. Nýlega uppbyggð fyrir þrjátíu árum, og kemur hjer sá enginn fram, sem þykist vita að þar hafi fyrri nokkurn tíma bygt ból verið. Einn maður vel fertugur þykist heyrta hafa einhvörn segja þar skuli hafa verið byggð, áður drepsótt kom hjer í land, ... Þar í mót eru þeir flestir hjer, er þykjast muna það hafi af gömulum mönnum efað verið, hvort nokkurn tíma hafi hjer í fyrndinni bær staðið., ...

Hitt er almennilega kunnugt úngum og gömlum, að þar sem nú er þessi nýi bær, Stardalur, hafa um lánga æfi selstöður verið frá mörgum bæjum í Mosfellssveit, sem Jarðabókin í þeirri sveit vottar, og so frá Þerney, sem hjer er áður getið.²⁴²

Stardalur var þá konungseign.

Engin sóknalýsing var gerð á vegum Hins íslenska bókmenntafélags fyrir Kjalarnesþing. Verður því ekkert sagt um seljabúskap á Kjalarnesi á 19. öld.

Í kaflanum um Stardal í jarðamati 1804 segir m.a.:

Udegang for Heste om Vinteren faaes hos Fremmede, mod at indtage utæmmede Heste paa Græs om sommeren.²⁴³

Stardalur var konungsjörð en var seldur úr eigu konungs 9. september 1836²⁴⁴

Í kjölfar þess að Ólafur Jónsson lýsti yfir áhuga á því að stofna nýbýli á svokölluðu Sámsstaðalandi, en það lá á milli Stardals og Hrafnhóla, var ákveðið að halda áreiðargjörð til þess að finna út mörk svæðisins og fór hún fram þann 28. júlí 1852. Eftir að hafa ályktað um landamerki Sámsstaðalands kváðu áreiðarmennirnar

²³⁷Skjal nr. 2 (4) a-b.

²³⁸Íslenzkt fornbréfasafn, I. b. Kaupmannahöfn 1857-1876, s. 413.

²³⁹Skjal nr. 4 (16).

²⁴⁰Íslenzkt fornbréfasafn, VII. b. Reykjavík 1903-1907 s. 53.

²⁴¹Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b. Kaupmannahöfn 1923, s. 331.

²⁴²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 336-337.

²⁴³Skjal nr. 2 (43).

upp úrskurð sinn. Hann var á þá leið að ekki væri grundvöllur fyrir nýbýlisstofnun því að landið væri óheppilega staðsett auk þess sem það væri mjög lítið. Nánar er sagt frá áreiðargjörðinni í kaflanum um Sámstaði²⁴⁵

Landamerkjabréf Stardals var undirritað 20. nóvember 1888 og þinglesið þann 3. júní 1890. Þar kemur eftirfarandi fram:

Úr efsta Rjúpnagilsbotni, ræður gilið ofaní bugðu svo ræður Bugða ofan í Leirvogsvatn, svo ræður Áin að læk þeim sem er fyrir vestan beitarhús frá Stardal, frá læknum yfir svonefnt Amt, og í Skopru, beina sjónhending í vörðu þá sem er að sjá í austur frá dysinu því nyrðra, úr vörðu þeirri austur háfjall í fyrrnefndan Rjúpnagilsbotn.

Þetta landamerkjabréf var samþykkt af umboðsmönnum Þingvallakirkjujarða (þ.e. Fellsenda, Stúflisdals og e.t.v. Heiðarbæjar), Mosfells í Mosfellssveit, eiganda „hols“ [sem líkast til á við Fremraháls] og Ólöfu Eiríksdóttur sem var eigandi Hrafnhóla og Þverárkots.²⁴⁶

Í fasteignamatinu 1916-1918 er Stardalur sagður liggja uppi í hálendinu sunnan Skálafells. Útslægjur eru taldar miklar bæði nær og fjær og fjallslægjurnar greiðfærar, að auki er þess getið að mikið sé lánað til slægna. Land jarðarinnar er sagt mikið og sumarland gott en snjóþungt og mishæðótt. Meðal ókosta Stardals er bent á ágang afréttarfénaðar og erfiða smölun.²⁴⁷

Björn Bjarnarson lýsir Kjalarnesi í greininni Kjósarsýsla sem dagsett er 27. apríl 1937 og birtist í ritinu Landnám Ingólfs. Þar stendur:

Í landi Stardals, nokkru ofar en Tröllafoss, er eyði-fornbýlið Sámstaðir. Bærinn Stardalur hefir verið uppi í dalnum fyrst; þar hefi ég séð í árbakkanum sorphaug að molna, en dýjamosi hefir hlaðizt yfir bæjartóftirnar. Bærinn með sama nafni hefir svo verið færður niður fyrir dalsmynnið, þar sem hann nú er, gengt því, er bústaður Halls goðlauss sennilega hefir verið, í Múlaendanum hins vegar Stardals-ársprænnar ...²⁴⁸

5.2.4. Sámstaðir (ekki er ljóst hvort býlið tilheyrði Stardal eða Hrafnhólum)

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir eftirfarandi:

Samstader, forn eyðijörð, sem almennilega segist áður skuli hafa verið kirkjustaður og legið í auðn síðan drepsótt var hjer í landi. Eigandinn hvör verið hafi áður í fyrnd veit enginn að segja. Nú er það um lánga æfi eignað kóngl. Majestat, og brúka kónsjarða ábúendur hjer grasnautn alla.

²⁴⁴Skjal nr. 4(100) í Kjósarhluta.

²⁴⁵Skjal nr. 2 (58) a-b.

²⁴⁶Skjal nr. 2 (25).

²⁴⁷Skjal nr. 2 (4)a-b.

²⁴⁸Björn Bjarnarson, „Kjósarsýsla“. *Landnám Ingólfs. Safn til sögu þess II. b.* Reykjavík 1937 – 1938, s. 97 – 102.

Einkanliga hefur í lánga tíma frá Esjubergi hjer í því landi, sem þessari jörðu halda menn tilheyrð hafa, selstaða brúkuð verið, þar sem heitir Esjubergs sel.²⁴⁹

Um miðja 19. öld sóttist bóndinn Ólafur Jónsson eftir leyfi til að nýta eyðijörðina Sámsstaði. Að kröfu yfirvalda sendi hann þann 31. maí 1850 frá sér tilkynningu varðandi þessa jörð þar sem hann skoraði á alla að gefa sig fram sem teldu sig eiga tilkall til hennar. Þessi yfirlýsing var lesin upp í manntalsþingsréttinum að Esjubergi sama dag.²⁵⁰

Eftir að yfirlýsingin var lesin upp steig fram umboðsmaður Esjubergs og sýndi útdrátt úr Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns en í honum var Esjubergi úthlutað selstöðu í Sámsstaðalandi. Á grundvelli þessara upplýsinga mótmælti hann fyrirhugaðri nýbýlisstofnun. Eigandi Hrafnhóla mótmælti henni einnig. Að hans sögn höfðu eigendur Hrafnhóla nýtt eyðijörðina Sámsstaði frá alda öðli líkt og aðrar nærliggjandi konungsjarðir. Eigandi Hrafnhóla kvað sönnun þessa vera að finna í Jarðabók Árna og Páls.²⁵¹

Í kjölfar þess að Ólafur Jónsson lýsti yfir áhuga á því að stofna nýbýli á svokölluðu Sámsstaðalandi, en það lá á milli Stardals og Hrafnhóla, var ákveðið að halda áreiðargjörð til að finna út mörk svæðisins og fór hún fram þann 28. júlí 1852. Meðal þeirra sem sóttu hana voru eigendur Hrafnhóla og Stardals. Áður en áreiðargjörðin hófst báðu þessir aðilar um orðið og kom eftirfarandi fram í máli þeirra:

ad Landamerki austur eptir frá Hrafnhólum seu haldin vid Sandhóla gil, er fra Stardal gáangi og seu haldin landamerki vid gil þetta austan frá, en eptir framlögðum vitnisburdum af Stardals hálfu ganga landamerkin vestur ad Raudhóls gili, sem er nokkud nær Hrafnhólum...

Í greinargerð, sem samin var um áreiðina, kemur fram að í þessari lýsingu fólst sú skoðun að ekki væri hægt að kalla neitt landssvæði Sámsstaðaland. Þar kemur einnig fram að enginn af skoðunarmönnum gat sagt til um hver landamerki Sámsstaðalands hefðu verið því jörðin hafði verið í eyði í mörg hundruð ár. Þeir urðu því að giska á þau og eftir að hafa kannað kringumstæður og landslag komust þeir að þeirri niðurstöðu að land jarðarinnar hefði legið á svæðinu frá Sandhólagili og austur að Hnjúkum fyrir vestan Stardal.

Ábúandi og eigandi Stardals mótmælti þessum landamerkjum. Fyrir því voru tvær ástæður. Sú fyrri var sú að hann hafði byggt beitarhús á þessu svæði. Síðari, og að hans sögn mikilvægari, ástæðan var sú að hann taldi sig hafa heimildir fyrir því að hann ætti það land sem menn kölluðu Sámsstaðaland. Máli sínu til stuðnings vitnaði

²⁴⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 337-338.

²⁵⁰ Skjöl nr. 2 (37) og 2 (93) a-b.

²⁵¹ Skjal nr. 2 (93).

hann í Jarðabók Árna Magnússonar frá 1702²⁵² en þar segir um Sámsstaðaland að þar verði ekki byggt fyrir landþrengslum og að tún sem einu sinni hafi verið þar hafi orðið fyrir skemmdum af völdum skriða og uppblásturs.

Eftir að hafa ákveðið landamerki Sámsstaðalands kváðu áreiðarmennirnard upp úrskurð sinn. Hann var á þá leið að ekki væri grundvöllur fyrir nýbýlisstofnun því að landið væri óheppilega²⁵³ staðsett auk þess sem það væri mjög lítið. Hægt væri að reisa þar afbýli en það myndi koma sér illa fyrir Hrafnhóla og ekki síður Stardal.²⁵⁴

Egill Jónasson Stardal getur nokkurra selja í grein sinni Esja og nágrenni sem birtist í *Árbók Ferðafélags Íslands* árið 1985:

Þegar komið er góðan spöl upp með gljúfrunum [Skarðsár sem fellur austan úr Svínaskarði norðan Haukafjalla] sést handan árinna til suðurs yfir dalverpi og flóa einn sem skilur að Haukafjöll og Stardalshnjúka. Flóinn heitir Esjubergsflói. ... Esjubergsflói hefur nafn sitt af því að forðum var þangað selför frá Esjubergi á Kjalarnesi; má enn líta tóftir selsins austast í honum undir strýtumynduðum hjúk sem heitir Skopra.²⁵⁵

5.2.5. Hrafnhólar

Hrafnhóla er fyrst getið í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns en þar segir:

Hafnhoolar, sumir kalla Hafnabjörg og segja það nafn eldra. Jarðardýrleiki er óviss. Eigandinn kóngl. Majestat. Þetta er forn eyðijörð og veit enginn hvað lengi í auðn verið hefur, þar til að í tíð Heidemanns er hjer að nýju bær gjör fyrir sextán árum, og hefur síðan viðhaldist til þess í fardögum 1703 það lagðist aftur á ný í eyði.²⁵⁶

Þann 7. september árið 1812 kannaði Th. Kolbeinsson, ásamt bændunum á Völlum og Mógilsá, land jarðanna Þverárkots og Hrafnhóla, að beiðni sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu. Í skýrslunni sem hann samdi í kjölfar þessarar rannsóknar kemur fram að líklega séu ekki til áreiðanlegar heimildir um landamerki milli téðra jarða.

Skýrsluhöfundur nefnir síðan að leiða megi að því líkum að Þverárkot ætti að eiga meira land en Hrafnhólar. Hann nefnir einnig að svokallað Sámsstaðaland tilheyri líklega fremur Stardal en Hrafnhólum og að til lítils sé að afhenda Hrafn-

²⁵²Þetta er villa því samkvæmt Jarðabókinni (*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b.) er skýrslan um þessa jörð samin árið 1704.

²⁵³Lítið tún, sem hægt væri að rækta á þessu svæði, fyrir eina kú yrði bæði fyrir sandfoki og skriðum úr melunum fyrir ofan. Þetta land hafði auk þess engar engjar, torfristu, eða aðstöðu til stungu [aðstaða til að stinga hnausa] og óvíst var hvort að mór myndist þar. Í greinargerðinni kemur fram að sumarbeiði væri nokkur upp til fjalls en landið væri sumt mjög uppblásið. Sjá skjal nr. 2 (58) a-b.

²⁵⁴Skjal nr. 2 (58) a-b.

²⁵⁵Ferðafélag Íslands. *Árbók 1985*. Þættir um nágrenni Reykjavíkur. Reykjavík 1985, s. 92.

²⁵⁶*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 338.

hólum slægjuland sem ábúendur Stardals hafa nýtt. Í lok greinargerðarinnar stendur eftirfarandi:

hier Vid er athugandi, ad sie Þverárkot ei utan 5 hndr. ad Jardardirleika/ edur hafi verid/ og Hrafnhólar eins 5 hndr. og Þverárkot ætti út ad grafará, hálfan grafardal Sem ej sinist ólíklegt/ og til lögskila So sem vega rudnings er Þverárkots á búanda til haldid/ Þá sinist miög berlegt ad Hrafnhólar ættu þar sem Þverá og Skardá koma saman beint i fiáll upp j Sokallad Skánardals gil Sem Rennur fyrir nordan Þverfell, en á sina Siduna frá Raudhólum stefnu j Vestra skálafells [h]orn i fiáll upp. eptir Þessu hier ad framan anfærdu [hie]r Inn til víðara, Þessi mín áreid, meining, og allt ad [a]liktan hier Sluttud. Ut supra

Th. Kolbeinsson.²⁵⁷

Hrafnhólar voru seldir úr eigu konungs þann 27. september 1826.²⁵⁸

Í kjölfar þess að Ólafur Jónsson lýsti yfir áhuga á því að stofna nýbýli á svokölluðu Sámssstaðalandi, en það lá á milli Stardals og Hrafnhóla, var ákveðið að halda áreiðargjörð til að finna út mörk svæðisins og fór hún fram þann 28. júlí 1852.

Eftir að hafa ákveðið landamerki Sámssstaðalands kváðu áreiðarmennirnir upp úrskurð sinn. Hann var á þá leið að ekki væri grundvöllur fyrir nýbýlisstofnun því að landið væri óheppilega staðsett auk þess sem það væri mjög lítið. Nánar er sagt frá áreiðargjörðinni í kaflanum um Sámssstaði.²⁵⁹

Þann 7. júní 1856 skrifaði bóndinn á Hrafnhólum yfirvöldum bréf þar sem hann lýsti því yfir að hann vildi breyta nafninu á býli sínu og gaf hann þá skýringu að hann hefði gamalt bréf í höndum þar sem jörðin Hrafnhólar var sögð eyðijörð. Í bréfinu kemur fram að bóndinn vildi kalla jörðina Gömlu Sámssstaði og fylgdi með landamerkjalyásing fyrir býlið:

Leirvogsa, sem skilur Kjalarnes og Mosfellssveitarhreppa ræður að sunnan og vestur að þeim gamla Skarðsárfarvegi, en Skarðsá rennur nú austar, þessi gamli farvegur ræður til norðurs og jafnvel landnorðurs, alla leið á móts við vestra Haukafjalla hornið, og þaðan beint í Bláhnjúk; landamerki að austanverðu afgangið og þinglýst.

Síðar í bréfinu lýsti bóndinn eignar- og óðalsrétti sínum yfir jörðinni Gömlu Sámssstöðum og bannaði mönnum að nýta sér það land án síns leyfis.²⁶⁰

Í landamerkjabréfi Þverárkots frá 10. febrúar 1890 eru Hrafnhólar hafðir með. Sjá kaflann um Þverárkot hér á eftir.

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru Hrafnhólar taldir með Þverárkoti.²⁶¹

²⁵⁷Skjal nr. 2(21).

²⁵⁸Skjal nr. 4 (22) í Kjósarhluta.

²⁵⁹Skjal nr. 2 (58) a-b.

²⁶⁰Skjal nr. 2 (39).

²⁶¹Skjal nr. 2 (4)a-b,

5.2.6. Þverárkot

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir svo um Þverárkot.

Þverarkot, forn eyðijörð, áður kölluð Þverá, hefur um lánan aldur í eyði legið, en bygðist upp úr auðn fyrir þrjátíu árum og hefur sú bygð síðan viðhaldist. Jarðardýrleiki er óviss. Eigandinn kóngl. Majestat.²⁶²

Þann 7. september árið 1812 kannaði Th. Kolbeinsson, ásamt bændunum á Völlum og Mógilsá, land jarðanna Þverárkots og Hrafnhóla að beiðni sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu. Nánar er fjallað um þessa rannsókn í kaflanum um Hrafnhóla hér að framan.²⁶³

Þverárkot var í konungseigu fram til 17. maí 1837 er það var selt.²⁶⁴

Þann 16. júlí 1850 var farin áreiðargjörð á landamerki jarðarinnar Norðurgrafar, að beiðni eiganda býlisins, Jóns Árnasonar, í þeim tilgangi að fastsetja þau gagnvart jörðunum Þverárkoti og Völlum. Nánar er sagt frá þessari áreiðargjörð í kaflanum um Gröf (Norðurgröf).²⁶⁵

Eigendaskipti urðu að jörðinni Þverá eða Þverárkoti þann 2. mars 1854 en þá keypti bóndinn á Völlum hana af Kristjáni Björnssyni á Hrafnhólum. Samkvæmt afsalsbréfinu eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

ad austanverdu þar sem Grænhnjúkur ber í Haukafjallahornid, ad vestan beinlínis eptir Grafará, og uppí fjall, ad sunnanverdu alt ad Leirvogsá, ad nordanverdu upp til hædstu fjallatinda.

Í bréfinu kemur fram að öll jörðin sé seld auk hlunninda og ítaka sem henni hafi fylgt að undanskildum slægjum á Þverfelli eða Þríhjúkalágum. Sérstaklega er tekið fram að nýr eigandi eigi svokallaðan „Hólma“ sem sé milli Þverárkots og Hrafnhóla. Í lokin er þess getið að núverandi ábúandi jarðarinnar sé fráfarandi eiganda hennar í öllu óviðkomandi.²⁶⁶

Þann 10. febrúar 1890 var landamerkjabréf fyrir jörðina Þverárkot ásamt Hrafnhólum undirritað. Það var þinglesið 3. júní sama ár:

Úr vörðunni sem er í austur frá svonefndu Hádysi á Svínaskarði sem er hornmark, beina stefnu suður yfir Háskopru, frá Skopru beina stefnu í læk þann sem er fyrir vestan beitarhús frá Stardal, svo ræður Leirvogsáin niður í vörðu á norðurbakkanum, þaðan beina stefnu uppí Hátind, þaðan ræður fjallsbrúnin að svonefndu Disi, úr disinu í fyrstnefnda vörðu.

²⁶² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 338-339.

²⁶³ Skjal nr. 2(21).

²⁶⁴ Skjal nr. 4(100) í Kjósarhluta.

²⁶⁵ Skjal nr. 2 (55) a-b.

²⁶⁶ Skjal nr. 2 (38).

Undir þetta landamerkjabréf skrifuðu eigendur Stardals, Möðruvalla og Grafar, þ.e. Norðurgrafar, auk eiganda hálfra Skeggjastaða. Ábúandi Minna Mosfells skrifaði einnig undir.²⁶⁷

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru Hrafnhólar taldir með Þverárkoti. Land jarðarinnar er sagt mikið og gott er niðri nær, dalir, hlíðar og fell en sé undirorpið ágangi afréttarfénaðar. Ennfremur er þess getið að smölun sé erfið.²⁶⁸

5.2.7. Gröf / Norðurgröf

Í fógetareikningunum frá 1547-1552 er Grafar getið og jörðin því komin þá í konungseign.²⁶⁹ Jarðabók Árna og Páls segir m.a. eftirfarandi um Norðurgröf:

Selstöðu á jörðin í heimalandi. ... Átroðningur stór af fjár upprekstri, sem segir um Velli infra.²⁷⁰

Við sölu Grafar þann 13. júní 1838 hvarf jörðin úr eigu konungs.²⁷¹

Þann 16. júlí 1850 var farin áreiðargjörð á landamerki jarðarinnar Norðurgrafar, að beiðni eigandans, Jóns Árnasonar, í þeim tilgangi að fastsetja þau gagnvart jörðunum Þverárkoti og Völlum. Áreiðarmennirnir komust að eftirfarandi niðurstöðu varðandi landamerki Norðurgrafar og Þverárkots.

ad eptir afstöðunni synist sem ad Land Nordurgrafar nái til austurs ad Hátindi, þadan nidur eptir hæðinni, sem er á milli Grafardals og Þverárdals nidurí Vördubrot, sem stendur nedst á tedri hæð, og hallar vötum austur og vestur á vetrum í leysingum af tedum hrigg.²⁷²

Í beinu framhaldi af þessari landamerkjalyngu er greint frá því að Jón Árnason hafi í áreiðargjörðinni lagt fram vitnisburð nokkurra staðkunnugra manna þessu álitu til stuðnings. Vitnisburðurinn, en hann er að finna í sérstöku skjali, hljóðar svo:

Eptir beidni bóndans Mr. Jons Arnasonar i Gröf á Kialarnesi, Giefumm vid undirskrifud, Eptirbestu Vitund, Eptir 30; ára; Veru á Völlum, og Gröf, þann Vittnisburd ad Land, var, yrt, og varid úr Hæðinni sem er ad Austann Verdu Vid svo kallada grimu, miri, eda Brenni miri, sem var brend Frá Gröf til betri ræiktar, og það beint uppi Hátind, úr vördu sem var á Firnefndumm Hól, - til stadfestu okkar nöfn.

Borg dag 14 Februa<r> 1843 Jon Jonsson Lambhaga. Jon Jonsson. Ragnhildur Jonsdottir. Runólfur Magnusson. Jon Runolfsson.²⁷³.

²⁶⁷Skjal nr. 2 (32).

²⁶⁸Skjal nr. 2 (4)a-b.

²⁶⁹Íslenzkt fornbréfasafn, XII. b. Reykjavík 1923-1932, s. 109, 135, 151, 171 og 397.

²⁷⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 340.

²⁷¹Jarðatal 1847, s. 438.

²⁷²Skjal nr. 2 (55) a-b.

²⁷³Skjal nr. 2 (56) a-b.

Síðan segir:

Þegar enfremur er haft tillit til þess, að jordin Norðurgröf er eptir jardabókinni frá 1760 metin á 20 hndr. en Þverarkot einúngis á 10 hndr., og að Þverárdalur er mjög víðlendur, styrkist þetta álit ei alllítid, einsog við það, að dalurinn fyrir vestan fyrrteda hæð, er gengur nidur frá Hátindi, að sögn gjörðarmannanna ætid hefir verid nefndur Grafardalur.

Ábúandi Þverárkots var ósáttur við þetta álit um landamerki býlis síns og Norðurgrafar en sagði jafnframt að það væri ekki í sínum verkahring að mótmæla því. Slík mótmæli yrðu að berast frá eiganda jarðarinnar.

Hvað varðaði landamerki Norðurgrafar og Valla þá var það skoðun áreiðarmannanna að þau skyldu vera þessi:

ad bein lina sé dregin frá fjalli ofan úr Midtúngumel til sudurs í einstakan þufuklett ad nordanverdu vid Leirvogsa, og er þúfa á háum björgum sunnan vid Leirvogsa, hin nedsta til leidarvisirs, og skal hún bera í þufuklettin nordanvid Ána og upp í Midtúngumel.

Fyrir neðan þessa lýsingu stendur eftirfarandi:

Til glöggvari merkja er varda reist í holti uppfrá ánni, og er það midmerkid.²⁷⁴

Eigendur Norðurgrafar og Valla féllust báðir á landamerkin milli jarða sinna.

Nokkrum dögum eftir áreiðargjörðina, nánar tiltekið þann 8. ágúst, var bréf frá eiganda Þverárkots lesið upp fyrir aukarétti í Reykjavík en í því móttælti hann þeim landamerkjum sem voru ákveðin milli jarðar hans og Norðurgrafar í áreiðargjörðinni þann 16. fyrra mánaðar.²⁷⁵

Landamerkjabréf fyrir Gröf var undirritað 28. febrúar 1888 og því var þinglýst 3. júní 1890. Samkvæmt bréfinu eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Á austursíðuna, milli Grafar og Þverárkots úr Hátindshorni, beina stefnu alla leið ofaní vörðu sem stendur milli rása í Grafará, á Leirvogsaíbakka.
2. Á suður-síðuna, milli Mosfellanna og Grafar, ræður Leirvogsa merkjum.
3. Á vestur-síðuna milli Grafar og Valla, úr svokallaðri Miðtungu í Esjunni, beina stefnu í flatan stein í mýrinni vestanverðt við Grafarholt, og þaðan sömu stefnu að Varmadalsslandi sunnan við Latholt.

Eigendur Valla og Grafar auk ábúenda Þverárkots og Hrísrúar voru þessum landamerkjum samþykkir.²⁷⁶

²⁷⁴Skjal nr. 2 (55) a-b.

²⁷⁵Skjöl nr. 2 (55) a-b, 2 (56) a-b og 2 (57) a-b.

²⁷⁶Skjal nr. 2 (8).

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Grafar (Norðurgrafar) sagt allmikið, dalur sé inn í Esju og sumarland gott en lítil vetrarheit.²⁷⁷

Þann 14. mars árið 2002 keypti Reykjavíkurborg jörðina Norðurgröf með öllum gögnum og gæðum þar með töldum öllum hitaveituréttindum jarðirnnar og veiðiréttindum í Leirvogsa. Undanskilið kaupunum var steinsteypt íbúðarhús (Norðurgröf) og 38.88 ha. land umhverfis það.²⁷⁸

5.2.8. Vellir

Vellir voru meðal jarða Viðeyjarklausturs eins og sjá má á skrá um kvikfé og leigumála klaustursins frá árinu 1395.²⁷⁹ Þeirra er getið í fógetaeikningunum frá 1547-1552 og eru þá komnir í konungseigu.²⁸⁰ Vellir voru meðal konungsjarða fram til 21. mars 1838 er þeir voru seldir.²⁸¹

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns getur um mikinn ágang vegna lamba- og geldfjárupprekstrar.²⁸² Að því verður vikið nánar í afréttarkaflanum hér á eftir.

Þann 16. júlí 1850 var farin áreiðargjörð á landamerki jarðarinnar Norðurgrafar, að beiðni eiganda býlisins, Jóns Árnasonar, í þeim tilgangi að fastsetja þau gagnvart jörðunum Þverárkoti og Völlum. Nánar er sagt frá þessari áreiðargjörð í kaflanum um Gröf (Norðurgröf).²⁸³

Eigendaskipti urðu að jörðinni Þverá eða Þverárkoti þann 2. mars 1854 en þá keypti bóndinn á Völlum hana af Kristjáni Björnssyni á Hrafnhólum. Nánar er greint frá sölunni í kaflanum um Þverárkot (Þverá).²⁸⁴

Landamerkjabréf fyrir Velli var undirritað 10. desember 1889. Því var þinglýst 3. júní 1890. Samkvæmt bréfinu eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Að vestan ræður bein stefna af Esjubrúninni skemmstu leið ofan í Kollafjarðarar-upptökin, þaðan ræður Kollafjarðará þangað til hún er komin ofan úr háfjallinu. Því næst ræður bein stefna úr fossinum vestanvert við Skotlandsöxlina ofaní jarðfallastein, frá honum ræður bein stefna um grástein ofaní stein vestanvert á Kjóagörðum.
2. Móts við Varmadal. Að sunnan ræður bein stefna úr Kollafjarðarhornmarki til austur um há Gljúfra mýrarholtíð í gataklett í Hrísrúarfjalli að Grafarlandi.

²⁷⁷Skjal nr. 2 (4)a-b.

²⁷⁸Skjal nr. 14 (4).

²⁷⁹Skjal nr. 4 (20).

²⁸⁰*Íslenskt fornbréfasafn*, XII. b., s. 109, 135, 151, 171 og 397.

²⁸¹Skjal nr. 4(100) í Kjósarluta.

²⁸²Skjal nr. 4(100) í Kjósarluta.

²⁸³Skjal nr. 2 (55) a-b.

²⁸⁴Skjal nr. 2 (38).

3. móts við Gröf.

Að austan ræður bein stefna af Kistufellsbrún ofan að miðtungu bingu í fjallinu þaðan beina stefnu í flatan stein vestanhalt við Grafarholt (grástein) og þaðan sömu stefnu að Varmadalslandi.

Eigendur Grafar og Kollafjarðar undirrituðu þetta landamerkjabréf.²⁸⁵

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Valla sagt lítið á láglandi, annað en slægjuland, hinsvegar klettótt, skriðótt og bratt í fjalli.²⁸⁶

5.2.9. Kollafjörður

Kollafjarðar er ítrekað getið í fógetareikningunum frá 1547-1552 og er þá í konungseign.²⁸⁷

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns getur um stóran skaða af beitarátroðningi vegna lamba- og geldfjárupprekstrar,²⁸⁸ sem fjallað verður um síðar í afréttarkaflanum.

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 segir neðanmáls við Kollafjörð:

1760 er Litli Kollafjörður talinn með, og þar, útaf fyrir sig, 40 al. af landskuldinni og 1 kúg.²⁸⁹

Kollafjörður var seldur úr konungseigu þann 28. ágúst 1839.²⁹⁰

Landamerkjabréf fyrir Kollafjörð var undirritað 28. október 1889 og því var þinglýst 3. júní 1890. Þar kemur fram:

Að vestan ræður Hvítá frá ósnum, þar sem hún fellur nú í sjóinn, til upptaka; þaðan ræður bein stefna skemmstu leið uppá Esju; því næst ræður há – Esjan að norðan svo sem vötnum hallar.

Að austan ræður bein stefna af Esju – brúninni skemmstu leið ofaní Kollafjarðarár – upptökin; þaðan ræður Kollafjarðará þangað til hún er komin ofan úr há – fjallinu; því næst ræður bein stefna úr fossinum vestanvert við Skotlands-öxlina ofaní Jarðfallastein; frá honum ræður bein stefna um Grástein ofan í stein vestanvert á Kjóagörðum, og þaðan ræður bein stefna í lægstu kelduna á flóanum, þar sem kelda að ofan kemur saman við hana; úr því ræður flóakeldan, er liggur til útsuðurs ofaní Naustanesslæk, og því næst ræður hann í sjó fram.

Lýsing þessi var samþykkt af eiganda Álfsness og Valla, ábúanda Varmadals og umboðsmönnum Jóhanns Þorkelssonar (prests á Mosfelli, en Mosfellskirkja átti Mógilsá) og þjóðjarðarinnar Fitjakots.²⁹¹

²⁸⁵Skjal nr. 2 (31).

²⁸⁶Skjal nr. 2 (4)a-b.

²⁸⁷Skjal nr. 4 (9); *Íslenzkt fornbréfasafn*, XII. b., s. 117, 143, 157, 177 og 404.

²⁸⁸Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 343.

²⁸⁹Skjal nr. 4 (22).

Í fasteignamatinu 1916-1918 er land Kollafjarðar sagt allmikið á láglandi og í fjalli. Landið er ennfremur talið nægt að sumri.²⁹²

Þann 30. september 1942 var kveðinn upp í landamerkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu dómur í máli Erlends Jónssonar, eiganda jarðarinnar Mógilsár gegn landbúnaðarráðherra f. h. jarðakaupasjóðs ríkisins, eiganda Kollafjarðar. Deilan snerist ekki um mörk uppi í Esju heldur um breytingar á mörkum á láglandi. Þó skal bent á að stefndur (jarðakaupasjóður ríkisins) krafðist þess að Hvítá réði mörkum til upptaka sinna en síðan réði landamerkjum bein lína um Geithól upp á há Esju. Dómurinn var svohljóðandi:

Því dæmist rétt vera:

Landamerki milli Mógilsár og Kollafjarðar skulu vera þessi:

Frá sjó ráði Hvítá, eins og hún rennur til sjávar fyrir sunnan Sandeyri við Kollafjarðarbotn, upp að malarkambi og gegnum hann, síðan til norðurs með fram malarkambinum að tjörninni, sem áin myndar fyrir austan malarkambinn og síðan eftir farveginum í miðri tjörninni. Eftir það ráði áin frá því að hún rennur í tjörnina til upptaka og úr því stytta lína í Esjubrún.²⁹³

Þessum úrskurði var áfrýjað til Hæstaréttar, sem úrskurðaði 13. nóvember 1944 að dómurinn skyldi standa.²⁹⁴

5.2.10. Mógilsá

Mógilsá var meðal jarða Viðeyjarklausturs eins og sjá má af skrá frá 1395 um kvikfé og leigumála á jörðum klaustursins.²⁹⁵ Jörðina er að finna í fógetareikningunum frá 1547-1552 og er þá komin í eigu konungs.²⁹⁶ Mógilsá var meðal jarða sem samkvæmt konungsboði þann 3. október 1580 voru lagðar til fátækra presta.²⁹⁷

Um Mógilsá segir Jarðabók Árna og Páls m.a.:

Selstöðu á jörðin í heimalandi. ... Átroðningur af geldfjár upprekstri ut supra.²⁹⁸

Verður fjallað um geldfjáruppreksturinn í samhengi við aðrar jarðir í Kjalarnefshreppi í afréttarkaflanum hér á eftir.

²⁹⁰Skjal nr. 4(100) í Kjósarhluta.

²⁹¹Skjal nr. 2 (9).

²⁹²Skjal nr. 2 (4) a-b.

²⁹³Skjal nr. 2 (19).

²⁹⁴Hrd. 1944/329, mál nr. 129/1942.

²⁹⁵Skjal nr. 4 (10).

²⁹⁶Íslenskt fornbréfasafn, XII. b., s. 109, 135, 151, 170 og 396-397.

²⁹⁷Lovsamling for Island, 1. b. Kaupmannahöfn 1853, s. 110.

²⁹⁸Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 345.

Björn Stephensen dómsmálaritari bjó á Esjubergi frá því um 1814 til dauðadags, þann 17. júní 1835.²⁹⁹ Eftir hann liggur svohljóðandi lýsing á landamerkjum Esjubergs og Mógilsár:

Að vestanverðu á Esjuberg land að Leirtjörn, sem er á hinu svo kallaða Móholti, og síðan frá Leirtjörn vestanverðri beina stefnu í Brautarholtsborg, en úr Leirtjörn austanverðri eru landamerkin beina stefnu í Villingavað, og síðan úr Villingavaði beina stefnu í stærstu vörðuna, sem er neðan til á Varmhólum, og svo úr þeirri vörðu í austasta Leiðhamarinn, og síðan austur með sjónum austur í Djúpagil fyrir utan Mógilsá, og beina stefnu úr Djúpagili í Þverfellshornið.

Að vestanverðu frá þessari beinu línu að neðan er stefnan og merkin beint úr Arósnunum í hinn svo kallaða ytri Kvennsöðul, og beint í fjall upp.

[Krafa frá Mógilsá, Mosfellskirkju vegna, að eiga í Festargil, utar en Djúpagil, þar er helzt beitufjara. Esjubergsmenn hafa altaf haldið í Djúpagil, og Oddgeir segir föður sinn hafa haldið svo.³⁰⁰

Jörðin var eign Mosfellskirkju samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847.³⁰¹

Landamerkjabréf jarðarinnar Mógilsár³⁰² var undirritað um mánaðamótin maí - júní 1890. Í skjalinu, sem var þinglýst 3. júní sama ár, kemur eftirfarandi fram:

1. Milli Mógilsár og Kollafjarðar. Þar ræður Hvítá frá sjó, í Geithól og uppá Esjubrún.
2. Milli Mógilsár og Esjubergs

Þar liggja mörkin af Leiðvelli (Leirvelli) beina stefnu við vesturhornið á sljettri flöt uppí Markagil (Stangargil eða Festargil) fyrir vestan Fálkaklett, og eptir því um miðja Skarðadali, neðri og efri, eins og lækurinn ræður, úr efri Skarðadal uppí Gljúfurdalshálsinn, og ræður háhryggurinn uppí Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína uppá Esjubrún.

Undir þetta skjal skrifar ábúandinn í Kollafirði. En undirskrift umboðsmans eigenda Esjubergs fylgir svohljóðandi athugasemd:

Hinsvegar skrifuð landamerkjaskrá verður ekki samþykkt eins og hún er óákveðin af eigendum Esjubergs.³⁰³

Á fyrsta áratug síðustu aldar falaðist Erlendur Jónsson, en hann bjó á kirkjyjörðinni Mógilsá, eftir því að ríkið seldi honum ábýlisjörð hans. Í kjölfar

²⁹⁹Páll Eggert Ólason: *Íslenzkar æviskrár*, I. b. Reykjavík 1948, s. 250.

³⁰⁰Oddgeir, sonur Björns, mun hafa skráð lýsinguna niður en hér er vísað í afrit Jóns Þorkelssonar, þjóðskjalavardar. Samkvæmt athugasemdum Jóns Þorkelssonar munu fyrstu tvær málsgreinarnar hafa verið með hendi Oddgeirs en sú síðasta með hendi Jóns Sigurðssonar frá því um 1870. Sjá skjal nr. 2 (20).

³⁰¹Skjal nr. 4 (22).

³⁰²Mosfellskirkja átti Mógilsá. Því mun Mosfellsprestur væntanlega hafa lagt fram skjalið, eða umboðsmaður hans.

³⁰³Skjal nr. 2 (17).

Þessarar beiðni var Mógilsá metin. Matsgjörðin er dagsett 25. maí 1909 og segir þar m.a.:

Aðal land jarðarinar er fjalllendi, sem er sumarland fremur gott, en leggur fljótt undir snjó að vetrinum.³⁰⁴

Nokkrum vikum eftir að matið fór fram sendi Stjórnarráðið Mosfellspresti bréf, en Mógilsá var í eigu prestakallsins, þar sem hann var spurður hvort hann væri samþykkur sölunni og því verði sem væri sett á jörðina.

Í svarbréfi sagðist Mosfellsprestur ósáttur við verðið en hann setti sig ekki uppá móti því að jörðin væri seld. Samþykki hans var þó bundið því skilyrði að prestakallið héldi rétti sínum til þess að fá endurgjald fyrir þá notkun á landi Mógilsár sem fælist í samningi sem gerður hefði verið við Björn Kristjánsson kaupmann í Reykjavík þann 20. júní árið 1900. Mosfellsprestur lét samninginn fylgja með bréfi sínu. En samkvæmt honum veitti Mosfellsprestur Birni ótakmarkaðan einkarétt um óákveðinn tíma til þess að taka hverja þá stein-, sand-, leir- eða málmtegund sem hann teldi sig geta notað úr landi Mógilsár. Björn fékk þó ekki yfirráð yfir þeirri kalksteinstekju sem „The Iceland water power Explatin Syndicate” hafði verið leigð 24. júlí 1899. Í samningnum kom einnig fram að Björn Kristjánsson gæti hvenær sem er, að fimm árum liðnum, sagt upp samningnum með því að hætta að borga þá leigu sem honum bar að greiða samkvæmt honum. Hvað varðaði Mosfellsprestakall þá gat það ekki sagt samningnum upp ef árgjaldið væri skilvíslega greitt á hverju ári.³⁰⁵

Þann 11. maí árið 1911 seldi ríkissjóður Erlendi Jónssyni jörðina Mógilsá. Námar sem voru á jörðinni, og kunnu að finnast þar, voru undanþegnir sölunni. Í afsalsbréfinu kom einnig fram að afnotagjald fyrir notkun á landi Mógilsár, samkvæmt samningnum frá 20. júní árið 1900, gengi eftir sem áður til Mosfellsprestakalls og að kaupandi yrði að sætta sig við jarðrask sem kynni að hljóttast af þeim framkvæmdum sem heimilaðar væru í téðum samningi.³⁰⁶

Um land Mógilsár segir í fasteignamatinu 1916-1918 að það sé lítið niðri en talsvert í Esjunni og sé lítið notað að vetri. Landþrengsli niðri er meðal ókosta jarðarinnar en kalknáma er talin til kosta.³⁰⁷

Þann 2. september 1922 var kveðinn upp dómur í landamerkjamáli Esjubergs gegn Mógilsá og Móum fyrir merkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu. Í dómsorði stendur eftirfarandi:

Landamerkjum milli Mógilsár og Esjubergs er af eiganda Esjubergs lýst þannig: Að austan ræður Djúpagil frá sjó upp eptir, og þaðan sem það þrýtur í axlarhorn í Þverfelli og svo áfram sama stefna upp í há Esjuna, en af hálfu eiganda Mógilsár eru mörkin talin liggja af Leiðvelli (Leirvelli) beina stefnu við vesturhornið í sljettri flöt upp í Markagil (Stangargil eða Festargil) fyrir

³⁰⁴Skjal nr. 2 (62).

³⁰⁵Skjal nr. 2 (62).

³⁰⁶Skjal nr. 2 (62).

³⁰⁷Skjal nr. 2 (4)a-b.

vestan Fálkaklett, og eptir því um miðja Skarðadali neðri og efri eins og lækurinn ræður. Úr efri Skarðadal upp í Gljúfurdalsháls og ræður há hryggurinn upp í Þverfellshorn að vestanverðu og þaðan bein lína upp í Esjubrún.

Til stuðnings landamerkjalyásing eiganda Esjubergs, að svo nefnt Djúpagil ráði merkjum, er skýrskotað til útskriftar úr jarðabók Arna Magnússonar, údráttar úr handritasafni Jóns Sigurðssonar, vottorðs landsbókavaraðar (~~um~~ ~~prestakall~~[yfirstrikaður texti]) og loks framlagðrar landamerkjaskrár fyrir Esjubergs landi 27. maí 1890.

Gögn þessi, sem yfir höfuð eru næsta ófullnægjandi, nefna eigi Djúpagil nema í óljósu sambandi í [yfirstrikaður texti] útskrift úr handritasafni Jóns Sigurðssonar og ~~einnig svo~~ í [yfirstrikaður texti] fyrgreindri landamerkjaskrá, sem mótmælt hefur verið, og því er ófullnægjandi samkvæmt þá og nú gildandi landamerkjalögum. Vottorð 3-[yfirstrikaður texti] þriggja manna, er lögð hafa verið fram í málinu af hálfu eiganda Mógilsár um að Marka- eða Festargil ráði merkjum, eru að miklu leiti samhljóða að efni til og virðast benda til að land frá Mógilsá hafi um langan aldur verið óátalið notað að Marka- eða Festargilsenda og eigi, óeðlilegt eptir hundraðatali jarðarinnar.

Er það því álit merkjadómsins innfært að Marka- eða Festargil ráði merkjum milli Esjubergs og Mógilsár, og að öðru leiti sje farið eptir framlagðri landamerkjaskrá frá 3. júní 1890 að því er merkin milli jarðanna snertir. ...

Því dæmist rjett að vera:

Landamerki á milli jarðanna Esjubergs í Kjalarneshreppi annarsvegar, og Mógilsár og Móa í sama hreppi hinsvegar, að því er samliggjandi land jarða þessara snertir, skulu vera þau er hjer greinir. Á milli Esjubergs og Móa ...

Landamerki milli jarðarinnar Esjubergs í Kjalarneshreppi og Mógilsár í sama hreppi skulu vera: Af Leiðvelli (Leirvelli) beina stefnu við vesturhornið á sljetttri flöt upp í Markagil (Stangargil eða Festargil) fyrir vestan Fálkaklett, og eptir því um miðja Skarðadali neðri og efri eins og lækurinn ræður, úr efri Skarðadal upp í Gljúfurhálsinn, og ræður háhryggurinn upp í Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína upp í Esju brún.³⁰⁸

Dómur þessi var innfærður í landamerkjabók 26. október 1928.³⁰⁹

Hér framar (sjá Kollafjörð) er fjallað stuttlega um landamerkjamál milli Mógilsár og Kollafjarðar. Landamerkjadómur 30. september 1942 var svohljóðandi:

Því dæmist rétt vera:

Landamerki milli Mógilsár og Kollafjarðar skulu vera þessi:

Frá sjó ráði Hvítá, eins og hún rennur til sjávar fyrir sunnan Sandeyri við Kollafjarðarbotn, upp að malarkambi og gegnum hann, síðan til norðurs með fram malarkambinum að tjörninni, sem áin myndar fyrir austan

³⁰⁸Skjal nr. 2 (61).

³⁰⁹Skjal nr. 2 (7).

malarkambinn og síðan eftir farveginum í miðri tjörninni. Eftir það ráði áin frá því að hún rennur í tjörnina til upptaka og úr því stytta lína í Esjubrún.³¹⁰

Hæstiréttur staðfesti þennan úrskurð 13. nóvember 1944.³¹¹

5.2.11. Esjuberg

Esjuberg er nefnt í Landnámu sem jörð landnámsmannsins Örlygs Hrappssonar.³¹²

Á Esjubergi stóð kirkja samkvæmt kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200.³¹³ Esjuberg var á meðal jarða Viðeyjarklausturs eins og sjá má af skrá frá árinu 1395 um kvikfé og leigumála á jörðum klaustursins.³¹⁴ Jarðarinnar er getið í fógetaeikningunum frá 1547-1552 og er þá komin í eigu konungs.³¹⁵

Í kaflanum um Esjuberg í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns stendur eftirfarandi:

Selstöðu á jörðin undir Svínaskarði að sunnan, og er þar berjalestur nokkur.³¹⁶

Selstaða Móa var samkvæmt Jarðabókinni:

Selstaða hefur hjeðan brúkast hjá Esjubergsseli og vita menn ei hvort að láni Esjubergsmanna eður eign þessarar jarðar.³¹⁷

Esjubergssel var í landi Sámstaða samkvæmt lýsingu á þeirri eyðijörð í Jarðabók Árna og Páls eins og getið er um varðandi Sámstaði hér frammar.

Samkvæmt Jarðabókinni hafði Esjuberg afrétt fyrir hross og geldneyti á Mosfellsheiði en um það verður fjallað í afréttarkafla hér á eftir.

Lögfesta fyrir Esjuberg var lesin upp á manntalsþingi þann 9. júní 1801 en inntak hennar ekki skráð.³¹⁸

Björn Stephensen dómsmálaritari bjó á Esjubergi frá því um 1814 til dauðadags, þann 17. júní 1835.³¹⁹ Eftir hann liggur lýsing á landamerkjum Esjubergs og Mógilsár. Sagt er frá henni í kaflanum um Mógilsá.

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 kemur fram að hjáleigur Esjubergs eru tvær; Grund (Austurbær) og Árvöllur báðar 10 hundruð að dýrleika. Neðanmáls er greint frá því að engar upplýsingar er að finna í jarðabókum um hjáleigurnar nema hvað 1802 er Austurbæjar getið sem Johnsen telur að sé sama jörð og sýslumaður og prestur kalla Grund.³²⁰

³¹⁰Skjal nr. 2 (19).

³¹¹Hrd. 1944/329, mál nr. 129/1942.

³¹²Landnámabók 1886, s. 52 og 54 (Sturlubók). Skjal nr. 4(37).

³¹³Skjal nr. 4 (5).

³¹⁴Skjal nr. 4 (4).

³¹⁵Íslenzkt fornbréfasafn, XII. b., s. 109, 134, 150, 170 og 396.

³¹⁶Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 346.

³¹⁷Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 348.

³¹⁸Skjal nr. 2 (88) a-b.

³¹⁹Páll Eggert Ólason: Íslenzkar æviskrár, I. b., s. 250.

³²⁰Skjal nr. 4 (22).

Esjuberg var meðal konungsjarða fram til 13. mars 1816 er það var selt.³²¹

Landamerkjabréf fyrir Esjuberg og Móa var undirritað 1. september 1873 og það var þinglesið 2. júní 1916. Samkvæmt því voru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. bein lína úr Leiðhömrum, þar sem þeir eru hæztir uppfrá sjó, og upp austanvert holtið til norðurs á svonefnda Varmhóla, sem eru landsunnanmegin Grundarflóða. –
2. bein lína af Varmhólum vestanverðum þar sem þeir eru hæstir í Brautarholtsborg, og liggur sú lína yfir lítinn leirpoll (Leirtjörn) á Saltvíkurholti og þaðan beint í sjó vestur. Á Saltvíkurland alt fyrir neðan þessa línu austur að skurði þeim sem nú er vestanvert við Móa, og sem liggur neðan frá miðjum malarkambi og beint upp til línunnar. Eiga þá Móar land það alt, sem nefndar línur hafa hjer ákveðið og alt til sjóar, en Esjuber<g> alt fyrir austan og ofan Móaland, en Saltvík að vestan.

Auk aðila frá Móum og Esjubergi skrifuðu bændurnir í Saltvík og á Grund undir þetta landamerkjabréf.³²²

Á síðasta áratug 19. aldar reis upp ágreiningur um hvort að lítill mýrarblettur uppfrá sjónum á Kjalarnesi tilheyrði Esjubergi eða ekki. Þetta mál tengist ekki því viðfangsefni sem hér er til umfjöllunar og því verður ekki greint nánar frá því hér. Rétt er reyndar að nefna að í kjölfar þess að deilan kom til kasta stiftsyfirvalda staðfestu þau landamerkjabréf Esjubergs frá 1. september 1873.³²³

Landamerkjabréf fyrir Esjuberg var undirritað 27. maí 1890. Því var þinglýst 3. júní 1890. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. að austan gagnvart Mógilsá ræður Djúpagil frá sjó upp beina sjónhending <i> axlarhorn Þverfells og alla beit í fjalli þar fyrir ofan.
2. Með sjó frá Djúpagili vestur Leiðvöll allan með fjörurjetti og leiðhamra alla í skurð þann sem er að vestanverðu við leiðhamra, þaðan í vörðu á landsuðurshorni á Varmhólum og svo beina stefnu vestur þá og af vörðu vestast á þeim beina stefnu í Villingavað á Móalæk, eða beina stefnu sjónhending á Brautarholtsborg alt að sjó vestur og svo sem sjón ræður að meðtöldum fjörurjett alt að flóðará þar sem hún fellur í sjó og sem flóðará heldur uppeptir þar til komið er í beina stefnu undan bleiksteini svo að stefnan verði yfir engið milli Skrauthóla og Esjubergs beint undan bleiksteini í hinn efri og og [og tvítekið í texta] skarpari kvennsöðul og svo sömu stefnu uppá fjallsbrún og austur há Esjufjallið að áðurgreindum mörkum.

³²¹Skjal nr. 4(100) í Kjósarhluta.

³²²Skjal nr. 2 (5).

³²³Skjal nr. 2 (6).

Þessa framanskráðu landamerkjalyýsingu óska jeg að prestinum í Mosfellsprestakalli mætti þóknast að undirskrifa, að því leyti að við kemur Mógilsá og Móum.³²⁴

Undir þessa lýsingu skrifaði umboðsmaður eiganda Esjubergs, en umboðsmaður Mosfellsprests, sem var umráðamaður Mógilsár og Móa, neitaði að samþykkja hana. Lýsingin var engu að síður lesin á þingi 3. júní 1890.³²⁵

Landamerkjabréf jarðarinnar Mógilsár³²⁶ var undirritað um mánaðarmótin maí - júní 1890. Því var þinglýst 3. júní sama ár:

1. Milli Mógilsár og Esjubergs

Þar liggja mörkin af Leiðvelli (Leirvelli) beina stefnu við vesturhornið á sljetttri flöt uppí Markagil (Stangargil eða Festargil) fyrir vestan Fálkaklett, og eptir því um miðja Skarðadali, neðri og efri, eins og lækurinn ræður, úr efri Skarðadal uppí Gljúfurdalshálsinn, og ræður háhryggurinn uppí Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína uppí Esjubrún.

Undir þetta skjal skrifar ábúandinn í Kollafirði og umboðsmaður eigenda Esjubergs sem lét fylgja með svohljóðandi athugasemd:

Hinsvegar skrifuð landamerkjaskrá verður ekki samþykkt eins og hún er óákveðin af eigendum Esjubergs.³²⁷

Í upphafi síðasta áratugar 19. aldar reis upp deila um landamerki Skrauthóla, Sjávarhóla og Esjubergs. Svo fór að ábúandinn á Skrauthólum, í umboði eigenda jarðarinnar, kærði eiganda Sjávarhóla og Esjubergs. Eftir að fjallað hafði verið um málið frá ýmsum hliðum fyrir rétti, m.a. var kallað eftir vitnisburðum nokkurra aðila, var kveðinn upp dómur þann 29. júní 1891. Í dómsorði stendur eftirfarandi:

Að því er nú fyrst snertir landamerkin milli Skrauthóla og Sjáfarhóla að vestan, þá er ágreiningurinn um hina svokölluðu Öfugskeldu, Eptir útdrætti þeim, sem lagður hefir verið fram úr jarðabók Árna Magnússonar, var hún til forna sjerstök jörð 10 hndr. fornu mati en er nú gjörsamlega spillt af skriðufalli. Þessi Öfugskelda hefir í ómunatíð verið notuð frá Sjáfarhólum, enda verður dómurinn að álíta, að hún rjettilega fylgi tjeðri jörðu, sem virðist vera ljóst af vottorði Kristínar og Karítasar Björnsdætra,³²⁸ sem hefir verið staðfest með eiði fyrir rjetti; í vottorði þessu er skýrt tekið fram, að þær sem seljendur Sjáfarhóla hafi selt hina svokölluðu Öfugskeldu með tjeðri jörðu. Þegar kemur til merkjanna milli Skrauthóla og þessarar Öfugskeldu, þá verður dómurinn eptir nákvæma íhugun að taka til greina kröfu

³²⁴Skjal nr. 2 (3).

³²⁵Skjal nr. 2 (3).

³²⁶Mosfellskirkja átti Mógilsá. Því mun Mosfellsprestur væntanlega hafa lagt fram skjalið, eða umboðsmaður hans.

³²⁷Skjal nr. 2 (17).

umboðsmanns hinnar stefndu þannig að merkin sjeu úr svokölluðum „Nón – kletti“, er stendur í sjó fram undan svokölluðu „Sandskarði“ beina línu í Öfugskeldu, sem virðist vera bæjarrúst og kölluð er Öfugskelda fyrir austan Skrauthólatún; þaðan beina stefnu uppí fjallið í „Svarta – Skúta“.

Þegar nú kemur til eystri landamerkjanna milli Sjáfarhólalands og vestri takmarkanna á landstykki því, er Skrauthólum fylgir, þá er í dómi þeim, sem fram hefur verið lagður, nefndur Ósjenulækur sem mark þar sem hann fellur í Flóðará að sunnan. Dómurinn álitur að hann hafi fundið þennan Ósjenulæk og þar að auki benti eitt vitni á hann, er merkjagangan fór fram, án þess að því hafi verið mótmælt af umboðsmanni hinnar stefndu. Merkjadómurinn verður því að álíta að þetta að þetta [yfirstrikaður texti] lækjarmynni sje hornmark og þaðan eigi að draga beina línu í enda á skurði, sem ábúandi Sjáfarhóla fyrir nokkrum árum hefir látið gjöra og tók þá fram, að hann væri í mörkum skr. vottorð frá Eggert Finssyni,³²⁹ skjal Nr. 9; því næst í beina stefnu uppí hæzta tindinn á Esjufjallinu fyrir austan „Gleið“. ... Að því er snertir mörkin fyrir sunnan Flóðará milli Sjáfarhóla og Skrauthóla, þá er skýrt tekið fram í hinum framlagða dómi,³³⁰ enda hefir því eigi verið mótmælt af umboðsmanni hinnar stefndu, að þau sjeu úr „Ósjenulækjar“ mynni í austur – landsuður í Bleiksteina. Þá segir í dómnum, að línu eigi að draga úr „Bleiksteinum“ beinleiðis stefnu norður að Flóðará og þaðan til fjalls upp í þann klett framan í Esjunni, sem kallast „Efri - Kvennsöðull“. En þar sem dómur þessi eingöngu ræðir um ítak Brautarholtskirkju í Skrauthólalandi fyrir sunnan Flóðará, verður merkjadómurinn að vera á þeirri skoðun, að á ákvæðum dóms þessa verði ekkert byggt um landamerki milli Esjubergs og Skrauthóla. Stefnandi hefir í málinu, eptir áliti merkjadómsins, nægilega sannað, að merkin að austan milli Esjubergs og Skrauthóla sjeu úr upptökum á „Gvendarbrunni“ bein lína uppí Esjufjall; úr upptökum á tjeðum brunni sama stefna þar sem skemmst er ofan í Flóðará en þessi merki hafi um langan aldur, eins og vottorðin, skjöl Nr., 6,³³¹ 7³³² og 8,³³³ bera með sjer, verið álitin rétt af ábúendum [yfirstrikaður texti] landsetum hinnar stefndu þar sem lína þessi kemur í Flóðará, verður aptur að draga beina línu í Bleiksteina, sem er viðurkennt hornmark af báðum málspörtum. ....

Því dæmist rjett að vera:

Landamerki milli Skrauthóla og Sjáfarhóla eiga að vera þessi: Úr svokölluðum „Nón – kletti“, er stendur í sjó fram undan svokölluðu „Sandskarði“ beina línu í „Öfugskeldu“, sem virðist vera bæjar-rúst fyrir

³²⁸[Vottorð útgefið 22. maí 1889.]

³²⁹[Vottorð útgefið 22. september 1889.]

³³⁰Eftirrit af dómi gengnum að Esjubergi 29. okt. 1773, sbr. skjal nr. 2 (40).

³³¹Skjal nr. 2 (60) a-b. [Vottorð útgefið 12. september 1889 af Magnúsi Ásmundssyni, Gottsveini Gottsveinssyni og Guðmundi Guðmundssyni].

³³²Skjal nr. 2 (60) a-b. [Vottorð útgefið 12. september 1889 af Kolbeini Eyjólfssyni].

austan Skrauthólaltún; þaðan beina stefnu uppí fjallið í „Svarta – Skúta”. - Úr „Ósjenulæk” þar, sem hann fellur í Flóðará að sunnanverðu, bein lína í enda á skurði, sem nýlega hefir verið gjörður af ábúanda Sjáfarhóla, og sömu stefnu uppí hæzta tindinn á Esjunni fyrir austan „Gleið”. Úr mynni „Ósjenulækjar” beina stefnu í „Bleikstein”.

Landamerki milli Skrauthóla og Esjubergs eiga að vera: Úr upptökum á „Gvendarbrunni“ beina stefnu uppá fjallsbrún, úr áðurnefndum upptökum skemmstu og beinustu leið ofan í Flóðará. Þaðan beina stefnu í Bleiksteina.

...³³⁴

Þann 20. ágúst 1910 var kveðinn upp í landsyfirrétti dómur í máli sem eigandi jarðarinnar Brautarholts höfðaði gegn ábúanda jarðarinnar Esjubergs vegna slægnataks í svokölluðu kirkjulandi. Þetta mál tengist ekki því viðfangsefni sem hér er verið að fjalla um og þ.a.l. verður ekki greint nánar frá því hér.³³⁵

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru Árvellir og Grund taldar með Esjubergi. Fram kemur að eigandi jarðarinnar noti mestan hluta engjanna og nokkuð það skásta einnig frá Saltvík. Land Esjubergs er talið lítið og rýrt niðri, þ.e. utan engja, en talsvert upp í Esjuna og þ.m.t. er Gljúfurdalur. Að lokum er þess getið að Skrauthólaengi sé innan Esjubergsmerkja og að upp hafi risið mál um ítaksrétt Brautarholts.³³⁶

Þann 2. september 1922 var kveðinn upp dómur í landamerkjamáli Esjubergs gegn Mógilsá og Móum fyrir merkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu. Í dómsorði stendur eftirfarandi:

Því dæmist tsett að vera:

...

Landamerki milli jarðarinnar Esjubergs í Kjalarneshreppi og Mógilsár í sama hreppi skulu vera: Af Leiðvelli (Leirvelli) beina stefnu við vesturhornið á sljetttri flöt upp í Markagil (Stangargil eða Festargil) fyrir vestan Fálkaklett, og eptir því um miðja Skarðadali neðri og efri eins og lækurinn ræður, úr efri Skarðadal upp í Gljúfurhálsinn, og ræður háhryggurinn upp í Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína upp á Esju brún.³³⁷

Dómur þessi var innfærður í landamerkjabók 26. október 1928.³³⁸ Nánar er fjallað um hann í kaflanum um Mógilsá.

³³³Skjal nr. 2 (60) a-b. [Vottorð útgefið 12. september 1889 af Birni Gíslasyni].

³³⁴Skjöl nr. 2 (59) a-b og 2 (60) a-b.

³³⁵Lyfrd. (yngri) VIII:346 Brautarholt (1908-12), s. 436-439.

³³⁶Skjal nr. 2 (4)a-b

³³⁷Skjal nr. 2 (61).

³³⁸Skjal nr. 2 (7).

Í þinglýsingarvottorðum fyrir Esjubergi, mið- vestur- og austurhluta, sem gefin voru út 3. júní 2004 kemur fram að allt land ofan 100 m hæðarlínu og malarnám í Varmdölum sé í óskiptri eigu bæjanna þriggja.³³⁹

5.2.12. Sjávarhólar

Þann 25.-28. maí 1536 fóru fram arfaskipti eftir séra Brynjólf Gissurarson. Í hlut fjögurra systra hans komu sex hundruð og 80 álnir í jörðinni Sjávarhólum. Jarðarparturinn staldraði þó ekki lengi við í eigu þeirra því Alexíus ábóti í Viðey keypti hann samstundis af þeim.³⁴⁰ Sjávarhólar eru ekki í fógetareikningunum 1547 - 1552, klaustrið hefur því selt jörðina fyrir siðaskipti.³⁴¹ Samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns voru Sjávarhólar í einkaeign og sami eigandi að Öfugskeldu.³⁴²

Sjávarhólar voru 20 hundruð að dýrleika samkvæmt Jarðatali Johnsens 1847. Neðanmáls kemur fram að jarðabækur nefni Öfugskeldu 10 hundruð að dýrleika til móts við sama dýrleika Sjávarhóla. Öfugskeldu er hinsvegar hvorki getið 1802 né af sýslumanni og prestri og virðist því hafa verið partur úr Sjávarhólum sem sé því rétt metin nú á 20 hundruð.³⁴³

Í upphafi síðasta áratugar 19. aldar reis upp deila um landamerki Skrauthóla, Sjávarhóla og Esjubergs. Svo fór að ábúandinn á Skrauthólum, í umboði eiganda jarðarinnar, kærði eiganda Sjávarhóla og Esjubergs. Eftir að fjallað hafði verið um málið frá ýmsum hliðum fyrir rétti, m.a. var kallað eftir vitnisburðum nokkurra aðila, var kveðinn upp dómur þann 29. júní 1891. Í dómsorði stendur eftirfarandi:

Því dæmist trettíð að vera:

Landamerki milli Skrauthóla og Sjávarhóla eiga að vera þessi: Úr svokölluðum „Nón – kletti“, er stendur í sjó fram undan svokölluðu „Sandskarði“ beina línu í „Öfugskeldu“, sem virðist vera bæjar-rúst fyrir austan Skrauthólaltún; þaðan beina stefnu uppí fjallið í „Svarta – Skúta“. - Úr „Ósjenulæk“ þar, sem hann fellur í Flóðará að sunnanverðu, bein lína í enda á skurði, sem nýlega hefur verið gjörður af ábúanda Sjávarhóla, og sömu stefnu uppí hætta tindinn á Esjunni fyrir austan „Gleið“. Úr mynni „Ósjenulækjar“ beina stefnu í „Bleikstein“....³⁴⁴

Nánar er fjallað um dóminn í kaflanum um Esjuberg framar.

Landamerkjalyking Skrauthólalands hefur ekki fundist, hvorki þinglesin né óþinglesin.

³³⁹Skjöl nr. 9 (3), 9 (4) og 9 (5).

³⁴⁰Skjal nr. 4 (14); Sjá einnig *Íslenskt fornbréfasafn*, X. b. s. 113 en þar kaupir Alexíus ábóti 3 hundruð og 80 álnir í Sjávarhólum af tveimur systur séra Brynjólfs Gissurarsonar.

³⁴¹Íslenskt fornbréfasafn, XII. b., s. 105-119, 123-159, 166-185 og 391-434.

³⁴²Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 350-351.

³⁴³Skjal nr. 4 (22).

Í Jarðamatinu 1849 – 1850 segir um Sjávarhóla að þar sé hagbeit á sumrin og veturna lítil. Þar stendur einnig að landþröngt sé á jörðinni. Skriðuhætta er á engi jarðarinnar og að nokkru leiti á tún.³⁴⁵ Í fasteignamati því sem gert var 1916-1918 stendur að Sjávarhólar séu við sjóinn, niður frá Skrauthólum. Einnig stendur þar að Öfugskelda sé ekki talin með Sjávarhólum. Þar kemur fram að landamerki fyrir jörðina Sjávarhóla finnist ekki í sýslubókum.³⁴⁶ Þar er einnig sagt frá því að landþröngt sé á jörðinni.³⁴⁷

5.2.13. Öfugskelda

Öfugskeldu, 10 hundruð að dýrleika, er að finna meðal þeirra jarða sem komu í hlut Þorvarðs lögmanns Erlendssonar er þeir Grímur bóndi Pálsson gerðu með sér jarðaskipti þann 15. september 1501.³⁴⁸ Sæmundur Gissurarson fæddist um 1698 og var Kjósarmaður að ætt og uppruna. Hann kvæntist ungunni Sigríði dóttur Brynjólfs lögréttumanns Jónssonar á Ölfusvatni í Grafningi. Þegar manntalið 1729 var tekið var hann orðinn bóndi að Ölfusvatni en þar bjó hann allt til æviloka 1762. Sæmundur tók saman annál sem kenndur er við bæ hans en við árið 1747 færir hann eftirfarandi tíðindi til bókar:

Á því vori féll sú mikla skriða eður jarðarumrótan úr Esjunni, sem aftók mikinn part Öfugskeldu og Sjávarhóla-land. Hún tók til sjávar ofan, svo mikilfeng, að ekki er auðvelt frá að segja.³⁴⁹

Öfugskeldu er ekki getið í Jarðatali Johnsens 1847 en í neðanmálgrein við jörðina Sjávarhóla segir að jarðabækur minnst á jörð þessa og telji hana líkt og Sjávarhóla 10 hundruð að dýrleika. Öfugskeldu sé hins vegar ekki getið 1802 og virðist hafa verið partur úr Sjávarhólum og því er hún ekki tekin upp í Jarðatalið.³⁵⁰

5.2.14. Skrauthólar

Skrauthólar, 20 hundruð að dýrleika, voru ein þeirra jarða sem komu í hlut Þorvarðs lögmanns Erlendssonar í jarðaskiptagjörningi sem hann gerði við Grím bónda Pálsson þann 15. september 1501.³⁵¹ Í próventusamningi við Viðeyjarklaustur 18. ágúst 1525 lét Anna Snjólfsdóttir af hendi jörðina Skrauthóla sem var 20 hundruð að dýrleika.³⁵² Í dómsbréfi frá 30. september 1541 voru eignarheimildir Viðeyjarklausturs fyrir

³⁴⁴Skjöl nr. 2 (59) a-b og 2 (96).

³⁴⁵Skjal nr. 2 (44) a-b.

³⁴⁶Ekki verður séð að landamerki Sjávarhóla hafi nokkru sinni verið þinglesin.

³⁴⁷Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁴⁸Skjal nr. 4 (21); Bréfið er skrifað 18. september 1501.

³⁴⁹*Annálar 1400-1800*, IV. b., Reykjavík 1940-1948, s. 350-351 og 358 þaðan sem beina tilvitnunin er tekin.

³⁵⁰Skjal nr. 4 (22).

³⁵¹Skjal nr. 4 (15); Bréfið er skrifað 18. september 1501.

³⁵²*Íslenskt fornbréfasafn*, IX. b. Reykjavík 1909-1913, s. 276-277.

jörðunni Skrauthólum dæmdar löglegar af Pétri Einarssyni sýslumanni og sex meðdómsmönnum.³⁵³ Skrauthólum bregður fyrir í fógetareikningunum 1547-1552 og eru þá komnir í konungseigu.³⁵⁴ Skrauthólar voru meðal jarða sem samkvæmt konungsboði í bréfi þann 3. október 1580 voru lagðar til fátækra presta. Hún varð þá lénsjörð presta í Kjalarnesþingum.³⁵⁵

Á manntalsþingi, sem haldið var á Esjubergi þann 29. maí 1747,³⁵⁶ lögfesti séra Gestur Árnason:

hans forlienings jörð Skrauthóla, móte öllum, sem land eiga til sömu jarðar landa merkia sem ó uppátalad hafa yrkt yfer i 30 ár.³⁵⁷

Samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er selstaða Skrauthóla eftirfarandi:

Selstaða er, hefur hjeðan lengi brúkuð verið frí þar sem heitir undir Haukafjöllum, nálægt Hrafnhólum.³⁵⁸

Velta má því fyrir sér hvort þessi selstöðuréttur tengist því að Skrauthólar höfðu verið í eigu Viðeyjarklausturs og síðar konungs áður en jörðin var lögð til Kjalarnesþinga en samkvæmt Jarðabók Árna og Páls voru allar jarðir inn með Esju, frá Saltvík og Esjubergi, og þar með Stardalur í eigu konungs.

Samkvæmt konungsbréfi frá 26. apríl 1756 voru höfð makaskipti á Skrauthólum og Móum sem lénsjörð prests í Kjalarnesþingum. Við skiptin urðu Skrauthólar aftur að konungsjörð.³⁵⁹

Við sölu Skrauthóla þann 7. ágúst 1813 hvarf jörðin úr eigu konungs.³⁶⁰

Í jarðamati 1849-1850 stendur að hagbeit á jörð Skrauthóla sé mjög lítil sumar og vetur. Þar segir enn fremur að landkreppa jarðarinnar sé mikil.³⁶¹

Í upphafi síðasta áratugar 19. aldar reis upp deila um landamerki Skrauthóla, Sjávarhóla og Esjubergs. Svo fór að ábúandinn á Skrauthólum, í umboði eiganda jarðarinnar, kærði eiganda Sjávarhóla og Esjubergs. Eftir að fjallað hafði verið um málið frá ýmsum hliðum fyrir rétti, m.a. var kallað eftir vitnisburðum nokkurra aðila, var kveðinn upp dómur þann 29. júní 1891. Í dómsorði stendur eftirfarandi:

Því dæmist rjett að vera:

Landamerki milli Skrauthóla og Esjubergs eiga að vera: Úr upptökum á „Gvendarbrunni“ beina stefnu uppá fjallsbrún, úr áðurnefndum upptökum

³⁵³ *Íslenzkt fornbréfasafn*, X. b., s. 671-672.

³⁵⁴ *Íslenzkt fornbréfasafn*, XII. b. ,s. 108, 135, 150, 170 og 396.

³⁵⁵ *Lovsamling for Island*, 1. b., s. 110.

³⁵⁶ Lögfestan var samin 27. maí 1747 og framlögð degi síðar.

³⁵⁷ Skjal nr. 2 (97) a-b.

³⁵⁸ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 353.

³⁵⁹ *Lovsamling for Island*, 3. b. Kaupmannahöfn 1854, s. 234-235. Skjal nr. 4 (22).

³⁶⁰ Skjal nr. 4(100) í Kjósarluta.

³⁶¹ Skjal nr. 2 (44) a-b.

skemmstu og beinustu leið ofan í Flóðará. Þaðan beina stefnu í Bleiksteina.

...³⁶²

Nánar er fjallað um dóminn í kaflanum um Esjuberg hér að framan.

Landamerkjabréf fyrir Skrauthóla var undirritað 25. maí 1895 og það var þinglesið 31. maí sama ár en skráð í veðmálabók Litra. L:

1. Að vestan á móts við ítak Hofshverfis. – Úr Malarskarði við sjó fram, upp markalæk er rennur niður mýrina það er upp aðallækinn og þaðan beina línu á fjall upp.
2. Að austan móts við Sjáfarhóla: Úr Nónkletti í sjó úti beina línu upp mýrina uppí dý það sem er að neðanverðu við túnjaðarinn og það upp keldu er liggur milli Skrauthólatúns og Öfugskeldu það í Svartaskúta og á fjall upp.
3. Fyrir Skrauthólaengjunum (austurengjunum).
  1. Að vestan móts við Sjáfarhóla; Úr kvos eða torfvörðu í Flóðará og það beina línu upp engjarnar það er beina línu úr kvosinni eða vörðunni og í hæsta tind á Kambinum.
  2. Að austan móts við Esjuberg úr Gvendarbrunni beina línu niður í Flóðará og sömuleiðis úr Gvendarbrunni beina línu á Fjall upp, að neðan ræður Flóðará.

Undir þetta skjal rita ábúendur Skrauthóla og Sjávarhóla.³⁶³

Í kaflanum um Skrauthóla í fasteignamati 1916 – 1918 stendur að jörðin sé upp við fjallsrætur, austur frá Vallá. Þar stendur einnig að ekkert landamerkjabréf fyrir jörðina finnist í sýslubókum. Í lok kaflans er eftirfarandi athugasemd:

Öfugskelda, túnblettur, er fylgt hefur Sjávarhólum, en liggur við Skrauthólatúnið, er nú lögð til þessarar jarðar (frá hinni).³⁶⁴

Í fasteignamati ársins 1932 stendur í kaflanum um Skrauthóla að beitiand jarðarinnar sé lítið.³⁶⁵

Á 7. og 8. áratug síðustu aldar seldi Tryggvi Stefánsson, Skrauthólum, skákir úr landspildu sem tilheyrðu þeirri jörð. Þann 24. júní 1966 seldi hann 8 ha. skák. Nokkrum dögum síðar, eða þann 18. júlí, seldi hann 6 ha., þann 10. maí 1967 seldi hann ca. 12 ha. og 20. júlí sama ár seldi hann 6,5 ha. Árið 1973, nánar tiltekið þann 24. nóvember, seldi hann síðan Jóni Leví Tryggvasyni spildu úr Skrauthólum. Í fjórum fyrstu afsalsbréfunum eru efnisgreinar þar sem fram kemur að við söluna fylgi hlutdeild í landi norðan markanna í fjallinu Esju í beinu framhaldi af hinni seldu skák.

³⁶²Skjöl nr. 2 (59) a-b og 2 (96).

³⁶³Skjal nr. 2 (48).

³⁶⁴Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁶⁵Skjal nr. 2 (45).

Nokkur blæbrigðamunur er á textunum í efnisgreinunum fjórum. Þannig stendur í afsalsbréfinu frá 24. júní 1966 að hlutdeildin í téðu landi sé í samræmi við eignarhlutfall í ofangreindri landspildu, þ.e. landspildunni sem skákin var seld úr, sem sé ca. 73 ha. að stærð. Í afsalsbréfinu frá 18. júlí 1966 kemur einnig fram að hlutdeild í téðu landi sé í samræmi við ofangreinda landspildu og í skjalinu frá 10. maí 1967 stendur að landið sem fylgi sölunni nái að Skrauthólalandi.³⁶⁶ Sama segir í efnisgreininni í afsalsbréfinu frá 20. júlí 1967. Þeirri málsgrein lýkur á þessum orðum:

Þá fylgir enn fremur við söluna ræsing og þurkun á landinu, sem seljandi hefur þegar látið framkvæma.³⁶⁷

Þann 18. desember árið 2000 eignaðist Reykjavíkurborg landspildu nr. 7 úr landi jarðarinnar Skrauthóla, ásamt öllu sem fylgja bar. Í afsalsbréfinu stendur eftirfarandi:

Í sölu þessari fylgir hlutdeild í óskiptu landi Skrauthóla, milli Sjávarhóla og Esjubergs, norðan framangreindra marka sem dregin eru samhliða fjallinu Esju, í beinu framhaldi af hinni seldu landspildu, í samræmi við eignarhlutdeild hinnar seldu spildu í ofangreindu óskiptu landi Skrauthóla, en óskipta landið er alls um 73 ha. að stærð.³⁶⁸

5.2.15. Vallá

Þann 5. maí 1377 seldi Valgarður bóndi Loftsson Brynjólfi bónda Bjarnarsyni jörðina Mánaskál í Húnavatnspingi en Brynjólfur seldi Valgarði jörðina Syðstu-Vallá. Brynjólfur seldi jörðina með:

ollum þeim ummerkium sem hann uard fremst eigandi at af sueini grimssyni med þeim itölum sem uallaa a ok önnor lönd eiga þagat jtölur i med lögum ok slika sambeit sem uerit hefer at fornu millum iardanna.³⁶⁹

Þann 9. júlí 1380 fékk Valgarður Loftsson Páli ábóta í Viðey jörð að Syðstu-Vallá á Kjalarnesi, 20 hundruð að dýrleika, en í staðinn skuldbatt Páll sig til að kenna syni Valgarðs í sex ár.³⁷⁰ Í skrá um kvikfé og leigumála á jörðum Viðeyjarklausturs frá 1395 má sjá að klaustrið átti tvær Vallár.³⁷¹ Minnst er á Stóru- og Minni-Vallá og Innri- og Ytri-Vallá í fógetareikningunum frá 1547-1552.³⁷² Í Jarðatali Johnsens frá árinu 1847 kemur fram að meðal þeirra jarða sem seldar voru ríkisaðmíral Henrik

³⁶⁶Skjöl nr. 15 (15), 15 (16), 15 (17), 15 (18) og 15 (19).

³⁶⁷Skjal nr. 15 (18).

³⁶⁸Skjal nr. 15 (21).

³⁶⁹Skjal nr. 4 (18).

³⁷⁰Íslenskt fornbréfasafn, III. b. Kaupmannahöfn. 1890-1896, s. 354-355.

³⁷¹Skjal nr. 4 (19).

³⁷²Íslenskt fornbréfasafn, XII. b., s. 108, 135, 150, 170 og 396.

Bjelke, höfuðsmanni yfir Íslandi, þann 30. apríl 1675, voru Innri (eystri) og Ytri (vestri) Vallá.³⁷³

Lögfesta fyrir jörðina Vallá var lesin upp á manntalsþingi sem haldið var á Esjubergi þann 24. maí 1764 en inntak hennar ekki fært til bókar.³⁷⁴

Landamerkjabréf Vallár var undirritað 1. maí 1891 og það var þinglesið 2. júní 1893. Í því stendur:

1st Úr Hafnarklettum og Helguhól og þaðan í fremmstu þúfu á Klifbergi, og svo sem sjón [á líklega að vera, sjór] ræður að meðtaldri fjöru austur þangað sem lækur fellur í sjó, og svo sem aðallækurinn heldur þar til hann skiptist, og svo sem eystri lækurinn heldur allt til fjalla, að upptökum hans. -

Fyrir neðan meginmál bréfsins er tekið fram að Ingibjörg Jóhannsdóttir hafi séð það.³⁷⁵

Í fasteignamati 1916-1918 er tekið fram að landamerki Vallár finnist ekki í registri sýslubóka.³⁷⁶

Þann 19. júní 1922 var nýtt landamerkjabréf fyrir Vallá undirritað. Það var þinglesið þremur dögum síðar:

Að vestanverðu milli Vallár og Hofs úr grjótvörðu neðst á háklifbergi beina línu í Helguhól, sem er vestast á Vallár grundum þaðan beina línu um Hrafnakletta sem eru tveir sjerstakir klettur framan í Esjunni, austast upp undan dældunum, og þaðan bein – lína á fjall upp þar til vötnum hallar norður af.

Að austanverðu milli Vallár og engjabletts sem hlutafjlagið pípuverksmiðjan í Reykjavík á, og engjastikkjís sem Lykkju til heirir, eru þessi mörk, úr eikarstólpi niður við sjávarkam<b>inn 116 metrar fyrir austan hliðið í suðvestur horni girðingarinnar, bein lína í torf vörðu sem er upp við girðinguna, á milli ofar nefndra engja stikkja enn á milli Vallár og engja stikkissins frá Lykkju, ræður girðing sem nú er, og í torfvörðu sem er upp undan Lykkju engunum, og þaðan beina stefnu um grjótvörðu sem er þar nokkuð ofar, á fjall upp þar til vötnum hallar norður.

Enn er engja stikki sem liggur á milli Skrauthóla lands og Lykkju engja að austan úr torf vörðu á skurð bakkanum og eftir skurðinum og úr skurðsendanum beina stefnu í svarta skúta í torf vörðu sem er ofan við díjakróka (og er hornmark) og þaðan bein stefna í vestur í torfvörðu (sem er horn mark) en að vestan og neðan ræður girðing sem nú er.

Undir þetta landamerkjabréf skrifa eigendur Hofs, Lykkju og Brautarholts og Oddrún Bergþórsdóttir á Skrauthólum.³⁷⁷

³⁷³Skjal nr. 4(100) í Kjósarluta.

³⁷⁴Skjal nr. 2 (99) a-b.

³⁷⁵Skjal nr. 2 (29). Hvorki sóknarmannatöl né veðmálaregistur gefa ábendingu um hver þessi Ingibjörg var eða hvaða jörð hún réði yfir.

³⁷⁶Skjal nr. 2 (4)a-b.

5.2.16. Hofshverfi (Hof, Lykkja og Krókur)

Hof var landnámsjörð Helga bjólu Ketilssonar flatnefs.³⁷⁸

Í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200 kemur fram að kirkja stóð á Hofi.³⁷⁹ Samkvæmt jarðaskiptagjörningi á milli Þorvarðs lögmanns Erlendssonar og Gríms bónda Pálssonar sem fram fór þann 15. september 1501 á Möðrufelli kom Hof á Kjalarnesi, 60 hundruð að dýrleika, í hlut Þorvarðs lögmanns.³⁸⁰ Í Gíslamáldögum frá 1570 og síðar kemur einungis fram að hálfkirkja sé á Hofi.³⁸¹

Selstöðu átti Hof (sem var í einkaeign) og þá væntanlega afbýlin Jörvi, Krókur og Lykkja á Blikdal samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Verður fjallað nánar um það undir Blikdal hér síðar.

Á manntalsþingi, sem haldið var að Esjubergi þann 9. júní 1787, lásu ábúendur jarðarinnar Hofs, að undanskildum ábúanda Jörva, upp lögfestu fyrir Hofi en inntak hennar ekki fært til bókar.³⁸²

Samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847 eru Jörvi, Krókur og Lykkja hjáleigur Hofs.³⁸³

Landamerkjabréf Hofshverfis, jarðanna Hofs, Króks og Lykkju, var undirritað 1. mars 1895 og þinglesið³⁸⁴ 31. maí sama ár. Skjalið hljóðar svo:

1. Móts við Presthús:

Syðst: Upp Heiðvíkurlæk, er rennur í sjó, að upphlaðirni torfvörðu (hornmark)

2. Móts við Brautarholt:

Að vestan: Frá greindri torfvörðu í norður beina stefnu í Hjassapúfu – úr Hjassapúfu stefnuna í „Markapúfu”, sem er hornmark milli jarðanna: Mýrarholts og Arnarholts. –

3. Móts við Arnarholt:

Beina stefnu úr áðurnefndri markapúfu, og það eptir Langholtum alla leið í Langholtsvað; – þaðan í Landnorður í Arnarhamar og svo beint á fjall upp. –

4. Móts við Vallá:

Syðst að austan. Úr fremstu þúfu á Kleifbergi við sjó fram, beina stefnu að Helguhól miðjan (er stendur neðst á Vallár-skriðu) Þaðan í Hrafnakletta er, eru einstakir klettur tveir framan í Esjunni. –

5. Að norðan skiptir, þar sem vötnum hallar til suðurs og norðurs. –

³⁷⁷Skjal nr. 2 (30).

³⁷⁸Skjal nr. 4(37).

³⁷⁹Skjal nr. 4 (8.)

³⁸⁰Íslenzkt fornbréfasafn, VII. b., s. 582-583.

³⁸¹Íslenzkt fornbréfasafn, XV. b. Reykjavík 1947-1950, s. 635.

³⁸²Skjal nr. 2 (80) a-b.

³⁸³Skjal nr. 4 (22).

³⁸⁴Skjal nr. 2 (95) a-b.

6. Innan ofanritaðra landamerkja liggur landareign „Jörfa” eftir samþ. og þinglesnu landamerkjabrjefi fyrir jörðinni. –
7. Að sunnan ræður sjór alla leið frá Heiðvíkurlæk til Kleifbergs, að meðtaldri fjöru. –
8. Ítak Hofshverfis (að fráskildum Jörfa) liggur landspilda milli „Skrauthóla og „Vallár”.

Mörk fyrir því eru:

1. Móts við Skrauthóla

Að austan syðst: Úr malarskarði við sjó og það uppeftir læk er rennur niður mýrina það er upp aðal uppsprettulækinn og þar hann endar. Þá beina leið í svarta skúta er stendur í Esju, uppí vestanvert við svokallaðar „Moldbrekkur”.

2. Móts við Vallá

Syðst að vestan. Úr Vallár lækjarós og það eptir Vallárlæk allt upp fyrir tún, en þar sem [en þar sem tvítekið] tveir lækir koma saman, þá eftir miðjum klofningum beina stefnu vestast í langt klettabelti í Esjunni, neðsta klettabeltið og rennur eystri lækurinn niður með því að vestan.

3. Að norðan á fjalli uppi þar sem vötnum hallar til suðurs og norðurs.–

Þetta landamerkjabréf var samþykkt af fulltrúum jarðanna Hofs, Lykkju og Króks og Arnarholts. Fyrir neðan þessar undirskriftir er svohljóðandi athugasemd frá Benedikt Magnússyni, eiganda Vallár:

Það sem greinir á með landamerki eptir áður þingl. landamerkjum fyrir Vallánni, þá er jeg þessum mörkum samþykkur.³⁸⁵

Þann 5. maí árið 1900³⁸⁶ seldu eigendur jarðanna Lykkju, Króks og Hofs kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnam, á jörðum sínum. Í samningnum kemur fram að um sé að ræða svæðið á:

- a) allri jörðinni Lykkju á Kjalarnesi
- b) allri jörðinni Krók á Kjalarnesi og
- c) ½ jörðinni Hofi á Kjalarnesi í Kjósarsýslu út að yztu landamerkjum nefndra jarða á alla vegu. Þar með talið allt land það sem nefndar jarðir eiga í Esjunni, og land það allt sem nefndum jörðum fylgja, austanvert við „Vallá” frá sjó til fjalls og sem nefnist „Eystri Vallá”, er landamerki þessarar jarðar (Eystri - Vallár), að austanverðu svonefndur Markalækur. Að vestanverðu takmarkast land Hofs, Lykkju og Króks af þessum landamerkjum: Hjörspúfa í Grástein, í Árnamel, í Langholtsvað og Arnarhamarspúfu.

Samningnum var þinglýst þann 21. júní 1905.³⁸⁷

³⁸⁵Skjal nr. 2 (46).

³⁸⁶Greinilega skráð í veðmálabók en ekki þingl. fyrr en löngu síðar.

³⁸⁷Skjal nr. 2 (50).

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að Hofsfloð sé upp við Esju og að engi Eystri-Vallár sem lá undir Hofshverfi sé úrskipt. Land Hofshverfis er sagt ná upp á Esjuna en þar sé lítið annað en skriður og klettur. Annars er landið talið nægt að sumri. Hver jörð innan Hofshverfis er sagt eiga sína skák af landi en Hof þó mest.³⁸⁸

Hálf Króksjörðin er talin með Lykkju í Fasteignamatinu 1916-1918. Engi jarðarinnar er sagt vera mýrarablettir við túnið og engi Eystri-Vallár. Um land jarðarinnar er vísað á Hof.³⁸⁹

Minnst er á hálfan Krók í fasteignamatinu 1916-1918 og að hann sé í Hofshverfi. Þess er getið að eigandi jarðarinnar hafi selt Vallárbónða hluta sinn úr Eystri-Vallá sem hafi lagt hann til jarðar sinnar. Um land jarðarinnar er vísað á Hof.³⁹⁰

Landamerkjabréf fyrir Lykkju var undirritað 15. júní 1922. Því var þinglýst 22. júní 1922 og þar stendur:

1. Móts við Brautarholt.

Syðst: Að vestan 90 metra sunnan frá upptökum Heiðvíkurlæks er torfvarða (hornmark)

Að vestan frá greindri torfvörðu stefnt á Hjassapúfu úr Hjassapúfu í Markapúfu á Árnamel í skurðshorn vestanvert við Lykkjutorfholt áframhaldandi eftir skurði er liggur ynnmeð Langholtum að vestan í gaddavírsgyrðingu móts við Langholtsvað, þaðan í lan<d>norður í Arnarhamar og beint á fjall upp.

2. Móts við Hof.

Syðst: Að austan eftir merkjaskurði er liggur milli túna Lykkju og Hofis í hornmark yst í Krókstúni beygist til útnorðurs eftir svo kölluðu Há-gerði í hornmark efst á Lykkjutúni. Beigist til norðurs í hornstólpa norðast og vestast á Krókstúni, og bein stefna á upphlaðna torf<f>vörðu vestantil við Hofssauðahús, úr áðurnefndur torfvörðu beinstefna á upphlaðna grjótvörðu vestanvert við svo kallaða Stríthóla, og þaðan á fjall upp.

3. Í ytaki Hofshverfisins milli Valláar og Skrauthóla á Lykkju eingastykki beint upp af Hofis

eingum, (sem nú er eign Valláar og h/f Pípugerðarinnar í Reykjavík) Landamerki eftir því sem girðingar nú standa, og fjalllendi þar uppaf 110 metra á breidd og beint á fjall upp, og fjöru niðrundan Hofseingum 110 metra á breidd.

Öll gadda-vírs-girðing sem er á landamerkjum milli Lykkju og Brautarholts er eign Lykkju að einum þriðja og Brautarholts að tveim þriðju, og til viðhalds eftir sömu hlutföllum.

Eigandi Hofis samþykkti landamerkjabréfið. Það gerði einnig eigandi Vallár og umboðsmenn Brautarholts, Skrauthóla og Króks.³⁹¹

³⁸⁸Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁸⁹Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁹⁰Skjal nr. 2 (4) a-b.

³⁹¹Skjal nr. 2 (11).

Landamerkjabréf fyrir jörðina Hof var undirritað 20. júní 1922 og það var þinglesið tveimur dögum síðar:

Móts við Vallá. Að austan. Ur grjótvörðu á há Klifbergi niður við sjó, bein lína í Helguhól, sem er einn hóll vestast á Vallaargrundum. Þaðan bein stefna um Hrafnakletta sem eru tveir sjerstakir klettur framan í Esjunni, upp undan Dældunum austast og á fjall upp.

Móts við Lykkju syðst að vestan, ræður túnskurður og girðing merkjum upp að hornmarki á Krógstúni í suðausturhorni. Þá ræður girðing merkjum um móts við Krók milli túna. Þá bein lína úr merkjum stólpa með torfvörðu við í túngirðingu Krógs að norðanverðu við túnið, um austasta klettinn á Kvíjabóli og í klett með grjótvörðu á vestast á Húsholti. Þaðan bein lína í lækjarfarveg og upphlaðna grjótvörðu í Stríthólum, þaðan bein lína á fjall upp, og svo lant sem vötnum hallar.

Móts við Jörfa, að austan, ræður jörfalækur merkjum uppí efsta jarðfall skamt fyrir ofan Jörfaholt vestantil, þá ræður skurður sem lyggur í austur alla leið í aurbrú þá áframhaldandi bein lína austur í torfvörðu við Klifbergslæk, svo ræður Klifbergslækurinn niður í sjó.

Eigandi Hofs og Jörva skrifaði undir landamerkjabréfið og það var samþykkt af umboðsmönnum Lykkju, Króks og Brautarholts og eiganda Vallár.³⁹²

Landamerkjabréf fyrir Krók var undirritað 20. júní 1922. Því var þinglýst 22. júní 1922. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

Suðaustur hornmark, á Krókstúni þar sem merkjaskurður endar milli Hofs og Lykkju. Frá þessu hornmarki móts við Lykkju, beygist merkjalínan í útnorður, eftir svo kölluðu Hágerði í hornmarg[svo] efst á Lykkjutúni, beigist þaðan til norðurs í næsta hornstólpa norðan og vestast við Krókstún. Þaðan bein lína í melbarð vestantil við Hofs sauðahús. Úr nemdu melbarði bein lína í grjótvörðu vestanvert við svo kallaða Stríthóla. Þaðan bein lína í fjall upp. Móts við Hof, að austan, ræður girðing merkjum milli túna frá fyrstnemdu hornmarki. Svo úr merkjum stólpa í túngirðingu Króks fyrir norðan túnið með torfvörðu við bein stefna um austasta klettinn á Kvíjabóli í klett með grjótvörðu á vestast á Sauðahúsholti. Þaðan bein lína í lækjarfarveg og grjótvörðu í svokölluðum Stríthólum. Þaðan bein lína á fjall upp. Ennfremur á Krókur ítak syðst í svo kölluðu Bakkakots-landi við Heiðvíkurlæk, 90 metra breiða spildu efst og neðst auk 110 metra fjöru fyrir þessu landi.

Sömuleiðis á Krókur slæjuítak niðurundan Langaskygnishól fyrir vestan Lykkju, svo sem upp hlaðin merki segja til 6 1/6 teigs að stærð.³⁹³

Eigandi Hofs, umboðsmaður Lykkju og umboðsmaður Brautarholts lýstu sig samþykka þessum landamerkjum.

³⁹²Skjal nr. 2 (33).

³⁹³Skjal nr. 2 (10).

Þann 5. nóvember 1927 komust eigendur jarðanna Lykkju og Króks að samkomulagi um landamerki slægjulands sem lá vestanvert við Lykkju. Þetta landsvæði liggur ekki að kröfulínu og því verður ekki fjallað nánar um þetta mál hér.³⁹⁴

5.2.17. Brautarholt

Brautarholts er getið í kirknaskrá Páls Jónssonar biskups frá því um 1200.³⁹⁵ Í máldaga Brautarholtskirkju sem talinn er frá því á bilinu 1491-1518 segir:

Hun aa heimaland allt fra gardi þeim er gengr aa milli Brautarholltz og Hofz [eyða í handriti] fiall vpp og fram j sio og til lækjaross (þess er) gengr j milli arnarholltz og Myrarhollz. kelda su aa ad rada sem gengr nedan j Langholltzvad.

Hun aa [eyða í handriti] Langholt. og suo þadan land allt fram undir Fossa.

Hun aa eingi allt [eyða í handriti] flod fra osenulæk og riettsyni vr Bliksteinum og til fiallz vpp.

...

Hun aa halfan Stardal.

Kirkian aa skog allan j Hrauntungr er liggr fyrir ofan straum edur straund.³⁹⁶

Ekki er ólíklegt að með orðunum „land allt fram undir Fossa” sé átt við Blikdal, sbr. Bláfossa sem talað er um í lögfestu Saurbæjar frá árinu 1803, sjá kaflann um Saurbæ.

Brynjólfur Sveinsson, biskup í Skálholti, stóð fyrir vísitasíu kirkjunnar í Brautarholti árið 1642. Í vísitasíubókinni kemur ekkert markvert fram.³⁹⁷

Sjö árum síðar, nánar tiltekið þann 15. ágúst 1649, lét Brynjólfur Sveinsson vísitera kirkjuna að Brautarholti á nýjan leik. Skýrslan sem samin var eftir þessa eftirlitsferð hljóðar svo:

Anno 1649 þann 15 Augusti ad Brautarholli aa Kialarnese Vpplesenn og lystur Maldagi hinnar fyrstu og annrar visitationis Brautarholts Kirkju,³⁹⁸ Tilseiger Hakon Bjarnar son ad Kirkjan eigi frammar Enn skrifad er Halfann Blikdal, huor Jafnliga fylgdt hefur og halfann Stardal Sem nu fylger ecki og Eingi J Skrauthola Jord Jtem Laurentius Báss a Reykianese Sem nu er allt fra nema halfur Blijkdalur tilsagdt Hakoni Bjarnarsyne Eignarmanni ad kalla til Domss og laga þad Sem vndann Kirkjunne er gejngid og hun med Riettu aa efter Brefum og Maldogum med þui Hakon vænist maldaga brefe Handskriftudu af Herra Oddi [og Sira Sigu, yfirstrikað].

³⁹⁴Skjal nr. 2 (12).

³⁹⁵Skjal nr. 4 (3).

³⁹⁶Skjal nr. 4 (1).

³⁹⁷Skjal nr. 2 (65) a-b.

³⁹⁸Úti á blaðjaðri stendur: “K(ir)kju eign og Jtök.”

Undir skrifa: Hákon Bjarnason, Hákon Ormsson, Jón Oddsson, Torfi Jónsson., Böðvar Sturluson.³⁹⁹

Þórður Þorláksson Skálholtsbiskup vísiteraði árið 1678. Í greinargerðinni sem samin var í kjölfar þessarar vísitasíu, er staðfest það sem skráð var við vísitasíuna 1649 nefnilega að kirkjunni hafi:

eignad verid efter frammburdj Hakonar Biarnasonar sem þa var hennar patronus og síá ma i visitatiu bok sal M Brinjolfsz Anni 1649 halfur Stardalur, einge i Skrauthöla jord og Lauentius bäs a Reikanesi huad nu er undan geingid, enn halfum Blikdal býhelldur kyrkiann enn.

Undir þetta rita Daði Jónsson, sr. Hannes Björnsson, Erlingur Eyjólfsson, Bjarni Jónsson og Árni Álfsson.⁴⁰⁰

Í vísitasíu sem framkvæmd var á dögum Jóns Vídalíns Skálholtsbiskups, nánar tiltekið þann 1. ágúst 1703, segir:

Niculas kyrkia ad Brautar hollte hün ä efter mäldögum ... halfan, Blikdal.

Undir þetta rita Páll Sveinsson, Jens Jörgensen, Benedikt Einarsson og Árni Gíslason.⁴⁰¹

Teknar eru upp umsagnir Jarðabókar Árna Magnússonar og Páls Vídalíns um beitiland Brautarholts og selstöðu jarðarinnar og hjáleigu og kirkjujarða undir Blikdal (nr.20) hér á eftir.

Tuttugu og einu ári eftir að Jón Vídalín stóð fyrir vísitasíu í Brautarholti árið 1703 var kirkjan vísiteruð af Jóni Árnasyni biskupi í Skálholti. Í vísitasíunni, sem átti sér stað 13. maí 1724, kom fram að kirkjan á Brautarholti ætti samkvæmt máldögum hálfan Blikdal.⁴⁰²

Þann 23. júní árið 1751, í tíð Ólafs Gíslasonar biskups í Skálholti, var Brautarholt vísiterað. Skýrslan sem samin var um vísitasíuna er svipuð máldaganum sem talin er frá 1491 – 1518:

Anno 1751 þann 23 Junii visiterud kyrkiann ad Brautarhollte, Er ä efter Mäldögum ... halfann Blikdal: ... It. liggur ä kyrkiunne, mäldaga bref af dato 1665. enn Vidimerad 1691. og äliktad ä Sessionenne ad Þingvöllum 14 Julii 1749. ad skule gilda fyrir Original, ... Þetta bref eignar kyrkiunne heimaland alt frá garde þeim, er geingur á mille Arnarholts, og Mýrarholts, Kelda su ä ad ræda sem geingur undann i Langholts Vad; Hun ä Langholtt, og so þadann land alt framm under Fossa: Hün ä Einge alt Flöd, frá Osenulæk og rettsyne ur Bliksteinum, og til Fialz upp: ... Hun ä halfann Stardal, allann skög i Hrauntungu, skög í Skorradal, er heiter Festarskögur, og Margretar Skridur ...

³⁹⁹Skjal nr. 2 (66) a-b.

⁴⁰⁰Skjal nr. 2 (67) a-b.

⁴⁰¹Skjal nr. 2 (68) a-b.

⁴⁰²Skjal nr. 2 (69) a-b.

Undir þetta rita Ólafur Gíslason, Þorvarður Einarsson, S. Ólafsson og S. Sigurðsson.⁴⁰³

Í vísitasubókinni kemur einnig fram að á prestastefnu á Þingvöllum þann 5. júlí 1692 hafi þátttakendur rætt um máldagann frá 1665, þar sem fundarmenn urðu sammála um að máldagar væru rétt hærrí heldur en lögfestur.⁴⁰⁴

Í biskupstíð Finns Jónssonar Skálholtsbiskups var kirkjan í Brautarholti vísiteruð fyrst 13. júní 1758. Þar eru fyrri upplýsingar um eign á hálfum Blikdal endurteknar.

Undir þetta rita Finnur Jónsson, Torfi Gíslason, Einar Torfason, Páll Jakobsson.⁴⁰⁵

Á manntalsþingi, sem haldið var að Esjubergi þann 9. júní 1787, gerðist:

Lögfeste Sýsslumadur Wigfus Lángholt alt og land þaðann alt framm í Fossa efter því sem Maldage Brautarholts kirkju seiger sem fyrer Rettenum var upplesenn. Þesse Lögfesta er og samhlióda vid þær hier fyrer Rettenum upplesnu 2 Lögfestur [Sjá kaflana um Bakka og Hof.].⁴⁰⁶

Lögfesta fyrir Brautarholti var lesin upp á manntalsþingi sem haldið var á Esjubergi þann 27. maí 1790 en inntak hennar ekki skráð.⁴⁰⁷

Rúmu 41 ári eftir að vísitasían árið 1758 átti sér stað, eða þann 1. október árið 1799, var Brautarholtskirkja vísiteruð af Geir Vídalín biskupi í Skálholti. Aðalatriði vísitasíunnar eru þau sömu og í þeirri sem gerð var árið 1751. Hér verður því vísað til hennar.⁴⁰⁸

Í jarðamatinu 1804 eru eyðibýlin Efra- og Neðra-Langabúr nefnd með Brautarholti. Þar kemur einnig fram að Brautarholti tilheyra hjáleigurnar Skemma, Lambhús, Ketilsstaðir og Pálshús (eyðihjáleiga). Borg (kirkjujörð frá Brautarholti) er einnig tekin með.⁴⁰⁹

Fjallað er um réttindi Brautarholtskirkju og þar af leiðandi Brautarholts í kaflanum um Blikdal [Bleikdal] hér aftar.

Brautarholt er metið 35 hundruð að dýrleika í Jarðatali Johnsens frá 1847 og eftirfarandi hjáleigur liggja undir hana; Lambhús, Snússa (Skemma), Hjallasandur og Ketilsstaðir. Neðanmáls kemur fram að samkvæmt jarðabókinni 1760 var jörðin metin á 60 hundruð og 100 hundruð í Jarðabók Árna og Páls. Ennfremur segir

sýslumaður telur dýrleikann á eign þessari niður, sem hér greinir, þó eigi nema 25 h. á Brautarholti. Jarðabækurnar geta eigi Snússu, er prestur og

⁴⁰³Skjal nr. 2 (70) a-b.

⁴⁰⁴Þessi máldagi er nefndur í vísitasíunni hér að framan. Umfjöllunin er í Bps. A. III. 2, s. 245. Þar segir: „Var upplesenn transscriptadur Máldage Brautarholts Kyrkiu á Kialarnese hlióðande einkanliga umm Landamerke millumm Arnarholts og Mýrarholts sem og önnur þeirrar Kyrkiu jtok.”

⁴⁰⁵Skjal nr. 2 (71) a-b.

⁴⁰⁶Skjal nr. 2 (80) a-b.

⁴⁰⁷Skjal nr. 2 (83) a-b.

⁴⁰⁸Skjal nr. 2 (72) a-b.

suður í garðlag, sem er norðanvert við Bakkalæk, síðan ræður Bak<k>alækur merkjum til sjáfar. .... [Fjallað um landamerki við sjó].

Undir þetta skjal skrifa eigendur Brautarholts og Bakka.⁴¹¹

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru með Brautarholti taldar allar hjáleigur, Andriðsey og kirkjujarðirnar Brekka, Arnarholt, Mýrarholt, Prestshús og 2.2 hundruð í Bakkaholti. Landið er talið allmikið, lágglent og því fylgir hálfur Blikdalur en þar uppfra er afrétt.⁴¹²

Landamerkjabréf fyrir Brautarholt ásamt jörðunum Bakkaholti, Brekku, Arnarholti, Mýrarholti og Presthúsum var undirritað 31. maí 1921. Því var þinglýst 22. júní 1922. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

Að norðanverðu er merkin frá Holtsgróf upp með Bakkaholtstúni sunnanverðu, og þaðan í neðri enda flóðskurðar og svo upp Flóðskurðinn, og þá uppí og upp með Pollalæk. Á þessu svæði frá Pollalæk að Holtsgróf við sjó, er nú lögð girðing sem er og skal vera merkjagirðing milli Bakka og ofanefndra jarða, þar til ef öðruvísi verður ákveðið, og skulu hlutaðeigandi jarðareigendur skyldir í fjelagi að halda þessari girðingu við, svo hún sjé ætíð í góðu og gildu standi.

Frá Pollalæk er stefnt í urðargeira og þaðan í fjallsbrún, og svo með fjallsbrúninni á móts við Arnarhamar, og frá Arnarhamri í skurðsenda norðanvert við Langholtsvað og þá með skurði þessum er lyggur vestan vert við Langholtin þartil beiing kemur á hann vestanvert við Likkju-torfholt, og svo þaðan beina línu um merkjabúfu í Hjassabúfu og þaðan áframhaldandi beinni línu að upptökum Heiðvíkurlækjar og svo ræður Heiðvíkurlækur í sjó fram. Á öllu svæðinu frá því neðanvert við Arnarhamar og þar til Heiðvíkurlækur kemur í sjó er nú lögð girðing samkvæmt áðurnefndri merkjalínu. Þessi girðing er nú og skal vera ákveðin merkjagirðing þangað til ef öðruvísi verður ákveðið.

Eigendur Brautarholts og Likkju skulu annast um að þessari girðingu sje haldið við í góðu og gildu standi, og skal eigandi Brautarholts bera þann kostnað að tveim hlutum, en eigandi Likkju að einum þriðja.

Ennfremur fylgir Brautarholti Bleikdalur allur sunnan Bleikdalsár, suður og austur á fjallsbrún eins og vötnum hallar, ennfremur Andriðsey á Hvalfyrði.

Lýsing þessi var samþykkt af umráðamanni Lykkju, Þorvarði Guðmundssyni fyrir Bakka, sömuleiðis Eyjólfí Runólfssyni vegna Saurbæjar, Benedikt Magnússyni vegna Vallár, Oddrúnu Bergþórsdóttur vegna Skrauthóla, Guðbjarti Jónssyni vegna Króks, Elínu Halldórsdóttur vegna Sjávarhóla, Hjálmari Þorsteinssyni vegna Hofis og umboðsmanni eigenda Esjubergs.⁴¹³

⁴¹¹Skjal nr. 2 (47).

⁴¹²Skjal nr. 2 (4) a-b.

⁴¹³Skjal nr. 2 (1).

Eigandi Brautarholts, Ólafur Bjarnason, seldi Kjalarneshreppi þann hluta Blikdals sem tilheyrði jörðinni, en það var hálfur Blikdalur, nánar til tekið syðri hluti dalsins, þann 8. maí 1960.⁴¹⁴

5.2.18. Brekka

Í Jarðatali Johnsens 1847 er fjallað um Brekku:

A.M. [Árni Magnússon] einn nefnir jörð þessa, sem hjáleigu frá Arnarholti, og telur sýslumaður hana einn 5 h að dýrleika.⁴¹⁵

Landamerkjabréf fyrir Brekku var undirritað 27. febrúar 1890. Því var þinglýst 3. júní 1890. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar eftirfarandi:

1. Að norðan gagnvart Bakka, ræður mörkum Bakkalækur þar sem fellur í sjó, og upp með honum þar til þrír lækir koma saman, þá með miðlæknum upp flóðin í svartaklett sem er norðanvert við Urðargeira.
2. Gagnvart Arnarholti að sunnan er bein lína úr Urðargeira niður yfir svokallaðar dýratorfur í grjóthól sem er norðanvert við Arnarholtstún.
3. Frá síðastnefndum Grjóthól, er bein stefna vestanvert í Krosshólinn í torfvörðu í mýrinni fyrir sunnan hann, og svo þaðan beina stefnu í norðanvestur við Fúlusker.
4. Brekka á fjörur allar frá Fúluskeri að Bakkalæk.⁴¹⁶

Undir landamerkjabréfið skrifar umsjónarmaður Brekku. Það er samþykkt af ábúanda Arnarholts, sem jafnframt var meðeigandi, og ábúanda Bakka fyrir hönd eigandans.

5.2.19. Bakki

Þann 2. mars 1495 seldi Erlendur Jónsson Erlendi bónda Erlendssyni og Guðríði Þorvaldsdóttur konu hans jörðina Lágafell í Landeyjum fyrir jörðina Bakka á Kjalarnesi sem metin var á 20 hundruð.⁴¹⁷ Erlendur Jónsson lét jörðina Bakka, sem var 20 hundruð að dýrleika, af hendi í próventusamningi við Ögmund Pálsson ábóta í Viðey þann 23. júní 1517.⁴¹⁸ Bakki kemur ítrekað við sögu í fógetareikningunum frá 1547-1552 og er þá eins og aðrar Viðeyjarklaustursjarðir kominn í konungseigu.⁴¹⁹

⁴¹⁴Skjal nr. 1 (6).

⁴¹⁵Skjal nr. 4 (22).

⁴¹⁶Skjal nr. 2 (2).

⁴¹⁷Íslenskt fornbréfasafn, VII. b., s. 252-253.

⁴¹⁸Íslenskt fornbréfasafn, VIII. b. Reykjavík 1906-1913, s. 631-632.

⁴¹⁹Íslenskt fornbréfasafn, XII. b., s. 108, 134, 150, 170 og 396.

Bakki átti að sögn Jarðabókar Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frían fjárupprekstur á Esju ásamt öðrum jörðum á Kjalarnesi en um það verður fjallað í afréttarkafla síðar.

Á manntalsþingi, sem haldið var að Esjubergi þann 9. júní 1787, var lesin upp lögfesta fyrir jörðinni Bakka en inntak ekki fært til bókar..⁴²⁰

Þann 22. janúar 1835 seldi Þorlákur Brynjólfsson syni sínum, Brynjólfi Þorlákssyni, 5 hundruð í jörðinni Bakka. Með sölunni fylgdu öll ítök og hlunnindi sem tilheyrðu þessum jarðarparti. Í afsalsbréfinu stendur einnig eftirfarandi:

Enn þessi 5 hndr. er eg nú sel velnefndumm syni mínum Brinjólvi skulu lönd eiga: nla. það svokallada hiáleigu tún, og sem steinboga Kéldan heldur í sjó nidr og uppi grænholsþúfu og þvert sudur að Arnarholts landi, enn hin 15 hndr. í jörðinni skule hafa torfristu og stúngu eptir þörfum, líka hagbeitt í þessu nú selda 5 hndr. landi; hvarfyrir að að téðum 5 hndr. tillegst: Andardijamyrrinn, sem Andardyalækurinn skilur að ofanverðu og stekkjarmirinn sem stekkurinn stendur í.⁴²¹

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 segir neðanmáls:

Að jörð þessi hefir verið konúngs eign (eptir 1643) sést af M. Ketils II. bls. 379 og 436.⁴²²

Þann 29. maí 1890 var landamerkjabréf fyrir jörðina Bakka undirritað. Það var þinglesið 3. júní sama ár:

Að norðanverðu ræður Ártúnsá að Bleikdalsmynni, þaðan eru landamerki í Urðargeira, þaðan í Pollalæk en úr Pollalæk ræður garðlag sem ber í þúfu sunnanvert við Grænhól, úr þeirri þúfu beina stefnu í í Fjósgróf við sjó fram. Fjara er öll óskipt milli Holts [væntanlega er hér átt við Arnarholt] og Bakka milli Ártúnsár og Bakkalækjar.⁴²³

Jón Pjetursson skrifaði undir þessa lýsingu fyrir jörðina Holt og Eyjólfur Runólfsson var samþykkur henni hvað varðaði Saurbæjarland og Ártún.

Þann 7. maí árið 1905 seldu eigendur jarðarinnar Bakka⁴²⁴ kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna⁴²⁵, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnam, á jörðinni.⁴²⁶ Í samningnum kemur fram að svæðið sem um sé að ræða nái til:

Bakka á Kjalarnesi í Kjósarsýslu út að ystu landamerkjum á alla vegu þar með talið allt land það, sem nefnd jörð á í Esjunni. Landamerki eru þessi: Að

⁴²⁰Skjal nr. 2 (80) a-b.

⁴²¹Skjal nr. 2 (42).

⁴²²Skjal nr. 4 (22).

⁴²³Skjal nr. 2 (35).

⁴²⁴Fyrir neðan samningstextann kemur fram að undirskrift eins eiganda jarðarinnar vanti. Nafn hans er síðan ritað neðar á skjalinu.

⁴²⁵Í samningnum kemur m.a. fram að kaupandinn megi flytja jarðefni sem unnin hafi verið í Bleikdal [Blikdal] yfir land Bakka.

norðanverðu ræður Ártúnsá að Bleikdalsmynni, þaðan í Urðargeira, þaðan í Pollalæk og úr Pollalæk ræður garðlag sem ber í þúfu sunnanvert við Grænhól, úr þeirri þúfu beina stefnu í Fjósagröf við sjóinn fram.

Samningnum var þinglýst þann 21. júní 1905.⁴²⁷

Í fasteignamatinu 1916-1918 er þrjú hundruð af Bakkaholti talið með Bakka. Um land jarðarinnar segir að það sé mest láglendi⁴²⁸

Landamerkjabréf fyrir Bakka og hluta úr Bakkaholti var undirritað 30. maí 1921. Því var þinglýst 2. júní 1921. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

Að norðan ræður Ártúnsá frá sjó að Fuglsstapa norðanvert við Bleikdalsmynni, þaðan um Bleikdalsmynni, svo þaðan eftir fjallsbrúninni í miðjan Sneiðingar- eða Urðageiraklett, sem er í fjallsbrún, þaðan beina línu í Pollalæk, þar tekur við flóðskurður og girðing, og úr neðri enda flóðskurðsins beina línu til vesturs sunnan við túnið í Bakkaholti og þaðan í Holtsgróf við sjó. Girðing þessi frá sjó og upp með Pollalæk, eins og hún er nú lögð skal vera merki milli jarðanna Bakka annarsvegar og Bakkaholts og Arnarholts hinsvegar og skulu hlutaðeigandi jarðareigendur skyldir að halda þessari girðingu við svo hún verði ljós og skýr merki.⁴²⁹

Eyjólfur Runólfsson, Saurbæ, samþykkti þessa lýsingu hvað Saurbæjar- og Ártúnsland snerti og Jóhann Eyjólfsson samþykkti hana vegna Brautarholts og meðfylgjandi jarða.

5.2.20. Blikdalur [Bleikdalur]

Í máldaga Saurbæjarkirkju frá því um 1220 segir:

Bru scal hallda a blic dals a. þar milli fialls oc fioru. ær sa vill sem j saurbæ byr.⁴³⁰

Sömu upplýsingar koma fram í Vilchinsmáldaga frá 1397.⁴³¹

Fjallað er um eignarrétt Brautarholtskirkju á Blikdal samkvæmt máldögum og visitasíum undir Brautarholti hér að framan.

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er vikið að beitolandi og selstöðum nokkurra jarða á Blikdal. Um Hof segir:

⁴²⁶Í viðauka við samninginn, sem saminn var 5. júní, lýsir kaupandinn því yfir að hann afsali sér réttinum yfir þeim stein-, sand- og leirtegundum sem ekki hafi nýtanlega málma eða þess háttar efni.

⁴²⁷Skjal nr. 2 (52).

⁴²⁸Skjal nr. 2 (4) a-b.

⁴²⁹Skjal nr. 2 (34).

⁴³⁰Skjal nr. 4 (11); Máldagi Saurbæjarkirkju frá 1315 er samhljóða hvað þetta varðar, sbr. Skjal nr. 4 (12).

⁴³¹Íslenskt fornbréfasafn, IV. b. Reykjavík 1895-1897, s. 115.

Selstaða segja menn að hjeðan hafi brúkuð verið á Blikdal, þar sem heita Hofsel gömlu, hvort frí eða fyrir toll nokkurn til Brautarholts vita menn ekki.⁴³²

Borg (kirkjujörð frá Brautarholti):

Selstöðu á jörðin frí í Blikdal þar sem er Brautarholts kirkjuland.⁴³³

Um Brautarholt segir:

Selstöðu og beutiland á kirkjan á Blikdal og liggur það til jarðarinnar, tekur nú mjög af sjer að gánga af skriðum og vatnsgáangi.

Haglaust er að mestu á jörðunni bæði sumar og vetur.⁴³⁴

Um Nes, eina af hjáleigum Brautarholts segir Jarðabókin:

Selstöðu hefur jörðin brúkað frí í Blikdal þar sem er Brautarholtskirkjuland.⁴³⁵

Mýrarholt, kirkjujörð frá Brautarholti, hefur samkvæmt Jarðabókinni eftirfarandi selstöðu:

Selstöðu má jörðin hafa með frjálssu í Brautarholtskirkjulandi Blikdal.⁴³⁶

Ártún, kirkjujörð frá Saurbæ:

Selstöðu og beit hefur jörðin frí á Blikdal um sumar og vetur í Saurbæjarlandi.⁴³⁷

Kirkjustaðurinn Saurbær átti samkvæmt Jarðabókinni:

Fjárupprekstur, hestagöngu og selstöðu hefur jörðin í sínu eigin landi, þar sem heitir Blikdalur.⁴³⁸

Og Hjarðarnes, kirkjujörð frá Saurbæ, hafði samkvæmt sömu heimild:

Fjárupprekstur hefur jörðin frí á Blikdal í Saurbæjarlandi. Item selstöðu frí ibidem.⁴³⁹

Skúli Magnússon segir í Lýsingu Gullbringu- og Kjósarsýslu, sem samin var á árunum 1782 – 1784 um Blikdal:

Undir síðast greindar jarðir [þ.e. Brautarholt og Saurbæ] liggur dalur einn, Bleikdalur að nafni. Skerst hann inn milli Esju og Esjuháls. Eru þar sel og góðir hagar.⁴⁴⁰

⁴³² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 360.

⁴³³ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 360.

⁴³⁴ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 362.

⁴³⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 363.

⁴³⁶ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 367.

⁴³⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 374.

⁴³⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 375

⁴³⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 378.

Blikdals er ekki getið sérstaklega í biskupsvisitasíum í Saurbæ. Kirkja þar átti 30 hndr. í heimalandi en samkvæmt máldögum voru það jarðirnar Ártún og Hjarðarnes.

Árið 1812 var lögð fyrir sáttanefnd ákæra Saurbæjarbónda á hendur bóndans í Arnarholti fyrir ágang hrossa á óðals- og kirkjulandi Saurbæjarkirkju. Ekki er ólíklegt að þar hafi verið um Blikdal að ræða. Um það mál er fjallað í afréttarkaflanum síðast í greinargerðinni.

Í byrjun 5. áratugar 19. aldar hafði Runólfur Þórðarson í Saurbæ kirkjulönd Saurbæjar og Brautarholts til umráða.⁴⁴¹ Þessi svæði lágu í Bleikdal [Blikdal]. Þann 17. maí 1842 gaf Runólfur út viðvörðun til íbúa Kjalarneshrepps þess efnis að þeir mættu ekki reka stóðhross, lömb eða annan geldan fénað þangað án hans leyfis. Í tilkynningunni, sem var þinglesin þann 1. júní 1842, minnst hann á Ártúnsrétt og nauðsyn þess að reisa nýja rétt.⁴⁴²

Í tilkynningu sem ábúandinn á Saurbæ undirritaði 26. maí 1850 lýsir hann því yfir að hann hafi ákveðið að banna „innan og utansveitarmönnum „að stunda stóðhestarekstur í Blikadal. Ábúandinn telur sig hafa rétt til þessa því hann hafi Blikadal á leigu. Í tilkynningunni kemur einnig fram að gamlar stóðhryssur sem „hvergi annars staðar tolla” séu undanþegnar banninu. Tilkynningin var þinglýst 31. maí 1850.⁴⁴³

Á manntalsþingi, sem haldið var á Esjubergi þann 8. júní árið 1860, var lesin upp tilkynning frá A. Björnssyni [í Brautarholti], Ásbirni Ásbjörnssyni [í Mýrarholti] og Runólfi Þórðarsyni [Saurbæ], sem dagsett var 31. maí sama ár, en í henni banna þeir notkun á Bleikdal.⁴⁴⁴

Þann 17. maí 1873 skrifaði umráðamaður Brautarholtskirkju undir tilkynningu þess efnis að enginn mætti reka fé á Bleikdal [Blikdal] án þess að hafa til þess leyfi frá bændunum á býlunum tveimur Mýrarholti og Brautarholti, sem höfðu einhvers konar byggingarleyfi fyrir dalnum. Yfirlýsingin var þinglesin þann 20. maí 1873.⁴⁴⁵

Þann 29. maí 1890 var landamerkjabréf jarðarinnar Bakka undirritað. Það var þinglesið 3. júní sama ár. Þar er að finna upplýsingar um Blikdal:

Að norðanverðu ræður Ártúnsá að Bleikdalsmynni, þaðan eru landamerki í Urðargeira, þaðan í Pollalæk en úr Pollalæk ræður garðlag sem ber í þúfu sunnanvert við Grænhól, úr þeirri þúfu beina stefnu í Fjósgróf við sjó fram.

⁴⁴⁰ *Landnám Ingólfs*. 1. b. Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu. Verðlaunaritgerð eftir Skúla Magnússon landfógeta. Reykjavík 1935-1936, s. 136.

⁴⁴¹ Hann hafði yfirráð og umsjón með Saurbæjarkirkjulandinu en leigði síðara svæðið (þ.e. Brautarholts).

⁴⁴² Skjöl nr. 2 (18) og 2 (54). Tilkynningin er uppskrifuð í afréttarkaflanum síðast í greinargerðinni.

⁴⁴³ Skjöl nr. 2 (36) og 2 (92) a-b. Forboðið er uppskrifað í afréttarkaflanum síðast í greinargerðinni.

⁴⁴⁴ Skjal nr. 2 (94) a-b.

⁴⁴⁵ Skjal nr. 2 (49). Tilkynningin er uppskrifuð í afréttarkaflanum síðast í greinargerðinni.

Fjara er öll óskipt milli Holts [Arnarholt] og Bakka milli Ártúnsár og Bakkalækjar.⁴⁴⁶

Jón Pétursson skrifaði undir þessa lýsingu vegna Holts og Eyjólfur Runólfsson var samþykkur henni hvað varðaði Saurbæjarland og Ártún.

Landamerkjabréf Saurbæjar var undirritað í maí 1890 og þinglesið 3. júní 1890. Í því er að finna eftirfarandi upplýsingar um Blikdal:

1. Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarneskot, svo þaðan beina stefnu í torfvörðu á aurunum og þaðan áframhaldandi sömu stefnu í vörðu á Stóra Sandhóli, og beint í Háfjallsbrún á Melahnjúk og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.
2. Þaðan sem Ártúnsá ræður í sjó niður.

Ath.gr. Innan þessara marka er land kirkjujarðanna.

...

2. Fyrir Ártúni ræður að sunnan Artúnsá frá sjó að Bleikdalsmynni en að norðan(verðu) eru mörkin frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina bein lína í norðanvert ásholtið fyrir vestan kringlumýri og þaðan í þúfu á Grafarás uppað dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskipta beit en slægjur þannig: að Hjarðarnesin (bæði kotin) hafa slægjur fyrir ofan götu milli Heygils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk.

...

Bjarg á að slægjum og beit 1/12, einn tólfta, úr Bleikdal, en fjara fyrir Saurbæjar og Bjargslandi er óskipt. ...

Undir þetta landamerkjabréf skrifar eigandi Bjargs, Þórður Elísson, Norðurkoti [í Melahverfi] og Ólafur Halldórsson Tindsstöðum.⁴⁴⁷

Þann 7. maí árið 1900⁴⁴⁸ seldi eigandi Saurbæjar kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnám, á jörðum sem hann átti.⁴⁴⁹ Í samningnum kemur fram að réttindin gildi á eftirfarandi jörðum:

- a) Saurbæ á Kjalarnesi með
- b) Bjargi Ártúni og Hjarðarnesi í Kjósarsýslu út að sýslu takmörkum eða landamerkjum nefndrajarða á alla vegu, þar með talið allt land

⁴⁴⁶Skjal nr. 2 (35).

⁴⁴⁷Skjal nr. 2 (23).

⁴⁴⁸Samningurinn er færður inn í afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu Litra O; 1904 – 1905 þannig að hér gæti verið um vitlausa dagsetningu að ræða.

⁴⁴⁹Í viðauka við samninginn, sem saminn var 5. júní 1900 (eða 1905, erfitt að lesa úr), lýsir kaupandinn því yfir að hann afsali sér réttinum yfir þeim stein-, sand- og leirtegundum sem ekki hafi nýtanlega málma eða þess háttar efni.

það, sem nefndar jarðir eiga í Esjunni og Bleikdal. Að sunnanverðu ræður Ártúnsá landamerkjum, en að norðan jarðfastur steinn með þúfu við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarnes og þaðan beint í fjallsbrún.

Samningurinn var þinglesinn þann 21. júní 1905.⁴⁵⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru með Brautarholti taldar allar hjáleigur, Andriðsey og kirkjujarðirnar Brekka, Arnarholt, Mýrarholt, Prestshús og 2.2 hundruð í Bakkaholti. Landið er talið allmikið, láglent og því fylgir hálfur Blikdalur en þar uppfrá er afrétt.⁴⁵¹

Landamerkjabréf fyrir Bakka og hluta úr Bakkaholti var undirritað 30. maí 1921. Því var þinglýst 2. júní 1921. Þar er einnig að finna upplýsingar um Blikdal:

Að norðan ræður Ártúnsá frá sjó að Fuglsstapa norðanvert við Bleikdalsmynni, þaðan um Bleikdalsmynni, svo þaðan eftir fjallsbrúninni í miðjan Sneiðingar- eða Urðargeiraklett, sem er í fjallsbrún, þaðan beina línu í Pollalæk ...

Eyjólfur Runólfsson, Saurbæ, samþykkti þessa lýsingu hvað Saurbæjar- og Ártúnsland snerti og Jóhann Eyjólfsson samþykkti hana vegna Brautarholts og fylgjandi jarða.⁴⁵²

Landamerkjabréf fyrir Brautarholt ásamt jörðunum Bakkaholti, Brekku, Arnarholti, Mýrarholti og Presthúsum var undirritað 31. maí 1921. Því var þinglýst 22. júní 1922. Í lok landamerkjabréfsins er að finna upplýsingar um Blikdal:

Ennfremur fylgir Brautarholti Bleikdalur allur sunnan Bleikdalsár, suður og austur á fjallsbrún eins og vötnum hallar, ennfremur Andriðsey á Hvalfyrði.⁴⁵³

Lýsing þessi var samþykkt af umráðamanni Lykkju, Eggerti Briem fyrir Esjuberg og Þorvarði Guðmundssyni fyrir Bakka. Einnig skrifuðu undir; Eyjólfur Runólfsson vegna Saurbæjar, Benedikt Magnússon vegna Vallár, Oddrún Bergþórsdóttir vegna Skrauthóla, Guðbjartur Jónsson vegna Króks, Elín Halldórsdóttir vegna Sjávarhóla og Hjálmar Þorsteinsson vegna Hofs.

Árið 1922 var samið nýtt landamerkjabréf fyrir Saurbæ. Það var undirritað 8. maí það ár og þann 22. júní var það þinglesið. Þar er líka að finna upplýsingar um Blikdal:

Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjó, fyrir sunnan svokallaðan Markalæk, fyrir norðan Hjarðarneskot og svo þaðan beina stefnu í tvo steina báða merкта með M.K. og stendur annar þeirra í stórasandhól fyrir norðan veginn en hinn sem er stærri stendur að sunnan verðu við veginn.

⁴⁵⁰Skjal nr. 2 (51).

⁴⁵¹Skjal nr. 2 (4).

⁴⁵²Skjal nr. 2 (34).

⁴⁵³Skjal nr. 2 (1).

...

Frá merkjasteinum þeim er við veginn standa er bein stefna í Strítu á fjallsbrún og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn, og síðan þaðan eins og Bleikdalsá ræður í sjó niður.

Innan þessara marka eru lönd Kirkjujarðanna.

...

2. Fyrir Ártúni ræður að sunnan Bleikdalsá frá sjó að Bleikdalsmynni, en að norðanverðu eru mörk frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina beina línu í norðanvert Ásholtið fyrir vestan Kringlumýri, og þaðan í þúfu á Grafarás upp að dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskifta beit en slæjur þannig að Hjarðarnes og Hjarðarneskot hafa slæjur fyrir ofan götu milli Heigils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk. ...

Umboðsmenn Mela, Norðurkots, Tindsstaða, Miðdals, Eilífsdals, Brautarholts og Bakka skrifuðu undir þetta landamerkjabréf auk Jóns Jónssonar í Útkoti.⁴⁵⁴

Rétt aðeins er minnst á Blikdal [Bleikdal] á nokkrum stöðum í fasteignamati ársins 1932. Í umfjölluninni um afréttarland Saurbæjar er sagt að hálfur Blikdalur sé afréttarland hennar en að nyrðri hluti sé kirkjujarðarinnar. Þar kemur einnig fram að: „6 + 8 [þ.e. Hjarðarnes og Ártún] nota líka. Í kaflanum um Arnarholt kemur fram að hálfur syðri hluti Blikdals sé upprekstrarland jarðarinnar og í umfjölluninni um jörðina Brautarholt er nefnt að afréttarland jarðarinnar sé hálfur syðri hluti Blikdals.“⁴⁵⁵

Eigandi Brautarholts, Ólafur Bjarnason, seldi Kjalarneshreppi þann hluta Blikdals sem tilheyrði jörðinni, hálfan Blikdal, nánar til tekið syðri hluta dalsins, þann 8. maí 1960.⁴⁵⁶

Við sameiningu Kjalarneshrepps og Reykjavíkurborgar, 3. apríl árið 1998, eignaðist borgin þann hluta Blikdals sem Kjalarneshreppur hafði keypt árið 1960.⁴⁵⁷

Þann 13. september árið 2000 keypti Reykjavíkurborg hluta Saurbæjar í óskiptri sameign í Blikdal norðan Blikdalsár. Nánar er sagt frá þessum samningi í kaflanum um Saurbæ hér aftar.⁴⁵⁸

Í kaflanum um afréttarnot á Kjalarnesi hér á eftir er talsvert minnst á Blikdal.

5.2.21. Ártún [Kirkjujörð í eigu Saurbæjar]

Ártúns er getið í máldaga Saurbæjarkirkju í Gíslamáldögum frá 1575.

Kirkian i Saurbæ ä Kialarnese ä xxxc. i heimalande. enn thad eru ij kot. Artun og Hiardarnes.⁴⁵⁹

⁴⁵⁴Skjal nr. 2 (24).

⁴⁵⁵Skjal nr. 2 (45).

⁴⁵⁶Skjal nr. 1 (6).

⁴⁵⁷Skjal nr. 1 (7).

⁴⁵⁸Skjal nr. 12 (6).

⁴⁵⁹Íslenzkt fornbréfasafn, XV. b., s. 634.

Í Jarðabók Árna og Páls stendur eftirfarandi um Ártún (kirkjujörð frá Saurbæ):

Selstöðu og beit hefur jörðin frí á Bleikdal um sumar og vetur í Saurbæjarlandi.⁴⁶⁰

Í lögfestu fyrir jörðinni Saurbæ frá 24. maí 1803 er minnst á Ártún. Þessi lögfesta er skráð í kaflanum um Saurbæ.

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 er Ártún sagt eign Saurbæjarkirkju og 10 hundruð að dýrleika.⁴⁶¹

Landamerkjabréf Saurbæjar var undirritað í maí 1890 og þinglesið 3. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar (með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti, Ártúni og Bjargi) eftirfarandi. [Annað en það, sem á við Ártún, er tekið út]:

1. Gagnvart Melalandi ...
2. Þaðan sem Ártúnsá ræður í sjó niður.

Ath.gr. Innan þessara marka er land kirkjujarðanna.

...

2. Fyrir Ártúni ræður að sunnan Artúnsá frá sjó að Bleikdalsmynni en að norðan(verðu) eru mörk frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina bein lína í norðanvert ásholtið fyrir vestan kringlumýri og þaðan í þúfu á Grafarás upp að dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskipta beit en slægjur þannig: að Hjarðarnesinn (bæði kotin) hafa slægjur fyrir ofan götu milli Heygils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgilslæk að Heygilslæk.

....

Undir þetta landamerkjabréf skrifar eigandi Saurbæjar. Það var samþykkt af eiganda Bjargs, Þórði Elíssyni, Norðurkoti (í Melahverfi) og Ólafi Halldórssyni Tindsstöðum.⁴⁶² Nánar er fjallað um landamerkjabréfið í kaflanum um Saurbæ.

Þann 7. maí árið 1900⁴⁶³ seldi eigandi Saurbæjar kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnam, á jörðum sem hann átti.⁴⁶⁴ Í samningnum kemur fram að réttindin gildi á eftirfarandi jörðum:

- a) Saurbæ á Kjalarnesi með
- b) Bjargi Ártúni og Hjarðarnesi í Kjósarsýslu út að sýslu takmörkum eða landamerkjum nefndra jarða á alla vegu, þar með talið allt land

⁴⁶⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 374.

⁴⁶¹ Skjal nr. 4 (22).

⁴⁶² Skjal nr. 2 (23).

⁴⁶³ Samningurinn er færður inn í afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu nr. O; 1904 – 1905 þannig að hér gæti verið um vitlausa dagsetningu að ræða.

það, sem nefndar jarðir eiga í Esjunni og Bleikdal. Að sunnanverðu ræður Ártúnsá landamerkjum, en að norðan jarðfastur steinn með þúfu við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarnes og þaðan beint í fjallsbrún.

Samningnum var þinglýst þann 21. júní 1905.⁴⁶⁵

Í fasteignamati 1916-1918 er vísað á landamerkjalyðingu Saurbæjar hvað varðar landamerki Ártúns. Um land jarðarinnar segir að engi sé innan um bithaga líkt og í Saurbæ enda sé landið sameiginlegt með Saurbæ. Að endingu er þess getið að jörðin eigi sumarreit í Bleikdal.⁴⁶⁶

Árið 1922 var samið landamerkjabréf fyrir Saurbæ með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti og Ártúni. Það var undirritað 8. maí og þann 22. júní var það þinglesið. Eftirfarandi varðar Ártún:

Fyrir Ártúni ræður að sunnan Bleikdalsá frá sjó að Bleikdalsmynni, en að norðanverðu eru mörk frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina beina línu í norðanvert Ásholtið fyrir vestan Kringlumýri, og þaðan í þúfu á Grafarás upp að dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskifta beit en slæjur þannig að Hjarðarnes og Hjarðarneskot hafa slæjur fyrir ofan götu milli Heigils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgilslæk að Heygilslæk.⁴⁶⁷

Fjallað er ítarlegar um þetta landamerkjabréf í kaflanum um Saurbæ.

Þann 15. desember 1994 var kveðinn upp dómur í Héraðsdómi Reykjavíkur er varðar Blikdal á Kjalarnesi. Eigendur jarðanna Saurbæjar og Dalsmynnis höfðu stefnt eigendum jarðanna Hjarðarness og Ártúns vegna ágangs hrossa þeirra í Blikdal. Í dóminum kemur fram að Blikdalsá (Ártúnsá) skipti Blikdal (Bleikdal) í tvennt og að eigendur Saurbæjar og Dalsmynnis telji Blikdal norðan Blikdalsár til óskiptrar sameignar sinnar. Sá hluti Blikdalsins sem liggur sunnan við ána tilheyrir hinsvegar Kjalarneshreppi og sé nýttur sem upprekstrarland af íbúum hreppsins. Dómurinn komst að þeirri niðurstöðu að eigendur Hjarðarness og Ártúns ættu engin ítaksréttindi í eignarhluta stefnenda. Ítaksréttindi þau, er um var getið í landamerkjabréfi, hefðu fallið niður vegna vanlýsingar og rökum um traustfang eða hefð var hafnað. Hin dómskrafa stefnenda um að viðurkennt yrði með dómi að stefndu væri með öllu óheimilt að beita búfénaði í Blikdal norðan Blikdalsár var hinsvegar vísað frá. Ástæða þess virðist hafa verið sú að norðurhluti Blikdals var ekki afgirtur og því ekkert sem kom í veg fyrir að búpeningur gengi á milli. Óumdeilt var að Blikdalur hafi verið háður fjallskilareglugerð og því var vísað til 12. gr. laga nr. 6/1986 um

⁴⁶⁴Skjal nr. 2 (51).

⁴⁶⁵Skjal nr. 2 (51).

⁴⁶⁶Skjal nr. 2 (4) a-b.

⁴⁶⁷Skjal nr. 2 (24).

afréttarmálefni, fjallskil o.s.frv. Þar segir að, ef beitolönd einstakra jarða séu notuð til upprekstrar eða sem sameiginlegur bithagi með svipuðum hætti og afréttir, skuli reglum laganna um afrétti beitt um þau, eftir því sem við á.

Málinu var áfrýjað til æðra dómstigs og þann 29. febrúar 1996 kvað Hæstiréttur upp úrskurð um að hinn áfrýjaði dómur skyldi standa óraskaður.⁴⁶⁸

5.2.22. Saurbær

Í máldaga Saurbæjarkirkju frá því um 1220 segir:

þar liggja til circiu .x. hundruð þriggja alna aura j Saurbæiar landi. slicra sem ganga j cialar nes þingi. ... Bru skal hallda a blic dals a. þar milli fialls oc fiouru. ær sa vill sem j saurbæ byr.⁴⁶⁹

Í Vilchinsmáldaga frá 1397 segir að Saurbæjarkirkja eigi:

xxx c i heimajordu. epter þui sem soru sira Gudmundur Gilsson oc sira Þorkell Haflidason oc dæmtt haufdv. vj. prestar epter bodi herra Gyrdz og þorkiell sem þa atti jordina var þar þa fyrer kalladur. Bru skal hallda a Blikdalsa þar millum fialls oc fiouru er sa vill er j Saurbæ byr ...⁴⁷⁰

Varðveittur er máldagi Saurbæjarkirkju frá 1477 þar sem fram kemur að kirkjan eigi 30 hundruð í heimalandi og jörðina Hjarðarnes. Þar er ekki getið brúarhalds á Blikdalsá.⁴⁷¹

Í Gíslamáldögum frá 1575 segir:

Kirkian i Saurbæ ä Kialarnese ä xxxc. i heimalande. enn thad eru ij kot. Artun og Hiardarnes.

Þar er heldur ekki getið brúarhalds á Blikdalsá.⁴⁷²

Í tíð Brynjólfs Sveinssonar Skálholtsbiskups, nánar tiltekið árið 1642, var kirkjan að Saurbæ vísiteruð. Hluti skýrslunnar sem unnin var eftir vísitasíuna fer hér á eftir. Hún er að mestu byggð á Vilchins- og Gíslamáldögum:

Peturskyrckia ad Saurbæ a Kialarnesi visiterud epter Ordinantiunni, ä epter visitatiubók herra Gýsla Jónssonar xxx hndr. i heimalandi, enn það eru ij kot, Aartun og Hiardarnes x aura landskyllid af huoru, Giórer Vilchins mäldagi þar ä suo fellda skyrslu. Kyrckian ä xxx hndr. i heima jórdu, epter þvÿ sem söru sera Gudmundur Gilsson og sera Þorkiell haflidason, og dæmt hofdu vj prestar epter bodi herra Gyrdz, Og Þorkiell sem þä atti jordina var þar þä fyrerkalladur. Framar seigir Vilchins mäldagi. Brü skal hallda ä Blikdalsä, þar

⁴⁶⁸Hrd. 1996: 696. Mál nr. 92/1995.

⁴⁶⁹Skjal nr. 4 (11); Máldagi Saurbæjarkirkju frá 1315 er samhljóða hvað þetta varðar, sbr. Skjal nr. 4 (12).

⁴⁷⁰Íslenzkt fornbréfasafn, IV. b., s. 115.

⁴⁷¹Íslenzkt fornbréfasafn, VI. b. Reykjavík 1900-1904, s. 122-123.

⁴⁷²Íslenzkt fornbréfasafn, XV. b., s. 634.

millum fialls og fióru, er sä vill er i Saurbæ Byr, þä er medalmadur meigi bera halfa vætt, hafa fätækan ömaga þar sem brüin er ä giór. ...

För þetta framm ad Saurbæ ä Kialarnesi Anno 1642 die ut supra.

Undir þetta rita Ísleifur Eyjólfsson, Jón Oddsson, Hallur Árnason, Hákon Bjarnason, Stefán Ólafsson.⁴⁷³

Þrjátíu og sex árum síðar vísiteraði Þórður Þorláksson biskup í Skálholti Saurbæjarkirkju. Í vísitasíunni, sem fór fram 23. ágúst 1678, kemur eftirfarandi fram:

hun a i föstu xxx hndr. i heima landj sem eru Ärtun og Hiardarnes lx aln landskuld af hvoriu /Um bruargiord a Blikdalz ä edur þann kuenngilldann ömaga og äløgur er Vilkens bok og visitatiu bok M Brinjolfz um gietastendur til grejna.

Undir þetta rita sr. Hannes Björnsson, Bjarni Jónsson, Árni Álfsson, Hinrik Magnússon og Guðmundur Ljótsson.⁴⁷⁴

Saurbær var vísiteraður af Jóni Vídalín 31. júlí 1703 og Jóni Árnasyni 13. maí 1724. Aðalatriði þessara vísitasía eru þau sömu og í vísitasíunni frá 1678 og hér verður því vísað til hennar.⁴⁷⁵

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir eftirfarandi um Saurbæ:

Fjárupprekstur, hestagöngu og selstöðu hefur jörðin í sínu eigin landi, þar sem heitir Blikdalur.⁴⁷⁶

Sama máli virðist gegna um afbýlið Litla-Saurbæ.⁴⁷⁷

Rúmum 27 árum eftir að vísitasían árið 1724 átti sér stað, eða þann 25. júní árið 1751, var Saurbær vísiteraður af Ólafi Gíslasyni biskupi í Skálholti. Í vísitasíubókinni segir m.a.:

Visiterud kyrkian ad Saurbaj ä Kialarnese. Ä i föstu xxx hndr. í heimalande, sem eru Artun og Hiardarnes, enn um bru ä Blikdalsaa og kvenngilldann ömaga, sem Vilchins Mäldage umm gietur, er eckert ad finna i Hr: Gisla Mäldaga og nuverande Proprietarius Gófugur Landþingskrifarenn Sr: Sigurdur Sigurdsson, seiger ad umm næstu hundrad ar hafe hvörke þesse bru ä Blikdalsä, nie Omagenn i hennar stad, vered ískillda Jardarennar.

Undir þetta rita Ólafur Gíslason, S. Sigurðsson, Gestur Árnason, S. Sigurðsson og Sigurður Ólafsson.⁴⁷⁸

Þann 14. júní 1758 var kirkjan í Saurbæ vísiteruð af Finni Jónssyni Skálholtsbiskupi. Í vísitasíunni er staðfest eftirfarandi úr fyrri máldögum:

⁴⁷³Skjal nr. 2 (73) a-b.

⁴⁷⁴Skjal nr. 2 (74) a-b.

⁴⁷⁵Skjöl nr. 2 (75) a-b og 2 (76) a-b.

⁴⁷⁶Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 375.

⁴⁷⁷Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 376.

Hún á i Fostu xxx hndr. i heimalande, sem eru Artun og Hiardarnes, Enn um Brú á Blickdalsá og kvenngylldann omaga, sem Vilchins maldage umm gietur er eckert ad finna i Hr. Gisla maldaga.

Undir þetta rita Finnur Jónsson, Böðvar Högnason, Ólafur Jónsson og Einar Einarsson.⁴⁷⁹

Árið 1799, nánar tiltekið þann 30. september, en þá var Geir Vídalín Skálholtsbiskup, var Saurbær vísiteraður. Kaflinn í vísitasíubókinni er keimlíkur þeim sem saminn var eftir vísitasíuna árið 1751:

Hún á 30 hndr. i heimalandi, sem eru Artún og Hiardarnes, enn hvad Bps. [Biskups] Vilchins Máldagi getur um Bru á Bleikdalsá, og meira henni vidvíkiandi, er ecki ad finna i Gísla Bps. Máldaga, og þykast ei helldur elstu menn, þarum tilspurdir, til vita, edur heirt hafa.

Undir skrifa: G. Þorláksson, O. Þorvarðsson, Geir Vídalín, Halldór Eyjólfsson, Guðmundur Guðmundsson, viðstaddur var Þ. Þórhallason.⁴⁸⁰

Í lögfestu fyrir jörðinni Saurbæ og kirkjujörðum hennar, Ártúni og Hjarðarnesi, frá 24. maí 1803, kemur fram hver landamerki þessara jarða eru:

ad Blickdals á, sem í Sió rennur millum Artuns og Backalands med bugalausu Rensle um síafar fiöruna rádi merkium alt framm undir Blickdals fialls land og so frammeftir ollum Blickdal til móts vid Brautarholts kirkju land í þeim fyrsta farveg og so framm í Blafossa sokallada sunnan til vid Gunnlaugs Skard, enn ad innan verdu rædur merkjum Markalækur sem í Sió rennur fyrer innan Hiardarnes kot ogso upp eftir hönum til þess hann begir sudur á, þadan Siónhending yfirum ydsta Melhólinn og uppá Fiall í þa Klettanibbu sem utarliga er á Melafialli f(yrer) nordan og austan Qvenagaungugil úr þ(e)rrri Klettsnibbu og í Díadalshnúk solangt norðr á fiallid og austur til þess vötnum hallar so úr Díadalshnúkum sudur eftir fiallengards hædunum til þess votnum hallar til nordurs austurs og sudurs, alt ad Blafossum adurnefndum; lögfesti jeg tiedra Jarda Saurbæar Artúns og Hiardarness hús Töduvöll Eingjar og úthaga til fialls láglendi og Fiöru, vatn og reka, til ytstu Ummerkja móts vid adra Eigendur og fyrerradendur.

Þetta landsvæði mátti enginn nýta nema hafa til þess tilskilin leyfi.

Eigandi Saurbæjar, Þórður Ólafsson, skrifaði undir lögfestuna sem var þinglesin þann 5. júní 1806.⁴⁸¹

Lögfestan frá 24. maí 1803 var lögð fram í héraðsrétti sem haldinn var á Esjubergi þann 20. febrúar 1828.⁴⁸²

⁴⁷⁸Skjal nr. 2 (77) a-b.

⁴⁷⁹Skjal nr. 2 (78) a-b.

⁴⁸⁰Skjal nr. 2 (79) a-b.

⁴⁸¹Skjal nr. 2 (53) a-b.

⁴⁸²Skjal nr. 2 (90) a-b.

Nokkrum vikum síðar, eða 29. mars, var héraðsrétturinn settur aftur. Í greinargerðinni sem samin var vegna hans kemur eftirfarandi fram:

Þó hann nú hafi í höndum lögleg eignarskiöl og lögfestu fyrir allri Jördunni Saurbæ, sem öll eru Þinglýst ádurenn Skiptinn frammfóru Þann 16 Julii 1808, géta þau ej helgad honum nu það af Jördunni sem hann hefir vid téð skipti afstadid til Samarfa sinna, med því ad skrifa edur láta skrifa undir skiptagiordirnar og med því ad láta þær óátaldar innann þess tíma, er skiptum má appellera til Yfirrettarins.⁴⁸³

Framar [undir Blikdal] hafa verið raktar ýmsar aðvaranir og tilkynningar sem bændur í Saurbæ gáfu út á þingum varðandi notkun á Blikdal, svo sem 17. maí 1842 og 26. maí 1850. Verða þær ekki raktar hér heldur vísast til kaflans um Blikdal.

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 kemur fram að Saurbær hafi hjáleiguna Stekkjarkot. Einnig er minnst á að Stekkjarkots sé fyrst getið árið 1802.⁴⁸⁴

Landamerkjabréf Saurbæjar var undirritað í maí 1890 og þinglesið 3. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar (með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti, Ártúni og Bjargi) eftirfarandi:

1. Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarneskot, svo þaðan beina stefnu í torfvörðu á aurnum og þaðan áframhaldandi sömu stefnu í vörðu á stóra Sandhól; og beint í Háfjallsbrún á Melahnúk og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.
2. Þaðan sem Ártúnsá ræður í sjó niður.

Ath.gr. Innan þessara marka er land kirkjujarðanna.

1. Frá Melamörkum er land Hjarðarness og Hjarðarnesskots. útað jarðfallinu við Selvík beina stefnu í vörðu á Skarðshólnum.
2. Fyrir Ártúni ræður að sunnan Artúnsá frá sjó að Bleikdalsmynni en að norðan(verðu) eru mörk frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina bein lína í norðanvert ásholtið fyrir vestan kringlumýri og þaðan í þúfu á Grafarás upp að dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskipta beit en slægjur þannig: að Hjarðarnesinn (bæði kotin) hafa slægjur fyrir ofan götu milli Heygils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk.

1. Mörk fyrir Bjargi er skurðurinn á milli túnanna bein stefna í vörðu fyrir norðan svokallaðan Stekkjarás, og þaðan beina stefnu í vörður á melnum fyrir norðan borgarmýri

Bjarg á að slægjum og beit 1/12, einn tólfta, úr Bleikdal, en fjara fyrir Saurbæjar- og Bjargslandi er óskipt. Svokallað Saurbæjarsker fyrir framan Bakka á Saurbær og Bjarg til allra afnota. Í mæli er að Saurbær eigi beitutekju á Melafjöru.

⁴⁸³Skjal nr. 2 (91) a-b.

⁴⁸⁴Skjal nr. 4 (22)..

Undir þetta landamerkjabréf skrifar eigandi Saurbæjar. Það var samþykkt af eiganda Bjargs, Þórði Elíssyni í Norðurkoti og Ólafi Halldórssyni Tindsstöðum.⁴⁸⁵

Þann 7. maí árið 1900⁴⁸⁶ seldi eigandi Saurbæjar kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnam, á jörðum sem hann átti.⁴⁸⁷ Nánar er fjallað um samninginn í kaflanum um Blikdal hér að framan.

Stekkjarkot er talið með Saurbæ í Fasteignamatinu 1916-1918. Þegar landi jarðarinnar er lýst segir m.a. að það sé fjalllendi og jafnframt hálfur Bleikdalur sem teygi sig langt inn í Esju. Landrými á láglandi og til fjalls er talið meðal kostna jarðarinnar.⁴⁸⁸

Árið 1922 var samið nýtt landamerkjabréf fyrir Saurbæ með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti og Ártúni. Það var undirritað 8. maí og þann 22. júní var það þinglesið:

Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjó, fyrir sunnan svokallaðan Markalæk, fyrir norðan Hjarðarneskot og svo þaðan beina stefnu í tvo steina báða merкта með M.K. og stendur annar þeirra í stórasandhól fyrir norðan veginn en hinn sem er stærri stendur að sunnan verðu við veginn.

Á milli nefndra steina og frammannefnds steins við sjóinn, skulu eftir beinni línu vera settar tvær vörður, önnur á brúnina á Stóra sandhól, en hin hjerumbil miðleiðis milli vörðu þessarar og markasteinsins við sjóinn.

Frá merkjasteinum þeim er við veginn standa er bein stefna í Strítu á fjallsbrún og þaðan sem vötum hallar suður fram í Bleikdalsbotn, og síðan þaðan eins og Bleikdalsá ræður í sjó niður.

Innan þessara marka eru lönd Kirkjujarðanna.

1. Frá Melamörkum er land Hjarðarness og Hjarðarneskots út að jarðfallinu við Selvík, beina stefnu í vörðu á Skarðshólnum.
2. Fyrir Ártúni ræður að sunnan Bleikdalsá frá sjó að Bleikdalsmynni, en að norðanverðu eru mörk frá vörðu á melnum fyrir norðan Borgarmýrina beina línu í norðanvert Ásholtið fyrir vestan Kringlumýri, og þaðan í þúfu á Grafarás upp að dalsmynni.

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskifta beit en slæjur þannig að Hjarðarnes og Hjarðarneskot hafa slæjur fyrir ofan götu milli Heigils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk.⁴⁸⁹

Eigandi ofanefndra jarða skrifaði undir þetta landamerkjabréf. Umboðsmenn Mela, Norðurkots, Tindsstaða, Miðdals, Eilífsdals, Brautarholts og Bakka samþykktu það auk Jóns Jónssonar í Útkoti.

⁴⁸⁵Skjal nr. 2 (23).

⁴⁸⁶Samningurinn er færður inn í afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu Litra O; 1904 – 1905 þannig að hér gæti verið um vitlausa dagsetningu að ræða.

⁴⁸⁷Skjal nr. 2 (51).

⁴⁸⁸Skjal nr. 2 (4) a-b.

⁴⁸⁹Skjal nr. 2 (24).

Þann 15. desember 1994 var kveðinn upp dómur í Héraðsdómi Reykjavíkur er varðar Blikdal á Kjalarnesi. Eigendur jarðanna Saurbæjar og Dalsmynnis höfðu stefnt eigendum jarðanna Hjarðarness og Ártúns vegna ágangs hrossa þeirra í Blikdal. Það mál hefur verið rakið í Blikdalskaflanum og því ekki endurtekið hér. Bent skal þó á að í dómi Hæstaréttar er vísað til landskiptagerðar í Saurbæ frá 13. september 1930 á milli þáverandi ábúenda Saurbæjar. Þar kemur fram að báðir jarðarhlutarnir eigi jafnan rétt á öllu útlandi jarðarinnar:

með þeim hluta Bleikdals, er henni fylgir eftir ítökin.⁴⁹⁰

Í þeim dómi kemur fram að annar jarðarhlutinn varð seinna að Dalsmynni.

Þann 13. september árið 2000 keypti Reykjavíkurborg hluta af landi Saurbæjar. Um var að ræða allt land jarðarinnar fyrir ofan gamla hringveginn þ.m.t. hluta Saurbæjar í óskiptri sameign í Blikdal, norðan Blikdalsár á móti jörðinni Dalsmynni, svo og allt er eignarhluta þessum fylgdi og fylgja bar að engu undanskildu nema u.þ.b. 3-5 fm spildu við gamla þjóðveginn umhverfis vatnsból sem Saurbær og Skógarás notuðu.⁴⁹¹

5.2.23. Hjarðarnes [Kirkjujörð í eigu Saurbæjar]

Hjarðarness er getið í máldaga Saurbæjarkirkju frá 1477 sem eign kirkjunnar.⁴⁹² Í Gíslamáldögum frá 1575 má sjá að Hjarðarnes er enn í eigu Saurbæjarkirkju.⁴⁹³

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir m.a. um jörðina Hjarðarnes:

Fjárupprekstur hefur jörðin frí á Blikdal í Saurbæjarlandi. Item selstöðu frí ibidem.⁴⁹⁴

Í lögfestu fyrir jörðinni Saurbæ frá 24. maí 1803 er minnst á Hjarðarnes. Innihald hennar er skráð í kaflanum um Saurbæ.

Í jarðamatinu 1804 eru nefnd bæði Hjarðarneskot og Hjarðarnes.⁴⁹⁵

Samkvæmt Jarðatali Johnsens frá 1847 tilheyrði Hjarðarnes Saurbæjarkirkju. Hjarðarneskots er getið sem hjáleigu. Neðanmáls segir að sýslumaður skipti dýrleikanum niður á milli jarðanna og telji hvora um sig vera 7 hundruð að dýrleika þó svo að fram komi í Jarðarbók Árna og Páls að kotið sé einungis þriðjungur af Hjarðarnesi.⁴⁹⁶

⁴⁹⁰Hrd. 1996: 696. Mál nr. 92/1995.

⁴⁹¹Skjal nr. 12 (6).

⁴⁹²Skjal nr. 4 (6).

⁴⁹³Íslenzkt fornbréfasafn, XV. b., s. 634.

⁴⁹⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 378.

⁴⁹⁵Skjal nr. 2 (43).

⁴⁹⁶Skjal nr. 4 (22).

Landamerkjabréf Saurbæjar var undirritað í maí 1890 og þinglesið 3. júní sama ár. Samkvæmt því eru landamerki jarðarinnar (með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti, Ártúni og Bjargi) eftirfarandi:

1. Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarneskot, svo þaðan beina stefnu í torfvörðu á aurnum og þaðan áframhaldandi sömu stefnu í vörðu á stóra Sandhól; og beint í Háfjallsbrún á Melahnúk og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.
2. Þaðan sem Ártúnsá ræður í sjó niður.

Ath.gr. Innan þessara marka er land kirkjujarðanna.

1. Frá Melamörkum er land Hjarðarness og Hjarðarnessk. útað jarðfallinu við Selvík beina stefnu í vörðu á Skarðshólum.
2. Fyrir Ártúni ræður ...

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskipta beit en slægjur þannig: að Hjarðarnesinn (bæði kotin) hafa slægjur fyrir ofan götu milli Heygils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk....⁴⁹⁷

Nánar er fjallað um þetta landamerkjabréf í kaflanum um Saurbæ hér að framan.

Þann 7. maí árið 1900⁴⁹⁸ seldi eigandi Saurbæjar kaupmanni í Reykjavík réttinn til vinnslu jarðefna, þ.e. stein-, sand-, leir- og málmnám, á jörðum sem hann átti.⁴⁹⁹ Í samningnum kemur fram að réttindin gildi á eftirfarandi jörðum;

- a) Saurbæ á Kjalarnesi með
- b) Bjargi Ártúni og Hjarðarnesi í Kjósarsýslu út að yztu takmörkum eða landamerkjum nefndra

jarða á alla vegu, þar með talið allt land það, sem nefndar jarðir eiga í Esjunni og Bleikdal. Að sunnanverðu ræður Ártúnsá landamerkjum, en að norðan jarðfastur steinn með þúfu við sjóinn fyrir sunnan svokallaðan markalæk fyrir norðan Hjarðarnes og þaðan beint í fjallsbrún.

Samningnurinn var þinglesinn þann 21. júní 1905.⁵⁰⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 er Hjarðarneskot talið með Hjarðarnesi. Um land jarðarinnar segir að það sé að mestu mýrarundirlendi en jafnframt skák í brattri fjallshlíðinni. Meðal kosta jarðarinnar er upprekstur í Bleikdal.⁵⁰¹

⁴⁹⁷Skjal nr. 2 (23).

⁴⁹⁸Samningurinn er færður inn í afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu Litra O; 1904 – 1905 þannig að hér gæti verið um vitlausa dagsetningu að ræða.

⁴⁹⁹Í viðauka við samninginn, sem saminn var 5. júní 1900 (eða 1905, erfitt að lesa úr), lýsir kaupandinn því yfir að hann afsali sér réttinum yfir þeim stein-, sand- og leirtegundum sem ekki hafi nýtanlega málma eða þess háttar efni.

⁵⁰⁰Skjal nr. 2 (51).

⁵⁰¹Skjal nr. 2 (4) a-b.

Árið 1922 var samið landamerkjabréf fyrir Saurbæ með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti og Ártúni. Það var undirritað 8. maí og þann 22. júní var það þinglesið:

Gagnvart Melalandi eru mörk frá jarðföstum steini með þúfu á við sjó, fyrir sunnan svokallaðan Markalæk, fyrir norðan Hjarðarneskot og svo þaðan beina stefnu í tvo steina báða merкта með M.K. og stendur annar þeirra á stórasandhól fyrir norðan veginn en hinn sem er stærri stendur að sunnan verðu við veginn.

Á milli nefndra steina og frammannefnds steins við sjóinn, skulu eftir beinni línu vera settar tvær vörður, önnur á brúnina á Stórasandhól, en hin hjerumbil miðleiðis milli vörðu þessarar og markasteinsins við sjóinn.

Frá merkjasteinum þeim er við veginn standa er bein stefna í Strítu á fjallsbrún og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn, og síðan þaðan eins og Bleikdalsá ræður í sjó niður.

Innan þessara marka eru lönd Kirkjujarðanna.

1. Frá Melamörkum er land Hjarðarness og Hjarðarneskots út að jarðfallinu við Selvík, beina stefnu í vörðu á Skarðshólnum.
2. Fyrir Ártúni ræður ...

Á Bleikdal eiga allar jarðirnar óskifta beit en slæjur þannig að Hjarðarnes og Hjarðarneskot hafa slæjur fyrir ofan götu milli Heigils og Bolagils, en Ártún fyrir neðan götu frá Selgislæk að Heygislæk.⁵⁰²

Ítarlegar er fjallað um þetta landamerkjabréf í kaflanum um Saurbæ hér að frman.

Þann 15. desember 1994 var kveðinn upp dómur í Héraðsdómi Reykjavíkur er varðar Blikdal á Kjalarnesi. Eigendur jarðanna Saurbæjar og Dalsmynniss höfðu stefnt eigendum jarðanna Hjarðarness og Ártúns vegna ágangs hrossa þeirra í Blikdal. Fjallað hefur verið um þennan dóm í kaflanum um Blikdal og verður það ekki endurtekið.

5.2.24. Melahverfi

Í sáttargerð frá 7. maí 1529 fékk Erlendur bóndi Þorvarðsson séra Þórði Einarssyni jörðina Mela á Kjalarnesi. Þórður tók við jörðinni fyrir hönd barna Orms Einarssonar en um var að ræða ógreiddar eftirstöðvar vegna vígsbóta eftir hann.⁵⁰³

Minnst er á selstöðu Mela upp í Esju í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns:

Selstöðu á jörðin þar sem heitir Mela Seljadalur, og eru þeir hagar að mestu aleyddir af skriðum.⁵⁰⁴

⁵⁰²Skjal nr. 2 (24).

⁵⁰³Íslenskt fornbréfasafn, IX. b., s. 488.

⁵⁰⁴Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 381.

Guðmundur Runólfsson sýslumaður réttaði um þrætuland milli Tindsstaða og Mela á Kjalarnesi þann 30. og 31. maí 1763. Deilan virðist hafa staðið um það, hvort land milli Þverár og Kleifa/Kleifar [bæði nöfnin notuð] tilheyrði Melum eða Tindsstöðum. Málsaðilar voru Þorvarður Einarsson lögréttumaður [eigandi Mela] og Halldór Eyjólfsson á Tindsstöðum. Kölluð voru mörg vitni fyrir réttinn. Þau voru m.a. spurð eftirfarandi spurningar:

Hvar hafa landamerke mille Tindstada og Mela halldenn vered, alla þá tiid sem þier t[il] vited, yfer 20 aar?

Flestum vitnunum bar saman um að landamerki hefðu verið talin um Þverá. Eitt vissi ekkert um merki. Fimmta vitnið, Þorkell Sölmundarson, sagði

Eg hefe heyrt, þau være vid Þveraa, nema Eiólfur sal: Helgason á Tindstöðum sagde mier ad Tinstader ættu land útá Kleifar, og það hefde hann lögfest; hann átte haalfa Tinstade, enn tvær systur hanns haalfa.

Tíunda vitnið, Gunnlaugur Jörensón, bar:

svar til þess lta Þveraa, og saa stóre steirn, sem hier er útá Kleifunumm, hladed i kriingumm, naalægt veigenumm, það hefur fader minn sagt mier (sem er nú vid aattrædes alldur) effter Eiólfe Helgasyne og sama sagde Eyólfur mier. [Eyjólfur Helgason var ekki faðir annars málsaðila, Halldórs Eyjólfssonar á Tindsstöðum].

Tólfta vitnið, Helgi Eyjólfsson, svaraði:

Úti Kleif, hier fyrer utan stóra steinenn, sem hladed er i kring: Þad sagde mier fader minn Eyólfur, og það sagdest hann hafa lögfest ásamt öðru Tinstada lande sem skiede fyrer mitt minne, og er nær 50 aara ad alldre, sem eg veit þo til þessa dags óatalda. Heyrt hefe eg ad þesse landamerke sieu úr Kleifenne og í þúfu nockra, fyrer heimann Bolla, sem sie hier fyrer ofann, hverja þúfu eg hefe sied til forna, og er siidan hier um 20 ár.

Prettánda vitnið, Sighvatur Sveinbjörnsson, bar:

Bæde Þveraa og Kleif: Eiólfur Helgason sagde mier það være Kleif, e[n] ei Þveraa, Kleifenn være þar sem almenningz vegurenn liggur ofann af kleifunumm; þar vid lækenn, þaðann síónhending i þúfu nockra, fyre[r] nedann og heimann so kalladann Bolla, hverja þúfu eg giet siint.

Fjórtaða vitnið, Arndís Nikulásdóttir, sagði:

hvirtveggja bæde Kleifa brúnena og Þveraa, þó ei það sijdara fyrr enn nærstlided aar, það sagde Eyólfur Helgason ad væru landamerke mille Mela og Tindstada, Síónhending úr Kleifenne sem vegurenn liggur ofann af klei[f]unum, i þúfu þaa sem er fyrer nedann Bolla, hverja þúfu hun [eyða] nar sig þeckja.

Fimmtánda vitnið, Guðmundur Þorsteinsson frá Brautarholti, svaraði:

Þveraa, þo ei fyrr enn nærstlided aar ad þesse þræta byrjadest.

Varðandi markapúfuna, sem sum vitnanna vísuðu til, kom eftirfarandi fram:

Fraa riettenum voru sender 3 menn med Helga Eyólfssyne, ad effter siaa af hönum nefndre marka þúfu, ad med fylgjendumm sóknara og verjanda maalsens; þesser afftur komner, seigjast meina það fuglastapa, sem eingenn sijneleg manna verk sie á; ...

Vitnin voru einnig spurð um hversu Melaland næði langt upp til fjalls⁵⁰⁵ og hvort það hefði verið óákært meðan þau vissu.⁵⁰⁶ Álfheiður Þórarinsdóttir svaraði spurningunni á þessa leið:

Til 8da Fraa Me[eyða] selja Gli<u>fre i Sandhnukenn, fyrer vestann Diadal, og so langt upp sem Ve[ige]numm hallar sudur af, til Blichdals, og so framm aa Melafiallz hnú[k] þetta seigest hun hafa so heyrnt. Til 9da Ó! Jaa.

Fjórða vitnið, Gísli Bárðarson, bar:

Til 8da Þar umm veit eg eckert til vissu, nema eg veit mig heyrnt hafa til þess nefndann Haaahnúk, fraa Þveraa. Til 9da Eckert veit eg til þess, þar til þesse þræta byrjadest.

Fimmta vitnið, Þorkell Sölmundarson, sagði

Til 8da heyrnt hefe eg, og það hellst af Eyólfe sal. Helgasyne, ad [eyða] næde, uppí litla hnúk, sem er fyrer vestann Dijadals hnúk, enn þaðann sudur á brún, þar til vötnum hallar sudur af. Til 9da Jaa: ecke veit eg annad.

Sjöunda vitnið, Gróa Brandsdóttir, bar:

Til 8da Eg hefe heyrnt, úr Þveraa, og i fjall upp, enn örnefne þar veit eg ecke. Til 9da Jaa.

Ýmis vitni könnuðust við lögfestuna sem um var spurt,⁵⁰⁷ önnur ekki eða voru ekki spurð. Eitt vitni bar að skopast hefði verið að henni, en ekki kemur fram að lögfestunni hafi verið mótmælt á sínum tíma. Aðeins eitt vitni, Sighvatur Sveinbjörnsson, gat um merki sem lögfestan hefði náð til:

Til 6ta Jaa: So sagde Eyólfur Helgason, ad hann hefde lögfest Tinstada land, utan fra Kleif og inn til Holu.

Ekki var dæmt í málinu heldur sæst á notkun beggja aðila á þrætuandinu eða eins og hér segir:

Anno 1763. Þridjudagen þann 31 Maji aa þrætu plaatzenu mille Tindstada og Mela aftaladest einingarsamlega, mille hlutadeigenda, nefnelega Monsr Einars Þorvardssonar, effter honumm giefenne fullmagt af siinum göða födur, lögriettumannenumm mr: Þorvarde Einarsyne, og hrepstióranns Loffts Jónssonar, aa eina siidu, sem medeigenda jardarennar Mela; Enn aa

⁵⁰⁵Það var áttunda spurningin.

⁵⁰⁶Það var níunda spurningin.

⁵⁰⁷Spurningin hljóðaði svo: “Hafe þier heyrnt ad Eyolfur Helgason hafe lögfest þetta þrætu land?”

adra bóndans á Tindstöðum, Halldórs Eyólfssonar, sem þeirrar jarðar með eiganda, efterskrifud saattsamleg forliikun soleides: Ad aatölulaus beit sie notkud frá Melum sumar og vetur, inn ad Þveraa, samt m[oo] uppfærsla, til Melasels á Skarda miire, edur hvar sem gyrnest á þessu þrætu lande þegar Mela ábuendur hennar með þurfa, eins og á eignarlande: Þar i móte brúke og beite Tindstada ábuendur tied þrætuland so vel til beitar sumar og vetur, eins og hiingad til vered hefur, sem til móuppfærslu effter þörfum til heimiles, elldevidar, allt eins og á eignar lande. Þesse herlegheit, skulu hverigrar jarðar ábuendur hafa magt til undan ödrum ad hefda, helldur sem öryggeleg standa laata, vid fulla magt: Einasta er hier vid ad observera ad saa partur i Melum, edur Melakot vid síóenn, sem sýslumannenum Sr: Brinjólfe Sigur[ds]syne tilheyrer, er so viitt undann þessare forliikun skilenn, ef honum þocknast, þar ed hier mæter eingenn af hanns haalfu hana ad inngánga, edur s[am]þickja. Þesser skilmálar og forliikun, óska vidverande hlutadeigendur ad i Protocolenn mættu innfærast og af sýslumannenum, samt þiingvitnum til vitterlighed underskrifast, þar ed hún er fyrer sitjande riette inngeingenn og fullkomnud. Hverju til stadfestu eru underskrifud nöfn so vel hlutadeigenda, sem heila riettarens, Anno die et loco ut supra.

Einar Þorvardsson Lofftur Jonsson Halldor Eiolfsson

Thorfe Gislason, G Runolfsson, Gisle Björnsson

Jón Björnsson, J Runolfsson, Guðmundur Þordarson

Runolfur Jonsson, Þorleifur Bardarson, Brandur Þordarson.

Einnig kom fram í vitnisburðum að Melasel væri í Melaseljadal utan við Þverá. Vitnið Álfheiður Þórarinsdóttir nefndi ákveðinn mann sem þar hafði haft í seli en annars virðist selstaðan ekki hafa verið nýtt svo vitnin minntust. Einnig höfðu sum vitni heyrt um Tindsstaðasel á Tindsstaðadal en ekkert þeirra virðist hafa vitað um notkun á því.⁵⁰⁸

Í Jarðatali Johnsens frá 1847 kemur fram að jörðin Melar hafi hjáleigurnar; Útkot, Niðurkot og Norðurkot. Jafnframt kemur fram að hjáleignanna er ekki getið fyrr enn 1802.⁵⁰⁹

Landamerkjabréf fyrir Mela og Norðurkot var undirritað 28. maí 1890 og því var þinglýst 3. júní sama ár. Í því stendur m.a.:

1. Mörkin að sunnan milli Hjarðarness og Melatorfunnar, fyrst úr jarðföstum steini með þúfu á, (vörðu) við sjóinn á jarðnefinu lítið eitt fyrir sunnan svokallaðan markalæk og svo þaðan beina stefnu í torfvörðu á mýrunum og svo þaðan beina stefnu í vörðu á miðjum stóra Sandhól, og þaðan beina stefnu í há fjallsbrúnina beina stefnu

⁵⁰⁸Skjal nr. 2 (98) a-b.

⁵⁰⁹Skjal nr. 4 (22).

sem vötnum hallar til norðurs í litlahnúk sem er fyrir vestan díadalshnúk og niður í Þverá þar sem hún fellur í melaseljadal og sem Þverá ræður niður í Kiðafellsá og svo sem Kiðafellsá ræður alt til sjáfar, og svo sem fjara ræður allt suður að Hjarðarnesslandi sem áður er greint.

2. Landið frá Þverá allt fram á Kleifar eða Klettabrún er sameignarland Melamanna og Tindstaða samkvæmt sáttargjörð Anno 1763 þann 31. maí. Enginn er hjer viðstaddur sem eigandi eða umráðamaður Útkots og er honum því geymdur rjettur. Þessa landamerkjaskrá óskum við undirskrifaðir að þeir sem lönd eiga til móts við oss vildu undirskrifa.

Þetta landamerkjabréf var samþykkt af umboðsmanni Hjarðarness.

Á eftir undirskriftum þeirra eru veittar upplýsingar um slægjuland Mela, Niðurkots, Norðurkots og Útkots. Þar sem þessi svæði eru ekki nálægt kröfulínunni verður ekki nánar greint frá þeim hér.⁵¹⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru Norðurkot og Niðurkot talin með Melum. Í lýsingu á landi jarðarinnar kemur m.a. fram að hlíðin sé brött, skriðótt og klettótt. Meðal kosta jarðarinnar er t.d. talið upp að sumarhagar séu nægir og að hún eigi upprekstur í Blikdal. Meðal ókosta er m.a. nefnt beituítak Saurbæjar og að jörðin Útkot sé sameign. Í umfjöllun fasteignamatsins um tún eyðijarðarinnar Útkots er þess getið að hún eigi annað óskipt í Melalandi.⁵¹¹

Landamerkjabréf sem lýsti mörkunum milli Mela og Norðurkots og Niðurkots var undirritað 2. júní 1921. Því var þinglýst sama dag. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

Að ofan úr Gilbotni ræður lækurinn milli bæjanna til sjávar, að því undanskildu, að landstykkið svokallað Sölvaflatir, sem tilheyra Melum eru fyrir norðan læk, en fylgja nú Norðurkoti, þess í stað fylgir Melum, það úr Niðurkotstúni er nefnist Skipaflöt og mannvirki þau er þar eru, hús og hlaða og ræður beinstefna úr torfvörðu við skurð fyrir ofan túnið í norðurhorn á kálgarði til sjávar; að ofan ræður nefndur skurður í lækinn. Hagbeit fyrir utan tún og slægjuland er óskipt land, sömuleiðis fjörubeit, allur reki, beitungja selveiði og hver önnur hlunnindi til fjalls og fjöru og hefir hvor ábúandi, heimild að hagnýt<a> eftir samkomulagi hlutfallslega eftir jarðarstærð meðan ekki verður skipt, eða öðruvísi umsemst.

...⁵¹²

Landamerkjabréf þar sem fram komu mörkin milli Melahverfis annars vegar og Hjarðarness og Saurbæjar hins vegar var undirritað í júní 1922. Því var þinglýst 22. sama mánaðar. Samkvæmt því eru landamerki jarðanna eftirfarandi:

⁵¹⁰Skjal nr. 2 (13).

⁵¹¹Skjal nr. 2 (4) a-b.

Beina línu skal taka frá steini með þúfu á fyrir norðan Hjarðarnes lítið eitt fyrir sunnan svo kallaðan Markalæk í tvo steina sem eru sinn hverju megin við aðalveginn á stóra sandhól, báðir merktir M.K. í beinni línu milli merkja þessara skal hlaða tvær vörður aðra á stórasandhól og hina miðja vegu á aurnum. Vörður þessar skulu hlaðnar og haldið við af hlutaðeigandi jarðareigendum. Frá nefndum markasteinum við veginn er áframhaldandi stefna í strítu í fjallsbrún og svo beina stefnu frá strítu þessari eins og vötnum hallar í Litlahnúk sem er fyrir vestan Dýadalshnúk og þaðan niður í Þverá, og svo eins og Þverá ræður til Kiðafellsár, þaðan ræður Kiðafellsá til sjóar.

Landið frá Þverá allt fram á Kleifar eða klettabrún er sameignarland Melahverfisins og Tindstaða, samkvæmt sáttargjörð frá 31. maí 1763.

Fulltrúar Mela, Norðurkots, Útkots, Kiðafells og Saurbæjar skrifuðu undir þetta landamerkjabréf. Fyrir neðan þessar undirskriftir stendur eftirfarandi texti:

Með skýrskotun til sáttgjörðar frá 31. maí 1763 samþykkur með það fyrir augum að spildan milli Þverár, kleifa og klettabrúnar upp að Saurbæjarmörkum, sje sameignarland.

p.t. Lykkju, 22. júní 1922

Ásmundur Ólafsson⁵¹³

Landamerkjabréf fyrir Útkot var undirritað í júní 1922. Þau landamerki sem þar koma fram snerta ekki kröfulínu og því er bréfið ekki skráð hér.⁵¹⁴

Landamerkjabréf fyrir Melahverfi var undirritað 15. nóvember 1928. Þar segir:

Við undirrituð eigendur Melahverfis í Kjalarneshreppi Gjörum þessi viðbótarlandamerki á óskiftu útlendi jarðanna Norðurkots – Mela – og Útkots, neðan Kleif, nema svokallaðar „Ósbrekkur“ eru nú sameign óskift milli Mela og Norðurkots, en fyrir sinn hlutfallslega deil í þeim fær [fær, tvítekið] Útkot frjálstan aðgang með flutning að og frá sjó gegn um Melaland vestan „Gerðis“.

1. Norðurkotsmörk.

Það hefur alt áður verið óskift land fyrir innan merkjalínu. Úr torfvörðu við botninn á Melagili beina stefnu í snösina við Tvisnaskarð að sunnan. – Svo hefur það 175 m. breiða landspildu frá þjóðvegi úti við Hjarðanesmörk niður að sjó með sömu breidd að neðan. –

2. Melamörk.

Fjallendi frá áðurnefndum Norðurkotsmörkum að Útkotsmörkum, sem er bein stefna úr Melaholtsvörðu í eistra Hnefagil. – Annað fjallastikki niður að þjóðvegi eiga Melar Vestann-megin Útkotsmarka. – Vesturhlið þessa

⁵¹²Skjal nr. 2 (15).

⁵¹³Skjal nr. 2 (16).

landsstikkis takmarkast við Hjarðarnesmörk fyrir neðan Þjóðveg eiga Melar ennfremur landspildu milli áðurnefnds Norðurkotsstikkis og Útkotsmarka, frá Þjóðvegi og niður að sjó. –

3. Útkotsmerki.

Að austan samkvæmt áðurnefndum Melamörkum, sem er áframhalds bein stefna af áður þinglesnum landamerkjum fyrir Útkoti um Melaholtsvörðu í eistra Hnefagil í fjall upp. – Vesturkantur, áframhalds sama stefna af áður þinglesnum landamerkjum í fjall upp. –

Enda þótt land Útkots nái hvergi að sjó, hefur það öll fjöru- og sjávarrjettindi hlutfalllega við hinar jarðirnar. –

Undir landamerkjabréfið skrifa eigendur Norðurkots, Mela og Útkots. Það er innfært í afsals- og veðmálabók 7. maí 1929.⁵¹⁵

5.2.25. Tindsstaðir

Í kaupbréfi sem talið er vera frá því um 1509 seldi Árni Brandsson Kolbeini Ófeigssyni í umboði Þorvarðs lögmanns Erlendssonar jörðina Tinstaði í Saurbæjarþingum fyrir 20 hundruð en Þorvarður skyldi greiða 21 hundruð í lausafé.⁵¹⁶

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir m.a. eftirfarandi um jörðina Tindsstaði:

Selstaða er í heimalandi.⁵¹⁷

Guðmundur Runólfsson sýslumaður réttaði um þrætuskika milli Tindsstaða og Mela á Kjalarnesi þann 30. og 31. maí 1763. Deilan virðist hafa staðið um það, hvort land milli Þverár og Kleifa/Kleifar [bæði nöfnin notuð] tilheyrði Melum eða Tindsstöðum. Fjallað er um þessa deilu í kaflanum um Mela hér að framan.

Neðanmáls í Jarðatali Johnsens frá 1847 segir að í jarðamatinu 1802 komi fram að með Tindsstöðum sé hafður eyðipartur úr Mýdal í Kjósarhreppi, svokallaður Mýdalspartur, sem sé konungseign. Mýdalspartur var svo seldur með konungsrúrskurði 5. júní 1833.⁵¹⁸

Í jarðamatinu 1804 kemur eftirfarandi fram um jörðina Tindsstaði:

Med denne Jord [þ.e. Tindsstöðum] benytttes tillige en öde Gaards Part inden Reinevalle Rep Middalspart kaldet.⁵¹⁹

Landamerkjabréf fyrir jörðina Tindsstaði var undirritað 27. maí 1890. Það var þinglesið 3. júní sama ár:

⁵¹⁴Skjal nr. 2 (28). Ásmundur Ólafsson var bóndi á Tindsstöðum.

⁵¹⁵Skjal nr. 2 (14).

⁵¹⁶Skjal nr. 4 (17).

⁵¹⁷Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 382.

⁵¹⁸Skjal nr. 4 (22).

⁵¹⁹Skjal nr. 2 (43).

1. Að norðanverðu milli Tindstaða eru mörkin sem Miðdalsá ræður.
2. Að austanverðu milli Tindstaða og Miðdalskots eru mörkin Kerlingargil og gamall lækjarfarvegur sem vatn hefur runnið í til forna niður í Miðdalsá.
3. Að sunnanverðu milli Tindstaðadals og Bleikdals eru mörkin eptir fjal-<1>sbrún og sem vötnun hallar.
4. Vestanverðu það sem Kleifar og Klettabrún ræður upp til hnefa Landið frá Klettabrún innað Þverá er sameignarland Tindstaða og Melamanna samkvæmt sáttargjörð anno 1763 – 31. mai.

Undir þetta landamerkjabréf skrifaði fulltrúi eigenda Mela og fulltrúar Þjóðjarðarinnar Morastaða og eigandi Saurbæjarjarða.⁵²⁰

Í fasteignamatinu 1916-1918 segir að land Tindsstaða sé há og brött fjallshlíð og að nægt sumarland sé handa öllum fénaði. Að landi Tindsstaða liggur Melbær í Kjós sem er sameign við Tindsstaði og hafði verið notaður þaðan um langan tíma. Þess vegna er Melbær talinn með er heyafli Tindsstaða er metinn. Meðal kosta Tindsstaða er talið skógarítak sem er þó í fjarlægð.⁵²¹

Þann 20. júní 1927 var gengið frá landamerkjabréfi varðandi mörk jarðanna Ytri- og Innri-Tindsstaða. Bréfið var þinglesið 23. júní 1927. Mörkunum er þannig lýst:

Vestanverðu við há Dýjadalshnúk beina línu í Nóngilslæk þar sem hann rennur ofan af Tind[a, strikað yfir]staðadalsbrún og svo eftir Nóngilslæk niður fyrir tún, síðan eftir fornum lækjarfarveg ofan í Miðdalsá.⁵²²

Í fasteignamatinu 1932 kemur fram að býlið Melbær (Miðdalspartur) í Kjósarhreppi sé í eigu Daníels Magnússonar á Tindsstöðum.⁵²³

Egill Jónasson Stardal getur nokkurra selja í grein sinni Esja og nágrenni sem birtist í Árbók Ferðafélags Íslands árið 1985. Þar stendur m.a.:

Skammt fyrir vestan Tindstaðabæi sem eru ystu bæir í Kjalarneshreppi kemur lítil á úr Esjunni sem heitir Þverá og upp með henni er Melaseljadalur.⁵²⁴

5.2.26. Afréttarnot á Kjalarnesi

Samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns árið 1704 virðast bændur í allstórum hluta Kjalarneshrepps hafa rekið geldneyti og hross á Mosfellsheiði, er þar einkum talað um Hvannavelli, og virðist ekki hafa verið greitt fyrir. Slíkur

⁵²⁰Skjal nr. 2 (26).

⁵²¹Skjal nr. 2 (4) a-b.

⁵²²Skjal nr. 2 (27).

⁵²³Skjal nr. 2 (33). (Kjós).

⁵²⁴Árbók 1985, s. 99.

geldneytarekstur er nefndur við Álfsnes og Varmadal.⁵²⁵ Norðurgröf, Vellir, Kollafjörður, Mógilsá, Esjuberg, Vallá vestri og Hof (þar með talin afbýlin Jörvi, Krókur og Lykkja) höfðu geldneyta- og hrossarekstur á Mosfellsheiði. Um Vallá vestri segir:

Hesta og nautaganga um sumur hefur frá þessari jörðu so vel sem öðrum í þessari sveit brúkuð verið frí og átölulaust um lánga æfi á Mosfellsheiði, þar sem heita Hvannavellir.

Og í lýsingu Hofs stendur:

Geldnauta og hesta upprekstur hefur frá þessari jörðu um lánga tíma brúkaður verið til sumarþeir uppi á Mosfellsheiði þangað sem heita Hvannavellir, og það frí og átölulaust. Nú um stundir síðan menn urðu hjer so fátækir, að þeir áttu ekki slíkan pening, hafa þeir þetta ekki megnað að brúka.⁵²⁶

Móar og Saltvík höfðu geldneyta- og geldfjárupprekstur á Mosfellsheiði.⁵²⁷

Vallá eystri hafði hrossagöngu:

Hestaganga um sumur þykist eigandinn af eldri mönnum heyrt hafa frá þessari jörð hafi brúkuð verið frí og átölulaust á Mosfellsheiði, þar sem heitir Hvannavellir.⁵²⁸

Hins vegar var kvartað um beitarágang lamba og geldfjár á jörðunum innst með Esjunni: Um Velli segir Jarðabók Árna og Páls:

Bæði þessi jörð og Gröf [Norðurgröf] áður skrifuð líða stóran átroðning af lamba og geldfjár upprekstri, sem Mosfellssveit brúkar í þessara jarða land, þakkar og betalingslaust bæði til ábúenda og umboðshaldarans, og hefur þetta verið so lengst til menn minnst.⁵²⁹

Þá segir Jarðabókin um Litla-Kollafjörð (þriðjung úr Kollafirði) þar sem fjallað er um skemmdir á jörðinni:

Liggur og öll jörðin undir stórum skaða af beitarátroðningi ut supra.⁵³⁰

Og um Mógilsá:

Átroðningur af geldfjár upprekstri ut supra.⁵³¹

⁵²⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 333 og 336.

⁵²⁶ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 344, 345, 354 og 358.

⁵²⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 348 - 349.

⁵²⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 353.

⁵²⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 341.

⁵³⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 343.

⁵³¹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. b., s. 344.

Jarðabók Árna og Páls minnst ekki á afrétt varðandi Sjávarhóla, Öfugskeldu og Skrauthóla en ætla má að sama hafi gilt um þær og aðrar jarðir innan til í Kjalarneshreppi. Raunar voru þessar jarðir í einkaeign eða eign Kjalarnesþinga en Hof, sem hafði þennan rétt samkvæmt Jarðabókinni, var líka í einkaeign.

Stóðhrossa- og geldneytaganga á Mosfellsheiði er ekki nefnd við jarðir yzt á Kjalarnesi. Á eftirtöldum jörðum er getið um beitoland eða fjárupprekstur:

Brautarholt (kirkjustaður):

Selstöðu og beitoland á kirkjan á Blikdal og liggur það til jarðarinnar, tekur nú mjög af sjer að ganga af skriðum og vatnsgangi. Haglaust er að mestu á jörðunni bæði sumar og vetur.⁵³²

Arnarholt (jörð í einkaeign):

Fjárupprekstur eigna menn jörðunni, og hefur hún haft átölulaust um lánan aldur tollfrí ásamt öðrum jörðum á Kjalarnesi, uppá Esjuþjall.⁵³³

Sama virðist gilda um eina hjáleigu Arnarholts, Sigurðarhús og líkt er um hinar hjáleigurnar.⁵³⁴

Bakki (einkaeign):

Fjárupprekstur hefur jörðin frí haft uppá Esju ásamt öðrum á Kjalarnesi.⁵³⁵

Ártún (kirkjujörð frá Saurbæ):

Selstöðu og beit hefur jörðin frí á Bleikdal um sumar og vetur í Saurbæjarlandi.⁵³⁶

Saurbær (kirkjustaður):

Fjárupprekstur, hestagöngu og selstöðu hefur jörðin í sínu eigin landi, þar sem heitir Blikdalur.⁵³⁷

Hjarðarnes (kirkjujörð frá Saurbæ):

Fjárupprekstur hefur jörðin frí á Blikdal í Saurbæjarlandi. Ítem selstöðu frí íbidem.⁵³⁸

Í greinargerð Þjóðskjalasafns segir að til íhugunar sé varðandi jarðir í Kjalarneshreppi að samkvæmt Jarðabók Árna og Páls átti konungur eða hafði átt allar

⁵³² *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 362.

⁵³³ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 369.

⁵³⁴ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 370-371.

⁵³⁵ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 372.

⁵³⁶ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 374.

⁵³⁷ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 375.

⁵³⁸ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 378.

jarðir í hreppnum innanverðum, þ.e. Þerney, Álfsnes, Fitjakot, Varmadal, Stardal, Hrafnhóla, Þverárkot, Gröf (Norðurgröf), Velli, Kollafjörð, Mógilsá, Esjuberg, Móa, Saltvík og Skrauthóla.⁵³⁹ Einn einstaklingur var eigandi að Brautarholti og Bakka og hafði þá yfirráð yfir jörðum Brautarholtskirkju, Borg og Mýrarholti, og átti einnig hluta úr Hofi og Lykkju.⁵⁴⁰ Vekur þetta upp vangaveltur um rétt bænda á framantöldum jörðum á Kjalarnesi til gjaldfrjáls upprekstrar hvort hann hafi byggst á réttindum, sem Viðeyjarklaustur hafi náð, og rétti Brautarholtskirkju til Blikdals. Í því sambandi er rétt að líta til áðurnefndra rekstrarréttinda Arnarholts en Arnarholt (og Eystri- og Vestri-Vallá) var meðal þeirra jarða sem konungur seldi Henrik Bjelke 30. apríl 1675.⁵⁴¹

Í lýsingu Skúla Magnússonar á Gullbringu- og Kjósarsýslum segir:

Mosfellsheiði og Kjósarheiði nefnist öll víðáttan frá byggð í Kjós og Mosfellssveit upp að Henglinum, sem áður er nefndur. Þar er mjög gott og grösugt afréttarland á sumrum og er notað úr öllum sýslunum, Gullbringusýslu, Kjósarsýslu og Árnassýslu. Þar hefir og verið haldinn nautamarkaður 1. október árlega á svæði, sem til þess er afgirt við gjá eina.⁵⁴²

Áður hefur Skúli Magnússon sagt í sama riti:

Skilyrði eru og góð til að hafa í seli á heiðinni [Mosfellsheiði] uppi undir afréttarlandinu.⁵⁴³

Af Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns sem og lýsingu Skúla Magnússonar virðist því mega ráða að Kjalnesingar hafi stundað stóð- og geldneytarekstur á Mosfellsheiði. Er það stutt af öðrum gögnum sem hér verða nefnd á eftir. Einnig má ráða af Jarðabókinni og lýsingu Skúla að Mosfellsheiði og heiðalöndin milli Kjósar-, Gullbringu- og Árnassýslna hafi verið notuð sem afréttur fyrir sauðfé líka. Hins vegar má ætla að Kjalnesingar hafi nýtt Esjuna fyrir geldfjár- og lambagöngu á sumrin en landþrengslabændur í öðrum sveitum verið að koma fé sínu þangað, bæði í leyfi og óleyfi. Til þess benda áðurnefndar kvartanir um beitarátroðning Mosfellssveitarmanna í Jarðabók Árna og Páls varðandi jarðirnar Norðurgröf, Velli, Kollafjörð og Mógilsá.

Ekki virðast Mosfellingar hafa verið einir um að veita þann ágang af því að á manntalsþingi í Görðum á Álftanesi var lesið eftirfarandi forboð 18. maí 1789:

item upplesed Forbod fyrer Alptnesinga og Seltiernainga ad reka þeirra Saud Fie i Esiuna a Kjalarnesi samt LögFestur fyrer Garda Kyrkiu og Hvaleyrar Lande ...⁵⁴⁴

⁵³⁹ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 329-349, 352-353.

⁵⁴⁰ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 3. b., s. 358, 360-368, 372-372.

⁵⁴¹ *Jarðatal* 1847, s. 444.

⁵⁴² *Landnám Ingólfs*, I. 1-2. Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu. Verðlaunaritgerð eftir Skúla Magnússon landfógeta. Reykjavík 1935-1936, s. 134.

⁵⁴³ *Landnám Ingólfs*, I. b. 1-2., s. 133.

Þetta forboð var einnig lesið á manntalsþingi í Reykjavík daginn eftir, 19. maí 1787.⁵⁴⁵

Á manntalsþingi að Lágafelli 15. júní 1791 var eftirfarandi innfært í þingbókina:

Sömuleidis var tekið vara fyrir óreglulegum upprekstri í Esjuna af Saudpeningi, er adr skal verid hafa tídkadr Sysslunnar Innbyggiurum til stórs skada. ...⁵⁴⁶

Bændur virðast hafa verið misjafnlega duglegir við að koma frá sér geldfé og stóði eins og kemur fram í eftirfarandi þinglesturum:

Á manntalsþingi á Esjubergi 24. maí 1797 var eftirfarandi lesið:

Lit: K: aminnte Syslumadur alvarlega þingsóknina ad rydia Vegu, leita grenia og vinna þaug samt hlada Tún og Maturta garda, líka sletta Tún, líka Reka Geldfé og Stód á Afrétt, ...⁵⁴⁷

Manntalsþing var haldið á Esjubergi þann 30. maí 1798. Þar voru [Kjalnesingar] minntir á að standa rétt að fjallrekstri.⁵⁴⁸

Enn var vandað um hrossarekstur á Esjubergsþingi 21. maí 1799 en einnig lagst gegn því að utan sýslu fé væri tekið til hagagöngu í Esju:

Litr H var um umvandad umm það æconomiska so sem vega rudning, Trippa rekstur, og einkum ad einginn tæki utann Sysslu Fie til haga gaungu i Esiu fiall; ...⁵⁴⁹

Eftir þetta er Esjan ekki nefnd sérstaklega sem beitiland í skjölum sýslumanna og sveitarfélaga. Hins vegar fer Blikdalurinn að koma oft fyrir.

Árið 1812 kærði Saurbæjarbóndi bónda í Arnarholti fyrir hrossaágang á óðals- og kirkjuland. Líklegt er að um Blikdalinn hafi verið að ræða en einnig getur verið land Ártúns og Saurbæjar.

[Anno 1812] þann 16da octobris settust í Forlykunar Rettinn Presturi[nn Sra Gestur

Tho]rlaksson og Hreppstiórinn Thorarinn Kolbeinsson og [mættu fy]ir Rettinum Bóndinn Mr. Þordur Olafsson á Saur[bæ og] Bóndinn Gísle Arnason á Arnarholte og frammlag[de Mr.] Þo[rdu]r eina Stefnu, hvar inne Bóndinn Gisle Arna[so]n er stefndur til ad svara fyrir hrossabeit hans á [?] odals og Kyrkiulande Saurbæar Kyrkiu, sem stefnann [af ?] octobr. 1812 Lióslega med sier ber Noterud L. 1. [Og] lata málspartarnir sig þanninn

⁵⁴⁴Skjal nr. 2 (81) a-b.

⁵⁴⁵Skjal nr. 2 (82) a-b.

⁵⁴⁶Skjal nr. 2 (84) a-b.

⁵⁴⁷Skjal nr. 2 (85) a-b.

⁵⁴⁸Skjal nr. 2 (86) a-b.

⁵⁴⁹Skjal nr. 2 (87).

Forlyka í tiedre Sök [ad] Gisle Arnason efter síns mótparts uppástande fyrir 8tta(?) [hro]ssa beit á yfirstandande Sumre á tiedri ódalseign [og] Kyrki[u]lande tilstendur ad betala Mr. Þorde eirn fisk í [pen]ingumm undir hvert Hross í 8tta vikur, fyrir hveria vik[u og l]ofar frammveigis aldrej framar med vilia nie a[setningi??] ad bruka Hagbeit fyrir Hross sin i oleife i Þordar [landi??] enn Mr. Þordur tilstendur ad sleppa öllu tilkalle efter Hrossabeit Gisla á undannförnumm árumm, og Gisle n[u ...] vid rettinn utbetalar uppástadinn betaling til Mr. Þordar med lumm Rd. 48 s., fyrir hveria 1 rd. 48 s. Mr. Þordur sáttsamlega qvittera<r> utsvaranda, ár og dag sem up<p>haflega greiner.

G. Thorlaksson.

Th. Kolbeinsson.

Sem málspartar undirskrifa

Þordur Olafsson.

Gisle Arnason.⁵⁵⁰

Árið 1842 aðvaraði Saurbæjarbóndi, sem hafði fengið hluta Brautarholtskirkju á Blikdal á leigu, bændur á Kjalarnesi við að reka stóð, lömb eða geldpening á Blikdal án leyfis:

Eg undirskrifadr gjöri hérmed vitanlegt, ad eg hefi Saurbær og Brautarholts Kirkjuland liggjandi á Bleikdal það fyrra til ráða og umsjónar, enn hid sídarnefnda til leigu fengid hiá velnefndum Bónða Mon<s>r Arna Magnussyni. Hvörsvegna hermed advarast allir nefndra Kirkjusókna innbúar í Kjalarnesshrepp, ad gjöra þángad hinn minnsta upprekstur af stodhrossum lömbum edur ödrum géldum gágangandi fénaði án minnar vitundar edur leifis. Enn þeir sem vilja samkvæmt mínu leifi reka á Bleikdal stodhross, lömb edur géldfénað, mega vidbúast ad svara mér tilhlydilegum hagbeitarlaunum eptir sannsýnilegu uppástandi, nefnelega 48 s. fyrir hvert stodhross edur trippi frá vordögum til veturnáttu (o s frv) hverr tollur mér sé greiddur innan Octobris manadar loka. Enn þared margir undangangandi tíð, sem vid ransókn stóðhrossa hafa rekid þau ofanad Artúns Rétt, hvarmed þeir bædi hafa spilt Rettinni, og hrossenn þannig eptir skilin hafa gjört nærverandi búendum ágáng og skada. Og med því slikt er hin stakasta óregla, vyrdist hærst naudsynlegt og ómissandi, ad þeir sem stóðhross á Bleikdal eiga, hefdu samtök med ad hlada sér rétt edur adhald, nær hrossenn vildu ransaka.

Saurbæ þann 17 Mai 1742.

R. Þordarson.

Lesid í manntalsþings réttinum á Esjubergi þann 1ta Juni 1842 og innfært i Júrisdictionarinnar Pantabók N 219 pag 216.⁵⁵¹

⁵⁵⁰Skjal nr. 2 (63). Skjalið er töluvert skert. Það sem er innan hornklofa er tilgáta afritara.

⁵⁵¹Skjal nr. 2 (18).

Þann 31. maí árið 1850 var forboð Saurbæjarbónda gegn stóðhrossabeit á Blikdal lesið á Esjubergsþingi:

Pareð eg undirskrifadur get nú ekki lengur þolad framvegis um talslaust, að Kjalnesingar haldi stóðhrossum sínum á mínu (og mjer leigdu) beitarlandi, Bleikdal, einsog undangángandi tíð hefur vidgengist, sem og líka orsakad hefur, óvidjafnanleg beitar og slæju spjöll, ekki einúngis hvad mig áhrærir heldur og líka hefi eg mátt liggja undir ákærum fyrir það sama af nábúum mínum. Þessvegna fyrir býð eg alvarlega hjermed öllum bæði innan og utan sveitar mönnum hjereptir, að reka stóðhross sín edur annara á Bleikdal fyrir utan þær gömlu stóðhrissur sem á honum hafa alist og fram færst hínagadtil og hvergi annarstadar tolla, þær enar sömu líð eg einúngis sumar lángt á Dalnum, þó med því skylyrði að mjer sjeu 10iu fiskar skilvíslega borgadir fyrir hverja eina í hagbeitartoll.

Skyldu eigendur hrossanna (mót von) ekki gaum gefa þessari minni advörun, þá finn eg mig orsakadan að neita þeirra laga, sem vardveita þann sama heimildarrjett fyrir minni landeign.

Saurbæ þann 26 maí 1850 R. Þórðarson.⁵⁵²

Málarekstur varð vegna Fellsenda í Þingvallasveit hvort þar væri nýbýlisland eða Þingvallaeign. Var dæmt í málinu í Landsyfirrétti árið 1860. Voru menn yfirheyrðir um landamerki Þingvalla- og Mosfellskirkna og notkun Kjalnesinga á landinu. Einnig komu fram vitnisburðir um upprekstur á Blikdal. Hér á eftir eru rakin helstu atriði varðandi Kjalnesinga í vitnisburðunum og yfirheyrslunum:

Fyrir aukarétti á Þingvöllum í júlí 1858 lagði verjandi Árna Björnssonar, sem byggt hafði Fjallsenda/Fellsenda og gerði kröfu til landsins (Árni var þá orðinn bóndi í Brautarholti á Kjalarnesi), fram eftirfarandi vitnisburði nokkurra Kjalnesinga og Kjósverja:

ad No 3 -a.

Jeg undirskrifaður - sem allan minn aldur hefi dvalið í Kjalarneshreppi - gef þann vitnisburð: að frá því jeg fyrst man til mín, hjer um bil á árunum 1802-1803 til þess á árunum 1835-1836 var afrjettar landið á Mosfellsheiði, kríngum litla Sauðafell og í svo kölluðum Hálssum brúkað árlega öldungis átölulaust og óhindrað af öllum bæði frá uppeldis föður mínum, Brinjólfi sál. Einarssyni lögrjettumanni á Bakka og öðrum bændum í Kjalarneshreppi, samt sjálfum mjer, eptir að jeg varð búsráðandi - til uppreksturs fyrir stóð, hross fjallagrasatekju og fl. Get jeg þar um vitni borið, að jeg sjálfur í mörg ár í samfellu var þar við smölun hrossa, og heyrði aldrei annars getið, en að þetta væri frjáls afrjettur Kjalnesinga, en notkun þessari var hætt einasta vegna þess, að um það leyti fjekkst greiðara upprekstur, í kirkjulöndunum á Bliks-

eða Bleikdal, án þess að, - mjer vitanlega, - þar kæmi nokkur önnur hindrun í veginn.

Stad<d>ur að Brautarholti þann 18da Júní 1858 M. Sigurðsson (fyrv. hreppst. í Kjalarnes hreppi).

Jeg undirskrifaður sem einnig hef dvalið allan minn aldur í Kjalarneshreppi (nú á 61ta aldurs ári) ber vitni um brúkun afrjettarins eða almenningsins á Mosfellsheiði og í Hálsum öldungis samkvæmt þeim, er Magnús Sigurðsson, fyrrverandi hreppstjóri Kjalnesinga hefur þegar útgefið af dató í dag, og hjer að framan er ritaður, en bæti því við, að einnig naut voru upprekin til sama afrjettar hjeðan af Kjalarnesi átörlulaust af öllum, uns bygðar menn hjer megin heiðarinnar fóru að kvarta undan átroðningi af stórgipafjöldanum á heiðinni, hvað, ásamt opnun upprekstursins á Bleikdal, var orsök til að notkun upprekstursins var hætt.

Hofi þann 18. Júní 1858 Jón Runólfsson.

Framlagt fyrir aukarjetti að Þíngvöllum 27. Júlí 1858. Th. Gudmundsen.

ad No 3 - b.

Vjer undirskrifaðir gjörum svolátandi grein fyrir og vitnisburð um hvað vjer þekkjum til og heyrnt höfum um landrjettindi, einkum hvað afrjett snertir, á hinni svokölluðu Mosfellsheiði.

Frá því vjer fyrst munum til höfðu Kjósarmenn og Kjalnesingar nauta upp rekstur á Mosfellsheiði. Hjeldu nautin sig jafnan sunnanvert við Sauðafell hið stóra alt suður undir Vilborgarkeldu í Skublúngum og Folaldadölum. Á þessum stöðvum var þeirra altaf leitað, einsog á löglegum og venjulegum afrjetti, og höfum vjer undirskrifaðir opt verið með í nautaleitum á þessum stöðvum.

Þá var þetta land af áðurgreindum sveitum einnig brúkað bæði til trippa uppreksturs og svo fóru menn þangað til grasatekju. Álitu þá Kjósarmenn og Kjalnesingar, að land þetta væri almenningur og afrjettur, sem þessum sveitum væri heimilt að brúka til áður greindra notkana, án þess nokkurs manns leyfi þyrfti til, eða nokkrum bæri tollur þar fyrir, og vitum vjer ekki til að nokkur áteldi, eða mótmælti þessari brúkun, nje þættist eiga kröfu til eða heimtaði toll eða afgangd fyrir.

Þetta vottum vjer eptir áskorun og erum fúsir til að staðfesta þetta vottorð vort með eiði, ef þess verður krafist.

⁵⁵²Skjöl nr. 2 (36) og 2 (92) a-b.

Árni Stefánsson á Meðalfelli 68 ára Þorsteinn Torfason á Þorlákstöðum
aldur 68.

Guðmundur Eyolfsson á Sandi 78 ára Jón Jónsson á Grjóteyri 63 ára

Framlagt fyrir aukarjetti að Þingvöllum 27. Júlí 1858. Th. Gudmundsen.

Á aukapingi á Lágafelli 10. september 1858 voru fjórir bændur í Mosfellssveit spurðir af umboðsmanni sækjanda (Þingvallaprests) ýmissa spurninga svo sem hvað þeir vissu um takmörk Stíflisdalslands að útnorðan og vestanverðu áður en nýbýlið Fellsendi var stofnað og hvað þeir vissu um takmörk Mosfellskirkjulands uppi á heiðinni og hverjir hefðu eignað sér land þar á móti að austan. Segja má að eftirfarandi spurningar hafi varðað afréttarmál Kjalnesinga:

4. Vitið þjer til að land það, sem Fellsenda nú er tileinkað, hafi nokkur tíma verið kallað eður álitid almenningur?

...

8. Hvað vitið þjer um brúkun Kjalnesinga á Mosfellsheiði; hvaða skepnur hafa þeir rekið þangað; hvert hafa þeir rekið; í hvers leyfi hafa þeir rekið?

Einnig lagði umboðsmaður stefnda (Árna Björnssonar) fram gagnspurningar:

1 Hefir vitnið ekki heyrt þess getið, eða veit það ekkert um að Kjósarmenn og Kjalnesingar hafi talið sér nauta og stóðhrossa afrétt í því landi, sem Fellsendi nú er, eða jafanvel brúkað það sem þvílíkt?

2 Spurning: Veit vitnið til að þeirri brúkun hafi verið mótmælt?

Vitnin annað hvort töldu Mosfellskirkjuland og Þingvallaland liggja saman á umræddum mörkum eða vera því ókunnugir. Þrír sögðu að stóð og hross hefðu verið í heiðinni. Einn vissi til þess að B(jörn) Stephensen á Esjubergi [bóndi þar 1814?-1835] hefði rekið naut sín á heiðina:

þó ekki fremur í eitt pláts enn annað.

Enginn vissi til þess að landið væri almenningur eða Kjósarmenn eða Kjalnesingar hefðu helgað sér landið. Einn sagði Þingvallasveitarmenn hafa mótmælt stóðhrossagöngu en hinir vissu ekki til þess.⁵⁵³

Á Esjubergspingi 8. júní 1860 var lesið forboð Á(rna) Björnssonar (bónda í Brautarholti), Ásbjarnar Ásbjarnarsonar (bónda í Mýrarholti (kirkjujörð Brautarholts skv. Jarðabók Árna og Páls)) og Runólfs Þórðarsonar (bónda í Saurbæ), dagsett 31. maí 1860, gegn brúkun á Bleiksdal.⁵⁵⁴

⁵⁵³ Skjal nr. 2(31) í máli 5/2003 Grafningur

⁵⁵⁴ Skjal nr. 2 (94).

Kjalnesingar hafa væntanlega eitthvað lengur rekið hross sín á Mosfellsheiði af því að 1. júní 1864 var á manntalsþingi á Hofi lesin aðvörun Mosfellsprests gegn hrossagöngu á Mosfellsland, dagsett 27. maí s.á.⁵⁵⁵

Umráðamaður Brautarholtskirkju [eigandi Brautarholts] lét þinglýsa banni við heimildarlausum rekstri skepna á Bleikdal 20. maí 1873:

Eins og kunnugt er liggur Bleikdalur fyrir sunnan á undir Brautarholts kirkju og er hann hálfur byggður bóndanum í Mýrarholti, en hálfur bændunum á heimajörðinni í Brautarholti. Sökum þessa fyrirbýð eg öllum, að reka skepnur sínar hesta, naut eður sauðþening á nefndan Bleikdal, nema þeir fái til þess leyfi hjá téðum mönnum, þeir, er eigi hirða um þetta forboð mitt, mega búast við að verða að kaupa út pening þann sinn, er þar finnst.

Reykjavík 17. maí 1873. Jón Pétursson.⁵⁵⁶

Árið 1919 sendi Stjórnarráð Íslands sýslumönnum bréf þar sem óskað var eftir skýrslu um þau svæði í sýslunni sem talin voru almenningar svo og um „afréttarlönd“ sem ekki sannanlega hefðu tilheyrt eða tilheyrdi nokkru lögbýli.⁵⁵⁷ Í svari sýslumanns í Gullbringu- og Kjósarsýslu, 8. janúar 1920, segir að ekkert svæði í sýslunni verði talið almenningar er eigi sannanlega tilheyrdi einhverju lögbýli í sýslunni.⁵⁵⁸

Í fasteignamati Kjósarsýslu 1916-1918 er lýsing á Kjalarnesi eftir Björn Bjarnarson í Grafarholti. Þar segir hann um afréttarmál:

Afréttarland á sveitin ekki, en þær jarðir, er ekki hafa nægt sumarland fyrir sauðfé sitt, fá (nota) upprekstur í Þverárkoti og Stardal eða á Bleikdal [síðar er strikað yfir Bleikdal og breytt í Blikdal ofan línu], er skerst langt inn í Esju vestan að, og kirkjurnar í Brautarholti og Saurbæ eiga.⁵⁵⁹

Í fasteignamatinu 1916-1918 eru með Brautarholti taldar allar hjáleigur, Andríðsey og kirkjujarðirnar. Landið er talið allmikið, láglent og því fylgir hálfur Blikdalur en þar uppfrá er afrétt.⁵⁶⁰

Í fasteignamati 1932 er syðri hluti Blikdals er sagður beutiland frá Arnarholti en þá er búið að sameina Brekku og meiri hluta Bakkaholts þeirri jörð. Og í umfjöllun um jörðina Brautarholt er nefnt að afréttarland jarðarinnar sé hálfur syðri hluti Blikdals.⁵⁶¹ Líklega mun þá hafa verið um leigu til Arnarholts að ræða, enda var Blikdalshlutinn ekki seldur undan Brautarholti fyrr en árið 1960 og þá til Kjalarneshrepps.⁵⁶²

Fjallskila- eða afréttarmála á Kjalarnesi er ekki getið í Göngum og réttum.

⁵⁵⁵Skjal nr. 2 (144) í máli nr. 2/2004 Stór Rvk.

⁵⁵⁶Skjal nr. 2 (49).

⁵⁵⁷ Skjal nr. 2(26) í máli 5/2004 Grafningur.

⁵⁵⁸ Skjal nr. 2(100)

⁵⁵⁹Skjal nr. 2 (4).

⁵⁶⁰ Skjal nr. 2 (4).

⁵⁶¹Skjal nr. 2 (45).

⁵⁶²Skjal nr. 1 (6).

Árið 1977 var Tryggva Einarssyni, Miðdal, Mosfellshreppi, og Oddi Andréssyni, Neðrahálsi í Kjós, falið að gera afréttarskrá fyrir Kjósarsýslu skv. 6. gr. laga nr. 42/1969. Í bréfi frá 14. desember 1978 komust þeir að þessari niðurstöðu:

Við nána athugun höfum við komist að þeirri niðurstöðu að afréttur hafi ekki verið til í Kjósarsýslu samkvæmt skilningi okkar á merkingu þess orðs, þar sem öll lönd innan sýslunnar hafa frá upphafi og nokkuð fram á 20. öldina fylgt ákveðnum jörðum.

Tryggvi og Oddur benda á að algengt sé að jarðeignir séu keyptar til sveitarfélaga eða opinberra stofnana. Síðan segja þeir m.a.:

Um alla útjörð, hvort heldur er til fjalla eða á lá<g>lendi er umferð heimil gangandi fóki samkvæmt náttúruverndarlögum. En nýttjar lands hvort heldur er á láði eða úr legi s.s. veiðar hverskonar eru óheimilar án leyfis viðkomandi eignaraðila eða umboðsmanns hans.⁵⁶³

Það er athugandi varðandi Þverárkot að samkvæmt þinglýsingarvottorði 9. nóvember 2004 virðist vera til einhver kvöð um rétt Kjalarneshrepps til upprekstrar,⁵⁶⁴ en ekki kemur fram í skjölum, sem lögð hafa verið fram, hver sá réttur er.

Elsta fjallskilareglugerð fyrir Kjósar- og Gullbringusýslu er frá árinu 1891. Þar segir í 1. grein:

Hreppsnefnd hvers þess hrepps, er afrjett á, skal annast um, að geldur fjenaður (hross, naut og sauðfje sje rekinn til afrjetta á þeim tíma, sem hentast er, eptir árferði og öðrum kringumstæðum. Hreppsnefnd hvers þess hrepps, sem engan afrjett á, skal ef unnt er, og hún álitur þess þörf, útvega hreppsþúum sumarhaglendi fyrir geldfjenað þeirra móti hæfilegu endurgjaldi úr hreppssjóði. Skulu þeir fjáreigendur skyldir til að reka fjenað sinn á hið fengna haglendi, sem að álitu hreppsnefndarinnar ekki hafa nægilegt haglendi fyrir fjenaðinn heima.⁵⁶⁵

Í 6. grein eru ákvæði um að högun gangna skuli boðin með fjallgangnaseðli 3 vikum fyrir fyrstu fjallgöngur.

Næsta fjallskilareglugerð, 1896, kveður svo á í 1. grein:

Að svo miklu leyti sem heimalönd að álitu hreppsnefndar eru eigi nægileg til sumarbeitar, ber öllum, sem geldfjenað eiga, að reka hann til afrjetta þar sem hann er, að öðrum kosti koma fjenaði sínum til göngu yfir sumartímamann hjá öðrum, sem land hafa. Verði hlutaðeigandi óánægður með ráðstöfun hreppsnefndar, skal hlíta ítölu í landið. Sama gildir um þá, sem fjenað taka, ef þeir ofsetja í land sitt. Hreppsnefndin sjer um, að þetta sje ekki vanrækt.⁵⁶⁶

Óbreytt ákvæði voru í fjallskilareglugerð frá árinu 1902.

⁵⁶³Skjal nr. 4 (57).

⁵⁶⁴Skjal nr. 8 (3).

⁵⁶⁵Skjal nr. 4 (27).

⁵⁶⁶Skjal nr. 4 (28).

Sérstök fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu var sett árið 1909. Ákvæðin, sem helst skipta máli eru eftirfarandi:

1. gr. *Notkun og vörn afrjettarlands* sveitar getur hreppsnefnd hlutast til um eftir þörfum. Skal hún skipa fyrir um smalanir til rjetta og annað er þar að lýtur. -

2. gr. Að því leyti sem heimalönd, að álitu hreppsnefndar, eigi eru nægileg til sumarþeitar fyrir fjenað ábúenda, ber öllum, er geldfjenað eða dilkær eiga, að reka slíkan fjenað til afrjettar, ef til er, eða koma honum fyrir til sumargöngu hjá öðrum, er nægt land hafa til þess. ...

7. gr. Hver sá, er land hefir til ábúðar eða eigin afnota, er skyldur að smala það til haustskila ...⁵⁶⁷

Önnur fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu var sett árið 1921. Eftirtektarverð er skilgreining á upprekstrar- og heimalöndum sem kemur fram í 4. grein. Hér eru teknar upp 1. og 4. grein og hluti 5. greinar:

1. gr. Sýslunefnd hefir yfirstjórn og umsjón allra fjallskilamálefna sýslunnar. Hreppsnefnd hefir stjórn og framkvæmd á slíkum málefnum í sveitarfélagi sínu, eða í samvinnu þar sem fleiri sveitarfélög en eitt hafa réttafélag sameiginlegt.

4. gr. Land allt í sýslunni greinist í upprekstrarlönd og heimalönd. Það teljast upprekstrarlönd, sem búþeningur gengur í á sumrum, en eru svo fjarlægð byggð, eða þannig á sig komin, að lítt notast á vefrum, hvort sem eru lönd einstakra jarða eða félagsleg afréttarlönd, og sé skipaðar leitir í þeim til rétta. Öll önnur lönd, nærlægari byggð, sem búfénaður getur í gengið, teljast heimalönd.

5. gr. Enginn má taka annara skepnur í félagslegt upprekstrarland (afrétt), né án leyfis hreppsnefndar hafa það til sérnota fyrir sig ...⁵⁶⁸

Þriðja sérstaka fjallskilareglugerðin fyrir Kjósarsýslu er frá árinu 1954. Teknar eru upp 1. grein og hlutar 2. og 4. greinar:

1. gr. ... Sýslunefnd hefur yfirstjórn allra fjallskilamála sýslunnar. Hreppsnefndir hafa stjórn og allar framkvæmdir fjallskilamála í sveitarfélögum og í samvinnu, þegar fleiri sveitarfélög hafa upprekstur eða réttarhald sameiginlega. Verði ágreiningur milli hreppsnefnda út af fjallskilamálum, skal sýslunefnd skera úr.

2. gr. ... Hreppsnefndum er heimilt að greina allt land í hreppum í heimaland og upprekstrarland, ef ástæður þykja til. Telst þá upprekstrarland, þar sem

⁵⁶⁷Stjórnartíðindi 1909 B, s. 126-130. Fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu.

⁵⁶⁸Skjal nr. 4 (31).

búpeningur gengur á sumrin en notast lítt eða ekkert á vetrum sökum fjarlægðar frá byggð.

Enginn má hafa til sérnota fyrir sig félagslegt upprekstrarland án leyfis hreppsnefndar. ...

4. gr. ... Þar sem upprekstrarlönd eru notuð á sumrum, ber öllum þeim sem eiga eða hafa undir höndum sauðfé, ótamin hross eða geldneyti að reka fénað sinn á afrétt svo tímanlega að vorinu, sem árferði og aðrar ástæður leyfa, nema þeir hafi örugglega girt landsvæði fyrir þann fénað ...⁵⁶⁹

Árið 1988 var staðfest fjallskilasamþykkt fyrir Kjósarsýslu, Reykjavík, Seltjarnarnes, Kópavog, Garðabæ og Hafnarfjörð. Teknar eru upp 1., 2. og 4. grein eða greinarhlutar sem máli virðast skipta:

1. gr. Sýslunefnd Kjósarsýslu hefur á hendi yfirstjórn allra afréttar- og fjallskilamála í Kjósarsýslu, Reykjavík Seltjarnarnesi, Kópavogi, Hafnarfirði og Garðabæ. Sveitarstjórnir hafa á hendi stjórn og alla framkvæmd fjallskilamála í sveitarfélögum og í samvinnu þegar fleiri sveitarfélög hafa upprekstur og réttarhald sameiginlega. Verði ágreiningur milli sveitarstjórna út af fjallskilamálum sker sýslunefnd úr. Heimilt er sveitarstjórn að fela öðrum framkvæmd fjallskilamála.

2. gr. Eigi fleiri en eitt sveitarfélag afréttarsvæði eða lönd innan sýslunnar þar sem fé þeirra gengur saman, skulu sveitarstjórnir þær sem hlut eiga að máli kjósa fjallskilaneftnd til að sjá um fjallskil og vorsmalanir. Fjallskilaneftnd skal skipuð einum manni úr hverju sveitarfélagi, kjörnum af sveitarstjórnnum. ...

4. gr. ... Hreppsnefndum er heimilt að greina allt land í hreppnum í heimaland og upprekstrarland, ef ástæður þykja til. Telst þá upprekstrarland þar sem búpeningur gengur á sumrin en notast lítt eða ekki á vetrum sökum fjarlægðar frá byggð.⁵⁷⁰

Fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarsonar, þ. e. fyrir allt svæðið vestan Ölfusár, Sogs, Þingvallavatns, Þjóðgarðsgirðingar og vestan og sunnan varnarlína í Hvalfjörð var samþykkt árið 1996. Þær greinar, sem skipta máli, eru eftirfarandi:

1. gr. ... Samþykkt þessi tekur til allra afréttar- og fjallskilamála í Árnassýslu vestan vatna, Gullbringusýslu, Kjósarsýslu og öllum kaupstöðum í Kjalarnesþingi, þ.e. allra sveitarfélaga eða hluta sveitarfélaga vestan Ölfusár, Sogs, Þingvallavatns, Þjóðgarðsgirðingar og varnarlína í Hvalfjörð (Landnámshólf).

⁵⁶⁹Skjal nr. 4 (33).

⁵⁷⁰Skjal nr. 4 (35).

---

2. gr. ... Hver sýsla er fjallskilaumdæmi sem skiptist í fjallskiladeildir eftir sveitarfélögum. Kaupstaður telst til fjallskilaumdæmis þeirrar sýslu sem kaupstaðarlandið hefur áður legið undir.

Héraðsnefndir hafa á hendi yfirstjórn allra afréttar- og fjallskilamála, hver á sínu svæði. Sveitarstjórnir annast stjórn og framkvæmd þessara mála, hver í sínu sveitarfélagi, eða í samvinnu tvær eða fleiri saman þar sem henta þykir. Heimilt er sveitarstjórnnum að fela öðrum, svo sem félögum sauðfjáreigenda, framkvæmd fjallskilamála, að einhverju eða öllu leyti.

3. gr. ...Eigi fleiri en eitt sveitarfélag sameiginlegt afréttarsvæði eða upprekstrarlönd þar sem fé þeirra gengur saman, skulu viðkomandi sveitarstjórnir eða fulltrúar þeirra kjósa fjallskilanefnd til að sjá um lögboðin fjallskil ...

5. gr. ... Upprekstrarlönd eru afréttir og þau heimalönd sem leituð eru félagslega samkvæmt ákvæðum um fjallskil, sbr. 11. og 12. gr. V. kafla [göngur og réttir] þessarar samþykktar. ...⁵⁷¹

---

⁵⁷¹Skjal nr. 4 (36).

6. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

6.1. Inngangur

Ágreiningur aðila máls þessa varðar eignarréttarlega stöðu landsvæða sem í þjóðlendukröfugerð íslenska ríkisins eru nefnd „efsti hluti Esjunnar og hluti Blikdals“ og „hálendið upp af jörðunum Ingunnarstöðum og Þrándarstöðum“, þ.e. hvort þar sé eignarland eða þjóðlenda.

Í þeim köflum sem hér fara á eftir verður gerð grein fyrir þeim sérstöku forsendum sem úrskurður óbyggðanefndar í máli þessu byggir á. Þar verður fyrst fjallað um landnám á Esjusvæðinu og síðan einstök landsvæði á og við fjallið, frá jörðinni Þverárkoti að suðaustanverðu, umhverfis Esjuna og að jörðinni Eyjum að norðaustanverðu.⁵⁷² Að því búnu verður vikið að ágreiningssvæðinu norðaustur af Kili og suðvestur af Botnssúlum, þ.e. Þrándarstöðum og Ingunnarstöðum ásamt Hrásakoti. Loks verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar.

Umfjöllun þessi er í beinu samhengi og samræmi við „Almennar niðurstöður óbyggðanefndar“, ásamt viðauka við þær, í fyrri úrskurðum og vísar til þeirra.⁵⁷³ Í hinum almennu niðurstöðum er gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þeirra mála sem undir nefndina heyra. Nánar tiltekið er gefið yfirlit um gróðurfar á Íslandi við landnám og þær breytingar sem á því hafa orðið síðan. Einnig er fjallað um landnám, hefð og lög sem stofnunarhætti eignarréttinda. Gerð er grein fyrir flokkun lands í *jarðir*, *almenninga* og *afrétti* og eignarréttarlegri þýðingu þessara hugtaka. Hugað er sérstaklega að ákveðnum tilvikum sem virðast á mörkum framangreindra flokka sem og eignarhaldi á og undir jökulum og mörk við jökul eða á. Þá er fjallað um það hvort og þá hvaða vísbendingar um eignarréttarlega stöðu lands megi draga af fyrirkomulagi fjallskila og tilvist ítaka til lands eða sjávar, hvaða réttur felist í fjörueign og hver séu merki sjávarjarða til hafsins. Því næst er fjallað um efni og gildi þeirra heimilda sem helst fjalla um eignarréttindi fyrr á tímum. Í því sambandi er gerð sérstök grein fyrir jarðamötum og jarðabókum, máldögum og vísitasíum, lögfestum, jarðabréfum og landamerkjabréfum, afsals- og veðmálabókum. Loks eru dregnar saman meginniðurstöður um þau atriði sem að framan hafa verið rakin. „Almennar niðurstöður óbyggðanefndar“ fylgja í viðauka með úrskurði þessum.

⁵⁷² Umfjöllun um staðhætti og gróðurfar á svæðinu er byggð á skýrslu Ingva Þorsteinssonar, ráðgjafa óbyggðanefndar á sviði náttúrufræði, sbr. skjal nr. 18 í Kjalarnespætti málsins og skjal nr. 10 í Kjósarþætti þess, útgefnum kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskrá frá Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3., og almennum uppsláttarritum, svo sem árbókum Ferðafélags Íslands.

⁵⁷³ Sjá kaflann *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* í málum nr. 1-7/2000 og *Viðauka við almennar niðurstöður óbyggðanefndar* í málum nr. 1-5/2001. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og fyrst birtir þannig sem viðauki með úrskurðum í málum nr. 1-9/2003. Sami viðauki fylgir hér.

Þá hefur Hæstiréttur kveðið upp fyrstu dóma réttarins í þjóðlendumálum, varðandi úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 4/2000, Biskupstungnaafreittur og efstu lönd í Biskupstungnahreppi. Dómar þessir voru kveðnir upp 21. október 2004 í málum nr. 47 og 48/2004. Jafnframt liggja fyrir úrskurðir óbyggðanefndar í málum nr. 1-7/2000 í uppsveitum Árnassýslu (svæði 1), nr. 1-5/2001 í Austur-Skaftafellssýslu (svæði 2) og nr. 1-9/2003 í Vestur-Skaftafellssýslu og Rangárvallasýslu (svæði 3). Af þessum heimildum er einnig tekið mið, enda hafi einstakar niðurstöður almenna skírskotun.

Þess ber einnig að geta að óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum lagt til grundvallar að eðlismunur væri á þjóðlendu og eignarlandi, sbr. 1. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998. Þjóðlenda væri landsvæði utan eignarlanda og því yrði eignarland ekki gert að þjóðlendu með því að eigandi þess afsalaði sér eignarráðum sínum. Þannig hefur óbyggðanefnd talið að jarðir í eigu ríkisins væru eignarland enda þótt ríkið hafi ekki kallað eftir slíkum rétti vegna ósamrýmanlegrar kröfu sinnar um afmörkun aðliggjandi þjóðlendu. Á þetta reyndi í dómi Hæstaréttar 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Íslenska ríkið gegn íslenska ríkinu vegna annars vegar Skaftafells I og III og hins vegar aðliggjandi þjóðlendu) en þar varð niðurstaðan sú að rannsóknarskylda óbyggðanefndar samkvæmt 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 breytti engu um að málsaðilar færu með forræði á máli sínu fyrir nefndinni. Með vísan til þessa dóms beindi óbyggðanefnd þeirri fyrirspurn til fjármálaráðherra, sbr. bréf dags. 10. mars 2006, hvort skilja bæri þjóðlendukröfur þannig að land í eigu ríkisins væri lagt til þjóðlendu, í þeim tilvikum þegar nefndin teldi að land á kröfusvæði væri eignarland. Með bréfi ráðuneytisins, dags. 28. sama mánaðar, var erindinu svarað á þann veg að í þjóðlendukröfu ríkisins fælist ekki afsal á landi í eigu ríkisins og því ætti niðurstaða óbyggðanefndar gagnvart ríkisjörðum að ráðast af sömu atriðum og lögð væru til grundvallar um annað eignarland. Verður því við það miðað í úrskurðum óbyggðanefndar hér eftir.

Af framangreindum dómi Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 verður þannig dregin sú ályktun að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Umfjöllun í úrskurðum óbyggðanefndar mun því einskorðast við þau landsvæði sem gerð hefur verið þjóðlendukrafa til en ekki gerð sérstök grein fyrir landsvæðum sem liggja innan þess landsvæðis sem nefndin hefur upphaflega tekið til meðferðar en utan þjóðlendukröfusvæða íslenska ríkisins, svo sem verið hefur.

6.2. Landnám

Í kafla 5.1.1. og 5.2.1. hér að framan er rakið hvernig Landnámabók greinir frá landnámi á því svæði sem hér er til umfjöllunar. Getið er ýmissa manna og Ingólfur Arnarson þar fyrstur nefndur til sögunnar en landnám hans spannaði land „milli Ölfusár ok Hvalfjarðar fyrir utan Brynjudalsá, milli ok Öxarár, ok öll nes út.“

Af hálfu íslenska ríkisins er á því byggt í málinu, sem og í öðrum málum á svæði 4, að landnám Ingólfs, svo sem því er lýst hér að framan, beri fremur brag af hertöku eða yfirráðatöku lands, en landnámi. Á þennan málatilbúnað ríkisins er ekki fallist af hálfu óbyggðanefndar. Þvert á móti hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að af lýsingum Landnámu, og rannsóknum þar að lútandi, verði ráðinn neinn slíkur munur á tilhögun og eðli landnáms Ingólfs annars vegar og öðrum landnámslýsingum hins vegar. Er þá ekki síst hafður samanburður af fyrstu landnámunum sem óumdeilanlega sýnast hafa verið verulega miklu stærri en síðari landnám. Sé tilgreining Landnámu þannig lögð óbreytt til grundvallar samkvæmt skýrum texta sínum má ráða að allt það landsvæði sem tekist er á um í þessu máli hafi í öndverðu verið numið.

Með vísan til framangreinds ber þess að geta að óbyggðanefnd hefur í fyrri úrskurðum sínum lagt til grundvallar að „skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar.“⁵⁷⁴ Jafnframt hefur þó verið tekið fram að heimildargildi Landnámu sé „umdeilt og lýsingar hennar oft ónákvæmar. Úrskurður um eignarland eða þjóðlendu verður ekki byggður á þeim einum.“ Það er einnig almenn niðurstaða óbyggðanefndar að óvissa um aðferðir við landnám sé of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli.

6.3. Einstök landsvæði á og við Esju

6.3.1. Kröfur og málsástæður aðila

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína í Esju frá Tindstaðahnjúk (A), þaðan eftir brúnum í Dýjadalshnjúk (B), þaðan í Melahnjúk (C), síðan beint í suður sem vötum hallar í Ártúnsá við botn Blikdals (D), þaðan í mynni Blikdals (E), síðan með brúnum í Kambshorn (F), þaðan að Þverfellshorni (G), síðan eftir brúnum að Móskaðshnjúkum (H/I), þaðan í Suðurárbotna (H), síðan í Esjuhorn (G), áfram eftir brúnum Flekkudals í Nónbungu (F), síðan eftir brúnum Eilífsdals í Þórnyjartind (E) og loks eftir brúnum, aftur í fyrrnefndan Tindstaðahnjúk (A/D). Á kröfukorti kemur fram að íslenska ríkið telur að brúnir séu í klettabrún en fylgi hæðarlínum þess á milli.

Á móti hafa eigendur jarða og landsvæða gert kröfu um beinan eignarrétt að þeim landsvæðum sem þeir telja að falli innan merkja jarða. Íslenska ríkið er eigandi Kollafjarðar og Mógilsár og hefur ekki gert sérstakar kröfur vegna þessara jarða umfram það sem leiðir af þjóðlendukröfulínu ríkisins. Um samspil annars vegar þjóðlendukrafna og hins vegar fyrirsvars vegna ríkisjarða er fjallað í kafla 6.1. og vísast þangað. Kröfum íslenska ríkisins er að öðru leyti nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í köflum 3.4.-3.18.

Af hálfu íslenska ríkisins er einkum vísað til heimilda um landnám og bent á að ekki hafi verið heimilt að auka við eignarrétt frá því sem var í lok landnámsaldar.

⁵⁷⁴ Sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Skóða þurfi landamerkjabréf og gæta að því hvort þau samrýmist eldri gögnum og staðháttum. Bent er á að í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín sé vísað til þess að jörðin Bakki hafi átt frían fjárupprekstur á Esju ásamt öðrum á Kjalarnesi. Landamerkjabréf einnar jarðar, Esjubergs frá 1890, tiltaki mörk jarðarinnar í Þverfellshorn og bæti við að jörðin ætti alla beit þar fyrir ofan. Hvort tveggja bendi til þess að efsti hluti Esjunnar hafi verið almenningur. Kristinna laga þáttur Grágásar byggi auk þess á því að háfjöll á vatnaskilum hafi aldrei skoðast nein sérleg eign nokkurs. Lýsingar á merkjum jarða við Esju beri með sér að ákvarða mörk jarða innbyrðis en ekki gagnvart jörðum hinum megin Esjunnar. Þess vegna sé því hafnað að efsti hluti Esjunnar sé háður beinum eignarrétti.

Að því er tekur til Blikdals er vísað til Jarðabókar Árna Magnússonar og Páls Vídalíns sem tilgreini að Brautarholt ætti selstöðu og beitiland á Blikdal og lægi það til jarðarinnar. Um Saurbæ var tiltekið að kirkjustaðurinn ætti fjárupprekstur, hestagöngu og selstöðu í eigin landi, þar sem hétu Blikdalur. Aðrar jarðir hafi átt selstöðu í Blikdal, þar sem væri Brautarholtskirkjuland. Kröfulína byggi á að mörk Saurbæjarkirkjulands liggi í suður frá Melahnúk í dalsbotn, í sömu merkingu eins og botn í Íláti. Einmitt á þessum stað hætti Blikdalsá að heita svo og nefnist Ártúnsá eftir það á kortum. Merkjum sé lýst með öðrum hætti um land Brautarholts þar sem vísað sé til fjallsbrúnar eins og vötnum hallar. Vísað er til dóms Hæstaréttar Íslands (Hrd. 1996/696) vegna lands norðan Blikdalsár og því hafnað að hann feli í sér niðurstöðu um mál þetta. Varðandi syðri hluta dalsins hafi ekkert verið minnst á eign Brautarholts í Blikdal í máldaga kirkjunnar frá 1491 en sá máldagi sé þó grunnheimild um eignir kirkjunnar. Í síðari heimildum sé gerður greinarmunur á því hvernig vísað er til eignarhalds í Blikdal, talað sé um land Saurbæjarkirkju en um tilheyrslu Brautarholtskirkju.

Af hálfu eigenda landsvæða í kringum Esjuna er vísað til þess að allt land þessa svæðis hafi verið numið í öndverð og enginn ágreiningur hafi verið um landamerki jarðanna sem þýðingu hafi í málinu. Landamerkjaskrár jarðanna hafi verið þinglýst athugasemdalaust og verði þeim ekki hnekkkt nema fyrir liggi óyggjandi sönnun fyrir því að þær séu rangar. Hafi landeigendur haft réttmætar væntingar til þess að eignarréttur þeirra innan þeirra marka væri virtur. Bent er á að lýsing í fjallsbrún sé í samræmi við það sem almennt gildi á Kjalarnesi og í Kjós en átt sé við hæstu brún Esjunnar, þ.e. þar sem vötnum hallar. Landamerkjabréf beggja megin Esjunnar styðji þennan skilning og skipti ekki máli, þótt landamerkjabréf séu ekki í öllum tilvikum árituð um samþykki jarða hinum megin Esjunnar. Landamerki margra jarða séu hins vegar með slíkri áritun. Vísað er til 72. gr. stjórnarskrárinnar og óskráðra reglna eignarréttar sem verndi eignarrétt, þinglýsingalaga sem fjalli um réttindi þinglýsts eiganda, laga um landamerki og laga um hefð en eigendur jarðanna hafi haft umráð landsins margfaldan hefðartíma. Þá er vísað til fordæma óbyggðanefndar, dóms Hæstaréttar Íslands frá 21. október 2004 og dóms

Mannréttindadómstóls Evrópu frá 1997 í málinu Hin helgu klaustur gegn Grikklandi. Að lokum er vísað til venjuréttar sem feli í sér að land, sem að fornu hafi eingöngu verið notað af landeigendum, sé eignarland þeirra án takmarkana.

Bent er á að jörðin Esjuberg hafi verið landnámsjörð og að ekki sé vitað um annað en að hún hafi verið í einkaeigu síðan. Tilvísun um rétt eiganda Bakka til fjárupprekstrar bendi til ítaks en það hafi fallið niður eigi síðar en í júlí 1954, sbr. lög nr. 113/1952, um lausn ítaka af jörðum. Af hálfu þinglýstra eigenda Blikdals er vísað til áðurgreinds dóms Hæstaréttar Íslands. Hann taki af tvímæli um eignarrétt að landi norðan árinna og hljóti því að hafa þýðingu við úrlausn málsins, enda geri fyrirbyggjandi heimildir ekki annan greinarmun á landinu en að Saurbæjarkirkja átti annan hlutann og Brautarholtskirkja hinn. Sjónarmiðum íslenska ríkisins um landnám og túlkun merkjalýsinga er alfarið hafnað.

6.3.2. Hugtakið fjallsbrún í landamerkjabréfum jarða á og við Esju

Ljóst er að ágreiningur um þjóðlendumörk á því svæði sem hér er til umfjöllunar snertir einkum það álitafni hvernig túlka beri hugtakið „fjallsbrún“ sem oft er notað í landamerkjabréfum jarða í kringum Esju. Af hálfu íslenska ríkisins er á því byggt að fjallsbrún sé þar sem halli breytist mest á tilteknum stað, t.d. í klettabrún. Af hálfu jarðeigenda er byggt á því að fjallsbrún sé þar sem fjall er hæst eða þar sem vötnum hallar. Í skýrslutökum fyrir óbyggðanefnd kom fram að landeigendur á svæðinu miða almennt við að fjallsbrún sé þar sem fjall sé hæst.

Hér skal þess getið að í svari Gunnlaugs Ingólfssonar, fræðimanns hjá Orðabók Háskóla Íslands, við fyrirspurn óbyggðanefndar um merkingu hugtaksins fjallsbrún kemur fram að af dæmum í seðlasafni Orðabókar Háskólans megi ráða að fjallsbrún geti bæði verið hæsti hluti fjalls eða sá hluti sem hæst ber, séður af tilteknum stað.

Í köflum 6.3.3.-6.3.16. hér á eftir verður ítarlega rakið hvernig merkjum jarða á Esjusvæðinu er lýst í landamerkjabréfum og öðrum fyrirbyggjandi heimildum um það efni. Lýsingar á merkjum til fjalls eru misskýrar og þarfnast athugunar í samhengi við merkjalýsingar annarra jarða á svæðinu, einkum notkun hugtaksins fjallsbrún. Ástæða er því til að gera fyrst sameiginlega grein fyrir notkun þess hugtaks í merkjalýsingum einstakra jarða á svæðinu, í staðfræðilegri röð frá vestanverðu Kjalarnesi og umhverfis Esjuna að austanverðri Kjós.

Merkjum Þverárkots í Kjalarnesi er lýst í Hátind og að þaðan ráði fjallsbrúnin að svonefndu Disi. Skilningur eiganda jarðarinnar kemur fram í afsalsgerð um jörðina frá 1854, en þar er beinlínis tekið fram að jörðin nái upp til hæstu fjallatinda. Auk þessa skal þess getið að Hátindur er ofan á Esju en ekki í fjallsbrún samkvæmt hugtakanotkun sem íslenska ríkið miðar við. Styður þetta þann skilning sem eigandi Þverárkots lagði í hugtakið árið 1854 og jarðeigendur byggja nú á.

Í landamerkjabréfi Valla frá 1889 er merkjum gagnvart Norðurgröf lýst þannig: „... ræður bein stefna af Kistufellsbrún ofan að miðtungu bungu í fjallinu þaðan beina stefnu í flatan stein ...“ Telja verður líklegt að tilvísun um hvar mörkin skyldu dregin úr norðri hefði verið nákvæmari ef byggt væri á skilningi íslenska ríkisins um fjallsbrún, enda tekur klettabrúnin til stórs svæðis.

Landamerkjabréf Kollafjarðar virðist vera mjög skýrt um að fjallsbrún liggi á háfjallinu. Vestur- og norðurmörkum jarðarinnar er lýst sem „... bein stefna skemmstu leið uppá Esju; því næst ræður há-Esjan að norðan svo sem vötnum hallar.“ Í lýsingu austurmarka er stefna dregin af „Esju-brúninni skemmstu leið ofaní Kollafjarðararupptökin“ og verður ekki dregin önnur ályktun en að „Esju-brún“ hljóti að vera þar sem lýsingu norðurmarka sleppir í austri, þ.e. á „há-Esju svo sem vötnum hallar.“ Í landamerkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu 30. september 1942 var fjallað um ágreining sem risið hafði milli eigenda Kollafjarðar og Mógilsár um landamerki jarðanna. Dómurinn tók til greina stefnukröfu eiganda Mógilsár í málinu, að landamerki jarðanna skyldu vera „Frá sjó ráði Hvítá, eins og hún rennur til sjávar [...] og úr því stysta lína í Esjubrún.“ Á því virðist byggt í málinu að mörk jarðanna til Esju hafi verið ágreiningslaus milli eigendanna. Dómurinn hefur ekki aðra þýðingu um það álitaefni sem hér er til umfjöllunar.

Í landamerkjabréfi Mógilsár frá júní 1890 er vísað til þess að merkjalína liggi „uppí Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína uppí Esjubrún.“ Sýnir það glöggt að Þverfellshorn, sem samkvæmt skilningi íslenska ríkisins ætti að vera á fjallsbrúninni, telst ekki til fjallsbrúnar samkvæmt merkjalýsingu. Lýsing þessi var staðfest í dómi merkjadóms Gullbringu- og Kjósarsýslu 2. september 1922.

Í dómi frá 29. júní 1898 var leyst úr landamerkjaágreiningi milli Skrauthóla, Sjávarhóla og Esjubergs. Dómurinn komst að þeirri niðurstöðu að merki Skrauthóla og Sjávarhóla væru „... sömu stefnu uppí hæzta tindinn á Esjunni fyrir austan "Gleið"...“ en milli Skrauthóla og Esjubergs lægju merki „... beina stefnu uppá fjallsbrún, ...“. Óbyggðanefnd telur ekki óvarlegt að ætla að dómurinn noti þessi hugtök jöfnum höndum um sama fyrirbærið, þar sem um norðurmörk einnar jarðar, Sjávarhóla, er að ræða annars vegar í vestri og hins vegar í austri.

Í landamerkjabréfi fyrir Brautarholt, Bakkaholt, Brekku, Arnarholt, Mýrarholt og Presthús frá 31. maí 1921 er jörðunum eignaður Blikdalur sunnan Blikdalsár, „suður og austur á fjallsbrún eins og vötnum hallar, ...“. Í landamerkjabréfi Bakka, dags. 30. maí 1921, er tekið fram að Sneiðingar- eða Urðargeiraklettur sé í fjallsbrún. Ekki liggur fyrir í málinu hvar sá klettur er og hefur því ekki þýðingu við úrlausn þessa. Í landamerkjabréfi Saurbæjar frá maí 1890 er vísað til þess að merki færu „... beint í Háfjallsbrún á Melahnúk og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.“ Í yngra landamerkjabréfi Saurbæjar frá maí 1922 er merkjum lýst með beinni „... stefnu í Stritu á fjallsbrún og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.“ Samanburður þessara heimilda bendir til þess að fjallsbrún liggi eftir

háfjallinu þar sem engin gögn liggja fyrir um að yngri lýsing merkja hafi átt að taka til minna svæðis en áður. Sá skilningur var lagður til grundvallar niðurstöðu í dómi Hæstaréttar Íslands 29. febrúar 1996 (H 1996 696) en þar segir að norðurmörk Blikdals afmarkist af vatnaskilum til fjalla sem liggja milli Blikdals annars vegar og Miðdals og Eilífsdals hins vegar. Í landamerkjabréfi fyrir Mela og Norðurkot frá maí 1890 merkjum lýst með „... stefnu í há fjallsbrúnina beina stefnu sem vötnum hallar ...“. Í því bréfi kemur hins vegar fyrir hugtakið „Klettabrún“ og kemur það hugtak oftast fyrir þegar fjallað er um mörk jarðarinnar. Sama hugtak kemur fram í landamerkjabréfi fyrir Meðalfell með Meðalfellskoti og húsmannsbýlinu við Meðalfellsfjárhús, frá desember 1921, þannig að mörk liggja „... beint uppá klettabrún og þaðan beint upp til þess "Esjan" er hæst.“ Í landamerkjabréfi fyrir jörðina Tindstaði frá maí 1890 eru mörk jarðarinnar við Blikdal sögð fara eftir fjallsbrún og sem vötnum hallar. Í landamerkjabréfi fyrir Miðdal, Miðdalskot og Melbæ frá maí 1890 er vísað til þess að fjallsbrún ráði sem vötnum hallar.

Í landamerkjabréfi Eyja og Eyjahól frá júní 1887 og frá júní 1922 er merkjum lýst eftir „hæðstu brúnum“ Í landamerkjabréfi Írafells frá maí 1912 eru nefndar tvær vörður, önnur „... á nyðri fellsbrún og þaðan bein stefna í vörðu á suðurbrún og þaðan austur fell eptir því sem vötnum hallar ...“ Eins háttar til í landamerkjabréfi fyrir Fremraháls í maí 1912.

Samkvæmt framangreindum heimildum telur óbyggðanefnd ótvírætt að merki jarðanna Þverárkots, Kollafjarðar, Skrauthóla og Sjávarhóla á Kjalarnesi taki að einhverju leyti til hæsta hluta fjallsins og þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins. Sama máli gegnir um Blikdal, Eilífsdal, Miðdal og Meðalfell í Kjós. Heimildir um merki Mógilsár eru ekki eins ótvíræðar en samhengi innan umræddra lýsinga bendir þó ekki til þess að hugtakið fjallsbrún sé þar notað í þeirri merkingu sem kröfugerð íslenska ríkisins gerir ráð fyrir, heldur liggja ofar í fjallinu. Aðrar lýsingar eru óljósari en nefna þó gjarnan vatnaskil, brúnir eða jafnvel hæstu brúnir, sbr. merkjalýsingar fyrir Blikdal, Saurbæ, Miðdal, Eyjar, Írafell, Fremriháls, Mela og Norðurkot. Þetta gildir þó ekki um Velli.

Esjan er hár og brattur móbergsstapi, mótaður af jöklum, ám og lækjum; skorin með dölum og giljum í allar áttir. Á hryggjum milli dala er víðast bratt til beggja hliða og ekki mikið um flatt land ofan á fjallinu. Á flestum stöðum eru því engin vandkvæði á að finna hvar vötnum hallar á Esjunni. Hugtakið fjallsbrún er notað í landamerkjabréfum jarða í kringum Esjuna, jafnvel þar sem erfitt er að átta sig á hvar fjallsbrún í skilningi íslenska ríkisins ætti að vera, nema þá að litlum hluta.

Samkvæmt framangreindum heimildum um merki og staðháttum á Esjusvæðinu telur óbyggðanefnd eðlilegt að leggja til grundvallar að hugtakið fjallsbrún í umræddum landamerkjalyýsingum vísi til þeirra hluta Esjunnar sem hæstir eru og vötnum hallar frá. Verður það lagt til grundvallar í úrskurði þessum en áréttað að sú úrlausn einskorðast við það mál sem hér er til umfjöllunar. Tekið skal fram að

með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu viðkomandi landsvæða, sem fjallað verður um hér síðar, í köflum 6.3.10., 6.3.11. og 6.3.17.

6.3.3. Þverárkot

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Þverárkots og Hrafnhóla, dags. 10. febrúar 1890, og þinglýst 3. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Þverárkoti liggja Norðurgröf að vestanverðu og til norðurs eru Esjan og jarðir í Kjósarhreppi, Meðalfell, Flekkudalur- og Grjóteyri, Eyjar og Möðruvellir.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs úr um það bil 90 í um það bil 900 m yfir sjó vestast, í Hátindi, en í um það bil 700 m yfir sjó austast, í Móskaðshnúkum.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Þverárkots er rakin í kafla 5.2.6. Þar kemur fram að Þverárkots er getið í heimildum allt frá 1704. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁷⁵ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Þverárkots er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Þverárkoti. Athugun þessi einkorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á vesturmerkjum Þverárkots gagnvart Norðurgröf er að finna í áreiðargjörð 16. júlí 1850. Áreiðarmenn töldu að land Norðurgrafar næði „að Hátindi, þaðan nidur eptir hæðinni, sem er á milli Grafardals og Þverárdals nidurí Vördubrot, sem stendur nedst á tedri hæd, og hallar vötnum austur og vestur á vetrum í leysingum af tedum hrygg.“ Eigandi Þverárkots var ósáttur við þessa lýsingu en það hefur ekki þýðingu í þessu máli. Merkjum Þverárkots er næst lýst í afsalsbréfi frá 2. mars 1854. Þar kom fram að jörðin næði að norðanverðu „... uppí fjall, að sunnanverdu alt að Leirvogsa, að nordanverdu upp til hædstu fjallatinda.“

Merkjum jarðarinnar er að þessu leyti næst lýst í landamerkjabréfi Þverárkots og Hrafnhóla, 10. febrúar 1890, þannig að þau liggi „... beina stefnu uppí Hátind, þaðan ræður fjallsbrúnin að svonefndu Disi, úr disinu í ...“. Bréfið er samþykkt vegna Stardals, Möðruvalla og Norðurgrafar auk eiganda hálfra Skeggjastaða. Ábúandi Minna Mosfells skrifaði einnig undir bréfið.

Í landamerkjabréfi fyrir Meðalfell og Meðalfellskot frá 8. mars 1890 er merkjum jarðanna lýst m.a. þannig að þau liggi „... frá Meðalfellsvatni (að sunnan) þverbein stefna frá vatninu uppí „Arnbjargarhnúk“ (í Skóginum); af Arnbjargarhnúk

⁵⁷⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

(eptir því sem vötnum hallar) upp „Nónbungu“, „Paradísarhnúk“ og uppá Esju. Svo ofan af Esju niður í Meðalfellsdalsbotn þar sem áin hefur upptök við Geldfjárhlíð.“ Nýtt landamerkjabréf fyrir Meðalfell með Meðalfellskoti og húsmannsbýlinu við Meðalfellsfjárhús var undirritað 14. desember 1921. Þar er merkjum að þessu leyti lýst svo: „... bein lína upp á „Arnbjargahnúk“ eða „Miðmundahnúk“. Þá frá vörðu, á nefndum hnúki, þar sem hæst er eða frá hallar til beggja hliða) upp hálsinn, uppá „Nónbungu“, uppá „Paradísarhnúk“ og uppá „Esju“, beint þar uppaf til þess hæst er, eða að þeim stað að hallar frá til beggja hliða. // 3. Milli Meðalfells- og Eileifsdalslanda eru merki: Frá uppsprettum „Dælísár“, austan við „Geldfjárhlíð“ í Meðalfellsdalsbotni, beint uppá klettabrún og þaðan beint upp til þess „Esjan“ er hæst.“ Ekki er að sjá að bréf þetta hafi verið borið undir jarðeigendur á Kjalarnesi.

Merkjum jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar var lýst í október 1883 þannig, um það svæði sem hér er til skoðunar, að þau næðu „... beint upp gilið uppá Sandfjallsbrún nálægt Dagmálavörðu, svo í landsuður eptir sem vötnum hallar suður og norður af Sandfjalli, suður fyrir Torvaldsbotn hæðstan, svo beint suður í Esjuhörn og upp á það til hæðstrar Esju suður fyrir Flekkudalsbotn. // 2. Þaðan aptur norður eptir því, sem vötnum hallar, millum Flekkudals að norðaustan og Meðalfellsdals að vestan norður Paradísarhnúk, svo norður og ofan Nónbungu ...“ Þessum merkjum var næst lýst í landamerkjabréfi fyrir jarðirnar frá 15. ágúst 1912, þannig að þau væru „... bein lína í gil austan við Dagmálavörðu, úr henni austur Sandfjal<l>brún norðan við Torfadalsbotn sem vötnum hallar í Esjuhörn. // 2. Milli Flekkudals og Grjóteyrarlands og jarðanna Eyja í Kjósarhreppi, og Þverárkots og Grafar í Kjalarneshreppi, sem vötnum hallar eptir Esjunni vestur í Paradísarhnúk.“ Landamerkjabréf þetta var samþykkt m.a. af hálfu eigenda Norðurgrafar og Þverárkots, enda þótt eigandi Þverárkots gerði þó fyrirvara við undirritun sína. Þriðja landamerkjabréf Flekkudals og Grjóteyrar var undirritað 13. desember 1921 og lýsir þeim merkjum, sem hér eru til umfjöllunar, með sama hætti. Sú lýsing er samþykkt af hálfu eigenda Norðurgrafar og Þverárkots auk annarra.

Í landamerkjabréfi Eyja þinglýstu 1. júní 1887 er merkjum jarðarinnar lýst þannig að þau færu „... eptir hæðstu brúnum í landsuður á móts við Trönudalsbotna, frá þeim suður á Móskörð, þaug vestur öll á by (svo) við Suðurárdalsbotn, þaðan norður í Esjuhörn.“ Merkjum Eyja er enn lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar frá nóvember 1921. Þar kemur fram að þau liggi „... þaðan sem vötnum hallar suður á Háa - hnúk, svo eftir hæðstu brúnum fjallsins alla leið suður á Móskarðahnúk. 6. Millum Þverárkots og Eyja vestur há - Esju eftir því sem vötnum hallar vestur á móts við Markagil.“ Landamerkjabréf þetta var samþykkt af eigenda Þverárkots.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Þverárkots nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem

fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.4. Norðurgröf

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Norðurgrafar, dags. 28. febrúar 1888, og þinglýstu 3. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Norðurgröf liggja Vellir að vestanverðu og Þverárkot að austanverðu. Að norðan er Esjan og jarðir í Kjósarhreppi, Eilífsdalur og Meðalfell.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs úr um það bil 60 í um það bil 900 m yfir sjó í Hábungu og í Hátindi.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Norðurgrafar er rakin í kafla 5.2.7. Þar kemur fram að Norðurgrafar er getið í heimildum allt frá 1547. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁷⁶ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Norðurgrafar er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Norðurgröf. Athugun þessi einkorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á landamerkjum Norðurgrafar er að finna í áreiðargjörð 16. júlí 1850. Um merki gagnvart Þverárkoti vísast til umfjöllunar um þá jörð. Gagnvart Völlum í vestri töldu áreiðarmenn að merki Norðurgrafar væru eftir línu sem væri „... dregin frá fjalli ofan úr Miðtungumel til suðurs í einstakan þufuklett að nordanverðu við Leirvogsa, ...“. Eigendur Norðurgrafar og Valla féllust báðir á landamerki milli jarða sinna.

Merkjum jarðarinnar er að þessu leyti næst lýst í landamerkjabréfi Grafar 28. febrúar 1888. Austurmerki voru tilgreind úr Hátindshorni, beina stefnu alla leið ofaní vörðu sem stendur milli rása í Grafará, á Leirvogsbakka. Vesturmerki voru tilgreind „... úr svokallaðri Miðtungu í Esjunni, beina stefnu í flatan stein í mýrinni vestanverðt við Grafarholt, og þaðan sömu stefnu að Varmalandslandi sunnan við Latholt“. Suðurmerki miðuðust við Leirvogsa. Landamerkjabréfið var áritað um samþykki eiganda Valla og ábúenda Þverárkots og Hrísbúar.

Í landamerkjabréfi Valla frá 10. desember 1889 voru merki jarðarinnar gagnvart Norðurgröf tilgreind sem „... bein stefna af Kistufellsbrún ofan að miðtungu

⁵⁷⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

bungu í fjallinu þaðan beina stefnu í flatan stein vestanhalt við Grafarholt ...“.
Landamerkjabréf Valla er áritað um samþykki Norðurgrafar.

Í landamerkjabréfi fyrir Eilífsdal frá 20. maí 1890 er merkjum jarðarinnar lýst m.a. þannig að þau liggi „... Fossá uppá fossabrún, þaðan til há Esju, svo þaðan vestur á Gunnlögsskarð, ...“. Ekki er að sjá að bréf þetta hafi verið borið undir jarðeigendur á Kjalarnesi.

Í landamerkjabréfi fyrir Meðalfell og Meðalfellskot frá 8. mars 1890 er merkjum jarðanna lýst m.a. þannig að þau liggi „... frá Meðalfellsvatni (að sunnan) þverbein stefna frá vatninu uppí „Arnbjargarhnúk“ (í Skóginum); af Arnbjargarhnúk (eptir því sem vötnum hallar) upp „Nónbungu“, „Paradísarhnúk“ og uppá Esju. Svo ofan af Esju niður í Meðalfellsdalsbotn þar sem áin hefur upptök við Geldfjárhlíð.“ Nýtt landamerkjabréf fyrir Meðalfell með Meðalfellskoti og húsmannsbýlinu við Meðalfellsfjárhús var undirritað 14. desember 1921. Þar er merkjum að þessu leyti lýst svo: „... bein lína upp á „Arnbjargahnúk“ eða „Miðmundahnúk“. Þá frá vörðu, á nefndum hnúki, þar sem hæst er eða frá hallar til beggja hliða) upp hálsinn, uppá „Nónbungu“, uppá „Paradísarhnúk“ og uppá „Esju“, beint þar uppaf til þess hæst er, eða að þeim stað að hallar frá til beggja hliða. // 3. Milli Meðalfells- og Eileifsdalslanda eru merki: Frá uppsprettum „Dælisár“, austan við „Geldfjárhlíð“ í Meðalfellsdalsbotni, beint uppá klettabrún og þaðan beint upp til þess „Esjan“ er hæst.“ Ekki er að sjá að bréf þetta hafi verið borið undir jarðeigendur á Kjalarnesi.

Í kafla 6.3.15. um Flekkudal og Grjóteyri og í kafla 6.3.3. um Þverárkot er fjallað um uppáskrift eigenda Þverárkots og Norðurgrafar vegna merkja Flekkudals og Grjóteyrar. Ekki er að sjá að jarðirnar Norðurgröf annars vegar og Flekkudalur og Grjóteyri hins vegar hafi átt sameiginleg merki en uppáskrift eiganda Norðurgrafar bendir þó til þess að báðir aðilar hafi talið Norðurgröf eiga réttindi upp á Esju.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Norðurgrafar nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.5. Vellir

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Valla, dags. 10. febrúar 1890, og þinglýstu 3. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Völlum liggja Kollafjörður í vestri og Norðurgröf í austri. Að norðan liggja Blikdalur og að óverulegu leyti Eilífsdalur.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs úr um það bil 40 í um það bil 900 m yfir sjó í Hábungu.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Valla er rakin í kafla 5.2.8. Þar kemur fram að Valla er getið í heimildum allt frá 1395. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁷⁷ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Valla er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Völlum. Athugun þessi einkorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Um merki í austri gagnvart Norðurgröf vísast til umfjöllunar um þá jörð. Í landamerkjabréfi Valla frá 1889 var vesturmörkum lýst þannig að bein stefna réði af Esjubrúninni skemmstu leið ofan í Kollafjarðarárupptökin. Eigendur Norðurgrafar og Kollafjarðar samþykktu þetta landamerkjabréf. Nánar er fjallað um þessi merki í umfjöllun um Kollafjörð. Um merki Blikdals sunnan og norðan Blikdalsár vísast til kafla sem um hann fjalla.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju ásamt Blikdal, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Valla nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.6. Kollafjörður

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Kollafjarðar, dags. 28. október 1889, og þinglýstu 3. júní 1890. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Kollafirði liggja Mógilsá að vestanverðu og Vellir að austanverðu. Að norðan liggur Blikdalur.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs frá sjávarmáli í um það bil 900 m yfir sjó í Hábungu Esju.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Kollafjarðar er rakin í kafla 5.2.9. Þar kemur fram að Kollafjarðar er getið í heimildum allt frá 1547. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁷⁸ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

⁵⁷⁷ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

⁵⁷⁸ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Kollafjarðar er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Kollafirði. Athugun þessi einskorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Merki jarðarinnar eru tilgreind í landamerkjabréfi Kollafjarðar frá 1889. Vestur- og norðurmörkum jarðarinnar er lýst sem „... bein stefna skemmstu leið uppá Esju; því næst ræður há-Esjan að norðan svo sem vötnum hallar.“ Í lýsingu austurmarka er stefna dregin af „Esju-brúninni skemmstu leið ofaní Kollafjarðararupptökin“ og verður ekki dregin önnur ályktun en að „Esju-brún“ hljóti að vera þar sem lýsingu norðurmarka sleppir í austri, þ.e. á „há-Esju svo sem vötnum hallar.“ Lýsing þessi var samþykkt af eigendum Álfsness og Valla, ábúanda Varmadals og umboðsmönnum þjóðjarðarinnar Fitjakots og prestsins á Mosfelli, en Mosfellskirkja átti Mógilsá.

Í landamerkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu 30. september 1942 var fjallað um ágreining sem risið hafði milli eigenda Kollafjarðar og Mógilsár um landamerki jarðanna. Í dóminum er vísað til þess að merkjum jarðanna sé annars vegar lýst í landamerkjabréfi Mógilsár með því að Hvítá ráði merkjum frá sjó í Geithól og upp á Esjubrún. Hins vegar sé merkjum þessara jarða lýst í landamerkjabréfi Kollafjarðar með því að Hvítá ráði merkjum frá „... ósum, þar sem hún fellur nú í sjóinn, til upptaka. Þaðan ræður bein stefna skemmstu leið upp á Esju.“ Dómurinn er mjög ítarlegur og er skýr um að ágreiningur einskorðaðist við það álitaefni hvort Hvítá hefði breytt um farveg frá undirritun landamerkjabréfanna. Dómurinn, sem staðfestur var af Hæstarétti 13. nóvember 1944 (Hrd. 1944/329), tók til greina stefnukröfu eigenda Mógilsár í málinu, að landamerki jarðanna skyldu vera „Frá sjó ráði Hvítá, eins og hún rennur til sjávar [...] og úr því stysta lína í Esjubrún.“ Á því virðist byggt í málinu að mörk jarðanna til Esju hafi verið ágreiningslaus milli eigendanna. Að mati óbyggðanefndar verður ekki dregin sú ályktun af dómi þessum að hann hafi með nokkrum hætti takmarkað land Kollafjarðar til norðurs.

Um merki Blikdals sunnan Blikdalsár vísast til kafla 6.3.10., sem um hann fjallar.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju ásamt Blikdal, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Kollafjarðar nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju, ásamt Blikdal. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.7. Mógilsá

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Mógilsár, þinglýstu 3. júní 1890. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Mógilsá liggja Esjuberg að vestanverðu og Kollafjörður að austanverðu. Blikdalur er norðan jarðarinnar.

Fjallendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs frá sjávarmáli í um það bil 820 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Mógilsár er rakin í kafla 5.2.10. Þar kemur fram að Mógilsár er getið í heimildum allt frá 1395. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁷⁹ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Mógilsár er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Mógilsár. Athugun þessi einskorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Um austurmörk gagnvart Kollafirði vísast til umfjöllunar um þá jörð.

Fyrstu lýsinguna á vesturmerkjum Mógilsár gagnvart Esjubergi er að finna í lýsingu Björns Stephensen á Esjubergi (dáinn 1835) á merkjum þeirrar jarðar. Þar er merkjum lýst þannig að þau liggi í Djúpagil fyrir utan Mógilsá og í beinni stefnu úr því gili í Þverfellshornið.

Merki jarðarinnar eru tilgreind í landamerkjabréfi Mógilsár frá 1890. Vesturmörkum jarðarinnar er lýst „... úr efri Skarðsdal uppí Gljúfurdalshálsinn, og ræður háhryggurinn uppí Þverfellshorn að vestanverðu, og þaðan bein lína uppá Esjubrún“. Austurmörkum gagnvart Kollafirði er lýst frá Hvítá, „... í Geithól og uppá Esjubrún“. Lýsing þessi var samþykkt af eiganda Kollafjarðar. Eigandi Esjubergs samþykkti ekki þessa lýsingu. Var fjallað um ágreining eigenda þessara jarða í merkjadómi Gullbringu- og Kjósarsýslu frá 2. september 1922. Var þar dæmt að landamerki jarðanna, að því leyti sem hér er til skoðunar, skyldu vera eins og fram koma í landamerkjabréfi Mógilsár. Í dóminum kemur fram að aðilar voru sammála um að land jarðanna náði lengra til norðurs en að Þverfellshorni; eigandi Esjubergs lýsti mörkum „... í axlarhorn í Þverfelli og svo áfram sama stefna upp í há Esjuna“, en eigandi Mógilsár lýsti mörkum „... upp í Þverfellshorn að vestanverðu og þaðan bein lína upp í Esjubrún“ eins og áður segir.

Um merki Blikdals sunnan Blikdalsár vísast til kafla 6.3.10., sem um hann fjallar.

⁵⁷⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Mógilsár nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju, ásamt Blikdal. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.8. Esjuberg

Hér verður fjallað um norðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Esjubergs, dags. 27. maí 1890, og þinglýst 3. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Esjubergi liggja Skrauthólar að vestanverðu og Mógilsá að austanverðu. Blikdalur er norðan jarðarinnar.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá suðri til norðurs frá sjávarmáli í um það bil 820 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Esjubergs er rakin í kafla 5.2.11. Þar kemur m.a. fram að Esjuberg er landnámsjörð. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸⁰ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Esjubergs er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Esjubergi. Athugun þessi einkorðast við könnun norðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálandi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Um merki gagnvart Mógilsá vísast til umfjöllunar um þá jörð.

Vestur- og norðurmörkum Esjubergs er lýst þannig í landamerkjabréfi að þau miðist við „... hinn efri og skarpari kvennsöðul og svo sömu stefnu uppá fjallsbrún og austur há Esjufjallið að áðurgreindum mörkum“. Bréfið er ekki áritað um samþykki aðliggjandi jarða í vestri. Ágreiningur reis um landamerki Esjubergs, Sjávarhóla og Skrauthóla og var leyst úr honum með dómi 29. júní 1891. Dómurinn komst að þeirri niðurstöðu að merki Skrauthóla og Sjávarhóla væru „... sömu stefnu uppí hæzta tindinn á Esjunni fyrir austan "Gleið"...“ en milli Skrauthóla og Esjubergs lögju merki „... beina stefnu uppá fjallsbrún, ...“. Óbyggðanefnd telur ekki óvarlegt að ætla að dómurinn noti þessi hugtök jöfnum höndum um sama fyrirbærið, þar sem að um norðurmörk einnar jarðar, Sjávarhóla, er að ræða annars vegar í vestri og hins vegar í austri.

Um merki Blikdals sunnan Blikdalsár vísast til kafla sem um hann fjallar.

⁵⁸⁰ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Esjubergs nái saman við merki annarra jarða og Blikdals uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.9. Hofshverfi, Vallá, Skrauthólar og Sjávarhólar

Óumdeilt er í máli þessu að merki jarðanna Hofshverfis, Vallár, Skrauthóla og Sjávarhóla annars vegar og merki Blikdals sunnan Blikdalsár hins vegar nái saman uppi á Esju. Fjallað verður um eignarréttarlega stöðu þessa landsvæðis í kafla 6.3.17.

6.3.10. Blikdalur sunnan Blikdalsár

Hér verður fjallað um landsvæði það, sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Brautarholt ásamt jörðunum Bakkaholti, Brekku, Arnarholti, Mýrarholti og Prestshúsum frá 31. maí 1921, að því er tekur til Blikdals norðan Blikdalsár.

Blikdalur er vestan í Esjunni og liggur frá vestri í um það bil 60 m yfir sjó og til austurs í um það bil 800 m yfir sjó. Í dalnum rennur á og nefnist Blikdalsá og Ártúnsá þegar neðar tekur.

Fram er komið, sbr. kafla 5.2.20., að í máldaga Brautarholtskirkju, sem talinn er frá því á tímabilinu 1491-1518, hafi kirkjunni verið eignað land „... allt fram undir Fossa“ en ekki er að fullu ljóst við hvað er átt. Líkindi eru á að hér sé vísað til Bláfossa sem nefndir eru í lögfestu fyrir jörðinni Saurbæ og kirkjújörðum hennar frá 24. maí 1803, en þar segir um mörk í Blikdal: „... og so frammetfer ollum Blickdal til móts við Brautarholts kirkju land í þeim fyrsta farveg og svo framm í Blafossa svokallaða sunnan til við Gunnlaugs Skard, ...“ Hálf Blikdals er getið í skýrslu frá 1649 meðal eigna kirkjunnar, einnig í greinargerð frá 1678 og í vísitasíum 1703 og 1724. Í vísitasíu 1751 var landi kirkjunnar lýst þannig að hún ætti „... Langholt, og so þaðann land alt framm undir Fossa: ...“ Sama land var lögfest kirkjunni á manntalsþingi á Esjubergi 9. júní 1878 og áréttað nokkrum sinnum síðar eins og rakið er í kafla 5.2.20. Í landamerkjabréfi jarðarinnar þann 31. maí 1885 var merkjum jarðarinnar, að því leyti sem hér skiptir máli, lýst svo: „Að austan ræður merkjum Heiðvíkurlækur frá sjó upp að torfvörðu upphlaðinni (hornmarki); þaðan bein stefna norður í Hjassapúfu. Þaðan aptur bein lína í markapúfu, sem er hornmark milli jarðanna Mýrarholts og Arnarholts. Þaðan (frá tjeðri markapúfu) vestur í Fúlusker, Brautarholti tilheyra og Langholt milli Hofshverfis og Arnarholts. Ennfremur á Brautarholt Bleikdal hálfan (fyrir sunnan ána) allt uppá fjall svo sem vötn falla. Annars ræður sjór merkjum.“ Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 31. maí 1921 segir m.a.: „Ennfremur fylgir Brautarholti Bleikdalur allur sunnan Bleikdalsár, suður og

austur á fjallsbrún eins og vötnum hallar, ennfremur Andriðsey á Hvalfirði.“ Vegna síðastgreinds skal tekið fram að ekki er ágreiningur um að Andriðsey er eignarland. Landamerkjabréf Brautarholts var áritað um samþykki vegna Lykkju, Bakka, Saurbæjar, Vallár, Skrauthóla, Króks, Sjávarhóla, Hofs og Esjubergs.

Ekki virðist vera ágreiningur um mörk Blikdals sunnan Blikdalsár og verður lagt til grundvallar að þau liggi að norðanverðu eftir Blikdalsá, upp að Hábungu í Esju. Að sunnanverðu liggi mörkin „suður og austur eftir fjallsbrún eins og vötnum hallar“ að Hábungu. Ágreiningur er um hvort stofnast hafi beinn eignarréttur að umræddu landi.

Í kafla 5.2.20. er því lýst hvernig Blikdalur hefur í aldanna rás einkum verið notaður til selstöðu og upprekstrar fjár og hrossa. Því er lýst hvernig slík afnot voru ýmist samkvæmt heimild eða í trássi við vilja ábúenda þeirra jarða sem landið var talið tilheyrja.

Fyrir jörðina Brautarholt var gert landamerkjabréf árið 1921 og var bréfið áritað um samþykki jarða sem liggja að Blikdal. Ekkert er fram komið um ágreining um þessi merki gagnvart öðrum jörðum og á merkjalýsingin stoð í eldri heimildum um landamerki jarðarinnar. Um inntak eignarréttar á svæðinu eiga sömu sjónarmið við og þau sem eiga við Blikdal norðan Blikdalsár, og lúta að staðháttum, gróðurfari og öðrum þáttum, sem skipta máli um sönnun á beinum eignarrétti lands. Slík sönnun á beinum eignarrétti þótti fram komin í dómsmáli um Blikdal norðan Blikdalsár, sem áður var getið. Þá er óumdeilt að allt land sunnan Blikdals er eignarland. Ekkert er fram komið í málinu, sem stutt getur að munur verði gerður á landi í Blikdal eftir því hvorum megin árinna hann liggur. Þegar þessi aðstaða er virt í heild sinni standa ekki rök til annars en að niðurstaðan verði sú sama að því er varðar Blikdal sunnan Blikdalsár og um allt svæðið að öðru leyti.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Blikdals sunnan Blikdalsár, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.11. Blikdalur norðan Blikdalsár

Hér verður fjallað um landsvæði það, sem lýst er í landamerkjabréfi fyrir Saurbæ með Hjarðarnesi, Hjarðarneskoti og Ártúni frá 8. maí 1922, að því er tekur til Blikdals norðan Blikdalsár.

Blikdalur er vestan í Esjunni og liggur frá vestri í um það bil 60 m yfir sjó og til austurs í um það bil 800 m yfir sjó. Í dalnum rennur á og nefnist Blikdalsá og Ártúnsá þegar neðar tekur.

Í máldaga Saurbæjarkirkju frá því um 1220 kemur fram sú kvöð að „... Bru scal hallda a blic dals a. þar milli fialls oc fjoru. ær sa vill sem j saurbæ byr.“ Hún er áréttuð í Vilchinsmáldaga frá 1397, og í vísitasíum 1642, 1678, 1703 og 1724. Svo

virðist sem Blickdals sé ekki getið með öðrum hætti vegna Saurbæjar fyrr en í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, sem tiltekur að jörðin eigi fjárupprekstur, hestagöngu og selstöðu í „... sínu eigin landi, þar sem heitir Blickdalur.“

Fyrstu lýsingu á merkjum Saurbæjar er að finna í lögfestu frá 24. maí 1803: „ad Blickdals á, sem í Sió rennur millum Artuns og Backalands með bugalaus Rensle um síafar fiöruna rádi merkium alt framm undir Blickdals fialls land og so frammeftir ollum Blickdal til móts við Brautarholts kirkju land í þeim fyrsta farveg og so framm í Blafossa sokallada sunnan til við Gunnlaugs Skard, enn ad innan verdu rædur merkjum Markalækur sem í Sió rennur fyrir innan Hiardarnes kot ogso upp eftir hönum til þess hann begir sudur á, þaðan Siónhending yfirum ydsta Melhólinn og uppá Fiall í þa Klettanibbu sem utarlíga er á Melafialli f(yrer) nordan og austan Qvenagaungugil úr þ(ei)rrí Klettsnibbu og í Díadalshnúk solangt norðr á fiallid og austur til þess vötnum hallar so úr Díadalshnúkum sudur eftir fiallgards hæðunum til þess votnum hallar til norðurs austurs og sudurs, alt ad Blafossum adurnefndum ...“. Í landamerkjabréfi Saurbæjar frá 1890 segir að jörðin eigi land „... beint í Háfjallsbrún á Melahnúk og þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn.“ Þá er tekið fram að jarðirnar, sem landamerkjabréfið tók til, ættu óskipta beit á Bleikdal.

Í landamerkjabréfi jarðanna frá 1922 er merkjum í Blickdal lýst þannig að þau liggja eftir beinni stefna í Strítu á fjallsbrún og „þaðan sem vötnum hallar suður fram í Bleikdalsbotn, og síðan þaðan eins og Bleikdalsá ræður í sjó niður.“ Landamerkjabréfið var samþykkt af hálfu Mela, Norðurkots, Tindstaða, Miðdals, Eilífsdals, Brautarholts og Bakka.

Ágreiningur er um hvar Bleikdalsbotn liggur. Af hálfu íslenska ríkisins er haldið fram að um sé að ræða örnefni sem vísi til botns í íláti en af hálfu gagnaðila er haldið fram að botn sé innsti hluti dals. Engin rök standa til þess að taka undir skýringar íslenska ríkisins að þessu leyti, enda tilgreinir landamerkjabréfið sjálf að lína liggja „sem vötnum hallar“ suður fram í Bleikdalsbotn. Að mati óbyggðanefndar er augljóslega ekki lögð áhersla á að línan skuli dregin í suður, enda kæmi það ekki heim og saman við eldri lýsingar. Þá hefur ekki verið bent á að túlkun íslenska ríkisins eigi sér hliðstæðu í notkun á hugtakinu dalsbotn í merkjalýsingum jarða. Óbyggðanefnd telur rétt að túlka örnefnið til samræmis við eldri heimildir, þ.e. lögfestu frá 1803, en samkvæmt því eru merki Saurbæjar að þessu leyti eftir fjallsgarðs hæðunum til þess sem vötnum hallar til norðurs, austurs og suðurs, en það mun vera Hábungu. Er það sami skilningur og var lagður í merkjalýsingar þessar í dómi Hæstaréttar Íslands frá 29. febrúar 1996 (Hrd. 1996/696) og áður er nefndur. Þar er tiltekið að norðurmörk Blickdals liggja eftir vatnaskilum til fjalla sem liggja milli þess dals annars vegar og Miðdals og Eilífsdals hins vegar.

Í niðurstöðu dómsins segir svo:

Að framan er rakið efni landamerkjabréfa fyrir Saurbæ frá 1890 og 1922, sem hefur ekki verið hnekkkt með skírskotun til eldri heimilda. Verður ekki fundin

stoð fyrir öðru en allt land norðan Blik-dalsár í Blikdal hafi heyrtil Saurbæjar, en verið háð rétti til beitar og slæгна handa jörðunum Hjarðarnesi og Ártúni. Með landskipta-gerðinni 1930 var þetta land í Blikdal gert að óskiptri sameign, sem fylgdi jörðunum Saurbæ og Dalsmynni, svo sem er áréttað í framangreindu orðalagi kaupsamnings og afsals fyrir Dalsmynni frá 1936. Samkvæmt gögnum málsins hefur annarri skipan en þessari ekki verið komið á með yngri heimildarbréfum. Verður því lagt til grundvallar við úrlausn málsins, að Blikdalur norðan Blikdalsár sé eignarland í óskiptri sameign gagnáfrýjenda og hluti af jörðum þeirra, Saurbæ og Dalsmynni.

Samkvæmt þessu liggur fyrir dómur um það álitæfni sem hér er til úrlausnar og verður hann lagður til grundvallar niðurstöðu málsins.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Blikdals norðan Blikdalsár, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.12. Miðdalur

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Miðdals og Melbæjar, dags. 27. desember 1921, og þinglýstu 23. júní 1922. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Miðdal liggur Blikdalur í suðri, Tindstaðir í vestri og Eilífsdalur í austri.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá vestri og til suðurs úr um það bil 100 í um það bil 840 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Miðdals er rakin í kafla 5.1.4. Þar kemur fram að Miðdals er getið í heimildum allt frá 1220. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸¹ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Miðdals er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Miðdal. Athugun þessi einkorðast við könnun suðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálandi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á austurmerkjum Miðdals gagnvart Eilífsdal er að finna í vitnisburði um áreið 2. mars 1468. Kom fram að eigandi Miðdals hefði eignað sér land „... allðri leingra en j nedannuerdenn Sandhrygginn. er geingr ofan ur hnuknum fyrir sunnann fram j dalnum. og suo yfer griotfestina (grjótrústina) er geingr ofan ur fjallinu fyrir nordann fram j dalnum.“ Merkjum Miðdals er næst lýst í landa-

⁵⁸¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

merkjabréfi fyrir Miðdal, Miðdalskot og Melbæ 28. maí 1890, þannig að þau liggi „... að vestanverðu kerlingargil og gamall lækjarfarvegur úr því gili sem vatn hefur runnið til forna niður í Miðdalsá, og svo sem áin ræður niður til merkjagils að norðan verðu við ána ...“. Að austan liggi merki úr Festarhrygg í Sandfelli þvert yfir dalinn í Sandhrygg „... uppá fjallsbrún og svo eptir fjallsbrún allt vestur í kerlingargil.“ Landamerkjabréfið er áritað um samþykki Morastaða, Tindstaða og Eilífsdals.

Í landamerkjabréfi Miðdals frá 23. júní 1922 er merkjum lýst að þessu leyti þannig að þau liggi úr Festarhrygg í Innri - Sandhrygg „... og eptir honum í Þórnyjartind. // Að sunnan frá Þórnyjartindi eptir há – Esju eins og vötnum hallar vestur á Tindstaðahnjúk. Þaðan beint í Kerlingargil.“ Landamerkjabréfið er áritað um samþykki Morastaða, Eyra, Bæja, Tindstaða, Eilífsdals og Saurbæjar, en norðurhluti Blikdals tilheyrði síðastnefndri jörð. Í dómi Hæstaréttar Íslands 29. febrúar 1996 (H 1996.696) kemur fram sá skilningur réttarins að norðurmörk Blikdals afmarkist af vatnaskilum til fjalla sem liggja milli Blikdals annars vegar og Miðdals og Eilífsdals hins vegar.

Í ljósi þessa verður ekki annað séð en að landamerkjabréf jarðarinnar frá 1922 lýsi sömu merkjum og greind eru í eldra landamerkjabréfi 1890 og hafi þannig stuðning í því bréfi. Ekki skiptir máli, þótt merkjalýsing frá 1468 hafi einskorðast við merki jarða á láglandi en ekki náð til fjalla.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Miðdals nái saman við merki annarra jarða og Blikdals uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.13. Eilífsdalur

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Eilífsdals, dags. 20. maí 1890, og þinglýstu 2. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Eilífsdal liggur Blikdalur í suðri, Miðdalur í vestri, Meðalfell í austri, ... í norðri. Samkvæmt kröfugerð virðast Vellir og Norðurgröf á Kjalarnesi að óverulegu leyti eiga mörk gagnvart Eilífsdal.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá norðri og til suðurs úr um það bil 120 í um það bil 900 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Eilífsdals er rakin í kafla 5.1.5. Þar kemur fram að Eilífsdals er getið í heimildum allt frá 1352. Af þeim

verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸² Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Eilífsdals er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Eilífsdal. Athugun þessi einskorðast við könnun suðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfussvæðis íslenska ríkisins.

Um merki gagnvart Miðdal vísast til umfjöllunar um þá jörð. Merkjum Eilífsdals er lýst í landamerkjabréfi fyrir jörðina 20. maí 1890. Að því leyti sem snertir mál þetta er merkjum lýst þannig að þau liggi eftir „... Dælisá upp Dalinn, svo Fossaá uppá fossabrún, þaðan til há Esju, svo þaðan vestur á Gunnlögsskarð, síðan norðvestur fjall á Þórnyjartind, svo ofan Sandhrygginn, ...“. Landamerkjabréfið er áritað um samþykki Miðdals, Meðalfells og Tindstaða. Í dómi Hæstaréttar Íslands 29. febrúar 1996 (H 1996.696) kemur fram sá skilningur réttarins að norðurmörk Blikdals afmarkist af vatnaskilum til fjalla sem liggja milli Blikdals annars vegar og Miðdals og Eilífsdals hins vegar. Nánar er fjallað um landamerki gagnvart Meðalfelli í kafla 6.3.14. um þá jörð og vísast til hans að því leyti.

Óbyggðanefnd telur að ekki skipti máli, þótt tilvísun í landamerkjabréfi til vesturs og norðvesturs ofan á Esju svari ekki til réttara átta en af yfirlitskorti má ráð að lína frá há Esju til Gunnlaugsskarðs liggi í norðvestur og lína þaðan að Þórnyjartindi liggur í norðnorðvestur eða því sem næst. Verður byggt á kennileitum að þessu leyti.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Eilífsdals nái saman við merki annarra jarða og Blikdals uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.14. Meðalfell

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Meðalfells, dags. 14. desember 1921, og þinglýstu 23. júní 1922. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Meðalfelli liggur Eilífsdalur í vestri, Flekkudalur og Grjóteyri í austri og Þverárvot og Norðurgröf á Kjalarnesi í suðri.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá norðri og til suðurs úr um það bil 50 í um það bil 900 m yfir sjó.

⁵⁸² Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Meðalfells er rakin í kafla 5.1.6. Þar kemur fram að Meðalfells er getið í heimildum allt frá 1200. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸³ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Meðalfells er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Meðalfelli. Athugun þessi einskorðast við könnun suðurmerkja jarðarinnar gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á landamerkjum Meðalfells er að finna í landamerkjabréfi fyrir Meðalfell og Meðalfellskot 8. mars 1890. Að því leyti sem snertir mál þetta er merkjum lýst „... frá Meðalfellsvatni (að sunnan) þverbein stefna frá vatninu uppí „Arnbjargarhnúk“ (í Skóginum); af Arnbjargarhnúk (eptir því sem vötnum hallar) upp „Nónbungu“, „Paradísarhnúk“ og uppá Esju. Svo ofan af Esju niður í Meðalfellsdalsbotn þar sem áin hefur upptök við Geldfjárhlíð.“ Undir landamerkjabréfið undirrita margir menn, þar á meðal fyrirsvarsmenn Eilífsdals, en óvíst er um hvort áritað er vegna allra aðliggjandi svæða. Nýtt landamerkjabréf fyrir Meðalfell með Meðalfellskoti og húsmannsbýlinu við Meðalfellsfjánhús var undirritað 14. desember 1921. Þar er merkjum m.a. lýst svo: „Milli Meðalfells- og Flekkudals og Grjóteyrarlanda eru þessi merki: Frá vörðu eða hól, gerðum þar sem lækur úr „Miðmundadal“ fellur í Meðalfellsvatt, bein lína upp á „Arnbjargahnúk“ eða „Miðmundahnúk“. Þá frá vörðu, á nefndum hnúki, þar sem hæst er eða frá hallar til beggja hliða) upp hálsinn, uppá „Nónbungu“, uppá „Paradísarhnúk“ og uppá „Esju“, beint þar uppaf til þess hæst er, eða að þeim stað að hallar frá til beggja hliða. // 3. Milli Meðalfells- og Eileifsdalslanda eru merki: Frá uppsprettum „Dælisár“, austan við „Geldfjárhlíð“ í Meðalfellsdalsbotni, beint uppá klettabrún og þaðan beint upp til þess „Esjan“ er hæst. Þá, frá nefndum uppsprettum, er Dælisá landamörk, meðan Eileifsdalsland er að henni að vestan.“ Landamerkjabréf þetta er áritað um samþykki fyrir Flekkudal og Grjóteyri, Eilífsdals og fleiri jarða. Um merki gagnvart Þverárkoti og Norðurgrof vísast til þess sem fram kemur í köflum um þær jarðir.

Óbyggðanefnd telur að ekki skipti máli, þótt tilvísun í landamerkjabréfi til vesturs og norðvesturs ofan á Esju svari ekki til rétttra átta en af yfirlitskorti má ráð að lína frá há Esju til Gunnlaugsskarðs liggi í norðvestur og lína þaðan að Þórnyjartindi liggur í norðnorðvestur eða því sem næst. Verður byggt á kennileitum að þessu leyti.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Meðalfells nái saman við merki annarra jarða og Blikdals uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds

⁵⁸³ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.15. Flekkudalur og Grjóteyri

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Flekkudals og Grjóteyrar, dags. 14. desember 1921, og þinglýstu 23. júní 1922. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Flekkudal og Grjóteyri liggur Meðalfell í vestri og norðri, Sandur og Eyjar í austri og Þverárkot á Kjalarnesi í suðri.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá norðri og til suðurs úr um það bil 50 í um það bil 840 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Flekkudals og Grjóteyrar er rakin í köflum 5.1.7. og 5.1.8. Þar kemur fram að Flekkudals er getið í heimildum allt frá 1475. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða og eftir skiptingu tvær jarðir.⁵⁸⁴ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðanna Flekkudals og Grjóteyrar er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða. Athugun þessi einskorðast við könnun suðurmerkja jarðanna gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfusvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á landamerkjum Flekkudals og Grjóteyrar er að finna í landamerkjabréfi fyrir óskipt beitiland jarðanna frá október 1883 og eru þau svofelld: „...beint upp gilið uppá Sandfjallsbrún nálægt Dagmálavörðu, svo í landsuður eptir sem vötnum hallar suður og norður af Sandfjalli, suður fyrir Torvaldsbotn hæðstan, svo beint suður í Esjuhörn og upp á það til hæðstrar Esju suður fyrir Flekkudalsbotn. // 2. Þaðan aptur norður eptir því, sem vötnum hallar, millum Flekkudals að norðaustan og Meðalfellsdals að vestan norður Paradísarhnúk, svo norður og ofan Nónbungu, frá henni beint á Arnbjargarhnúk, þaðan beint ofan í Meðalfellsvatn vestarlega“. Landamerkjabréf þetta er áritað um samþykki fyrir Sand og Meðalfell.

Næst er merkjum jarðanna lýst svo í Landamerkjabréfi fyrir jarðirnar í ágúst 1912: „... bein lína í gil austan við Dagmálavörðu, úr henni austur Sandfjal<l>sbún norðan við Torfadalsbotn sem vötnum hallar í Esjuhörn. // 2. Milli Flekkudals og Grjóteyrarlands og jarðanna Eyja í Kjósarhreppi, og Þverárkots og Grafar í Kjalarneshreppi, sem vötnum hallar eptir Esjunni vestur í Paradísarhnúk. – // 3. Milli Flekkudals – og Grjóteyrarlands og Meðalfells og Meðalfellskotslands frá

⁵⁸⁴ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Paradísarhnúk, þar sem hann er hæstur, eptir því sem vötnum hallar í Nónbungu, úr Nónbungu sömuleiðis sem vötnum hallar í svonefndan Miðmundahnúk, sem austanvert við svonefn<dan> Miðmundadal, úr þeim hnúk þar sem hann er hæstur, bein lína í Grástein, sem er utarlega í svonefndum Flekkudalsskáp, úr Grástein beint niður í Meðalfellsvatn.“ Landamerkjabréf þetta var áritað af eigendum Sands og Eyja í Kjós auk eigenda Norðurgrafar og Þverárkots á Kjalarnesi, sá síðastgreindi þó með fyrirvara.

Þriðja landamerkjabréf fyrir Flekkudal og Grjóteyri var gert í desember 1921. Þar er þeim merkjum, sem hér skipta máli, lýst svo: „... beina línu í Barnhúsvörðu, þaðan beina línu, sem vörður vísa, eftir gili upp á Sandsfjallsbrún. Síðan úr gili þessu, sem vötnum hallar í Esjuhörn. // 2. Milli Flekkudals og Grjóteyarlands og jarðanna Eyja í Kjósarhreppi, Þverárkots og Grafar í Kjalarnesshreppi, eru landamerki: sem vötnum hallar, vestur í Paradísarhnúk. // 3. Landamerki milli Flekkudals og Grjóteyarlands og Meðalfells, frá Paradísarhnúk, þar sem hann er hæstur, sem vötnum hallar í Nónbungu. Úr Nónbungu sömuleiðis sem vötnum hallar, í Miðmundahnúk, sem er austanvert við Miðmundadal. Þaðan úr vörðunni á Miðmundahnúk, beina línu í Meðalfellsvatn, þar sem Miðmundadalslækurinn rennur í það.“ Landamerkjabréf þetta er áritað um samþykki vegna Eyja, Meðalfells, Sands og Þverárkots. Um merki gagnvart Þverárkoti vísast til þess sem fram kemur í kafla 6.3.3. um þá jörð.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Flekkudals og Grjóteyar nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.16. Eyjar

Hér verður fjallað um suður og vesturhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Eyja, dags. í nóvember 1921 og þinglýstu 23. júní 1922. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Eyjum liggja Flekkudalur og Grjóteyri og Sandur að vestan- og norðanverðu, Möðruvellir að austanverðu og Þverárkot að sunnanverðu.

Fjalllendi einkennir stóran hluta þess landsvæðis sem hér um ræðir, landið rís frá norðri og til suðurs úr um það bil 60 í um það bil 840 m yfir sjó.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Eyja er rakin í kafla 5.1.9. Þar kemur fram að Eyja er getið í heimildum allt frá 1180. Af þeim verður ráðið

að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða og eftir skiptingu þrjár jarðir.⁵⁸⁵ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Eyja er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða. Athugun þessi einskorðast við könnun suður og vesturmerkja jarðanna gagnvart hálendi Esjunnar innan kröfussvæðis íslenska ríkisins.

Fyrstu lýsinguna á landamerkjum Eyja er að finna í landamerkjabréfi fyrir jörðina Sand frá 1887. Þar er austur- og suðurmörkum Sands gagnvart Eyjum lýst þannig að þau liggi eftir tiltekinni línu frá Meðalfellsvatni í Sandsá, „... hornið með ánni uppí mynnið í myrkagili, upp gilið í Esjuhörn“. Bréfið var samþykkt af hálfu Eyja. Næst er landamerkjum Eyja lýst í landamerkjabréfi fyrir jörðina 1887. Þar er austur- og suðurmörkum lýst þannig að þau liggi eftir Hvassneslæk, úr honum beint uppí Stórahnífhól „... og hann upp á Eyjafellshorn þaðan sem vötnum hallar suður á Háa Hnúk, svo eptir hæðstum brúnum í landsuður á móts við Trönudalsbotna, frá þeim suður á Móskörð, þaug vestur öll á by við Suðurárdalsbotn, þaðan norður í Esjuhörn.“ Landamerkjabréf þetta er áritað um samþykki fyrir Sand, Meðalfell, Þorlaksstaði, Vindás og Möðruvelli.

Næst er þessum merkjum jarðanna lýst svo í landamerkjabréfi fyrir Eyjar í nóvember 1921: „5. Millum Möðruvalla og Eyja uppeftir Hvassneslæk að öðru lækjarmynni og þaðan í vörðu á Stórahnífhól þaðan uppí Eyjafellshorn, þaðan sem vötnum hallar suður á Háa – hnúk, svo eftir hæðstu brúnum fjallsins alla leið suður á Móskarðahnúk. // 6. Millum Þverárkots og Eyja vestur há – Esju eftir því sem vötnum hallar vestur á móts við Markagil. // 7. Millum Sands og Eyja af há Esju ofan í Markagilsbotn eftir gilinu í Sandsá ...“

Landamerkjabréf þetta var áritað af hálfu Meðalfells, Hurðarbaks, Þorlaksstaða, Vindáss, Möðruvalla, Flekkudals og Grjóteyrar, Þverárkots og Sands.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða suður og norður með Esju, sbr. einkum umfjöllun um hugtakið fjallsbrún í kafla 6.3.2., telur óbyggðanefnd að merki Eyja nái saman við merki annarra jarða uppi á Esju. Með því er ekki tekin afstaða til eignarréttarlegrar stöðu umrædds landsvæðis, sem fjallað verður um í kafla 6.3.17. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

6.3.17. Niðurstaða um eignarréttarlega stöðu landsvæða á og við Esju

Svo sem greinir í köflum 6.3.3.-6.3.16. telur óbyggðanefnd að heimildir um merki jarða suður og norður með Esju bendi til þess að þjóðlendukröfussvæði íslenska ríkisins falli allt innan þeirra. Ekki hefur þó verið tekin afstaða til eignarréttarlegrar

⁵⁸⁵ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

stöðu annarra landsvæða en Blikdals, sem í köflum 6.3.10.-6.3.11. er talinn eignarland. Hér verður fjallað um sameiginleg atriði sem varða aðra hluta þessa svæðis og komist að niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu þess.

Í kjölfar þess að landamerkjalog taka gildi 1882 eru gerð landamerkjabréf fyrir þær jarðir sem hér eru til umfjöllunar. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé þar að mestu leyti rétt lýst en í einstaka tilfelli skarast merki tiltekinna jarða. Landamerkjabréf jarðanna eru í flestum tilvikum samþykkt af aðliggjandi jörðum eða öfugt en í öðrum tilvikum samræmast merki jarða á kröfufsvæðinu. Bréfin eru þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt síðan um merki jarðanna, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta sem máli skiptir við úrlausn þessa máls. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur jarðanna hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ekki eru heimildir um annað en að umræddar jarðir hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem hér er byggt á um landamerki hafa eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjallendið hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Engin gögn benda til þess að land á þjóðlendukröfufsvæði íslenska ríkisins, innan merkja jarða, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land þeirra. Þannig styðst tilvísun í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns um réttindi Bakka og Arnarholts til fjárupprekstrar í Esju, sem fjallað er um í kafla 5.2.26., ekki við önnur gögn, t.d. umfjöllun um aðrar jarðir. Réttindum þessum er lýst sem ítaki en það hefur þá fallið niður fyrir vanlýsingu eigi síðar en í júlí 1954, sbr. lög nr. 113/1952, um lausn ítaka af jörðum.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að á þessu landsvæði sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵⁸⁶

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Þverárkots, Norðurgrafar, Valla, Kollafjarðar, Mógilsár, Esjubergs, Hofshverfis, Vallár, Skrauthóla, Sjávarhóla, Miðdals, Eilífsdals, Meðalfells, Flekkudals og Grjóteyrir og Eyja, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

⁵⁸⁶ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.4. Prándarstaðir

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Prándarstaða, dags. 29. maí 1922, og þinglýstu 23. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Prándarstöðum liggur Fossá í vestri, Skorhagi í norðri, Ingunnarstaðir og Hrísakot í austri og Hækingsstaðir í suðri.

Íslenska ríkið hefur dregið þjóðlendukröfulínu sína frá há Kili á sýslumörkum og eftir „mörkum milli Hækingsstaða og Ingunnarstaða/Hrísakots að hornmarki við Prándarstaði, þaðan er bein lína þar til hún sker mörk Ingunnarstaða/Hrísakots og Stóra-Botns í 500 m hæð“, sjá nánar í kafla 3.1.1. Að því er varðar jörðina Prándarstaði krefst sami aðili beins eignarréttar að þjóðlendukröfulínu en þar fyrir ofan, að sveitarfélagamörkum, viðurkenningar á rétti til afréttarnota innan þjóðlendu, sjá nánar í kafla 3.1.2., sbr. einnig kafla 6.1.

Af hálfu íslenska ríkisins einskorðast málatilbúnaður við að um sams konar land sé að ræða og óbyggðanefnd fjallaði um í málinu nr. 1/2000, Þingvallakirkjuland og efstu jarðir í Þingvallahreppi. Þar hafi nefndin komist að þeirri niðurstöðu að hluti lands Þingvallakirkju væri þjóðlenda. Líklegt sé að land vestan megin þjóðlendu sé einnig þjóðlenda og beri sá sönnunarbyrði sem haldi öðru fram.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Prándarstaða er rakin í kafla 5.1.16. Þar kemur fram að Prándarstaða er getið í heimildum allt frá 1509. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸⁷ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Prándarstaða er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Prándarstöðum. Athugun þessi einskorðast við könnun suðausturmerkja jarðarinnar gagnvart kröfusvæði íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Prándarstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Fyrstu lýsinguna á merkjum Prándarstaða er að finna í landamerkjabréfi fyrir jörðina frá 1886. Þar er mörkum lýst eftir Brynjudalsá í ármót gagnvart Þverá, svo hana upp, upp Þverárdal upp í Kjöl og hann vestur í Kjalarhorn, úr vesturhorni Kjalar beinustu leið norðvestur ofan fjallið í skarð sem Vestri-Rauðalækur kemur fram af Prándarstaðaflóabruninni, svo hann ofan í sjó. Landamerkjabréfið er áritað um samþykki fyrir Skorhaga, Ingunnarstaði og Fossá. Af hálfu Prándarstaða var samþykkt landamerkjalyásing Hækingsdal árið 1921 en þar var norðurmörkum þeirrar jarðar lýst með beinni línu frá há Kili í Hjaltadalsárupptök. Í nýju landamerkjabréfi

⁵⁸⁷ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

fyrir Þrándarstaði frá 29. maí 1922 er merkjum lýst þannig að þau fylgi Brynjudalsá að Þverá, eftir henni að upptökum, þaðan sjónhending suður á há Kjöl, eftir há Kili að upptökum Hjaltadalsár, þaðan yfir Kjálhorn þaðan bein stefna að upptökum rauðalækjar og eftir honum til sjávar.

Stærstur hluti Þrándarstaða er utan við kröfusvæði íslenska ríkisins. Landamerkjabréf jarðarinnar er samþykkt af aðliggjandi jörðum. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir til þeirrar niðurstöðu að þessi merki þarfnist ekki nánari athugunar.

Í kjölfar þess að landamerkjalog taka gildi 1882 er gert landamerkjabréf fyrir Þrándarstaði. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé þar rétt lýst. Bréfið er áritað af hálfu aðliggjandi jarða í Kjós, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta sem máli skiptir. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur Þrándarstaða hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hvort land innan framangreindra merkja Þrándarstaða hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að úrlausn óbyggðanefndar varðandi jörðina Þingvelli hafi áhrif á eignarréttarlega stöðu Þrándarstaða. Umræddur úrskurður óbyggðanefndar er birtur í skýrslu óbyggðanefndar fyrir árin 1998-2002. Þar kemur fram að gögn um stofnun allsherjarríkis beri með sér að eignarréttarleg staða Þingvalla hafi snemma verið með sérstökum hætti. Vafi var um landnám á því svæði og væri hann óhjákvæmilega meiri eftir því sem norðar og austar drægi. Í úrskurðinum er vísað til gagna um að Skjaldbreiður hafi ekki tilheyrt jörðinni frá upphafi og samandregið komist að þeirri niðurstöðu að Þingvallakirkjuland hafi ekki í heild sinni verið undirorpið beinum eignarrétti en óvíst væri hvar mörkin lægju. Óbyggðanefnd féllst á kröfu íslenska ríkisins, sem eiganda jarðarinnar, um þjóðlendumörk, enda yrði ekki við önnur réttari mörk miðað, sbr. 15. gr. þjóðlendlaga nr. 58/1998. Engar forsendur eru tilgreindar af hálfu íslenska ríkisins í þessu máli, sem leggja að jöfnu land Þingvallakirkju, sem úrskurðað var þjóðlenda, og það land Þrándarstaða sem mál þetta fjallar um. Er sjónarmiðum íslenska ríkisins því hafnað.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Þrándarstaðir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1922 hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjalllendi jarðarinnar hafa þar ekki verið undanskilin.

Ekki verður annað séð en að eignarhald innan framangreindra merkja Þrándarstaða hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem máli skiptir. Engar

heimildir eru um að land innan merkja jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Práandarstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵⁸⁸

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Práandarstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.5. Ingunnarstaðir og Hrísakot

Hér verður fjallað um suðurhluta landsvæðis þess sem lýst er í landamerkjabréfi Ingunnarstaða, dags. 26. apríl 1890, og þinglýstu 2. júní sama ár. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir í ljós að óþarft er í máli þessu að fjalla um aðra hluta jarðarinnar.

Að Ingunnarstöðum liggja Práandarstaðir og Skorhagi í vestri, Stóri Botn í norðri og Þingvallakirkjuland í austri og suðri.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá há Kili á sýslumörkum og eftir „mörkum milli Hækingsstaða og Ingunnarstaða/Hrísakots að hornmarki við Práandarstaði, þaðan bein lína þar til hún sker mörk Ingunnarstaða/Hrísakots og Stóra-Botns í 500 m hæð“. Á móti hafa eigendur Ingunnarstaða og Hrísakots gert kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem þeir telja að falli innan merkja jarðarinnar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.2.

Af hálfu íslenska ríkisins einskorðast málatilbúnaður við að um sams konar land sé að ræða og óbyggðanefnd fjallaði um í málinu nr. 1/2000, Þingvallakirkjuland og efstu jarðir í Þingvallahreppi. Þar hafi nefndin komist að þeirri niðurstöðu að hluti lands Þingvallakirkju væri þjóðlenda. Líklegt sé að land vestan megin þjóðlendu sé einnig þjóðlenda og beri sá sönnunarbyrði sem haldi öðru fram.

Af hálfu eigenda Ingunnarstaða og Hrísakots er vísað til þess að allt land þessa svæðis hafi verið numið í öndverðu og að enginn ágreiningur hafi verið um landamerki jarðarinnar sem þýðingu hafi í þessu máli. Landamerkjaskrá jarðarinnar hafi verið þinglýst athugasemdalaust og komi heim og saman við lýsingar aðliggjandi jarða á svæðinu. Vísað er til 72. gr. stjórnarskrárinnar um vernd eignarréttinda, óskráðra reglna eignaréttar, þinglýsingalaga sem fjalli um réttindi þinglýsts eiganda, laga um landamerki og laga um hefð en eigendur jarðarinnar hafi haft umráð landsins margfaldan hefðartíma og meinað öðrum afnot þess. Þá er vísað til fordæma

⁵⁸⁸ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

óbyggðanefndar og annarra gagna um eignarhald og dóms Hæstaréttar Íslands frá 21. október 2004. Að lokum er vísað til venjuréttar sem feli í sér að land, sem að fornu hafi eingöngu verið notað af landeigendum, sé eignarland þeirra án takmarkana.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Ingunnarstaða er rakin í kafla 5.1.17. Þar kemur fram að Ingunnarstaða er getið í heimildum allt frá 1180. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁸⁹ Þá er vafalaust að samkvæmt lýsingum Landnámabókar náði landnám Ingólfs Arnarsonar m.a. yfir það landsvæði sem hér er til umfjöllunar, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum jarðarinnar Ingunnarstaða er lýst í heimildum um það efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Ingunnarstöðum. Athugun þessi einskorðast við könnun suður og austurmerkja jarðarinnar gagnvart kröfussvæði íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Ingunnarstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Fyrstu lýsinguna á merkjum Ingunnarstaða er að finna í landamerkjabréfi fyrir jörðina frá 1890. Að því leyti sem hér skiptir máli þá er mörkum gagnvart Stóra Botni lýst þannig að vatnshalli ráði á múlanum og sömuleiðis þar sem "Súlur" taki við og það austur að Þingvallakirkjulandi. Gagnvart Þingvallakirkjulandi liggja merkin á beinni línu frá "Háusúlu" eða "Mjósúlu" sem standi í beinni línu við merki, þaðan til upptaka Öxarár við Myrkavatn og þaðan sjónhending í suður á há Kjöl. Síðan ráði vatnshalli vestur eftir Kilinum „til þess á móts við, eða uppundan "Þverá". Landamerkjabréfið er áritað um samþykki Þrándarstaða, Skorhaga og Þingvallakirkjutorfunnar. Landamerkjalyýsing Stóra Botns frá 14. maí 1890 fellur að lýsingu Ingunnarstaða og var áritað um samþykki vegna hennar.

Stærstur hluti Ingunnarstaða er utan við kröfussvæði íslenska ríkisins. Landamerkjabréf jarðarinnar er samþykkt af jörðum í suðri, vestri og austri. Þá er landamerkjabréf Stóra Botns í norðri áritað um samþykki vegna Ingunnarstaða. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir til þeirrar niðurstöðu að þessi merki þarfnist ekki nánari athugunar.

Í kjölfar þess að landamerkjälög taka gildi 1882 er gert landamerkjabréf fyrir Ingunnarstaði. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé þar rétt lýst. Bréfið er áritað af hálfu aðliggjandi jarða til suðurs vestur og austurs og eigandi Ingunnarstaða samþykkti merki aðliggjandi jarðar til norðurs. Bréfið er þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágretta sem máli skiptir. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur Ingunnarstaða hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

⁵⁸⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Kemur þá til skoðunar hvort land innan framangreindra merkja Ingunnarstaða hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Af hálfu íslenska ríkisins er byggt á því að úrlausn óbyggðanefndar varðandi jörðina Þingvelli hafi áhrif á eignarréttarlega stöðu Ingunnarstaða. Umræddur úrskurður óbyggðanefndar er birtur í skýrslu óbyggðanefndar fyrir árin 1998-2002. Þar kemur fram að gögn um stofnun allsherjarríkis beri með sér að eignarréttarleg staða Þingvalla hafi snemma verið með sérstökum hætti. Vafi var um landnám á því svæði og væri hann óhjákvæmilega meiri eftir því sem norðar og austar drægi. Í úrskurðinum er vísað til gagna um að Skjaldbreiður hafi ekki tilheyrt jörðinni frá upphafi og samandregið komist að þeirri niðurstöðu að Þingvallakirkjuland hafi ekki í heild sinni verið undirorpið beinum eignarrétti en óvíst væri hvar mörkin lægju. Óbyggðanefnd féllst á kröfu íslenska ríkisins, sem eiganda jarðarinnar, um þjóðlendumörk, enda yrði ekki við önnur réttari mörk miðað, sbr. 15. gr. þjóðlendlaga nr. 58/1998. Engar forsendur eru tilgreindar af hálfu íslenska ríkisins í þessu máli, sem leggja að jöfnu land Þingvallakirkju, sem úrskurðað var þjóðlenda, og það land Þrándarstaða sem mál þetta fjallar um. Sjónarmiðum íslenska ríkisins í þessa átt er því hafnað.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Ingunnarstaðir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1890 hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjallendi jarðarinnar hafa þar ekki verið undanskilin.

Ekki verður annað séð en að eignarhald innan framangreindra merkja Ingunnarstaða hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem máli skiptir. Engar heimildir eru um að land innan merkja jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkjanna Ingunnarstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵⁹⁰

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Ingunnarstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

⁵⁹⁰ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.6. Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu. Þess ber að geta að málskostnaðar var ekki krafist af hálfu Landsnets hf.

---

7. ÚRSKURÐARORÐ

Ekki eru þjóðlendum á landsvæði því sem fjallað hefur verið um í máli þessu.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmanna, hefur þegar verið endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998. Þóknun málflytjenda ákvarðast svo: Eyvindur G. Gunnarsson hrl., kr. 1.250.000; Gunnar Sæmundsson hrl., kr. 280.000; Hákon Árnason hrl., kr. 310.000; Páll Arnór Pálsson hrl., v/jarða á Kjalarnesi kr. 500.000 og v/jarða í Kjós kr. 950.000, Sigurður Sigurjónsson hrl., kr. 370.000; en þóknun lögmanna greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Karl Axelsson

Allan V. Magnússon

Halldór Jónsson

II. Aðilaskrá

Þjóðlendur	Fjármálaráðuneytið f.h. íslenska ríkisins.
Blikdalur norðan Blikdalsár	Bjarni Bærings Bjarnason vegna Dalsmynnis
Blikdalur norðan Blikdalsár	Reykjavíkurborg vegna Saurbæjar
Blikdalur sunnan Blikdalsár	Reykjavíkurborg vegna Brautarholts
Eilífsdalur	Aðalsteinn Grímsson
Esjuberg	Árni Snorrason
Esjuberg	Bergþóra Gísladóttir
Esjuberg	Gísli Snorrason
Esjuberg	Oddný Snorradóttir
Esjuberg	Steypustöðin ehf.
Esjubær	Agnar Þórðarson vegna Hofs
Esjubær	Anna Harðardóttir vegna Hofs
Esjubær	Kristín H Traustadóttir vegna Hofs
Esjubær	Sveinn Agnarsson vegna Hofs
Esjubær	Sverrir Þórðarson vegna Hofs
Esjubær	Uggi Agnarsson vegna Hofs
Esjubær	Úlfur Agnarsson vegna Hofs
Esjubær	Þórður Harðarson vegna Hofs
Eyjar I	Marta Kristín Karlsdóttir
Eyjar I	Páll Ingólfsson
Eyjar II	Eyjaberg ehf.
Flekkudalur	Einar Ólafsson
Flekkudalur	Guðný Ívarsdóttir
Flekkudalur	Halldóra Ingibjörnsdóttir
Flekkudalur	Ólafur Einar Ólafsson
Flekkudalur	Ólafur Guðmundsson

Flekkudalur	Ólafur Ingibjörnsson
Flekkudalur	Ólöf Sigríður Arngrímsdóttir
Flekkudalur	Siggeir Ólafsson
Flekkudalur	Signý Ósk Ólafsdóttir
Flekkudalur	Sigríður Ólafsdóttir
Flekkudalur	Sævar R. Arngrímsson
Flekkudalur	Þórunn Einarsdóttir
Grjóteyri	Kristján Finnsson
Hjalli	Aðalheiður Birna Einarsdóttir
Hjalli	Hermann Ingólfsson
Hof	Eygló Gunnarsdóttir
Hrísakot	Ingibjörg Magnúsdóttir
Hrísakot	Landgræðslusjóður
Ingunnarstaðir	Ingibjörg Magnúsdóttir
Ingunnarstaðir	Landgræðslusjóður
Kollafjörður	Ríkissjóður Íslands
Meðalfell	Gísli Ellertsson
Miðdalur	Guðmundur H. Davíðsson
Miðdalur	Svanborg Magnúsdóttir
Mógilsá	Ríkissjóður Íslands
Möðruvellir I	Sigurður Guðmundsson
Möðruvellir II	Bílfell ehf.
Norðurgröf	Skipulagssjóður Reykjavíkur
Sjávarhólar	Ólafur S. Guðbjartsson
Smábýli 4 í landi Skrauthóla	Þorsteinn H. Kúld
Smábýli 5 í landi Skrauthóla	Björk Þórðardóttir
Smábýli 6 í landi Skrauthóla	Ingibjörg Svavarsdóttir
Smábýli 7 í landi Skrauthóla	Reykjavíkurborg
Smábýli 8 í landi Skrauthóla	Reykjavíkurborg
Smábýli 9 í landi Skrauthóla	Jón Leví Tryggvason
Smábýli 10 í landi Skrauthóla	Sigríður Pétursdóttir
Smábýli 10 í landi Skrauthóla	Hreinn Hákonarson
Smábýli 11 í landi Skrauthóla	Víkingur Aðalsteinsson
Smábýli 12 í landi Skrauthóla	Kristinn B. Sigurðsson

Smábýli 13 í landi Skrauthóla	Guðlaugur Þorgeirsson
Smábýli 14 (Árvellir) í landi Skrauthóla	Götusmiðjan ehf.
Vallá	Skurn hf.
Vallá, spilda	Geir G. Geirsson
Vallá, spilda	Hjördís Gissurardóttir
Vallá, spilda	Silfurskinn ehf.
Vallá, spilda	Stjörnugrís ehf.
Vellir	Arnfríður Jónasdóttir
Vellir	Björn Jónasson
Vellir	Db. Helga Jónassonar
Vellir	Guðrún Sonja Guðmundsdóttir
Vellir	Hjartavernd
Vellir	Jóhanna Björnsdóttir
Vellir	Jóhanna S. Guðbjörnsdóttir
Vellir	Jónas Jónasson
Vellir	Lilja Guðmundsdóttir
Vellir	Ólafur Kr. Magnússon
Vellir	Skúli Guðmundsson
Vellir	Sverrir Guðmundsson
Þrándarstaðir	Ríkissjóður Íslands
Þveráarkot	Sveinn Sigurjónsson
Landsnet hf.	

III. Skjalaskrá¹

A. Skjöl í Kjalarneshluta málsins²:

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- 1 Kröfulýsing, dags. 6.2.2004.
- 1(1) Skjalaskrá, dags. 6.2.2004.
- 1(2) Tilvísanaskrá, dags. 6.2.2004.
- 1(3) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra á Kjalarnesi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni (mælikvarði 1:50.000).
- 1(4) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 27.10.2004. Tilkynning um meðferð á svæði IV.
- 1(5) Bréf landbúnaðarráðuneytisins til Ólafs Bjarnasonar í Brautarholti vegna sölu á Blikdal, dags. 11.4.1960.
- 1(6) Ólafur Bjarnason afsalar hálfum Blikdal til hreppsnefndar Kjalarneshrepps, dags. 8.5.1960.
- 1(7) Bréf Sjafnar Kristjánsdóttur fulltr., f.h. Hjörleifs B. Kvaran borgarlögmanns, til þinglýsingadeildar sýslumannsembættisins í Reykjavík, dags. 27.7.1998. Beiðni um breytingu á eigendaskráningu fasteigna.
- 1(8) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 17.9.2004.
- 1(9) Kort sem sýnir breytingu á kröfulínu ríkisins á Kjalarnesi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni (mælikvarði 1: 50.000).

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 2 Yfirlit Þjóðskjalasafns Íslands yfir heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 13.9.2005.

Landamerkjabréf og önnur landamerkjaskjöl:

- 2(1) Brautarholt, dags. 31.5.1921.
- 2(2) Brekka, dags. 27.2.1890.
- 2(3) Esjuberg, dags. 27.5.1890.
- 2(5) Esjuberg, dags. 2.6.1916.
- 2(6) Esjuberg og Móar, dags. 1.9.1873.
- 2(7) Esjuberg, Mógilsá og Móar, dags. 2.9.1922.
- 2(8) Gröf (þ.e. Norðurgrafar), dags. 28.2.1888.
- 2(9) Kollafjörður, dags. 28.10.1889.
- 2(10) Krókur, dags. 20.6.1922.
- 2(11) Lykkja, dags. 15.6.1922.
- 2(12) Lykkja, dags. 5.11.1927.
- 2(13) Melar, dags. 28.5.1890.
- 2(14) Melar, dags. 15.11.1928.
- 2(15) Melar, dags. 2.6.1921.
- 2(16) Melar, dags. í júní 1922.
- 2(17) Mógilsá, dags. 27.5.1980.
- 2(22) Norðurkot, dags. 2.6.1921.
- 2(23) Saurbær, dags. maí 1890.

---

¹ Svo sem fram kemur í kafla 2.4. voru mál nr. 3/2004, Kjalarnes, og mál nr. 4/2004, Kjós, sameinuð. Skjalanúmerum var þó haldið óbreyttum í hvorum þætti hins sameinaða máls fyrir sig og skjöl er varða Kjalarnes geta því borið sama skjalanúmer og skjöl er varða Kjós. Þarf þá að gæta að því hvorn hluta málsins skjalið varðar. Skjalaskrá er því skipt upp í A-hluta, fyrir Kjalarnes, og B-hluta, fyrir Kjós.

² Skjölum er raðað undir efnisflokka og þau því ekki í rétttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

-
- 2(24) Saurbær, dags. 8.5.1922.
2(25) Stardalur, dags. 20.11.1888.
2(26) Tindsstaðir, dags. 27.5.1890.
2(27) Tindsstaðir, dags. 20.6.1927.
2(28) Útkot, dags. í júní 1922.
2(29) Vallá, dags. 1.5.1891.
2(30) Vallá, dags. 19.6.1922.
2(31) Vellir, dags. 10.12.1889.
2(32) Þveráarkot (þar með Hrafnhólar), dags. 10.2.1890.
2(33) Hof, dags. 20.6.1922.
2(34) Bakki, dags. 30.5.1921.
2(35) Bakki, dags. 29.5.1890.
2(46) Landamerkjaskrá Hofs, Króks og Lykkju, dags. 1.3.1895, ásamt uppskrift.
a-b
2(47) Landamerkjaskrá Brautarholts með hjáleigum og ítakaskrá, ódags., ásamt
a-b uppskrift.
2(48) Landamerki Skrauthóla, dags. 25.5.1895, ásamt uppskrift.
a-b
Jarðaskjöl:
2(20) Landamerki Esjubergs og Mógilsár. Afrit eftir samhljóða blaði með hendi
Oddgeirs Stephensens.
2(21) Mat á sköðum í landi Þveráarkots og Hrafnhóla á Kjalarnesi og vangaveltur
um landamerki, sem talin eru óviss, dags. 9.9.1812.
Afsals- og veðmálabækur:
2(36) Forboð ábúanda Saurbæjar gegn stóðhrossarekstri Kjalnesinga á Bleikdal,
dags. 26.5.1850. Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu 1848-
1862 (Gull. og Kjós. XIX, 3). Skjal nr. 99.
2(37) Yfirlýsing varðandi Sámsstaði á Kjalarnesi, dags. 31.5.1850. Sámsstaðir voru
eyðibýli sbr. Jarðabók Árna og Páls, en ekki er ljóst hvort landið tilheyrði
Stardal eða Hrafnhólum. Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu
1848-1862 (Gull. og Kjós. XIX, 3). Skjal nr. 100.
2(38) Afsal fyrir Þveráarkoti með landamerkjalyýsingu og tilteknum ítökum
Þveráarkots og Hrafnhóla, dags. 2.3.1854. Afsals- og veðmálabók Gullbringu-
og Kjósarsýslu 1848-186. (Gull. og Kjós. XIX, 3). Skjal nr. 244.
2(39) Eigandi og ábúandi Hrafnhóla lýsir yfir vilja sínum, að jörðin kallist
Sámsstaðir og lýsir landamerkjum þeirrar jarðar, dags. 7.6.1856. Afsals- og
veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu 1848-1862 (Gull. og Kjós. XIX, 3).
Skjal nr. 331.
2(41) Bann við hrísrifi í landi Garða milli fjalls og fjöru, dags. 23.10.1846 (Afsals-
og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu B, nr. 510).
2(42) Þorlákur Brynjólfsson selur Brynjólfi Þorlákssyni 5 hundruð í Bakka á
Kjalarnesi, dags. 22.1.1835 (Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og
Kjósarsýslu A, nr. 145).
2(18) R. Þórðarson hefur land Saurbæjar- og Brautarholtskirkna á Blikdal til
umráða. Bannar öðrum að reka þangað fénað nema gegn gjaldi, dags.
17.5.1842 (Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu B, nr. 219).
2(49) Bann umráðamanns Brautarholtskirkju við að reka skepnur á Bleikdal án
leyfis, dags. 17.5.1873.
2(50) Samningur um leir- og grjótnám á jörðunum Lykkju, Króki og Hofi, dags.
5.5.1900.
2(51) Samningur um leir- og grjótnám á jörðunum Saurbæ, Bjargi, Ártúni og
Hjarðarnesi, dags. 5.6.1900.
2(52) Samningur um leir- og grjótnám á jörðinni Bakka, dags. 5.6.1900.
2(53) Lögfasta Saurbæjar og kirkjujarðanna Ártúns og Hjarðarness, dags.
a-b 24.5.1803, ásamt uppskrift.

-
- 2(54) Aðvörun ábúanda Saurbæjar til búenda í Brautarholts- og Saurbæjarsóknum
a-b vegna umráða hans yfir Bleikdal, dags. 17.5.1842, ásamt uppskrift.

Fasteigna- og jarðamöt:

- 2(4) Fasteignamat 1916-1918, ásamt efnisyfirliti.
a-b
- 2(43) Fasteignamat 1804, Kjalarneshreppur (Esjubergshreppur).
2(44) Fasteignamat 1849, Kjalarnes, ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(45) Fasteignamat 1932.
- Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda:*
- 2(40) Dómur um engi milli Skrauthóla og Esjubergs á Kjalarnesi, dags. 29.10.1773
(Gull. & Kjós. IV, 6, dóma- og þingbók 1763-1775).
- 2(19) Útdráttur úr dómabók Gullbringu- og Kjósarsýslu í landamerkjamálinu nr.
1/1941 um landamerki á milli Mógilsár og Kollafjarðar, dags. 30.9.1942.
- 2(55) Landamerki *Norðurgrafar gegn Þverárkoti og Völlum*, dags. 16.7.1850,
a-b ásamt uppskrift.
- 2(56) Vitnisburður um landamerki *Norðurgrafar móti Þverárkoti*, dags. 14.2.1843,
a-b ásamt uppskrift.
- 2(57) Eigandi *Þverárkots* mótmælir merkjum, dags. 8.8.1850, ásamt uppskrift.
a-b
- 2(58) Álit um *Sámsstaðaland* á Kjalarnesi vegna fyrirhugaðrar nýbýlisstofnunar,
a-b dags. 28.7.1852, ásamt uppskrift.
- 2(59) Dómur um landamerki *Skrauthóla, Sjávarhóla og Esjubergs*, dags. 29.6.1891.
a-b
- 2(60) Málsskjöl í landamerkjamálinu *Skrauthólar, Sjávarhólar, Esjuberg*, nr.6-12,
a-b 15, 16, 18 a og b, 20-23. Dómsskjöl 1891.
- 2(61) Dómur um *landamerki Esjubergs gagnvart Móum og Mógilsá*, dags.
2.9.1922.
- 2(63) Bóndi í *Saurbæ* kærir bónda í Arnarholti fyrir hrossaágang á *óðals- og kirkjuland* árið 1812.
- 2(64) Ágreiningur um *Þverárkot* árið 1853, ásamt uppskrift.
- 2(80) Manntalsþing að Esjubergi, lesnar lögfestur fyrir Hofi og hluta af
a-b Brautarholtslandi, dags. 9.6.1787, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(81) Manntalsþing í Görðum. Álftnesingum og Seltirningum forboðið að reka fé
a-b þeirra í Esjuna, dags. 18.5.1789, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(82) Manntalsþing í Reykjavík. Forboðið að reka fé í Esjuna, dags. 19.5.1789,
a-b ásamt uppskrift að hluta.
- 2(83) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 27.5.1790. Lesin lögfesta fyrir Brautarholti
a-b (Lögfestan sjálf ekki með), ásamt uppskrift að hluta.
- 2(84) Manntalsþing að Lágafelli. Tekinn vari fyrir óreglulegum sauðfjárupprekstri í
a-b Esjuna, dags. 15.6.1791, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(85) Manntalsþing á Esjubergi. Sýslumaður áminntir að reka geldfé og stóð á afrétt,
a-b dags. 24.5.1797, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(86) Manntalsþing á Esjubergi. Hreppsúar áminntir um fjallrekstur, dags.
a-b 30.5.1798, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(87) Manntalsþing á Esjubergi. Hreppsúar áminntir um tripparekstur og einkum
a-b að taka ekki utansýslufé til hagagöngu í Esjuna, dags. 21.5.1799, ásamt
uppskrift að hluta.
- 2(88) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 9.6.1801. Lesin lögfesta fyrir Esjubergi
a-b (Lögfestan sjálf fylgir ekki), ásamt uppskrift að hluta.
- 2(89) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 5.6.1806. Lesin lögfesta fyrir Saurbæ, ásamt
a-b uppskrift að hluta.
- 2(90) Héraðsréttur á Esjubergi, dags. 20.2.1828. Lögð fram lögfesta fyrir Saurbæ og
a-b aðliggjandi jörðum frá 1803, ásamt uppskrift að hluta.

2(91) Héraðsréttur að Esjubergi, dags. 29.3.1828. Fjallað um arfaskipti í Saurbæ og a-b vísað til skjala, ásamt uppskrift að hluta.

2(92) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 31.5.1850. Lesið forboð Saurbæjarbónda a-b gegn stóðhrossabeit í Bleikdal ásamt uppskrift að hluta.

2(93) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 31.5.1850. Lýst fyrirætlun um byggingu eyðijarðarinnar Sámsstaða og mótmælum bænda á Esjubergi og Hrafnhólum, ásamt uppskrift að hluta.

2(94) Manntalsþing á Esjubergi, dags. 8.6.1860. Lesið forboð gegn notkun á a-b Bleiksdal, ásamt uppskrift að hluta.

2(95) Manntalsþing að Lykkju, dags. 1.6.1883. Lesið landamerkjabréf fyrir a-b Hofshverfi, ásamt uppskrift að hluta.

2(96) Aukaréttur að Kollafirði o.v. í Kjalarnesshreppi, dags. 24.6.1891. Ágreiningur um landamerki milli Skrauthóla, Esjubergs og Sjávarhóla.

2(97) Lögfesta fyrir Skrauthóla lögð fram á manntalsþingi, dags. 29.5.1747, ásamt uppskrift að hluta..

2(98) Réttarhald varðandi þrætuland milli Tindsstaða og Mela, dags. 30.5.1763. Sátt, dags. 31.5. s.á., ásamt uppskrift.

2(99) Lögfesta fyrir Vallá lesin á manntalsþingi að Esjubergi, dags. 24.5.1764, a-b ásamt uppskrift að hluta..

Visitasiúbækur biskupa:

2(65) Visitasía að Brautarholti, ódags. 1642 (A.II, 9), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(66) Visitasía að Brautarholti, dags. 18.8.1649 (A.II, 9), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(67) Visitasía að Brautarholti, ódags. 1678 (A.II, 11), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(68) Visitasía að Brautarholti, dags. 1.8.1703 (A.II, 14), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(69) Visitasía að Brautarholti, ódags. 1724 (A.II, 17), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(70) Visitasía að Brautarholti, dags. 23.6.1751 (A.II, 19), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(71) Visitasía að Brautarholti, dags. 13.6.1758 (A.II, 21), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(72) Visitasía að Brautarholti, dags.1.10.1799 (A.II, 24), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(73) Visitasía að Saurbæ, ódags. 1642 (A.II, 8), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(74) Visitasía að Saurbæ, ódags. 1678 (A.II, 11), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(75) Visitasía að Saurbæ, dags. 31.7.1703 (A.II, 14), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(76) Visitasía að Saurbæ, ódags. 1724 (A.II, 17), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(77) Visitasía að Saurbæ, dags. 25.6.1751 (A.II, 19), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(78) Visitasía að Saurbæ, dags. 14.6.1758 (A.II, 21), ásamt uppskrift að hluta. a-b

2(79) Visitasía að Saurbæ, dags. 30.9.1799 (A. II, 24), ásamt uppskrift að hluta. a-b

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands:

2(62) Sala á Mógilsá, dags. 11.5.1911. Þar fylgir afrit af námaréttarsamningi frá 20.6.1900.

-
- 2(100) Svarbréf Sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu, dags. 8.1.1920 til Stjórnarráðs Íslands varðandi svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta.
- 3 Bréf Bjarkar Ingimundardóttur um leit Þjóðskjalasafns Íslands í Bréfabókum biskupa, dags. 19.8.2004.
- 4 Yfirlit yfir heimildaleit óbyggðanefndar í frumgögnum, dags. 2.9.2004.
- Fasteigna- og jarðamöt:*
- 4(22) Jarðatal Johnsens 1847 (Jarðatal á Íslandi. Gefið út af J. Johnsen. Kb. 1847). Bls. 96-99.
- 4(23) Ný jarðabók fyrir Ísland. Kb. 1861. Bls. 41-42.
- 4(24) Fasteignabók 1921. Rv. 1921. Bls. 18-19.
- 4(25) Fasteignabók 1932. Rv. 1932. Bls. 26.
- 4(26) Fasteignabók 1938. Rv. 1942-1944. Bls. 83.
- Fjallskilareglugerðir:*
- 4(27) Reglugjörð fyrir Kjósar- og Gullbringusýslu um notkun afrjetta, fjallskil, fjárheimtur, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði og fl., nr. 103/1891. Stjórnartíðindi 1891, B-deild, bls. 109-112.
- 4(28) Reglugjörð fyrir Gullbringu- og Kjósarsýslu um notkun afrjetta, fjallskil, fjárheimtur, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði o.fl., nr. 154/1896. Stjórnartíðindi 1896, B-deild, bls. 211-216.
- 4(29) Reglugjörð fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstað um fjallskil o.fl. nr. 92/1914. Stjórnartíðindi 1914, B-deild, bls. 162-166.
- 4(30) Reglugjörð um viðauka við reglugjörð, dags. 28.8.1914 fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstað um fjallskil o.fl., nr. 31/1918. Stjórnartíðindi 1918, B-deild, bls. 81.
- 4(31) Fjallskilamálaireglugerð [fyrir Kjósarsýslu], nr. 76/1921. Stjórnartíðindi 1921, B-deild, bls. 165-176.
- 4(32) Fjallskilareglugerð Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstaðar, nr. 215/1939. Stjórnartíðindi 1939, B-deild, bls. 345-348.
- 4(33) Fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu, nr. 101/1954. Stjórnartíðindi 1954, B-deild, bls. 213-217.
- 4(34) Fjallskilareglugerð fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjörð, nr. 121/1965. Stjórnartíðindi 1965, B-deild, bls. 251-259.
- 4(35) Fjallskilasamþykkt fyrir Kjósarsýslu, Reykjavík, Seltjarnarnes, Kópavog, Garðabæ og Hafnarfjörð, nr. 304/1988. Stjórnartíðindi 1988, B-deild, bls. 683-688.
- 4(36) Fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarsonar, nr. 401/1996. Stjórnartíðindi 1996, B-deild, bls. 1074-1080.
- Máldagar o.fl. úr Íslenzku fornbréfasafni:*
- 4(1) Brautarholt. Máldagi 1491-1518 með landamerkjalyýsingu (Í.f. VII. b., bls. 53).
- 4(2) Brautarholt. Getið 1286 (Í.f. II. b., bls. 263).
- 4(3) Brautarholt. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
- 4(4) Esjuberg. Jarðaskrá Viðeyjar 1395 (Í.f. III. b., bls. 597).
- 4(5) Esjuberg. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
- 4(6) Hjarðarnes. Máldagi Saurbæjar 1477 (Í.f. VI. b., bls. 123).
- 4(7) Hof. Oddgeirsmáldagar 1367 (Í.f. III. b., bls. 220).
- 4(8) Hof. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
- 4(9) Kollafjörður. Leignareikningar 1547 (Í.f. XII. b., bls. 117).
- 4(10) Mógilsá. Jarðaskrá Viðeyjar 1395 (Í.f. III. b., bls. 596).
- 4(11) Saurbær. Máldagi 1220 (Í.f. I. b., bls. 402).
- 4(12) Saurbær. Máldagi 1315 (Í.f. III. b., bls. 32).

-
- 4(13) Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
  - 4(14) Sjárvarhólar. Skiptabréf 1536 (Í.f. X. b., bls. 70).
  - 4(15) Skrauthólar. Skiptabréf 1501 (Í.f. VIII. b., bls. 583).
  - 4(16) Stardalur. Getið í máldaga Þerneyjar 1269 (Í.f. II. b., bls. 64).
  - 4(17) Tindsstaðir. Sala 1502 (Í.f. VIII. b., bls. 299).
  - 4(18) Vallá syðsta. Sala 1377 (Í.f. III. b., bls. 317).
  - 4(19) Vallá. Jarðaskrá Viðeyjar 1395 (Í.f. III. b., bls. 598).
  - 4(20) Vellir. Jarðaskrá Viðeyjar 1395 (Í.f. III. b., bls. 598).
  - 4(21) Öfugskelda. Skiptabréf 1501 (Í.f. VIII. bindi, bls. 583).

Landnáma:

- 4(37) Landnámabók (Íslensk fornrit I), Reykjavík 1986, bls. 42-47, 388-395.

Afsals- og veðmálabækur:

- 4(38) Sjárvarhólar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(39) Esjuberg, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(40) Mógilsá, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(41) Kollafjörður, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(42) Vellir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(43) Gröf, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(44) Hof, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(45) Vallá, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(46) Skrauthólar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(47) Skrauthólar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(48) Sjárvarhólar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(49) Esjuberg, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(50) Mógilsá, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(51) Kollafjörður, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(52) Vellir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(53) Gröf, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(54) Þverárkot, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(55) Vallá, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(56) Hof, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(59) Saurbær, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(60) Þverárkot, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(61) Ártún, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (eldra registrið).
  - 4(62) Dalsmynni I-II, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
- a-b
- 4(63) Saurbær, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(64) Hof, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(65) Vallá, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(66) Skrauthólar, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(67) Sjárvarhólar, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(68) Esjuberg, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(69) Mógilsá, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(70) Kollafjörður, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(71) Gröf, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(72) Þverárkot, síða úr Afsals- og Veðmálabók Kjalarneshrepps.
  - 4(75) Þinglýsingarvottorð fyrir Skrauthóla, dags. 19.9.2005.
  - 4(76) Þinglýsingarvottorð fyrir Þverárkot, dags. 19.9.2005.
  - 4(77) Þinglýsingarvottorð fyrir Hofsland, dags. 10.10.2005.
  - 4(78) Þinglýsingarvottorð fyrir Hof, dags. 1.6.2005.
  - 4(79) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá-Litla, dags. 10.10.2005.

Önnur óprentuð frumgögn:

- 4(57) Bréf Odds Andréssonar og Tryggva Einarssonar til Sýslumanns Kjósarsýslu varðandi afrétti í Kjósarsýslu, dags. 14.12.1978.
- 4(58) Bréf Bæjarfógetans í Hafnarfirði til Tryggva Gunnarssonar, lögfr. varðandi afrétti í Kjósarsýslu, dags. 10.12.1985.
- 4(73) Sjá skjal nr. 24.
- 4(74) Sjá skjal nr. 24(1).

Lagt fram af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Sjávarhóla:

- 5 Kröfulýsing, dags. 25.6.2004.
- 5(1) Kort sem sýnir kröfulínu Sjávarhóla. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 5(2) Uppdráttur. Unninn af Péttri Hjálmsyni júlí-ágúst 1968.
- 5(3) Greinargerð Eyvindar G. Gunnarssonar hdl. f.h. eigenda Sjávarhóla, dags. 9.11.2004.
- 5(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Sjávarhóla, dags. 9.11.2004.
- 5(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Sjávarhóla (landnr. 125750), dags. 25.6.2004.
- 5(6) Breyting á kröfugerð Sjávarhóla, dags. 10.2.2005.
- 5(7) Leiðrétting á kröfulínu Sjávarhóla, dags. 10.11.2005, ásamt korti.

Lagt fram af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Vallár:

- 6 Kröfulýsing, dags. 2.6.2004.
- 6(1) Kort sem sýnir kröfulínu Vallár. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 6(2) Greinargerð Eyvindar G. Gunnarssonar hdl. f.h. eigenda Vallár, dags. 9.11.2004.
- 6(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá (öll jörðin fyrir utan 4.5ha), dags. 9.11.2004.
- 6(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá (spilda), dags. 9.11.2004.
- 6(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá (hluti af 4,5ha landspildu), dags. 9.11.2004.
- 6(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá (4.5ha spilda frá þjóðvegi milli lækjar og Litlu Vallár fyrir utan hluta lóðar undir geymslu og vindmön), dags. 9.11.2004.
- 6(7) Þinglýsingarvottorð fyrir Vallá (landspilda neðan þjóðvegar), dags. 9.11.2004.
- 6(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Litlu-Vallá (landnr. 125764), dags. 25.6.2004.
- 6(9) Fasteignamatsvottorð fyrir Vallá (landnr. 125762), dags. 25.6.2004.
- 6(10) Varðandi aðild að kröfugerð Vallár, dags. 10.11.2005.

Lagt fram af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Valla:

- 7 Kröfulýsing, dags. 2.6.2004.
- 7(1) Kort sem sýnir kröfulínu Valla. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 7(2) Greinargerð Eyvindar G. Gunnarssonar hdl. f.h. eigenda Valla, dags. 9.11.2004.
- 7(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Velli (spilda), dags. 31.7.2003.
- 7(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Velli (landnr. 125769), dags. 25.6.2004.
- 7(5) Leiðrétting á kröfulínu Valla, dags. 10.2.2005.
- 7(6) Kort sem sýnir leiðréttu kröfulínu Valla. Unnið af Sigurgeiri Skúlasyni landfr. (mælikvarði 1:50.000).

Lagt fram af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Þverárkots:

- 8 Kröfulýsing, dags. 2.6.2004.
- 8(1) Kort sem sýnir kröfulínu Þverárkots. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr.

(mælikvarði 1:50.000).

8(2) Greinargerð Eyvindar G. Gunnarssonar hdl. f.h. eigenda Þverárkots, dags. 9.11.2004.

8(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Þverárkot, dags. 9.11.2004.

8(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Þverárkot (landnr. 125776), dags. 25.6.2004.

Lagt fram af Gunnari Sæmundssyni hrl. og Skarphéðni Péturssyni hdl., fulltrúa Hákonar Árnasonar hrl., vegna Esjubergs:

9 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.

9(1) Kort sem sýnir kröfulínu Esjubergs. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).

9(2) Hnitsettur uppdráttur sem sýnir vesturmörk Esjubergslands neðan 100 m hæðarlínu yfir sjávarmáli, sem og 100 m línuna sjálfa.

9(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Esjuberg, austasta hluta, óskipt.

9(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Esjuberg, miðhluta, 1/3 hluti lands Esjubergs.

9(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Esjuberg, vestasta hluta, 1/3 hluti lands Esjubergs.

9(6) Landamerkjadómur Gullbringu- og Kjósarsýslu, dómur um landamerki á milli Esjubergs, Mógilsár og Móa, dags. 2.9.1922.

9(7) Útprintun úr hlutafélagaskrá fyrir Vinnuvélar ehf., dags. 1.7.2004.

9(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Esjuberg, dags. 30.6.2004, ásamt útprintunum af heimasíðu Fasteignamats ríkisins og úr skrá Fasteignamatsins.

9(9) Greinargerð Gunnars Sæmundssonar hrl. og Skarphéðins Péturssonar hdl., fulltrúa Hákonar Árnasonar hrl., f.h. eigenda Esjubergs, dags. 3.11.2004.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Kollafjarðar:

10 Kröfulýsing, dags. 1.6.2004.

10(1) Skjalaskrá, dags. 1.6.2004.

10(2) Kort sem sýnir kröfulínu Kollafjarðar. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).

10(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Kollafjörð, dags. 24.6.2004.

10(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Kollafjörð, dags. 24.6.2004.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Mógilsár:

11 Kröfulýsing, dags. 1.6.2004.

11(1) Skjalaskrá, dags. 1.6.2004.

11(2) Kort sem sýnir kröfulínu Mógilsár. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).

11(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Mógilsá, dags. 24.6.2004.

11(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Mógilsá, dags. 24.6.2004.

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Blikdals norðan Blikdalsár:

12 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.

12(1) Kort sem sýnir kröfulínu Blikdals norðan Blikdalsár. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).

12(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Dalsmynni, dags. 4.6.2004.

12(3) Fasteignamatsvottorð fyrir afréttarland (landnr. 125910), dags. 21.5.2004.

12(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Dalsmynni, dags. 4.6.2004.

12(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Saurbæ, dags. 4.6.2004.

12(6) Kaupsamningur og afsal, dags. 13.9.2000. Anna Margrét Sigurðardóttir selur Reykjavíkurborg hluta af landi jarðarinnar Saurbæjar.

12(7) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda Blikdals norðan Blikdalsár, dags. 2.11.2004.

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Blikdals sunnan Blikdalsár:

13 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.

13(1) Kort sem sýnir kröfulínu Blikdals sunnan Blikdalsár. Gert af Sigurgeiri

-
- Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 13(2) Fasteignamatsvottorð fyrir afréttarland (landnr. 125910), dags. 21.5.2004.
- 13(3) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda Blikdals sunnan Blikdalsár, dags. 2.11.2004.

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Norðurgrafar:

- 14 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 14(1) Kort sem sýnir kröfulínu Norðurgrafar. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 14(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Norðurgröf, dags. 7.6.2004.
- 14(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Gröf (þ.e. Norðurgröf), dags. 4.6.2004.
- 14(4) Kaupsamningur og afsal, dags. 14.3.2002. Andlegt þjóðarráð Bahá'ía á Íslandi selur Skipulagssjóði Reykjavíkur jörðina Norðurgröf.
- 14(5) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda Norðurgrafar, dags. 2.11.2004.

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Smábýla 4-14 í landi Skrauthóla:

- 15 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 15(1) Kort sem sýnir kröfulínu Smábýla 4-14 í landi Skrauthóla. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 15(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Árvelli, dags. 4.6.2004.
- 15(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Skrauthóla, dags. 4.6.2004.
- 15(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 4, dags. 4.6.2004.
- 15(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 6, dags. 4.6.2004.
- 15(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 7, dags. 4.6.2004.
- 15(7) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 8, dags. 4.6.2004.
- 15(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 9, dags. 4.6.2004.
- 15(9) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 10, dags. 4.6.2004.
- 15(10) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 11, dags. 4.6.2004.
- 15(11) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 12, dags. 4.6.2004.
- 15(12) Fasteignamatsvottorð fyrir Smábýli 13/Kirkjuland, dags. 4.6.2004.
- 15(13) Þinglýsingarvottorð fyrir spildu úr Skrauthólum (smábýli nr. 7), dags. 4.6.2004.
- 15(14) Þinglýsingarvottorð fyrir spildu úr Skrauthólum (smábýli nr. 8), dags. 4.6.2004.
- 15(15) Afsal, dags. 24.6.1966. Tryggvi Stefánsson afsalar 8 ha skák úr landspildu tilheyrandi jörðinni Skrauthólum til Sigvalda Jóhannessonar. Teikning fylgir.
- 15(16) Afsal, dags. 18.7.1966. Tryggvi Stefánsson afsalar 6 ha skák úr landspildu tilheyrandi jörðinni Skrauthólum til Péturs Haraldssonar. Teikning fylgir.
- 15(17) Afsal, dags. 10.5.1967. Tryggvi Stefánsson afsalar u.þ.b. 12 ha skák úr landspildu tilheyrandi jörðinni Skrauthólum til Svövu Halldórsdóttur og Halldórs Gunnarssonar.
- 15(18) Afsal, dags. 20.7.1967. Tryggvi Stefánsson afsalar u.þ.b. 6,5 ha skák úr landspildu tilheyrandi jörðinni Skrauthólum til Kristins B. Sigurðssonar. Teikning fylgir.
- 15(19) Afsal, dags. 24.11.1973. Tryggvi Stefánsson afsalar spildu úr jörðinni Skrauthólum til Jóns Levís Tryggvasonar.
- 15(20) Kaupsamningur, dags. 12.12.2000. Kristinn H. Þorsteinsson selur borgarsjóði Reykjavíkur landspildu nr. 7 úr landi jarðarinnar Skrauthóla.
- 15(21) Afsal, dags. 18.12.2000. Kristinn H. Þorsteinsson afsalar landspildu nr. 7 úr landi jarðarinnar Skrauthóla til borgarsjóðs Reykjavíkur.
- 15(22) Örnefnalýsing fyrir Skrauthóla.
- 15(23) Örnefnalýsing fyrir Sjávarhóla.
- 15(24) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda Smábýla 4-14 í landi Skrauthóla, dags. 2.11.2004.
- 15(25) Leiðrétting á kröfulínu Smábýla 4-14 úr Skrauthólum, dags. 9.2.2005.

Lagt fram af Þórði Bogasyni hdl. vegna Landsvirkjunar:

- 16 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
16(1) Kort sem sýnir raforkukerfi Landsvirkjunar á Suðvesturlandi 2004.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 17 Yfirlitskort. Mál nr. 3/2004 Kjalarnes. Tvö kort, annað í mælikvarða 1:50.000 og hitt í 1:100.000. Sbr. kröfulínukort einstakra málsaðila.
- 18 Greinargerð Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings um staðhætti og gróðurfar á Kjalarnesi, dags. 5.9.2004.
- 19 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða á Kjalarnesi. Dags. 30.5.2005.
- 20 (1) Fundargerð 1. fyrirtöku dags. 7.9.2004.
20(2) Fundargerð 2. fyrirtöku dags. 5.10.2004.
20(3) Fundargerð 3. fyrirtöku dags. 3.11.2004.
20(4) Fundargerð 4. fyrirtöku dags. 3.2.2005.
20(5) Fundargerð aðalmeðferðar, dags. 7.-11.2.2005.
20(6) Fundargerð endurupptöku, dags. 11.5.2006.
- 23 Svar Orðabókar Háskólans við fyrirspurn óbyggðanefndar um dal(s)botn, dags. 17.10.2005.
- 23(1) Svar Orðabókar Háskólans við fyrirspurn óbyggðanefndar um fjallsbrún, ódags.
- 24 Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 10.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.
- 24(1) Svarbréf fjármálaráðherra við fyrirspurn óbyggðanefndar, dags. 28.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.

Lagt fram af Sigurði Sigurjónssyni vegna 50% Blikdals norðan Blikdalsár:

- 21 Kröfulýsing, dags. 4.10.2004.
21(1) Bréf Sigurðar Sigurjónssonar hrl. til Ólafs Sigurgeirssonar hrl lögmanns ríkisins. Dags. 2.6.2004.

Lagt fram af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Hofs:

- 22 Kröfulýsing, dags. 8.2.2005.
22(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hof, ódags.
22(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Hof (landnr. 125689), dags. 18.1.2005.
22(3) Kort sem sýnir kröfulínur Hofs. Gert af Sigurgeiri Skúlasynti, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
22(4) Leiðrétting á kröfugerð Hofs, dags. 10.11.2005, ásamt þinglýsingarvottorði fyrir Esjubæ (spildu úr Hofslandi), dags. 10.10.2005.

Hliðsjónargögn vegna Kjalarness:**Lagt fram til hliðsjónar af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:**

- Ónr. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. bindi. Bls. 332, 340-348, 356-363, 366-367, 372-379.
Ónr. Landnám Íslands. Guðni Jónsson. Bls. 16-17.
Ónr. Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu. Bls. 97-102, 136-137.

Lagt fram til hliðsjónar af Eyvindi G. Gunnarssyni hrl. vegna Sjávarhóla:

- Ónr. Gróður- og jarðakort (mælikvarði 1:25.000).

Lagt fram til hliðsjónar af Gunnari Sæmundssyni hrl. vegna Esjubergs:

- Ónr. Örnefni sem koma fyrir í lýsingu landamerkja Esjubergs í kröfulýsingu á skjali nr. 9,

---

dags. 2.2.2005.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

Ónr. Lyfrd. (yngri) VIII: 346. Brautarholt.

Ónr. Hrd. 1944: 329, mál nr. 129/1942. Mógilsá.

Ónr. Hrd. 1996: 696, mál nr. 92/1995. Blikdalur (Dalsmynni, Saurbær).

B. Skjöl í Kjósarluta málsins:³

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- 1 Kröfulýsing, dags. 6.2.2004.
- 1(1) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Kjós. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 1(2) Skjalaskrá, dags. 6.2.2004.
- 1(3) Tilvísanaskrá, dags. 6.2.2004.
- 1(4) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, tilkynning um meðferð á svæði IV, dags. 27.10.2003.
- 1(5) Bréf Odds Andréssonar og Tryggva Einarssonar til Einarss Ingimundarsonar, sýslumanns í Kjósarsýslu, dags. 14.12.1978.
- 1(6) Bréf Ingimundar Einarssonar, sýslumanns í Kjósarsýslu, til Tryggva Gunnarsonar, dags. 10.12.1985.
- 1(7) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 17.9.2004.
- 1(8) Kort sem sýnir breytingu á kröfulínu ríkisins í Kjós. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 2 Yfirlit Þjóðskjalasafns Íslands yfir heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 13.9.2005

Landamerkjabréf og önnur landamerkjaskjöl:

- 2(1) Eilífsdalur, dags. 20.5.1890.
- 2(2) Flekkudalur og Grjóteyri, dags. í október 1883.
- 2(3) Flekkudalur, dags. 13.12.1921.
- 2(4) Fossá, dags. 30.5.1890.
- 2(5) Fremri-Háls, dags. 19.7.1885.
- 2(6) Fremri-Háls, dags. 31.5.1912.
- 2(7) Hækingsdalur, dags. í nóvember 1921.
- 2(8) Ingunnarstaðir (Hrísakot var hluti úr Ingunnarstöðum), dags. 26.4.1890.
- 2(9) Ingunnarstaðir, dags. 15.2.1922.
- 2(10) Írafell, dags. 30.11.1885.
- 2(11) Írafell, dags. 31.5.1912.
- 2(12) Sandur, dags. í maí 1887.
- 2(13) Sandur, dags. í nóvember 1921.
- 2(14) Skorhagi, dags. í október 1884.
- 2(15) Vindás, dags. 10.12.1889.
- 2(16) Þrándarstaðir, dags. 6.5.1886.
- 2(17) Þrándarstaðir, dags. 29.5.1922.
- 2(18) Miðdalur, Miðdalskot og Melbær, dags. 28.5.1890.
- 2(19) Meðalfell, dags. 8.3.1890.

---

³ Skjölum er raðað undir efnisflokka og þau því ekki í rétttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

-
- 2(20) Grjóteyri með Flekkudal, dags. 13.12.1921.
  - 2(21) Grjóteyri og Flekkudalur, dags. 5.7.1924.
  - 2(22) Eyjar, dags. í nóvember 1921.
  - 2(23) Eyjar, dags. 31.5.1887.
  - 2(28) Miðdalur og Melbær, dags. 27.12.1921.
  - 2(29) Meðalfell með Meðalfellskoti, dags. 14.12.1921.
  - 2(30) Landskiptabréf Eyja, dags. í júní 1929.
  - 2(49) Eyjar og Eyjahóll, ódags. en lesið á manntalsþingi 1.6.1887.

Afsals- og veðmálabækur:

- 2(24) Landskiptabréf fyrir Möðruvelli í Kjós. Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu K3, nr. 388A.
- 2(25) Afsalsbréf fyrir Miðdal í Kjós, dags. 31.12.1848. Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu 1848-1862 (Gull. og Kjós. XIX, 3). Skjal nr. 52. Nefnd eru heimildarskjöl fyrir jörðinni, sem kaupanda eru afhent.
- 2(26) Jón Jónsson á Grjóteyri lýsir nábyli sínu, Grjóteyri, dags. 13.5.1834 (Afsals- og veðmálabók Gullbringu- og Kjósarsýslu A, nr. 115).
- 2(34) Bann Þingvallaprests við rjúpnaveiði í löndum jarða í Þingvallahreppi, sem liggja á móts við Kjósarhrepp, dags. 14.5.1889.
- 2(35) Samningur um að leigja land og fossa á Þrándarstöðum undir virkjun, dags. 24.4.1899.
- 2(36) Samningur um að leigja land og fossa í Skorhaga undir virkjun, dags. 24.4.1899.
- 2(37) Kauptilboð í Ingunnarstaði og Hrísakot í Brynjudal með tilheyrandi námuréttindum, dags. 8.11.1910.
- 2(38) Sala á 3 hndr. úr Flekkudal til bóndans á nýbylinu Grjóteyri, dags. 19.1.1835, a-b ásamt uppskrift.

Fasteigna- og jarðamöt:

- 2(27) Fasteignamat 1916-1918, ásamt efnisyfirliti. a-b
- 2(31) Fasteignamat 1804.
- 2(32) Fasteignamat 1849, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(33) Fasteignamat 1932.

Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda:

- 2(45) Manntalsþing á Reynivöllum. Spurt hvort skipað hafi verið að reka naut á a-b afrétt, dags. 26.5.1789, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(46) Manntalsþing á Reynivöllum, dags. 24.5.1792. Lesin lögfesta fyrir a-b Reynivallaprestakalli og jörðunum Vindási og Sogni (lögfestan fylgir ekki), ásamt uppskrift að hluta.
- 2(47) Manntalsþing á Reynivöllum, dags. 22.5.1834. Lesið afsalsbréf fyrir a-b Miðdalparti eða Kóngsparti við Miðdal, ásamt uppskrift að hluta.
- 2(48) Manntalsþing á Reynivöllum, dags. 22.5.1834. Tilkynt um nafnið Grjóteyri a-b á nýbyli í Flekkudalslandi, ásamt uppskrift að hluta.

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands:

- 2(50) Svarbréf Sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu, dags. 8.1.1920, til Stjórnarráðs Íslands varðandi svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta.

Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja:

- 2(51) *Upplýsingar um mörk Gullbringu- og Kjósarsýslna* 1831-1832: Bréf Björns a-b Gunnlaugssonar til stiftamtmanns, dags. 27.12.1831 (Skjalasafn stiftamtmanns III. 386). Bréf stiftamtmanns til sýslumanna, dags. 3.1.1832 (Skjalasafn stiftamtmanns I, nr. 57). Svar sýslumanns í Árnassýslu, dags. 11.1.1832 (Skjalasafn stiftamtmanns III. 386). Svar sýslumanns í Gullbringusýslu, dags. 12.4.1832, með svörum hreppstjóra í Mosfellssveit, dags. 25.1.1832, og Kjós, dags. 14.3.1832 (Skjalasafn stiftamtmanns III.

---

386), ásamt útskýringum Þjóðskjalasafns Íslands.

Visitásúbækur biskupa:

- 2(39) Visitasía að Meðalfelli, dags. 13.9.1661 (A.II, 9), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(40) Visitasía að Meðalfelli, ódags. 1703 (A.II, 14), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(41) Visitasía að Meðalfelli, dags. 16.5.1724 (A.II, 17), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(42) Visitasía að Meðalfelli, dags. 26.6.1751 (A.II, 19), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(43) Visitasía að Meðalfelli, dags. 15.6.1758 (A.II, 21), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 2(44) Visitasía að Meðalfelli, dags. 29.9.1799 (A.II, 24), ásamt uppskrift að hluta.
a-b
- 3 Bréf Bjarkar Ingimundardóttur um leit Þjóðskjalasafns Íslands í Bréfabókum biskupa, dags. 19.8.2004.

- 4 Yfirlit yfir heimildaleit óbyggðanefndar í frumgögnum, dags. 2.9.2004.

Fasteigna- og jarðamöt:

- 4(23) Jarðatal Johnsens 1847. (Jarðatal á Íslandi). Gefið út af J. Johnsen. Kb. 1847).
Bls. 99-105.
- 4(24) Ný jarðabók fyrir Ísland. Kb. 1861. Bls. 42.
- 4(25) Fasteignabók 1921. Rv. 1921. Bls. 19-20.
- 4(26) Fasteignabók 1932. Rv. 1932. Bls. 26-27.
- 4(27) Fasteignabók 1942. Rv. 1942-1944. Bls. 83-84.
- 4(100) Jarðatal Johnsens 1847. (Jarðatal á Íslandi). Gefið út af J. Johnsen. Kb. 1847).
Bls. 416-417, 422-423, 435, 438-439.

Afsals- og veðmálabækur:

- 4(40) Miðdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(41) Meðalfell, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(42) Hækingsdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(43) Hrísakot (hjáleiga), síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(44) Neðri-Flekkudalur (hjáleiga), síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(45) Grjóteyri, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(46) Efri Flekkudalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(47) Eilífsdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(48) Ingunnarstaðir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(49) Þrándarstaðir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(50) Möðruvellir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(51) Eyjar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(52) Meðalfell, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).
- 4(53) Ingunnarstaðir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu (elsta registrið).

-
- 4(54) Ingunnarstaðir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(55) Hrísakot, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(56) Þrándarstaðir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(57) Hækingsdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
  - 4(58) Miðdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.

a-b

- 4(59) Möðruvellir, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(60) Efri Flekkudalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(61) Grjóteyri, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(62) Eyjar og Eyjahóll, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(63) Eyjar, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(64) Meðalfell, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(65) Eilífsdalur, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(66) Melbær, síða úr veðmálaregistri Gullbringu- og Kjósarsýslu.
- 4(68) Miðdalur, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(69) Eilífsdalur, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(70) Meðalfell, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(71) Flekkudalur, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(72) Grjóteyri, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(73) Eyjar I-II, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.

a-c

- 4(74) Möðruvellir I, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(75) Hækingsdalur, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(76) Þrándarstaðir, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(77) Hrísakot, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(78) Ingunnarstaðir, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.
- 4(79) Hjalli, síða úr Afsals- og veðmálabók Kjósarhrepps.

Fjallskilareglugerðir:

- 4(28) Reglugjörð fyrir Kjósar- og Gullbringusýslu um notkun afrjetta, fjallskil, fjárheimtur, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði og fl., nr. 103/1891. Stjórnartíðindi 1891, B-deild, bls. 109-112.
- 4(29) Reglugjörð fyrir Gullbringu- og Kjósarsýslu um notkun afrjetta, fjallskil, fjárheimtur, rjettahöld, meðferð á óskilafjenaði o.fl., nr. 154/1896. Stjórnartíðindi 1896, B-deild, bls. 211-217.
- 4(30) Reglugjörð fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstað um fjallskil o.fl. nr. 92/1914. Stjórnartíðindi 1914, B-deild, bls. 162-166.
- 4(31) Reglugjörð um viðauka við reglugjörð, dags. 28.8.1914, fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstað um fjallskil o.fl., nr. 31/1918. Stjórnartíðindi 1918, B-deild, bls. 81.
- 4(32) Fjallskilamálareglugerð [fyrir Kjósarsýslu], nr. 76/1921. Stjórnartíðindi 1921, B-deild, bls. 165-176.
- 4(33) Fjallskilareglugerð Gullbringusýslu og Hafnarfjarðarkaupstaðar, nr. 215/1939. Stjórnartíðindi 1939, B-deild, bls. 345-348.
- 4(34) Fjallskilareglugerð fyrir Kjósarsýslu, nr. 101/1954. Stjórnartíðindi 1954, B-deild, bls. 213-217.
- 4(35) Fjallskilareglugerð fyrir Gullbringusýslu og Hafnarfjörð, nr. 121/1965. Stjórnartíðindi, B-deild, bls. 251-259.
- 4(36) Fjallskilasamþykkt fyrir Kjósarsýslu, Reykjavík, Seltjarnarnes, Kópavog, Garðabæ og Hafnarfjörð, nr. 304/1988. Stjórnartíðindi, B-deild, bls. 683-688.
- 4(37) Fjallskilasamþykkt fyrir Landnám Ingólfs Arnarsonar, nr. 401/1996. Stjórnartíðindi 1996, B-deild, bls. 1074-1080.

Máldagar o.fl. úr Íslenzku fornbréfasafni:

- 4(1) Efriháls (= Fremriháls). Þjófnáðarmál 1566 (Í.f. XV. b., bls. 550).
- 4(2) Eilífsdalur. Máldagi Reynivalla 1352 (Í.f. III. b., bls. 70).
- 4(3) Eyjar. Máldagi 1180 (Í.f. I. b., bls. 266-267).

-
- 4(4) Eyjar. Reynivallamáldagi 1352 (Í.f. III. b., bls. 70).
- 4(5) Eyjar. Máldagi 1367 (Í.f. III. b., bls. 219).
- 4(6) Flekkudalur. Sala 1475 (Í.f. V. b., bls. 800).
- 4(7) Hrísakot. Jarðaskiptabréf 1563 (Í.f. XIV. b., bls. 157).
- 4(8) Ingunnarstaðir. Máldagi 1180 (Í.f. II. b., bls. 265-266).
- 4(9) Ingunnarstaðir. Máldagi 1367 (Í.f. III. b., bls. 219).
- 4(10) Ingunnarstaðir. Getið 1541 (Í.f. X. b., bls. 664).
- 4(11) Ingunnarstaðir. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 10).
- 4(12) Meðalfell. Máldagi 1367 (Í.f. III. b., bls. 219).
- 4(13) Meðalfell. Sala 1538 (Í.f. X. b., bls. 376).
- 4(14) Meðalfell. Sala 1541 (Í.f. X. b., bls. 604).
- 4(15) Meðalfell. Kirknaskrá 1200 (Í.f. XII. b., bls. 9).
- 4(16) Miðdalur. Saurbæjarmáldagi 1220 (Í.f. I. b., bls. 402).
- 4(17) Miðdalur. Máldagi 1269 (Í.f. II. b., bls. 64).
- 4(18) Miðdalur. Máldagi 1367 (Í. f. III. b., bls. 219).
- 4(19) Miðdalur. Landamerkjavitnisburður 1468 (Í.f. V. b., bls. 516).
- 4(20) Möðruvellir. Þjófnaðarmál 1566 (Í.f. XV. b., bls. 550).
- 4(21) Stóri-Botn í Borgarfjarðarsýslu. Getið 1502 (Í.f. VII. b., bls. 628).
- 4(22) Þrándarstaðir. Eignarréttur 1509 (Í.f. VIII. b., bls. 284).
- 4(38) Eilífsdalur. Landamerki við Miðdal 1468 (Í.f. V. b., bls. 516).
- 4(82) Saurbær. Máldagi 1220 (Í.f. I. b., bls. 401-402).
- 4(83) Vindás. Landamerki 1270 (Í.f. II. b., bls. 81-82).
- 4(84) Reynivallakirkja. Máldagi 1352 (Í.f. III. b., bls. 70-71).
- 4(85) Meðalfellskirkja, Eyjakirkja, Reynivallakirkja, Hvammskirkja og Ingunnarstaðakirkja. Máldagar 1397 (Í.f. IV. b., bls. 114-118).
- 4(86) Reynivallakirkja. Máldagi 1397 (Í.f. IV. b., bls. 171).
- 4(87) Reynivallakirkja. Máldagi 1478 (Í.f. VI. b., bls. 178-179).
- 4(88) Hrísey í Brynjudal. Fjárskiptabréf 1522 (Í.f. IX. b., bls. 86-88).
- 4(89) Eyjar og Flekkudalur. Lofunarbréf 1538 (Í.f. X. b., bls. 378).
- 4(90) Írafell. Fógetareikningar á Bessastöðum um konungstekjur af leigum, landskyldum og skreiðargjaldi 1547-1548 (Í.f. VII. b., bls. 105-107).
- 4(91) Írafell. Fógetareikningar á Bessastöðum um konungstekjur af leigum, landskyldum og skreiðargjaldi 1548-1549 (Í.f. VII. b., bls. 130-131, 134-135, 144-145).
- 4(92) Írafell. Fógetareikningar á Bessastöðum um konungstekjur af leigum, landskyldum og skreiðargjaldi 1549-1550 (Í.f. VII. b., bls. 149).
- 4(93) Írafell. Afgjaldareikningur 1550 (Í.f. VII. b., bls. 166-169).
- 4(94) Írafell. Fógetareikningar 1552 (Í.f. VII. b., bls. 391, 395).
- 4(95) Hvammur. Arfaskiptabréf 1554 (Í.f. VII. b., bls. 708-709).
- 4(96) Meðalfell. Testamentum og skiptabréf 1558 (Í.f. VIII. b., bls. 323-325).
- 4(97) Miðdalur og Eilífsdalur. Arfaskipti 1562 (Í.f. VIII. b., bls. 733-734).
- 4(98) Ingunnarstaðir, Þrándarstaðir og Hrísey. Reikningur kvikfjár, afla og afgjalda Skálholtsstóls. 1565. (Í.f. XIV. b., bls. 439, 442-443).
- 4(99) Meðalfell, Eyjar og Miðdalur. Gíslamáldagi 1570 (Í.f. XV. b., bls. 632-634).
- Landnámabók:*
- 4(39) Landnámabók (Íslensk fornrit I), Reykjavík 1986, bls. 42-47, 388-395.
- Fornleifaskráning (yfirlit):*
- 4(67) Fornleifaskráning menningarminja í Kjósarhreppi, 2005. bls. 46-51, 53-64, 117-126.
- Önnur óprentuð frumgögn:*
- 4(80) Sjá skjal nr. 14.
- 4(81) Sjá skjal nr. 14(1).

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Ingunnarstaða og Hrísakots:

-
- 5(1) Kort sem sýnir kröfulínur Ingunnarstaða og Hrísakots. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
  - 5(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Hrísakot, dags. 21.5.2004.
  - 5(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Ingunnarstaði, dags. 21.5.2004.
  - 5(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Hrísakot, dags. 6.6.2004.
  - 5(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Ingunnarstaði, dags. 6.6.2004.
  - 5(6) Landskiptagerð eigenda Ingunnarstaða með Hrísakoti, dags. 27.9.1986.
  - 5(7) Kort sem sýnir landskiptagjörð skv. samningi dags. 27.9.1986 (mælikvarði 1:20.000).

  - 5(8) Útprintun á hluta af grein Gunnars Kristjánssonar „Í Kjósinni“ í Árbók Ferðafélags Íslands 1985.
  - 5(9) Útprintun af færslum fyrir Landgræðslusjóð úr fyrirtækjaskrá, dags. 1.6.2004.
  - 5(10) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda Ingunnarstaða og Hrísakots, dags. 2.11.2004.
  - 5(11) Kort sem sýnir kröfulínur Ingunnarstaða og Hrísakot. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni landfr. (mælikvarði 1:50.000).

Lagt fram af Páli Arnóri Pálssyni hrl. vegna Möðruvalla I, Möðruvalla II, Hjalla, Eyja I, Eyja II, Grjóteyrar, Flekkudals, Meðalfells, Eilífsdals og Miðdals:

- 6 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 6(1) Fasteignamatsvottorð fyrir Eilífsdal, dags. 21.5.2004.
- 6(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Eyjar I, dags. 21.5.2004.
- 6(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Eyjar II, dags. 21.5.2004 (útprintun á færslum fyrir Eyjaberg ehf., úr hlutafélagaskrá, fylgir).
- 6(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Flekkudal, dags. 21.5.2004.
- 6(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Grjóteyri, dags. 21.5.2004.
- 6(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Hjalla, dags. 21.5.2004.
- 6(7) Fasteignamatsvottorð fyrir Meðalfell, dags. 21.5.2004.
- 6(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Miðdal, dags. 21.5.2004.
- 6(9) Fasteignamatsvottorð fyrir Möðruvelli I, dags. 21.5.2004.
- 6(10) Fasteignamatsvottorð fyrir Möðruvelli II, dags. 21.5.2004 (útprintun á færslum fyrir Bílfell ehf., úr hlutafélagaskrá, fylgir).
- 6(11) Þinglýsingarvottorð fyrir Eilífsdal, dags. 4.6.2004.
- 6(12) Þinglýsingarvottorð fyrir Eyjar I, ódags.
- 6(13) Þinglýsingarvottorð fyrir Grjóteyri, dags. 4.6.2004.
- 6(14) Þinglýsingarvottorð fyrir lóð úr landi Grjóteyrar, dags. 1.6.2004.
- 6(15) Þinglýsingarvottorð fyrir Hjalla, dags. 4.6.2004.
- 6(16) Þinglýsingarvottorð fyrir Meðalfell, dags. 4.6.2004.
- 6(17) Þinglýsingarvottorð fyrir Miðdal, dags. 4.6.2004.
- 6(18) Þinglýsingarvottorð fyrir Möðruvelli I, dags. 4.6.2004.
- 6(19) Þinglýsingarvottorð fyrir Möðruvelli II, dags. 4.6.2004.
- 6(20) Endurrit úr landaskiptabók Kjósarsýslu vegna Eyja, dags. 3.2.1978.
- 6(21) Útprintun á hluta af grein Gunnars Kristjánssonar „Í Kjósinni“ í Árbók Ferðafélags Íslands 1985.
- 6(22) Esjan, útivistarkort (mælikvarði 1:25.000).
- 6(23) Kort sem sýnir kröfulínur jarðeigenda. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 6(24) Þinglýsingavottorð fyrir Flekkudal, dags. 4.6.2004.
- 6(25) Þinglýsingarvottorð fyrir Eyjar II, ódags.
- 6(26) Greinargerð Páls A. Pálssonar f.h. eigenda jarða við norðanverða Esju, dags. 9.11.2004.
- 6(27) Kort sem sýnir kröfulínur jarða við norðanverða Esju. Gert af Sigurgeiri

-
- Skúlasyni landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 6(28) Endanleg kröfugerð eigenda jarða norðan Esju, dags. 9.2.2005.
- 6(29) Leiðrétting á kröfulínu milli Miðdals, norðurhluta Blikdals og Tindstaða, dags. 9.2.2005.
- 6(30) Útrentun á skýringum orðsins og orðasambanda með orðinu „leg“. Prentað úr Orðabók Háskólans á veraldarvefnum, dags. 10.2.2005.

Lagt fram af Þórði Bogasyni hdl. vegna Landsvirkjunar:

- 7 Kröfulýsing, dags. 3.6.2004.
- 7(1) Kort sem sýnir raforkukerfi Landsvirkjunar á Suðvesturlandi 2004.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Þrándarstaða:

- 8 Kröfulýsing, dags. 6.9.2004.
- 8(1) Skjalaskrá, dags. 6.9.2004.
- 8(2) Kort sem sýnir kröfulínur jarðeigenda. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:50.000).
- 8(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Þrándarstaði, dags. 31.8.2004.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 9 Yfirlitskort. Mál nr. 4/2004 Kjós. Tvö kort, annað í mælikvarða 1:50.000 og hitt í 1:100.000. Sbr. kröfulínukort einstakra málsaðila.
- 10 Greinargerð Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings um staðhætti og gróðurfar í Kjós, dags. 5.9.2004.
- 11 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða í Kjós. Dags. 10.6.2005.
- 12 (1) Fundargerð 1. fyrirtöku dags. 7.9.2004.
- 12(2) Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 5.10.2004.
- 12(3) Fundargerð 3. fyrirtöku dags. 3.11.2004.
- 12(4) Fundargerð 4. fyrirtöku dags. 3.2.2005.
- 12(5) Fundargerð aðalmeðferðar, dags. 7.-11.2.2005.
- 12(6) Fundargerð endurupptöku, dags. 11.5.2006.
- 13 Svar Orðabókar Háskólans við fyrirspurn óbyggðanefndar um *dal(s)botn*, dags. 17.10.2005.
- 13(1) Svar Orðabókar Háskólans við fyrirspurn óbyggðanefndar um *fjallsbrún*, ódags.
- 14 Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 10.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.
- 14(1) Svarbréf fjármálaráðherra við fyrirspurn óbyggðanefndar, dags.28.3.2006, varðandi þjóðlendukröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins og ríkisjarðir.

Hliðsjónargögn vegna Kjósar:

Lagt fram til hliðsjónar af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- Ónr. Göngur og réttir II. Bls. 319-321.
- Ónr. Landnám Ingólfs eftir Guðna Jónsson. Bls. 16-19.
- Ónr. Lýsing Kjósarsýslu 1937 eftir Björn Bjarnarson. Bls. 90-96.
- Ónr. Lýsing Kjósarsýslu 1746 eftir Jón Oddsson Hjaltalín, sýslumann. Bls. 25, 28-29.
- Ónr. Lýsing Varmárþingsóknar og Esjubergsþingsóknar. Bls. 132-138.
- Ónr. Lýsing Reynivallasóknar 1840 eftir síra Sigurð Sigurðsson. Bls. 241-249, 254-258.
- Ónr. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 3. bindi. Bls. 413-415.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

- Ónr. Skýrslur í máli 4/2004 hjá óbyggðanefnd, (28 blaðsíður, skrifaðar upp eftir

-
- hljóðupptöku).
- Ónr. Landnám Ingólfs. I. bindi. Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu. Bls. 134.
- Ónr. Landnám Ingólfs. II. bindi. Eftir Björn Bjarnarson. Bls. 90-91, 94-95.
- Ónr. Landnám Ingólfs. III. bindi. Eftir Jón Oddsson Hjaltalín. Bls. 28.
- Ónr. Landnám Ingólfs. III. bindi. Eftir síra Sigurð Sigurðsson. Bls. 241-243, 246-249, 254-257.
- Ónr. Árbók F.Í. 1985. Esja og nágrenni. Eftir E.J. Stardal. Bls. 95-97.
- Ónr. Þingvöllur. Alþingisstaðurinn forni. Eftir Matthías Þórðarson. 1945. Bls. 283-284.